

Рахмет Лайгалбарынан

Рахмет Тамалы

ЖӘНЕ ҚҰРАН МҰҒЖИЗАСЫ

Осман Нұри ТОПБАШ

 ХИҚМЕТ
PUBLISHER

Рахмет Тайгалбарынан

Рахмет
Тамалы
ЖӘНЕ ҚҰРАН МҰҒЖИЗАСЫ

Осман Нүри ТОПБАШ

АЛҒЫ СӨЗ

Біз – әлсіз құлдарын, имандылықтың қуанышы мен шаттығына бөлеген ұлы да қасиетті жаратушымыз – Аллаһқа шексіз хамд пен мадақ!

Адамзатты қараңғы надандық пен күпірліктен құтқарып, білім мен парасаттылық, сондай-ақ имандылық сыйлайтын ерекше абыройға бөленуіне дәнекер болған әлемнің мәңгі мақтаншы Пайғамбарымызға салауат пен сәлем!

Расулұллаһ саллаллаһу алейһи уә сәлләмнің барша адамзатқа үлгі болған көркем өмірін кітап жолдарының шектеулі мүмкіндіктері аясында жеткізуге тырысуымыздың негізгі себебі – адамзат баласының әсіресе қазіргі таңда дүниеқұмар болып, заттық күш-қуатқа мән беріп кеткендігі, сондай-ақ нәпсісіне құл болып, ғұмыр кешіп жатқандығынан рухани күйзеліске ұшырап, жалыққан, шаршаған бейшара көңілдерге өнегелі тұлға – Пайғамбарымыздың руханиятынан бір шық, не бір сәуле ұсыну еді. Екіншіден ағаштар мен тастар құрметтеп, бас иген, сәлем берген және әлемнің Ұлы Жаратушысы сансыз періштелерімен бірге **«салауат пен сәлем»** айтып, даңқын көтерген сүйікті Пайғамбарымыздың ерекше қасиеттері мен кемелдігінен өз сыбағамызды ала білуіміз үшін бұл еңбекті жазып отырмыз.

Күллі әлемнің жаратылу себебі – «Махаббаттағы» сырлардың бірі де сүйген адамның сүйіктісінің халіне, оның жаратылысына бой алдыру мақсатында күн кешуі болып табылады. Сүйген жанның қабілеті мен шамасы қайсы деңгейде болса да, махаббаты сүйіктісінің мәртебесіне қарай қайткенде де көрініс табады.

Барлық адамзат Аллаһ Расулының тәуәссулі мен шапағатына мұқтаж. Ондағы ұлы ақиқатты жай ақылымызбен толық түсіне білу және сол түсініктің өзін де сөздер арқылы жеткізу мүмкін емес. Негізінде Оның ұлы тұлғасына байланысты анықтамалар мен баяндауларды шексіз үнсіздікте нүктелеуден басқа шара жоқ. Оның көркем өмірін сүреттеп, жеткізу тұрғысында тіл тым әлсіз болып тұрса, көңіліміздің тілмашы ретіндегі тілімізбен жасаған баяндамалар мұхиттың бір тамшысы іспеттес. Сонымен қатар Оны түсіндіретін, еске салатын барлық нәрсе ерекше бір көрініс, айрықша бір руханият, өзгеше бір танысу және теңдессіз бір көркемдік үлгісі. Иләһи құдіреттің барша әлемдегі сансыз нақыштары мен түрлі өрнектері бейне бір Оның нұрының шағылысуы және Оны еске салатын ерекше көріністер болып табылады.

Рабымыздың сыйы арқасында екінші басылымы жарық көрген бұл шығармамызда, екі дүниеде де бақытқа кенелуіміздің бірден бір жолы, жол басшымыз, көсеміміз – Әлемнің мақтанышы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамызды және һидаят (Ислам жолының) шырағы болған Құран Кәрімнің қияметке дейін жалғасып көңілдерді нұрландыратын және оның Хақ Тағаланың бұрмаланбаған шын кітабы екендігін дәлелдейтін мұғжизаларының бір бөлігін ғана түсінігіміз бен шамамыздың жетісінше оқырман қауымға ұсынып отырмыз. Шексіз хикметтері

және ақиқаттарымен мұмин көңілдерді сусындатып, оларды ой әлеміне қанат қақтырған Құран Кәрім иләһи мұғжиза болғаны соншалық, қияметке дейінгі ашылатын ғылыми жаңалықтар да оның шындығын мойындап, бекітуге мәжбүр болады. Сондықтан шығармамыздың осы басылымында Құран аяттарында сілтеме жасалған көптеген хикметтер туралы осы ғасырда ашылған ғылыми жаңалықтардың аясында кейбір мәліметтерді қостық.

Екіншіден осы жаңа басылымда түзетулер, анықтамалар және кейбір тақырыптардың орнын ауыстырдық. Осы енбегімізді түзетуге, кеңейтуге және Қазақ тіліне аударуға ат салысқан бауырларыма үлкен алғысымды білдіре отырып, шынайы атқарған қызметтерінің өздері үшін садақа жәрия (үзілмейтін садақа) іспеттес болуын Раббымнан тілеймін!

Құрметті оқырман!

Өткен пайғамбарлардың мұғжизалары және әкелген діни негіздері мен шариғаттары қазіргі таңға түп нұсқаларын сақтай отырып жеткен емес. Ал, Құран Кәрім болса, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнің бақтияр үмметіне тән иләһи сый ретінде қияметке дейін жалғасатын ерекше мұғжиза болмақ.

Осы Құдайы сыйлық біздерге Оған құл болуымыздың маңыздылығын және біз қол жеткізген игіліктің ерекшелігін ескертеді.

Құран Кәрім кітабын (мұсхафты) қалай биік әрі ерекше орындарда сақтап жүрген болсақ, Раббымыздан осы ұлы аманатын, сезім орталығымыз болған жүрегімізге нақыш етіп, рухымызға шипа бұлағы әрі дүние мен ахирет бақытымызға дәнекер қылсын деп сұраймыз.

Әрбір дәнек қандай бір өзіндік қасиетке ие болғанымен, егілген топырақтың құнарлығына қарай бүршік атып, өнім береді. Сондықтан пайғамбари ақиқаттарды түсініп, жеткізу арнасындағы «Рахмет Самалы» біздің көңілімізде тек осындай ғана бой көтеріп, мыртыйып қалған болса, кемшілікті өзімізден деп білеміз. Соның өзінде қаншалықты кемшілік пен қателік жіберген болсақ та, Аллаһтың Расулының махаббатына, сүйіспеншілігіне бөлену арманымен жазылған бұл шығарманы, Аллаһ Тағала көңілдеріміздің нәрі, шаттығы және қуаныштарымыздың бұлағы қылғай!

Аллаһқа және Пайғамбарына махаббат құрып, ғашық болған әрі бұл ерекше махаббаттарын өзге сүйіспеншіліктерге үстем қыла білген мұмин жандар қандай бақытты десеңіз ше?!

Біз де Аллаһтың Расулына сансыз салауат пен сәлем айтып, Онымен арамыздағы байланысты бекемдеп, күшейтейік. Өйткені, біз ең қорқынышты қиямет күнінде Оның тәуәссүлі мен шапағатына тым мұқтаж боламыз.

Хақ Тағала сират мұстақим (тура жолдың) бірден бір жол бастаушысы – Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу алейһи уә сәлләмнің терең мағыналы рухани қойнауынан көңілдерімізге нәр беріп, нұрлы шықтар нәсіп еткей! Жүрегіміз Аллаһқа және Пайғамбарына деген махаббаттың мәңгілік орны болғай! Аллаһ Тағала барлығымызды Оның ұлы шапағатының аясына алғай!

Әмин!

Дахилек (есігінді аш), Уа Расулаллаһ!

Медет, Уа Расулаллаһ!

Шапағат, Уа Расулаллаһ!

**Осман Нүри ТОПБАШ
Желтоқсан-2008/Стамбул**

*Рахмет Пайғамбарының
Теңдессіз Ғлғілі Әмірі*

*«(Расулым!) Біз Сені барша әлемге тек
рахмет шуағы ретінде ғана жібердік»*

(Әнбия сүресі, 107)

РАХМЕТ ПАЙҒАМБАРЫНЫҢ ТЕҢДЕССІЗ ҮЛГІЛІ ӨМІРІ

Фахрү Кәинәт (Әлемнің мақтанышы) саллаллаһу
аләйһи уә сәлләмнің дүниемізді абыройға бөлеуі.

Ол Сәйидүл Кәунәйн (екі дүниенің мырзасы), **Мұхаммед
Мұстафаға** салауат!

Ол Расулүс-Сәқаләйн (адамзаттың әрі жындардың
пайғамбары) **Мұхаммед Мұстафаға** салауат!

Ол Имәмүл Харамәйн (Мекке мен Мәдинаның имамы),
Мұхаммед Мұстафаға салауат!

Ол Сәйидүл Хасәнәйн (Хасан мен Хүсейннің атасы)
Мұхаммед Мұстафаға салауат!

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ

Күллі әлемді құдірет нақыштарымен әшекейлеп, шексіз
рахметіне бөлеген Аллаһ Тағала бұл құдіреті мен рахметінің
ең кәміл көрінісі ретіндегі адамзатты барлық жаратылыс

атаулысының ең биік шыңына шығарып, ерекше мәртебе сыйлаған және оны сол мәртебеге лайық болуын қамтамасыз ететіндей кейбір сипаттармен жабдықтаған. Дегенмен, ақыл мен түйсік сияқты құдайы сыйлардың өзі адам баласының тамаша да ұлы ақиқаттарды толығымен аңғара білуіне, яғни Аллаһ алдында құпталарлықтай дәрежеде түсінуіне жетерліктей септігін тигізе алмайды. Осының салдарынан Раббымыз өзі сыйлаған бұл нығметтеріне қосымша «пайғамбарлар жіберу» арқылы адамзат баласының «Уасылу Илаллаһ» (Аллаһтың разылығына қол жеткізу) жолындағы бағыт-бағдарына ерекше үлес қосып, бұл тұрғыдағы жәрдемін толықтырған еді. Кемелді түрде берілген бұл жәрдемнің шыңы – ең алғаш жаратылғанымен, дүниемізге пайғамбарлардың соңғысы ретінде жіберілген «Мұхаммеди Нұр» және Оның дүниеміздегі көрінісі ретінде ұсынылған ақырзаман пайғамбары – Хазіреті Мұхаммед Мұстафа саллаллаһу аләйһи уә сәлләм еді.

Күллі болмыстың жаратылуының себепкері болған әрі олардың шыңында тұрған Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм 571 жылы сәуір айының 20 - жұлдызына тура келген Рәбиул Әууәл айының 12 - жұлдызы, дүйсенбі күнгі таң атар алдында көрініс әлемі деген дүниемізге келді. Осының арқасында дүниенің өзі ерекше мәртебеге бөленді.

Тұңғыш рет Оның нұры жаратылды. Барлық болмыс сол нұрдың құрмет-беделі арқасында жаратылды. Бұл өсте жоққа шығарылмайтын шындық.

Оның дүниеге келуімен Аллаһтың мейірімі асып-тасты. Таң мен кештің түсі өзгерді. Сана-сезімдер тереңдеп, сөздер, сұхбаттар, зауық-ләззаттар тым ерекшеленді. Барлық нәрсе өзгеше бір мәнге, айрықша бір әсемдікке бөленді. Мүшріктер

табынып келе жатқан пұттар өздігінен құлады. Сол дәуірдегі аса күшті мемлекет (ел) Парсылардың Мадайн қаласындағы зәулім сарайлардың бағаналары мен мұнаралары құлады. Сәуе көлі¹ зұлымдықтың саздауыты іспеттес құрып кетті. Көңілдер нұрға және берекетке толды.²

Заман мен мекенде іске асып жатқан бұл ерекше көріністер Соңғы Пайғамбардың көрініс әлеміне келуінің алғашқы берекеті еді.

Деректерде келтірілгені бойынша, Аллаһ Расулын емізу әркімге бұйыра қоймайтындай бақытқа қол жеткізген сүт аналарының бірі Сүүәйбә бибі еді. Ол әйел Расулұллаһтың немере ағасы әрі Оның қас жауы болған Әбу Ләһәбтің күңі еді.

Сүүәйбә сол қасиетті дүйсенбі күні Әбу Ләһәбке інісінің баласының туылғандығын сүйіншілегенде, ол тек рушылдық намыс тұрғысынан қуанышқа бөленді де, сол қуаныштың әсерінен күңін азат қылды. Сондай-ақ сол рушылдық намыс пен қуаныштың өзі дүйсенбі күндері Әбу Ләһәбтің жәһәннәмда тартып жатқан азабын жеңілдетуге жетті.

Бұл оқиға туралы Әбу Ләһәбтің інісі Аббас радиаллаһу анһу былай деген:

«Әбу Ләһәбті өлгеннен бір жылдан кейін түсімде көріп едім. Аянышты халде еді.

«-Саған қандай мәміле жасады?» - деп сұрадым.

1. Сәуе көлі Һамадан мен Құм қаласы арасында, Тегеранның 125 шақырым оңтүстік батыс жағында орналасқан. Суы тартылып кеткеннен соң сол жерге Сәуе қаласы құрылған еді.
2. Қараңыз, Ибн Кәсир, әл-Бидәйә, 2/273

Әбу Ләһәб:

«-Мұхаммедтің туылғанына қуанып, Сүуәйбәні азат қылғаным үшін әр дүйсенбі күні тартып жатқан азабымды біраз жеңілдетеді. Сол күні бас бармағым мен сұқ саусағым арасындағы мына кішкентай тесіктен аққан сумен сусындаймын» деп жауап қайтарды». (Ибн Кәсир, әл-Бидәйә, 2/277; Ибн Сағд, 1/108,125)

Бұл мәселе жайлы Ибн Жәзәри былай деген:

«Әбу Ләһәб сияқты көпірге сый тартқан Аллаһ Тағала Пайғамбар Мырзамыз туылған түнді зікір, ғибадатпен өткізетін мү'минге Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләмнің құрметі үшін оған не беретіндігін, қандай сыйлықтар тарту етіп, қандай игіліктерге шомдыратындығын ойлау керек!

Олай болса, мү'мин-мұсылмандарға жарасатыны – Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм туылған күнді тиімді өткізіп, кедей-кепшіктерге жан-жақты қол ұшын беру. Мұндай ұстанымда болғандар сол жылы бәле-жаладан аман қалады. Арманы орындалады». (Касталани, Мәуәһибү Ләдүнние, 1/39)

Демек, мұсылман жандар Аллаһ Расулы туылған айда көптеген рухани сұхбаттар өткізіп, рухани нәр мен позитив энергия жинауға тиіс. Қасиетті айдың рухани-ятынан нәр ала білу үшін Әлемнің мәңгі мақтанышы – Расулұллаһ аләйһиссаләтү уәссәләмға деген махаббатқа көңілдерін де, дастархандарын да ашып, үмметтің өкілдеріне зияпат беріп, пақыр, ғаріп, жетім-жесір, бейшара және ешкімі жоқтарға түрлі көмектер жасай отырып, олардың көңілдерін көтерулері және садақа беріп, оларды қуанышқа бөлеуі керек. Бұған қосымша өзі Құран оқып, өзгелерге де оқытуы керек.

«**Жаратылыс Нұрының**» құрметті әкесі Абдұллаһ Шам (Дамаск) қаласына сауда-саттықпен барып, қайтарда Мәдина қаласында ауырып, қасиетті де киелі баласы туылатынынан екі ай бұрын қайтыс болған еді.

Сол киелі бала климат шарттарына байланысты және араб халқының әдет-ғұрпы бойынша төрт жасына дейін сүт анасы, бақытты әйел Халиманың қолында болды.

Ол алты жасқа толған кезінде анасы Хазіреті Әмина қасына қызметкері Үммү Әймәнді ертіп, баласы – «Жаратылыс Нұрын» әкесі Хазіреті Абдұллаһтың қабіріне зиярат ету үшін Мәдинаға алып барады. Сол сапар үстінде Хазіреті Әмина ауырып, Әбуа ауылында қайтыс болып, сол жерге жерленеді.

Ол жайлы бір ақын былай жырлайды:

*Әй, Әбуада жатқан мәйіт,
Бақшаңда ашты дүниенің
Ең шырайлы гүлі...*

Жаратылыс Нұры осылайша аяулы анасынан да айырылып қалып, тас жетім қалғаннан кейін бағушысы Үммү Әймәнмен бірге Меккеге оралады. Сөйтеді де, атасының қолында тұрады. Сегіз жасында атасы Абдүлмүтәліп те дүниеден озады. Одан кейін Оны немере ағасы Әбу Тәліп өз қамқорлығына алып, Оған жанын құрбан етерліктей күтіп, бағады. Бірақ, Мырзамыз аләйһиссаләтү уәссәләм Ислам дінін жаю міндетін атқара бастап, мүшріктерге қарсы ең көп қолдау мен қорғауға мұқтаж болған кезінде ол пидашыл ағасы да қайтыс болады. Сөйтіп, Оған көрсетілген барлық фәни (жалған) көріністегі қамқорлық пен көмектер таусылады. Бұдан кейін Оның иесі де, қорғаушысы да тек Аллах қана болады.

Ол өмірінің ең әлсіз де нашар шағында көрген бұл фәни, көріністегі қамқорлық пен көмектер қандай жағдайда болмасын адамзатының Оған азды-көпті еліктей білуі және нағыз үлгі болуы хикметіне байланысты еді.

Оның жетімдікте өткен балалық пен жастық шағы ең жарқын болашаққа лайық болатындай рухани тазалық және ұлы қасиеттерге толы халде өтіп жатқан еді.

Үйленуі

Жаратылыс Нұры Мырзамыз жиырма беске келгенде Құрайыш руының мәртебелісі Хазіреті Хадиша радияллаһу анһаға үйленді. Текті әйел Хазіреті Хадиша жанымен, мал-мүлкімен Оған жаңа бір күш-қуаттың көзі болды. Хадиша анамыз Пайғамбар Мырзамыздан он бес жас үлкен, балалы және жесір әйел еді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм онымен барлық адамзатқа үлгі боларлықтай таза да адал, бақытқа толы өмір сүрді. Хира үнгірінен абыржыған күйінде келіп:

«Ей, Хадиша! Маған кім сенеді?», - дегенде, ол құтты жолдасы Жаратылыс Нұры күйеуіне қарап:

«Әсте уайымдама! Аллаһтың сені еш уақытта ұялтпайтынына ант етемін. Өйткені сен туысыңды қорғайсың, шындықты айтасың, өз ісін атқаруға күші жетпеген әлсіздердің ісін өз мойныңа аласың (әлсізге, жетім-жесірге және жоқшылықтағыларға қайырымдылық жасайсың), жарлы-жақыбайларға садақа тара-тып, ешкімнің бере алмайтынын бересің. Қонақты сыйлайсың. Адал жолда пайда болған оқиғаларда адамдарға қол ұшын бересің. Аманатқа

қиянат жасамайсың. Сенің мінез-құлқың қандай көркем!» - деп, Оған ең алғаш иман келтіріп (сеніп), сүйеу болды. (Бұхари, Бәд-үл Уахи, 1; Мұслим, Иман, 252; Ибн Сағд, 1/195)

Сондықтан Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оның рухани байлығын, нәзіктігін және асылдығын ешқашан ұмытпады. Ол Хазіреті Хадиша дүние салғаннан кейін құрбандық шалғанда, ешқашан оны ұмытпай құрбандықтың бір бөлігін Хазіреті Хадишаның туыстарына жіберетін-ді.³ Ол барлық ерекшеліктерімен Жаратылыс Нұрының әсте ұмытылмас «қымбат естелігі» еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнің отбасылық өмірінің жастық әрі тың болған шағына кез келген алғашқы жиырма төрт жылы тек Хазіреті Хадиша радияллаһу анһәмен ғана өткен. Ал, одан кейінгі некелесулері толығымен Ислами және саяси бір мақсатқа құрылған еді. Расулұллаһтың бұл әйелдері, яғни мүминдердің аналарының көбісінің жасы Одан үлкен және жесір болған ханымдар еді. Іштеріндегі беті ашылмаған жас қыз тек қана Хазіреті Айша радияллаһу анһә еді. Бұның себебі де, шарифат бойынша әйелдерге байланысты мәселелердің белгіленіп, анықталуын қамтамасыз ету үшін еді.

Ал, енді Айша анамызға келер болсақ, ол кісі ақылдылығымен, парасаттылығымен әйелдерге байланысты шарифат мәселелерін толық түрде аңғарып, түсінген және Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қайтыс болғаннан кейін ұзақ жыл өмір сүрген, мұсылман әйелдерге Расулұллаһтың отбасылық жағдайын, әсіресе әйелдер туралы мәліметтерді жеткізіп, шарифат үкімдерінің

3. Бұхари, Мәнәқибул Әнсар, 20; Фәдәилүс-Сахаба, 74-76

ең мықты іргелерінің бірін құрастырған ана. Расында Пайғамбар Мырзамыз аләйһиссаләтү уәссәләм:

«Діндеріңнің үштен бірін Айшаның үйінен үйреніңдер!», деп, бұл ақиқатқа ишарат еткен еді.

Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнің Айшамен бас қосуының екінші бір хикметі – Хазіреті Әбу Бәкір радиаллаһу анһудің Сәур үңгіріндегі «**екеудің екіншісі**»⁴ болуы арқылы пайда болған рухани жақындықты туыстық жақындықпен бекемдей түсуін армандағандығы еді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнің бұл некелесулерінің қандай ұлы мақсаттар мен қандай жұқа да терең сырлардың арқасында іске асқандығын тек имандылықтың қисынына ие парасатты да ұжданды адамдар ғана құптай алады.⁵

Миссионерлер сияқты қастандығы мен дұшпандығы бар, ниеті бұзық қауым алға тартқандай, бұл некелесулердің себебі «әйелқұмарлық» болса еді, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өмірінің ең жас әрі тың болған шағын өзінен он бес жас үлкен, балалы әрі жесір әйелмен өткізбес еді.

Үйленуді тек әйелқұмарлық тұрғысынан ғана бағалауға үйреніп қалған ойы мен ақылы таяз адамдар бұл ақиқатты аңғаруға тым әлсіз. Ішкі жан дүниелерін нәпсіқұмарлық билеген ондай адамдардың бұндай нақақ іске жоғарыдағыдай ақымақтықпен берген үкімдері – олардың тек қана өздерінің қараңғы көңілдерін шағылыстыруда.

4. Қараңыз, Тәубе сүресі, 40- аят

5. Бұл мәселе туралы кеңінен мәлімет алу үшін қараңыз, Осман Нүри ТОПБАШ, Мұхаммед Мұстафа, 1 т, 130-140 б.

Хира және алғашқы уахи

Аллаһ Тағала әлемнің жаратылуының себепшісі болған Пайғамбарымыз аләйһиссаләтү уәссәләмды қырық жасында пайғамбар етіп тағайындады. Қырық жасына кіруге алты ай қалғанда иләһи күдірет Оған Хира үңгірін бейне бір ләдүнни (рухани) мектеп ретінде ашып берді.

Иләһи дәріс алу құпия түрде іске асқан бұл тәлім әрі рухани нәр сыныбында фәнилік пен бәқи (мәңгілік) тұрасында сабақ оқыды. Ақыры қырық жасына жеткенде:

«Сені жаратқан Раббыңның атымен оқы» (Аләк сүресі, 1-2), бұйрығы арқылы Оған дінді уағыздау билігі мен пайғамбарлық міндеті берілді.

Пайғамбарлықтың алғашқы алты айы адамзат түсінігі бойынша садық рұя (шын түстер) көрумен өтті.

Хирадағы бұл сыр мен хикмет дәнектің топырақ астындағы өсіп-өну барысы іспеттес. Алайда ол қасиетті мекен – адамзатқа мәңгілік беймәлім, құпия болып қалатын «құрылу, қалыптасу» мекені еді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмнің сол жерде оңаша қалып, иләһи дәріс алуына ықпал еткен бұл жағдай көріністе адамдардың адасып, азғындауы себепті өз көңіліне түйген қамы мен күллі әлемді қамтитын мейірімділігі еді. Ал, шын мәнінде болса, адамзаттың мәңгілік шырағы болатын Құран Кәрімді Аллаһтың қасынан Мұхаммед аләйһиссәләмнің пәк жүрегі арқылы адамзат түсінігіне жеткізуді қамтамасыз ететін дайындық мерзімі еді. Бұл жағдай бейне бір қуаты күшті тоқтың жерге (топыраққа) таралуына ұқсас бір үшқын көрінісі сияқты болғаны соншалық, Аллаһ пен Оның Хабибі

(сүйіктісі) арасында бір сыр болып қалуы көзделгендіктен де көзден таса, алыстағы бір үңгірде іске асуын қажет еткен еді.

Хира мезгілі уахи қабылдау мен оған жауапкер болудың қатардағы адамдар көтере алмайтын ауыр салмағын көтере білу тұрғысынан Аллаһ Тағаланың Хазіреті Пайғамбардың жаратылысында жасырып қойған рухани күш пен қабілетті ортаға шығару мезгілі еді. Дәл шикі темірдің ішкі күшпен болатқа (құрышқа) айналғаны сияқты... Өйткені бұл иләһи сырдың шегіне жете алатын және оны аңғара білу бағытында есінен адаспайтын жан жоқ. Бұл тек қана Аллаһтың қалауы әрі Оның жәрдемімен пайғамбарларда ғана көрініс табатын жағдай.

Сондықтан бұл сыр әлеміне көңіл терезесін аша алмағандар Әбу Жәһіл мен Әбу Ләһәбтің қарамайға былғанған қара туының астына жиналған бақытсыздар тобы ғана...

Нижрәт және Сәур

Аллаһ Расулының Меккеде 13 жыл жалғасқан Исламды насихаттау әрекетінен кейін Оған екінші бір үңгір көрсетілді. Бұл «дін үшін қоныс аудару» деген нижрәт жолындағы Сәур үңгірі еді. Бұл үңгір оқуға арналған мектеп емес, иләһи сырларға қарық болуға, көңіл көзін ашуға арналған мектеп іспетті еді.

Үңгірді паналау үш тәулік бойына жалғасты. Ол жалғыз емес-ті. Жолдасы пайғамбарлардан кейін әлемдегі ең абзал жан, ең асыл тұлға болған Хазіреті Әбу Бәкір еді. Хазіреті Әбу Бәкір радиаллаһу анһу Онымен үңгірде үш күн бойы серіктес болу мерейіне, атағына және қасиетіне ие болды. Құрани баян бойынша **«екеудің екіншісі»** деп аталды. Сонда Жаратылыс Нұры осы әзиз досына:

«**Мұңайма, Аллаһ сөзсіз бізбен бірге**» (Тәубе сүресі, 40) деп, Аллаһпен бірге болу жағдайын үйретіп жатқан еді. Сондай-ақ бұл жағдай адамзат жүрегінің Аллаһқа ашылып жай табуының дәнекерлерінен болған хафи (жасырын) зікір салу тәлімінің бастауы ретінде қабылданды.

Демек, Сәур үңгірі — пенденің сансыз сырлар әлемінен Уасыл Илаллаһ мәртебесіне жетуінің арнасы болатын негізгі көңіл тәрбиесінің басталу мекені әрі бұл рухани сапардың ең алғашқы сатысы іспеттес.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бейне бір нұр бұлағы болған ішкі жан дүниесіндегі сырларды ең әуелі Хазіреті Әбу Бәкір радияллаһу анһуға осы үңгірде паш етіп, баяндаған еді. Сөйтіп қияметке дейін жалғасын табатын «Алтын сілсіләнің» (шежіренің) бірінші буынын құрастырған еді.

Иман өзіндік күші мен нәрін Хазіреті Пайғамбарға деген махаббаттан алады. Барлық рухани да қасиетті сапардың негізгі түрткісі – Оған деген махаббат және Аллаһқа жетудің бірден бір жолы да Оған деген махаббатпен сызылған. Өйткені махаббаттың шарты, ғашықтық заңы — сүйіктіге қаратылған махаббат және сол ғашықтық себепті сүйіктісі сүйген, ұнатқан нәрселерін ұнату. Сүю. Алайда мұндай иләһи махаббатты жетілмеген, таяз түсінігімізбен толық түсіне білуіміз мүмкін емес.

Төмендегі мына бір қисса әрбір көңілге өз қабілеті мен шамасына қарай әсер береді деген ойдамыз:

Хазіреті Әбу Бәкір Сыддық Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләммен кездесіп, сұхбаттасқан сайын, әр жолы өзгеше ләззат алып, жаны жайғасатын-ды. Пайғамбари сырлардың ең адал да шынайы сырласы болғандықтан, түрліше

рухани көріністерге де қанығатын-ды. Ол Пайғамбарының қасында жүрсе де, саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамызды аңсап, ерекше бір сезіммен жүретін еді. Сондай-ақ Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнің:

«Әбу Бәкірдің мал-мүлкін пайдаланғанымдай басқа еш-бір жанның мал-мүлкін пайдаланбадым...», - деген сөзін естігенде, ол екі көзі жасқа толып:

«Менің өзім де, малым да тек сен үшін ғана емес пе, ей, Аллаһтың Пайғамбары!» дей отырып, барлық дүниесін жан-тәнімен Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға арнағандығын, сөйтіп өз болмысын Оның болмысында фәни қылғандығын көрсеткен еді (мұндай хал тасаввуф, сопылық жолында «фәнә фир расул» мәртебесі деп аталады). Ол барлық дүние-байлығын Аллаһ пен Расулының жолына сарып қылған еді. Тіпті Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тасаддуқ (қайырымдылық) жасауға ынталандырғанда барлық дүние-мүлкін әкеліп тапсырған еді. Мырзамыз аләйһиссаләтү уәссәләмның:

«Ей, Әбу Бәкір! Бала-шағаңа не қалдырдың?» - деген сұрағына күшті бір иман шаттығымен:

«Оларға Аллаһ пен Елиісін қалдырдым», - деп үн қатқан еді. (Әбу Дәуіт, Зекет, 40/1678; Термези, Мәнәқиб, 16/3675)

Мұғауия б. Әбу Сүфян ол туралы:

«Дүние Әбу Бәкірге қызықпады. Ол да дүниені керек қылмады...», - деген. Дегенмен, мынаны ескеркеніміз жөн болар: Хазіреті Әбу Бәкір радиаллаһу анһуның барлық дүниесін садақа етіп беруі және Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнің оның бұл ісіне қарсы келмеуі жалпыға тән жағдай емес. Екіншіден, оның сондай жан

қиярлығы өзінің және отбасысының көркем сабырлылығы мен аса күшті тәуекелділігінің арқасында болған еді.

Дін жолында қоныс аударып жатқан бұл екі қастерлі жолаушының сүйеніші де, панасы да Хақ Тағаланың өзі ғана еді. Сондықтан үңгірдің алдына дейін келген бетпақ мүшріктер өрмекшінің өрмегінен басқа бір нәрсені көре алмаған еді. Бір шайырдың айтқанындай:

*Өрмекші Көкте, Суда,
Жерде де емес,
Хақты көре алмаған көздегі елес.⁶*

Сөйтіп бұл екі қымбатты жолаушы иләһи қорғау мен пананың аясында Мәдина қаласының маңындағы Куба деген ауылға жетті. Шексіз ынтызарлықпен күтілген өзиз жолаушылардың Мәдинаға қадам басуымен Мәдинаның жағдайы өзгеріп, мұсылмандар қуанышпен өз пайғамбарларына қауышқандықтарын салтанатты түрде тойлап жатқандай еді.

Мәдинаның таулары мен жоталарынан жаңғырған **«Талеал бедру аләйнә»⁷** әнінің ырғағы толқындап аспанға жайылып, мұмин жүректерді шаттандарып жатқан еді. Назар аударарлық бір жай – тарих тағы да Рәбиуәл Әууәл айының 12 - жұлдызын көрсетіп тұрған еді. Хазіреті Пайғамбар аләйһиссаләтуә уәссәләмның бұл һижрәті Хазіреті Омардың халифалығы кезінде қияметке дейін іске асатын оқиғаларды мазмұндайтын **Һижрәт күнтізбесіне** бастау болды.

Нұрлы Мәдина бұл күннен бастап Ислам діні бейне бір қойнауынан атқылап, өркендеген, дамыған мекенге айналды.

6. Ариф Нихат Ася, Дұалар ве Аминлер, Стамбул, 1973, 122 б.

7. Хазіреті Пайғамбарымыз Мәдинаға кіргенде мұсылмандар қуанышта-рын «Толған ай туды, бізге шүкірлік парыз болды...» деген әнмен қарсы алған еді.

Күпірліктің қараңғы жүзі осы һижрәттан кейін одан әрі солып кетті. Мәсжид Нәбәуи мен Мәсжид Қуба аса ұлы да тым терең мағынаға ие болып, бұл киелі һижрәттың қияметке дейін жалғасатын қасиетті естелігі болды.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мәдиналық мұсылмандар — Ансар мен Меккеден қоныс аударған — Мүһәжирлерді өз ара бауырлас қылып, мұны да жария еткен еді. Осыған орай Ансар өзінің дүниесін Мүһәжирлерге көрсетіп: **«Мінеки мал-мүлкім, ала ғой, жартысы сенікі!»**, - деп дін бауыры үшін өз мүддесінен кеше білудің керемет үлгісін көрсеткен еді. Ал, барлығы өз басына көңіл тоқтығының батыр ері болған Мүһәжирлер болса:

«Малың да, мүлкің де өзіңе хайыр мен жақсылық әкелсін, баурым! Сен маған базардың жолын көрсетсең болғаны», деп қанағаттың қазынасы екендіктерін бейнелеген еді.⁸

Діндес бауыры үшін өз мүддесінен бас тартуды, аянбай пидашыл болуды үгіттейтін, теңдесі жоқ Ислам бауырластығының іргесі осылайша қаланған болды.

Сөйтіп, Нұрлы Мәдина Ислам тарихындағы мәңгілік құламайтын шыңға көтерілді. Әсте өшпес абыройға бөленді. Мәдинадағы азандар, оразалар, айттар, зекеттер, ғазауаттар ерекше бір рухани көрініске енді. Осылайша Мәдина өзгеше ауасымен үмметтің үлгісі, арманы болды.

Бәдір, Ұхуд және Һәндәк

Иманды жандардың көпірлерге ең күшті, ең алғашқы қарсы тұруы болып табылатын Бәдір соғысы мұсылмандардың мүшріктерді ойсырата жеңуімен аяқталды. Бұл шайқаста діни бауырластық қан бауырластығын (туыстық байланысын) жермен жексен қылды. Хазіреті Әбу Бәкір радиаллаһу анһу ұлына, Әбу Ұбәйдә бин Жәррах радиаллаһу анһу әкесіне, Хазіреті Хамза радиаллаһу анһу інісіне қылышпен шабуылдап, соққы берген еді. Хақ Тағала бұл үрейлі көріністерге толы Ислам тарихының ең алғашқы шайқасына періштелерден құралған иләһи жасақты да жіберген еді. Бәдірдегі бұл ұлы шабыт пен шаттығу ұшқынына қатысқан періштелер өзге періштелерден абзал саналды да, аса ізетті орныға ие болды.⁹ Бұл орасан жеңістен кейін Аллаһ Тағала мұсылмандардың дандайсып кетпеулері үшін Әнфал сүресінің он жетінші аятын түсірді:

«(Ей, Мұсылмандар!) Оларды сендер қырып, өлтірген жоқсындар, қайта (сендерге медет беріп) Аллаһ өлтірді. (Ей, Пайғамбарым! Бір уыс топырақты көпірлерге) атқанда да сен атпадың, (іс жүзінде) тек Аллаһ атты. Және мұны мү'миндерді жақсы бір сынақпен сынау үшін (істеді), расында Аллаһ толық естуші, бәрін білуші».

Бәдір соғысынан кейін болған Ұхуд соғысы болса, ол Хазіреті Хамзаның қанымен боялған үрейлі, қайғығатым толы бір шайқас болды. Онда шәһиттердің саны жетпіске жетті. Шәһиттердің жаназа намаздарын оқу үшін ішінде Хазіреті Хамза бар он шәһиттің жаназасын әкеліп,

9. Қараңыз, Бұхари, Мәғазі, 11

намаздан кейін тоғызы жерленіп, Хазіреті Хамзаның сүйегі жерленбей, әр жолы қасына жаңадан әкелген тоғыз шәһитпен бірге жаназа намазы қайтадан оқылып жатқанды. Сөйтіп, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм «шәһиттердің мырзасы» болған бұл сүйікті ағасының жаназа намазын сан рет қайталап оқыды.¹⁰

Міне, Бәдір соғысынан кейінгі Ұхуд соғысында сондай үрейге, мұңға толы көріністер іске асып жатты. Бейне бір өмірдің барлық ащы да тұщы сәттері шынайы құлдық сезімімен өткізіліп жатқан еді. Сондай-ақ тәуекелдік, берілу және тағдырға ризашылық ең күшті түрде өзіндік шыңында еді.

Мү'миндердің ең ауыр сынақтарының бірі болған Ұхудта бір жолы мүшріктер Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға әбден жақындай түскен еді. Атқан оқ, не таспен Аллаһтың Елшісінің мүбәрәк рәбаие тісін сындырған еді.¹¹ Күллі әлемге нұр шашқан қасиетті маңдайы, раушан іспетті жүзі және барлық адамзатқа рахмет сүйіншілеген киелі аузы жарахат алып қанға боялған еді. Толған айдай нұрлы жүзі қан болған еді.

Киген сауытының екі алқасы Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнің бетін жырып, кіріп кеткен еді. Сонда Пайғамбарымыз пасық Әбу Әмір мұсылмандар құласын деп қазған шұңқырға құлап түсті. Хазіреті Әли радияллаһу анһу Аллаһ Расулының қолынан ұстады. Талха бин Ұбәйдүллаһ та тұрғызып, шұңқырдан шығарып алды.¹²

Хазіреті Әбу Бәкір радияллаһу анһу былай әңгімелейді:

10. Қараңыз, Ибн Мәжә, Жәнәиз, 28

11. Рәбаие: Алдыңғы тістер мен азу тістердің арасындағы тіс.

12. Қараңыз, Ибн Хишам, 3/26-27

«Ұхуд шайқасы күні мүшріктер Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға қарай бет алғанда, Оның қасына ең алғаш жүгіріп келген мен едім. Артымнан біреуінің тағы бейне бір құс сияқты ұшып Аллаһ Расулын қорғауға ұмтылғандығын байқадым. Қарасам, ол Әбу Ұбәйдә бин Жәррах екен.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның сауытының екі алқасының оның екі самайына батып кеткенін байқағанда Әбу Ұбәйдә маған:

«-Өтінемін, Аллаһ разылығы үшін Расулұллаһ пен менің арамнан қашшы! Рұқсат етсең, Расулұллаһтың самайына кірген темір алқаны мен шығарайын!» деп, оның арқасында абыройға бөленгісі келгендігін айтты.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмды қинамау үшін кіріп кеткен темірді қолымен емес, тісімен ұстап суырып алды. Сонда өз тісі де сынып қалды. Кейін Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның арғы бетіне қарады. Тағы маған:

«Аллаһ разылығына, Расулұллаһ пен менің арамнан былай тұршы!» - деді.

Сөйтіп екінші темір алқасын да тісімен ұстап суырып алды. Сол кезде бір тісін тағы да сындырып алған еді. Сондықтан Әбу Ұбәйдә бин Жәррахтың екі тісі кетік болды». (Уәқыди, 1/246-247; Ибн Сағд, 3/410; Хаким, 3/29/4315; Бәйхақи, Дәләилүн-Нүбууә, 3/263)

Сол кезде барлық асхаб кирам және періштелер бейне бір аза тұтқан халде еді. Болып жатқан жағдай өздеріне өте ауыр тиген еді. Қадірменді сахабалар:

«Ей, Аллаһтың Расулы! Мүшріктерді қарғасаңыз?!» деді.

Расул Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләм болса:

«Аллаһ Тағала мені лағынеттеуші, жамандаушы етіп жіберген жоқ. Керісінше, Хаққа шақыру үшін әрі рахмет ретінде жіберді. Аллаһым! Қауымымды тура жолға сала гөр. Өйткені олар білмейді», - деп дұға қылды.

(Бәйхақи, Шұаб, 2/164; Қазы Ияз, әш-Шифә, 1/95; қараңыз, Мүслим, Бирр, 87; Гәйсәми, 4/117; Ибн Хыббан, 3/254/973)

Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның адамзат жете алмайтын мұндай көркем мінезі туралы Хазіреті Омар радиаллаһу анһу жоқтауында былай дейді:

«Ата-анам Саған құрбан, ей, Аллаһтың Расулы!

Нух аләйһиссәләм өз қауымын:

«Раббым! Жер бетінде кәпірлердің бірде-бірін қалдырмағайсың!»¹³ - деп қарғаған еді.

Егер, Сен де бізді қарғағанда, түгелдей құрып кетер едік.

Сенің киелі арқаңды жаныып, бетіңді жарахаттап қанатты, тісіңді сындырды. Бірақ Сен жақсылықтан басқа нәрсе айтпадың! Тек:

«Аллаһым! Қауымымды кешіргейсің! Өйткені олар білмейді», деп қана айтып жаттың». (Қазы Ияз, әш-Шифә, 1/95)

Мінеки, мү'миндеге тым ауыр сынақ болған Ұхуд шайқасы осыншалық назар аударарлық көріністерге сахна болған еді.

Асхаб Кирам Бәдірде Аллаһ Расулына шартсыз берілген еді. Және Оған:

«Ей, Аллаһтың Расулы! Біз Саған иман келтірдік. Хақ Тағаладан әкелген Құранның шын екендігіне көміл сендік және Саған бойсұнып, тәуелді болуға ант еттік. Не қаласаң, соны істей көр, бізге бұйыр, біз қайткенде де Сенімен біргеміз. Сені жіберген Аллаһ үшін теңізге кірсең, Сенімен бірге кіреміз, бірде-біріміз артта қалмаймыз!»¹⁴ деген сахабалар иләһи шаттығудың шыңында еді.

Ұхуд шайқасында болса, Аллаһ Расулының қасиетті бұйрығын орындауда қас-қағым сәт қапыда қалып, дүние малына титтей ғана да болса құмарлық таныту шайқастың барысын өзгерткен еді.

Ұхуд бастан өткізген барлық осы көріністер себепті Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның көңіл әлемінде ерекше орын алған. Мырзамыз аләһиһиссаләту уәссәләм өмірбойы Ұхудқа және Ұхуд шәһиттеріне мән беріп, оларды зиярат етіп тұрған еді. Ол кейде:

«Біз Ұхудты сүйеміз, Ұхуд та бізді сүйеді»¹⁵ - дейтін-ді.

Міне, осыншалық ұлы көріністерге сахна болған шәһиттер бағы — Ұхуд Аллаһ Расулының ерекше махаббатына бөленген мекен болып, қияметке дейін үмметіне құшағын аша қарсы алатын зиярат орнына айналды.

Гәндәк соғысында «Жаратылыс Нұры» ешбір жан сындыра алмаған үлкен бір жартасты сындырарда, бірінші ұрғанында Шам (Дамаск), екіншісінде Иранның, ал, үшінші рет ұрғанында Йәмән өлкесінің кілтінің өзіне берілгендігін, тұрған жерінен сол елдің сарайларын көріп тұрғандығын айтқан еді.¹⁶ Сонымен осы атап айтқан өңірлердің Аллаһтың

14. Мұслим, Жиһад, 83; Уәқыди, 1/48-49; Ибн Хишам, 2/253-254.

15. Бұхари, Жиһад, 71; Мұслим, Хаж, 504

16. Қараңыз, Ахмед, 4/303; Ибн Сағд, 4/83-84.

дінімен жарықтанатындығын сүйіншілеп, әрі оның уәдесін беріп, Һәндәктегі үмітсіз жүректерге болашақтарының жарқын болатындығын айтып, келешекте қол жеткізетін жеңістерді хабарлап, мұсылмандарға үміт ұялатып жатқан еді. Ол Хақтың нұрының таяуда бәтыл (теріс) қараңғы жүйелердің барлығын жоятындығын сүйіншілеп, іске асуы мүмкін емес сияқты жағдайларды табиғи заңдылық іспетті, барлығының жүзеге асатындығын бейне бір әлемдік һидаят картасын сызып, көрсетіп жатқандай еді.

Һәндәк шайқасы бейнет, шаршау, аштық және қараңғы түннің аязында болып жатқан еді. Яғни, адам төзгісіз шайқас еді. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Аллаһым! Өмір — тек ахирет өмірі ғана. Ансар мен мұһәжирлерге жәрдем еткейсің!» (Бұхари, Мәғәзи, 29), деп жалбарынып, дүниедегі барлық азап пен қиыншылықтарды ахиреттің мәңгілік өміріне салыстырғанда түкке тұрғысыз екендігін айтып, сахабаларын ахиретті мақсат тұтуға бағыттап жатқан еді.

Меккенің Фәтхы

Мұсылмандар бірінен соң біріне жеткен жеңістердің және Хүдәйбия келісімінің қуанышты нәтижесі ретінде Мекке қаласы кешірімге, келісімге, қауіпсіздікке және һидайәтқа толы рухани жеңіспен өзінің «асыл иелерін» құшақ жая қарсы алды. Енді азапқа, зұлымдық пен машақатқа толы Мекке гүлденіп, қасіретке толы дәуір аяқталған еді. Сөйтіп ұзақ жылдарға созылған мұң шаттыққа айналды. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Аллаһ сыйлаған бұл үлкен игілікке шүкірлік ретінде

Меккенің мүшрік халқына дүние тарихында теңдесі жоқ кешірім жолын ұстанды. Соның нәтижесінде кезінде көптеген мүсылмандарды өлтірген залымдар мен қылмыскерлердің өзі хидайәтқа (тура жолға) түсіп, ерекше абыройға бөленді.

Сол кезде қадірменді Ансар сахабалар Расулұллаһтың өз елі, ата жұрты және туған жері болған Меккені алғандығы себепті өз ара:

«Аллаһ жәллә жәләлүһу Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға Меккені алуды нәсіп етті. Енді Ол Меккеде қалады, Мәдинаға қайтпайды!» - деп уайымдай бастады.

Осы әңгімені Ансар тек өз араларында жасағанымен, Аллаһ Тағала олардың ойларын Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға аян қылды. Олар да сол жайлы сөйлескендіктерін ұяла отырып, мойындады. Осыған орай Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Ансарға:

«Ей, Ансар! Солай істеуден Аллаһқа сыйынамын. Мен сендердің елдеріңе һижрәт қылдым (қоныс аудардым). (Бұдан кейінгі) өмірім де, өлімім де сендердің қастарыңда болады...» - деп, теңдесі жоқ адамгершіліктің, опашылдықтың үлгісін көрсетті. Шынында да Ол Мәдина Мүнәууәраға оралды. (Мүслим, Жихад, 84, 86; Ахмед, 2/538)

Уәдә (қоштасу) қажылығы

Ең ақырында «Уәдә (қоштасу) қажылығы» кезінде діннің тәмамдалып, өзінің кемеліне жеткендігі білдірілді. Сонымен қатар бұл жағдай күллі әдемеге рахмет ретінде жіберілген ұлы да теңдессіз тұлға, жаратылыс нұры Хазіреті Мұхаммед аләйһиссаләту уәссәләмның өз міндетін

аяқтағандығы, сондай-ақ Раббысына қайтар уақтының келгендігін астарлы түрде білдіру еді. Жаратылыс Нұры дінді жеткізгендігі туралы сахабаларынан:

**«Сахабаларым! Дінді жеткіздім бе?
Жеткіздім бе?
Жеткіздім бе?»**

- деп үш рет сұрады. Олар да үш рет «жеткіздің, ей, Аллаһтың Расулы!» деп құптады. Сонан соң қолын жайып, Аллаһ Тағаладан куә болуын сұрады:

**«Куә бол, ей, Раббым!
Куә бол, ей, Раббым!
Куә бол, ей, Раббым!»**

Осылайша жиырма үш жылда келіп болған иләһи (тәңірлік) аманат қияметке дейін жалғасын табатын барлық үмметке мәңгілік рахмет ретінде тапсырылған болды.

Бұрын әсте қылыш ұстамаған, әскери тәлім-тәрбие көрмеген және тек бір рет қана көрермен ретінде соғысқа қатысқан бұл ұлы Пайғамбар барлық адамзатты аясына алатын шексіз де кең мейірімге ие болғанымен, қоғамда бейбітшілік орнасын деп, тәухид (Аллаһты бірлеу) жүйесі үстемдік құрсын деп, мәжбүрлікпен ең ауыр соғыстардың ортасында жүрген әскер болды. Тоғыз жыл ішінде өз әскери күші көбінде дұшпанның санынан аз болғанымен, Ол барлық арабия жарты аралын өзіне бағындырды. Өз кезінің бұзық, жөн-жосықсыз жүрген тәртіпсіз адамдарының көңіліне құйған рухани күш және берген әскери тәлім-тәрбиесінің нәтижесінде көптеген елдер мен мемлекеттерді Исламға бағындыруда ғаламат табысқа жеткені соншалық,

Оның жолын қуған мұсылмандар сол дәуірдің ең күшті екі мемлекеті — Рим мен Парсы империяларын ойсырата жеңіп тастады. Осылайша, Оның бұрыннан Һәндәкте берген сүйінші мен уәдесі іске асқан болды.

Өмір сүрген ортасындағы барлық жағдайлар мен шарттар тым қолайсыз болғанымен, адамзат тарихындағы ең үлкен төңкерісті жасап, басқарған Аллаһ Расулы саллаллаһу аләһи уә сәлләм зұлымдық ошақтарының отын сөндіріп, зұлымдыққа ұшыраған жандарды жұбатып, олардың көз жасын тоқтатты. Оның мүбәрәк қолы жетімдерге бейне бір шаш тарайтын тарақ іспеттес болды да оларға күннің шуағындай әсер етті. Оның шипа мен жұбатудың көзі болған ұлы болмысы арқасында адамзат жүрегі қайғы-қасіреттен құтылды.

Егер, барлық ерекше қасиеттерді өз бойында жинаған Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләһи уә сәлләм дүниеге келмесе еді, адамзат қияметке дейін зұлымдық пен жабайылыққа бой алдырып, әлсіздер күштілердің құлы болып, адамдар арасындағы тепе-теңдік бұзылып зұлымдық үстемдік құрған күйі қалар еді. Сөйтіп, дүниеде тек залымдар мен күштілер ғана билік жүргізер еді. Бір ақын бұл жайды көркем түрде былай баяндаған:

Уа, Расулаллаһ! Егер Сен келмесең әлемге,

Гүлдер ашпай, бұлбұлдар сайрамай, зат белгісіз болар еді

Адамға,¹⁷ Күллі жаратылыс мағынасыздықтан аза тұтар еді!

17. Аллаһ Тағала барлық заттардың атауын Хазіреті Адам аләһиһиссәләмға үйретпей, барлығы Оған белгісіз болып қалар еді. (Қараңыз, Бақара сүресі, 31)

Ең қайғылы қоштасу, ең ұлы Досқа қауышу

Расулұллах саллаллаһу аләйһи уә сәлләм ең бастылары жиырма тоғыз ғазуат және тоқсан бір сәрийә болып, көптеген әскери әрекет пен қозғалыстар жасады. Меккенің фәтхымен тамырын әбден жайған Ислам діні:

«Бүгін діндерінді кемелдендірдім, сендерге арнаған нығметімді тәмамдадым да сендерге дін (өмірлік жол) ретінде Исламды таңдап, құптадым (бекіттім)» (Мәйдә сүресі, 3) аятымен кемелденді.

Енді ең қайғылы қоштасу мен ұлы қауышу мезгілі таяп қалғандай еді.

Аллаһтың хабибі (сүйіктісі) науқастанбастан бір күн бұрын Мәдинадағы Жәннәтүл Бақи қабірстанына барып, сол жердегі мәйіттер үшін:

«Ей, Ұлы Аллаһым! Мұнда жатқандарды жарылғап, есіркегейсің!» - деп дұға жасады. (Ахмед, 3/489)

Осылайша, Ол мәйіттермен бейне бір қоштасқандай болды.

Қабірстаннан қайтқаннан соң кезек сахабаларымен қоштасуға келген еді. Оларға ең соңғы үгіт-насихаттарын айтты және:

«Даңқы ұлы Аллаһ бір пендесін дүние мен оның әшекейі және ахирет пен өз алдындағы нығметтер арасында еркін қалдырды. Әлгі құл да Аллаһтың алдындағыларды таңдады!» - деді.

Бұл сөздерді естіген аса сезімтал жаратылысты Хазіреті Әбу Бәкір радиаллаһу анһу Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өздеріне ең соңғы үндеуін жасап, қош

айтып тұрғанын сезіп қойды. Қатты күйзеліске ұшырап, мұңлы жүрегінен де, екі көзінен де моншақтап жас төгіле бастады. Өкси отырып:

«Ата-анам Саған құрбан болсын, ей, Аллаһтың Расулы! Олар түгіл мал-мүлкіміз де, бала-шағамыз да құрбан болсын...» деді. (Ахмед, 3/91)

Қалың жамағаттың ішінде одан басқа ешкім Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның тұңғыық жандүниесі мен нәзіктігін, сезімін байқап, аңғара алмаған еді. Өйткені, аят кәрімә тілге тиек еткен Сәурдегі **«екеудің екіншісі»** тек қана Хазіреті Әбу Бәкір еді.

Өзге сахабалар болса, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның бұл аяулы досының жылағанын көргенде, қатты таңырқап өзара:

«- Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Раббысына қауышуды таңдаған салиқалы жан туралы айтып тұрса, мына қарттың жылағаны шын мәнінде таң қаларлық емес пе?!» десті. (Бұхари, Сальт, 80)

Алайда, Хазіреті Әбу Бәкір радиялаһу анһуның жұмсақта сезгіш жүрегі ақтық қоштасуды сезіп қойған еді де, сүйіктісінен айрылып қалудан шағымданған най (сыбызғы) сияқты ызылдап жатқан еді.

Жәннәттық әйелдердің абыройлысы Фатима анамыз киелі әкесі Рахмет Пайғамбарынан айырылып қалудан мұңайғаны соншалық, Оның қабірінен бір уыс топырақ алып, піскеп онымен көзін сұрткеннен кейін төмендегі мына шумақты айтқан еді:

مَاذَا عَلَيَّ مَنْ شَمَّ تُرْبَةَ أَحْمَدَ
أَلَّا يَشُمَّ مَدَى الزَّمَانِ غَوَالِيَا
صُبَّتْ عَلَيَّ مَصَائِبُ لَوْ أَنَّهَا
صُبَّتْ عَلَيَّ الْآيَامِ صِرْنَ لَيَالِيَا

«Ахмед аләйһиссәләмның топырағын иіскегеннің халі не болмақ па? Өмір бойы әдемі иіс иіскемеу! (Яғни, Оның топырағын иіскегеннен кейін басқа бір иіс-су қажет емес)

Әлемнің Мақтаньшы ахирет әлеміне көшкеннен кейін басыма бәлекет түскені сонша, егер сол бәлекет күндіз мезгіліне түскенде, анау жап-жарық күндіз тас қараңғы түнге айналар еді». (Ибнүл Жәуси, әл-Уәфә, 2/803-813; Ибн Сәйид, Үюнүл Әсәр, 2/451; Қасталани, 2/501; Диярбәкри, 2/173)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бізге Құран және Сүннет сияқты екі үлкен көсем қалдырды.

Құран Кәрім мен Сүннет — о дүние мен бұл дүниенің бақыт кілті. Жаратылыс Нұрының мәңгілік естелігі.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мәдинаға қайтқаннан кейін он үш күнге созылған ауыр науқастануының салдарынан 632 жылы, маусым айының 8- жұлдызына тура келетін Ғижридің 11 жылы, Рәбиүл әууәл айының 12- жұлдызы, дүйсенбі күні өзіне иләһи жамалдың көкжиегі ашылды. Сөйтіп, «Рәфиқ А'ләсына» (Ең ұлы досына) қауышты.

Жаратылыс нұрының екі жауырынының ортасында пайғамбарлығының дәлелі ретінде құдайы белгі бар еді. Көптеген сахабалар сол белгіні сүйіп қалудың арманымен күн кешетін-ді. Расул Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мырзамыз мәңгілікке аттанғанда мүбәрак келбетінде

ешбір өзгеріс байқалмағандықтан, қадірменді сахабалар Оның о дүниеге көшкендігінен күмәнданды. Сондықтан Пайғамбарымыздың жақыны Әсмә бинти Үмәйсә ради-яллаһү анһә Оның арқасындағы мөр іспеттес мүбәрәк пайғамбарлық белгісін көрмек болып, үңілді. Белгіні орнында көре алмай, ғайып болып кеткендігін байқаған соң, екі дүниенің сұлтаны Хазіреті Пайғамбарымыз аләйһиссаләтү уәссәләмның дүние салып, мәңгілік әлемді абыройға бөлегендігі анықталған болды. (Ибн Сағд, 2/272; Ибн Кәсир, әл-Бидәйә, 5/231)

Көңілдер сұлтаны Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Ислам дінін тәблиғ еткендігі туралы сахабалардың аузынан құптау алып, Хақ Тағаладан да бұған куә болуын сұраған еді. Өйткені дін өз кемеліне жеткен еді. Сөйтіп, мына жалғандағы өз міндетін атқарған Жаратылыс Нұры мәңгілік әлемге шақырылды.

Енді Ол махшарда, сират (қыл көпірде) және Кәусәр суының басында үмметін күтуде.

Шапағат Уа, Расулаллаһ!

Медет Уа, Расулаллаһ!

Дахиләк (есіңді аш) Уа, Расулаллаһ!

Рәбиул Әууәл айының 12 - жұлдызы, дүйсенбі күні туылып дүниемізді ерекше абыройға бөлеген еді.

Тағы сондай бір **дүйсенбі** күні Аллаһ Оған пайғамбарлық міндетін берген еді.

Хазіреті Әбу Катадә ол жайлы былай деген:

«Дүйсенбі күні ораза тұту туралы Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмнан сұралған еді. Ол:

«Ол - менің туған күнім және пайғамбарлық міндеті берілген (немесе маған уахи келген) күн» деп жауап берді».

(Мұслим, Сьям, 197-198)

Тағы бір **дүйсенбі** күні таңертең Мәдинаға кіріп, жаңа құрылған және қияметке дейін құламай жалғаса беретін Ислам мемлекетінің негізін қалаған еді.

Ол ақыры, тағы бір **дүйсенбі** күні ахирет әлеміне аттанған еді.

Ибн Аббас радияллаһу анһумәдан былай риуаят етілген:

«Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм дүйсенбі күні туылды. Дүйсенбі күні пайғамбар болды. Дүйсенбі күні Меккеден Мәдинаға һижрәт қылды. Дүйсенбі күні Мәдинаға барды. Дүйсенбі күні дүние салды. Дүйсенбі күні (Қағбада төреші болып) Хажар Әсуәдті орнына қойды. Дүйсенбі күні Бәдір шайқасында жеңіске жетті.

Дүйсенбі күні **«Бүгін діндеріңді кемелдендірдім»** (Мәидә сүресі, 3) аяты түсті». (Ажмед, 1/277; Һәйсәми, 1/196)

Оның туылуы, пайғамбарлығы, һижрәті және дүниеден озуы иләһи бір көрініс ретінде ылғи дүйсенбі күндерінде іске асуы бұл күннің қасиеті мен маңыздылығының белгісі болып табылады. Жамал мен Жалал (ұлылық) көрінісі ретінде қуаныштың шаттығы мен қайғының мұңы шиеленісіп бірге іске асады. Сондай-ақ көңіл әлемінде қауышудың мерекесі мен оның шаттығы және дүниеден озу және оның ащысы қарама-қайшы сезімдер болғанымен екеуі де ішкі жандүниенің құбылысы емес пе?

Аллаһ досы, патшаларға ұстаз болған Хазіреті Әзиз Махмуд Һұдайи Аллаһ Расулының бұл фәниден бәқиға (мәңгілікке) аттануының салдарынан Оның нұрлы жара-

тылысынан, болмысынан, раушан гүл іспеттес, айдан жарық келбетінен мақрұм қалған дүниенің опасыздығын өлең шумақтарында былай суреттеген:

*Кім күтеді сенен опаны
Жалған дүние емесісің?
Мұхаммед Мұстафаны
Алған дүние емесісің?*

*Рахмет Мәғамбарының
Үлгі Түжәсы және Әзге
Мәғамбарлар арасындағы Орны*

*«Күдіретіме ант етемін, Сендер үшін
Расулцллаһта үсуәтүн хасәнә (ең кәміл
үлгі) бар...»
(Ахзаб сүресі, 21)*

РАХМЕТ ПАЙҒАМБАРЫНЫҢ ҮЛГІЛІ ТҮЛҒАСЫ және ӨЗГЕ ПАЙҒАМБАРЛАР АРАСЫНДАҒЫ ОРНЫ

Рахмет Пайғамбарының үлгілі тұлғасы

Расулұллах саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның тұлғасы әркім үшін ең кемелді үлгі.

Ол — дін басшысы ретінде үлгі, ел басшысы ретінде үлгі, иләһи махаббат бағына кіргендерге үлгі. Раббысының ізгі нығметтеріне қарық болған кездегі халімен де, шүкіршілігі және қарапайымдылығымен де үлгі.

Қиын-қыстау кездер мен мекендердегі сабырлылығы және берілуімен үлгі. Ғанибет (олжа) түскенде танытқан жомарттығы және көңіл тоқтығымен де үлгі. Отбасына мейірімділігімен үлгі. Зағиптарға, әлсіздерге, ешкімі жоқтар мен құлдарға деген мархабатымен үлгі. Күнәһарларға қарсы кеңшіл және кешірімді болуымен үлгі.

*Егер, мал-мүлкің көп, дәулеті артқан адам болсаң,
Арабстанға түгелімен үстемдік құрған, барша Араб
ұлыларын өзіне сүйіспеншілікпен бағындырған **Ұлы
Пайғамбардың** қарапайымдылығы және жомарттығы
туралы ойлан!*

Егер, күшсіз және қатардағы халықтан болсаң, **Меккедегі** залым және тонаушы мүшріктердің зұлымдығы мен қыспағы астында қалған Пайғамбардың көркем өмірін өзіңе үлгі тұтқайсың!

Егер, жеңістерге қол жеткізген қолбасшы болсаң, **Бәдір** мен **Хұнәйнда** дұшпандарын ойсырата жеңген ер жүректілік пен берілудің тамаша үлгісі — Пайғамбардың өмірінен гибрат алғайсың!

Аллаһ сақтай көрсін, бірақ, жеңіліске ұшырап жатқан болсаң, онда Ұхуд шайқасында жарақаттанған және шәһид болған сахабаларының арасында ерлікпен, батырлықпен жүрген, тәуекелшіл **Пайғамбарды** есіңе алғайсың!

Егер, ұстаз (мұғалім) болсаң, нәзік, жұмсақ және сезімтал ішкі жандүниесіндегі иләһи нәрді мешітте **Сүффә Асхабының** көңілдеріне құя отырып, оларға иләһи бұйрықтарды үйреткен **Пайғамбарды** ойлағайсың!

Егер, шәкірт болсаң, өзіне уахиды жеткізген **Жәбірейілдің** алдында тізерлеп отырған **Пайғамбарды** есіңе алғайсың!

Егер, үгіт-насихат айтушы және сенімді бір діни тәрбиеші (мұршид) болсаң, **Мәсжид Нәбәуиде** (Пайғамбар мешітінде) сахабаларына хикмет пен даналық үйреткен Пайғамбарды тыңда! Оның әдемі даусына құлақ салып, көңіл бөлгейсің!

Егер шындықты қолдап-қорғаймын десең, хақ пен ақиқатты баршаға жеткіземін, орнатамын десең және бұл мәселеде өзіңе тіреу болатын бірде-бір жанашырың да болмаса, **Меккеде** әр түрлі қолдау мен көмектен мүлде мақрұм қалғанның өзінде залымдарға хақты ескертіп, оларды

*Идаятқа (тура жолға) шақырған **Пайғамбардың** өміріне назар аударғайсың!*

*Душпаныңды жеңіп, оның белін сындырған болсаң және өз қарсыласыңның қасарысқандығын жойған болсаң, бәтыл (теріс) ой мен жүйені жоққа шығарып, хақты үстем қылған болсаң, онда **Меккенің фәтхы** (жеңісі) күні жеңіске жеткен қолбасшы бола тұра, асқан қарапайымдылығынан түйесінің өркешіне жабысып алып, бейне бір сәжде халінде қасиетті аймаққа кірген, үнемі шүкіршілік жолын ұстанған **Пайғамбарды** көз алдыңа елестеткейсің!*

*Егер, ауыл шаруашылығының қожасы болып, жұмысың оңды болсын десең, **Бәни Надр, Хайбар** және **Фәдәк** аймағына ие болғаннан кейін оларды құнарландырып, жақсы өнім алудың жолдарын білетін мамандығы бар адамдарға тапсырған **Пайғамбардан** өнеге ал!*

*Егер, ешкімі жоқ, жалғыз адам болсаң, **Абдуллаһ** пен **Әминәнің** жетімі, бауыр еті болған күнәсіз, нұрлы жетімді ойлағайсың!*

*Егер, ер жеткен болсаң, **Меккеде** ағасы **Әбу Тәліптің** табыны мен отарында шопан болған, келешекте пайғамбар болатын жігіттің өміріне қарап, үлгі алғайсың!*

*Егер, сауда керуендерімен жолға шыққан саудагер болсаң, **Сириядан Бусраға** аттанған керуеннің ең ұлысы болған кісінің жағдайын талқыла!*

*Егер, қазы, не әкім болсаң, **Меккенің** ақсақалдары таласып, бірін-бірі қырып тастайтын кезде **Хажар Әсүәдті** Қағбадағы орнына қою мәселесінде Оның әділ де парасатты ұстанымын ойла!*

Және назарыңды қайтадан **Пайғамбар** тарихына аудар да, Мәдинада, Мәсжид Нәбәуиде отырып жоқшылықтағы кедей мен дәулетті байды өз алдында тепе-тең, бір деңгейде ұстап, адамдар арасында ең әділетті түрде үкім айтқан Пайғамбарға қара!

Егер, бір жанға күйеу болсаң, **Хазіреті Хадиа** мен **Хазіреті Айшаның** күйеуі болған мүбәрәк тұлғаның таза жаратылысына, терең сезімталдығы мен мейірімділігіне назар аударғайсың!

Егер әке болсаң, **Фатиматүз-Зәһраның** әкесі және **Хазіреті Хасан** мен **Хазіреті Хұсайнның** атасы болған бұл адамның олармен болған қатынасындағы ерекшеліктерді үйрен!

Сенің атағың мен мансабың және жағдайың қандай болмасын, барлығыңда да өзің үшін бірден-бір кәміл тәрбиеші ұстаздың және ең нағыз көсемнің дара тұлға — **Хазіреті Мұхаммед** саллаллаһу аләйһи уә сәлләм екендігін байқайсың...

Ол сондай керемет тәрбиеші болғаны сонша, Оның сүн-неттері арқылы әрбір қателігіңді түзете аласың... Шытырман істеріңді қалпына келтіріп, өз халіңді жақсартасың... Оның нұры және жол басшылығының арқасында өмірдің шиеленіскен, шым-шытырық болған әр түрлі қиыншылықтарынан құтылып, шынайы бақытқа кенелесің!

Жоғарыдағы істерден ой түйгеніміздей, Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өмірі қоғамдағы түрліше орындардағыларға, тіпті бір-біріне қарама қарсы жағдайда болғандардың өзіне ең кәміл үлгі, өнеге. Мырзамыздың

өмірбойы басынан өткізген түрлі мезгілдер адамзат өміріндегі түрлі иірім көріністері үшін ең ыңғайлы, үлгілі ұстанымдарды қамтиды. Сондықтан Оның өмірі адамзат қайсы бір мансапта не жағдайда болмасын, барлығы үшін іс жүзіндегі ең нағыз өлшем болып табылады.

Шын мәнінде Оның жаратылысы аса қымбатты, сирек кездесетін әсем гүлдерден, әтір иісті раушандардан құралған гүл шоғыры іспеттес. Әркім Пайғамбар Мырзамыздың жаратылысынан өзіне үлгі тұта алатын ұстанымдардың ең көркемін, ең күштісін таба алады.

Жер жүзінің қай түкпірінде болмасын, әділеттіліктің қоғамда үстем болып, орнатылғаны көзіңізге ілінсе, адамдардың жүрегін жақындастыратын мейірбандық пен рақымдылық іс шаралары атқарылып жатса, сондай-ақ байлар кедейлерге жанашырлық танытып, медет беріп тұрса, күшқуаты бар адамдар зұлымдыққа ұшырағандарды қорғаса, дені саулар науқастарға қол ұшын берсе, әл-ауқаттылар жетім-жесірлерге қарайласып тұрса, шындығында бұл ерекше қасиеттер мен іс-шаралардың тек Пайғамбарлар және олардың жолын қуған ізгі жандар арқылы жалғасқан адамгершілік ұстанымы екендігін күмәнсіз білу керек.

Бұл шындықты Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өмірінен анық байқаймыз. Өйткені, Ол пайғамбарлықтың шыңында тұрған ұлы да кәміл тұлға. Оның бұл кәмілдігін мұсылман болмағанымен, ар-ұжданы бар адамдардың бәрі мойындауға мәжбүр болған.

Ағылшын білім адамдарынан **Thomas Carlyle** (Томас Карлил) «*Қаһармандар*» атты шығармасында адамзат

тарихындағы әр кәсіп пен саланың ең озығын, ең күштісін белгілеп, олардың өмірлері мен еңбектерін зерттеген еді. Мысалға, ақындардың ең үздігі кім, қолбасшылардың ең үздігі кім т.с.с. тақырыптар аясында шығармасын жазған. Өзі бір христиан болған, мұнысын да шығармасында әшкере баяндап отырған Карлил Хазіреті Пайғамбарымыз аләйһиссаләуі уәссәләмды пайғамбарлар ішіндегі ең көміл тұлға деп белгілеп, таныған және Оның қасиеттерін талқылаған.

XX ғасыр ортасында Голландияның Лахей қаласында жиналған ғалымдар мен ойшылдардың кеңесі дүниенің жүз ұлы (атақты) адамын белгілеген еді. Кеңеске қатысып, дауыс бергендердің барлығы христиан болғанымен, бірінші орынға Хазіреті Пайғамбар аләйһиссаләтү уәссәләмды қоюға мәжбүр болған.

Нағыз қасиет — дұшпандары да Оны мойындауға мәжбүр болғаны. Міне Хазіреті Пайғамбардың ерекшелігін, ісі мен ой-пікірлеріндегі тұрақтылығын Оған иман келтірмегендердің өзі мойындап отыр.

Өйткені, Хазіреті Мұхаммед Мұстафа саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өзгеше сирәті (жаратылысы) әр түрлі істер мен жағдайдың әрқайсысына бөлек-бөлек іс-шара бола алатын мінез-құлық көмілдігін қамтиды. Түрлі жағдайлар мен деңгейдегі адамдардың өмір барысындағы барлық кезеңдерінде оларға жол көрсетуші де, тәрбиеші де бола алатын үлгілі өмір — тек Оның өмірі мен жаратылысы ғана. Ол жер бетіндегі барлық адамзаттың тәрбиесінің негізін құрайды. Ол — нұр іздегендерге нұр шуағы, Оның һидайәті — тура жол іздеген әрбір жанға жарық беретін және адастырмайтын нұр. Ол — барлық адамзаттың дара тәрбиешісі.

Оның иршад (тәлім-тәрбие) берген мәжілісі (сыныбы) адамзаттың барлық санаты мен сатыларындағы әр тайпаны жинаған мектеп іспеттес еді. Барлық ұлттардың көптеген өкілдері тілдерінің, түстерінің, санаттарының және әлеуметтік тұрмыс жағдайлары мен мәдениеттегі орындарының әрқалай болғанына қармастан сол мектепке жиналып, бірігіп жатқан еді. Адамдарды осы ерекше мектепке қабылдамауға қандай да бір шек қойылған емес-ті. Сондай-ақ бұл мәжіліс тек бір қауымға ғана тиесілі емес, адамзат тек қана бір адам баласы болғандықтан шақырылған ғылым және парасаттылық дастарханы еді. Сол дастарханда отыру тұрғысынан әлсіз бен күштінің бір-бірінен еш айырмашылығы жоқ еді.

Хазіреті Пайғамбар Мырзамызға бағынып, Оның ақ жолымен жүргендерге бір қараңызшы! Іштерінен Хабашістан (Эфиопия) патшасы **Нәжәши**, **Меанның ұлысы Фәруә**, **Хымиярдың бастығы Зұлкила**, **Фируз Дәйләми**, **Йәмән** ұлыларынан **Мәракәбуд**, **Ұмман** (Оман) әкімдерінен **Үбәйд** және **Жағфар** сияқты таңдаулы адамдарды кездестіресіз.

Бұдан ары тереңдей назар аударсаңыз, бұл патшалар мен басшылардың қасынан **Біләл**, **Ясир**, **Сүһәйб**, **Хаббәб**, **Аммәр**, **Әбу Фүқайһә** т.с.с. құлдар мен әлсіздерді және **Сүмәйе**, **Лүбәйнә**, **Зіннира**, **Нәһдийе**, **Үммү Үбәйс** сияқты күндер мен бейшара әйелдерді де таба аласыз.

Оның ұлы сахабаларының ішінде зерек, жарқын ойлы және тұжырымы күшті, сонымен қатар ең нәзік те күрделі істерге лайықты, дүниенің сырларына қанық, мемлекетті шеберлікпен басқаратын тұлғалар да бар еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға бағынғандар қалаларды басқарып, облыс-аймақтарда билік

жүргізді. Адамдар олардың арқасында бақытқа кенелді. Әділеттіліктің жанға сыйлайтын рахатын көрді. Олар өмір сүрген, басшылық еткен ортасын сәлемет пен бейбітшілікке бөледі. Адамдарды бір-бірімен бейне бір, бір туған бауырлас етіп, күн кешкізді.

Француз төңкөрісінің ой жүйесінің іргесін қалаған-дардың бірі болған философ **La Fayette** (Ла Фает) атақты «Адам құқықтары баяндамасы» жарияланбай тұрып, барлық заң жүйелерін зерттеген еді. Сонда Ислам заңының өзгешелігін, үстемдігін аңғарып:

«Ей, даңқы ұлы араб! Сен қанша мадақталсаң да, жеткіліксіз. Өйткені, әділеттің тақ өзін тапқан екенсің!» деген.
(Мирас, Тәжрид Сарих Тәржүмәсі, 9/289)

Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сахабаларға берген тәрбиесі мен рухани ықпалы бейне бір эликсир сияқты әсер еткені сонша, жабайылықта жануардан озып кеткен, көбі адамгершіліктен бейхабар, қараңғы бір қауымды барлық адамзат әлі күні бүгінге дейін құмартып келе жатқан ерекше қауымды «сахаба» сипатымен де, атауымен де адам жеткісіз абыройға бөледі. Оларды бір діннің, бір тудың, бір заңның, бір мәдениеттің және бір басшылықтың аясында жинап, Ислам елінің бүтіндігін қалыптастырды.

Сөйтіп, тым қараңғы, жабайы, қанішер, қатыгез, сондай-ақ рухани байлықтан жұрдай болған қауым өкілдерін мүттәқи, яғни Аллаһ махаббаты мен қорқынышын тұла бойына дарытып, адал да тап-таза өмір сүрген жандарға айналдырды.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өте аз бір уақыт аралығында дүниедегі ешбір патша жете алмаған жетістіктерге жетіп, адамдардың асқақ армандаған үлгілі тәрбиешісі болып, олардың жүрегін баурап алған болса да, аяғының астына жайылған дүниелік нығметтердің ешбіреуіне көңіл аудармай, бұрынғыдай қарапайымдылықпен, жарлы да арлы түрде кірпіштен қаланған кішкентай үйінде өмір сүре берді. Құрма жапырақтарымен толтырылған төсекте ұйықтады. Қарапайым киімдер киінді. Ең әлсіз, жарлы адамның тұрмысынан да нашар күйде күн кешті. Ішіп-жейтін нәрсе таба алмағандықтан Раббысына шүкірлік айта отырып, аштығын басу үшін қарнына тас байлаған күндері де болды. Өткендегі және келешектегі барлық күнәлары кешірілген (күнәға қарсы қорғауға алынғанымен), шүкіршілік пен мінәжәтын қойған емес-ті. Ол түнгі уақытын аяқтары ісігенге дейін намаз оқып өткізетін. Ғаріптерге қол ұшын созып, оларға медет болды. Жетім-жесірлерге, панасыздарға аялы алақан іспеттес болды. Ең әлсіз адамдарға тікелей өзі қарайласып, шексіз мархабатымен, жанашырлығымен құшағын жайды.

Сырт көзге ең күшті, қуатты көрінген Меккенің фәтхы (жеңісі) күні алдына барып, сөйлегенде қорқыныштан дірілдей бастаған жерлесіне қарап, өзінің ең әлсіз кезіндегі жағдайын тілге тиек етіп:

«Тыныштал бауырым! Мен патша да, сұлтан да емеспін. (Аяулы анасын сілтеп) кепкен ет жейтін Құрайыштық бір әйелдің баласымын!» деген еді.

Тағы да, сол күні қарт әкесін арқалап алдына алып келіп, оған иманды үйретуін сұраған **«Үңгірдегі жолдасы»** Хазіреті Әбу Бәкірге:

«Ей, Әбу Бәкір! Қарт әкеңді неге осы жерге дейін әкеліп, әуреге салдың? Біз оның қасына бара алмас па едік?!» - деген еді. (Һәйсәми, 6/174; Ибн Хишам, 4/25; Ибн Сағд, 5/451)

Осылайша, Хазіреті Райғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм адамзат тарихына алтын әріптермен жазылатын қарапайымдылық үлгісін сыйлаған еді.

Барлық аймақтар мен елдер құштарлықпен Оның қамқорлығының аясына кіріп жатты. Сөйтіп, Арабстанға бастан-аяқ үстемдігін құрған еді. Сонда Ол қалағанын істей алатындай күшке ие еді. Бірақ, сондай күшке ие бола тұрса да, қарапайым болуды таңдап, ешбір нәрсенің өз меншігінде еместігін, барлығының Аллаһтың құдірет қолында екендігін айтты. Бір кезі келді, қолында көп байлық болды. Бейне бір қазына артылған керуендер Мәдина Мүнәууәрәға ағыл-тегіл байлық төге бастады. Ол бұлардың бәрін мұқтаждарға таратып, өзі бұрынғыдай, жай қарапайым өмірін жалғастыра берді. Сондай-ақ Ол:

«Ұхуд тауындай алтыным болса, (қарызымнан басқасын) үш күннен көп ұстамас едім» деген еді. (Бұхари, Тәмәннә, 2; Мүслим, Зекет, 31)

Мәдинадағы байлықты өзге жандарға таратып, пидашылдықтың керемет үлгісін көрсеткен Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның үйінде күндер бойы ошағы жанбай, көбінде аш күйі жататын-ды.

Бір күні Хазіреті Омар Хазіреті Пайғамбарымыздың үйіне барған еді. Сол кезде үйдің ішіне көз шалып қараса, ештеңені көре алмады. Үйдің іші аңырайып бос тұр еді. Бөлмеде құрма жапырақтарынан жасалған көрпеше ғана бар

еді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм соған сүйеніп отырғандықтан, қурап қалған жапырақтан жасалған көрпеше Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның киелі тәніне батып, із қалдырған еді. Бұрышта бір уыстай арпа ұны, оның қасында шегеге ілулі тұрған құмыра. Міне, бары осы-ақ еді! Араб түбегі Оған бойнсұнған кездегі өз дүниемүлкі тек осылар ғана еді. Хазіреті Омар өз пайғамбарының бұл халін көріп, қайғырады да көзі жасқа булығады. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Неге жылап тұрсың, Ей, Омар?» - деп сұранда, Ол:

«Неге жыламасқа, Ей, Аллаһтың Елшісі! Рим және Парсы патшалары дүние нығметтеріне қарық болып, салтанатты түрде ғұмыр кешеді. Аллаһтың Пайғамбары болса, қурап қалған көрпешенің үстінде өмір сүреді» - деді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Дүниенің олардыкі, ахиреттің де сенікі болғанына разы емеспісің?!» - деп Хазіреті Омарды жұбатты. (Мүслим, Талақ, 31; Бұхари, Никәх, 83)

Тағы осындай бір жағдайды Абдуллаһ бин Мәсғуд радияллаһу анһу былай әңгімелейді:

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сырмақтың үстінде ұйықтаған еді. Оянғанда, тәнінде сырмақтың ізі қалғандығы байқалып тұрған еді. Біз:

«Ей, Аллаһтың Расулы! Сізге төсек жасап әкелсек?!» - дедік. Сонда Расул Әкрәм:

«Менің дүниеге қаншалықты байланысым бар дейсіңдер?! Мен бұл дүниеде ағаштың саясына саялап, кейін сол көленкелі жерден тұрып өз жолына кететін жолаушы

сияқтымын» - деп негізгі ақиқатты баяндаған еді. (Термези, Зүһд, 44/2377; Ибн Мәжә, Зүһд, 3)

Оның өмірі бай-кедей, күшті-күшсіз барлық үмметіне теңдесі жоқ әрі ең көркем үлгі, өнеге.

Ахирет әлеміне аттанған кезінде де, не бір тиын-тебені, не бір құлы, не болмаса бір қойы да жоқ-ты. Ол артында тек қана бір ақ қашыр, бір соғыс құралы (қылыш) және ел мүддесіне арнап, қорға айналдырып қойған Фәдәк құрмалығын (бақша)¹⁸ қалдырған еді. Яғни, мұрагерлеріне мирас деген дүние-мүлік қалдырмаған еді. Тіпті, мұсылмандар барлық зекет-садақаларын пайғамбар ұрпағына беріп қояды деген уайым себепті ұрпағынан болғандардың зекет алуына тыйым салған еді.¹⁹

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм дүние салғанда, Айша радияллаһу анһәға жарты өлшемдік арпа қалдырған еді. Айша радияллаһу анһә бұл арпаның берекеті туралы былай деген:

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қайтыс болғанда үйімде азық ретінде сөредегі жарты өлшемдік арпадан басқа түк жоқ-ты. Онымен ұзақ уақыт корректендім. Бір күні ойланып, өлшеп едім. Сол азық тез арада таусылып қалды». (Бұхари, Хұмыс, 3)

Бұл жағдайлардың барлығы он төрт ғасыр бұрынғы жәһілдік (қараңғы) кезеңде дүниеге келген бұл үмми тұлғаның қазіргі таңдағы және болашақтағы күллі кезеңдердің толық түрде еліктеу, не жолын қуу мүмкін емес, шынайы көсемі екендігінің айдан анық мысалы болып табылады.

18. Қараңыз, Бұхари, Мәғазі, 83

19. Қараңыз, Бұхари, Зекет, 57; Бүюғ, 4; Мүслим, Зекет, 161, 164; Ахмед, 1/200

Ол байлық пен салтанат, патшалық пен атақ және рахат пен молшылық сияқты өтпелі де алдамшы құбылыстарға әсте көңіл аударған емес-ті. Дүниенің барлық байлығы мен салтанаты тәухид күресіне деген құштарлықтың қасында Оның көзіне бір шөп іспеттес болды.

Хазіреті Айшаның риуаяты бойынша, Оны көруге келген Ансардан бір әйел Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның төсегінің іші сабан толы жұқа сырмақ сияқты екендігін көргенде, үйіне жүгіріп барып, іші жүнмен толтырылған төсекті арқалап әкеледі. Бірақ, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм төсегінің ауысқандығын байқап және бұл істі ұнатпағандығын сездіріп:

«Ей, Айша! Анау төсекті иесіне қайтар! Аллаһқа ант етемін, егер сұраса едім, Аллаһ алтын мен күміс тауларын маған бас идіріп, қол астыма берер еді» - деді. (Ибн Сағд, 1/465; Ахмед, Китабүз-Зүһд, 30. б)

Бұл оқиғаның өзі Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның дүниеге мүлдем мән бермегендігін түсіндіруге жеткілікті.

Оның бұл абзал қасиеттерімен бірге ең көркем де өзгеше сипаттарының бірі — үмметіне деген шексіз махаббаты еді. Бұл жағдай төмендегі аят кәрімәда қандай жақсы баяндалған:

«Шынында сендерге өз іштеріңнен бір Пайғамбар келді. Сендердің қиналуларың Оған қатты батады. Ол сендерге тым ынтық, мү’миндерге аса еміренгіш, мейірімді». (Тәубе сүресі,128)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның киелі тұлғасы айсбергтің (мұз тауының) су үстіндегі бөлімі іспеттес, тек адамзат түсіне алатын көріністерінің өзімен адамзатқа тән іс-әрекеттер мен ұстанымдардың ешбір жан жете алмас шыңын құрайды. Өйткені, Аллаһ Тағала Ол кие-лі жаратылысты барлық адамзат үшін «**Үсуәтүн хасәнә**», яғни ең нағыз, ең көміл үлгі-өнеге ретінде жаратқан. Сондықтан Оның өмір жолын қоғамдағы әлсіздіктің ең төменгі сатысы болған «**жетім балалықтан**» бастатып, өмірдің барлық кезеңдерінен өткізіп, құдірет пен билік тұрғысынан ең жоғарғы саты болған **пайғамбарлық** пен ел басшылығына дейін көтергені соншалық, қоғамның әр түрлі деңгейі мен сатысында болғандар өздері үшін ең көміл іс-әрекеттерді Одан өнеге ала отырып, өзінің шама-шарқына қарай жүзеге асыруға мүмкіндік таба алады.

Бұл мәселені ең жұқа тұстарына дейін жақсылап аңғарған түркі халықтары әрбір мұ'мин жан Хазіреті Мұхаммед аләйһиссаләтү уәссәләмға азды-көпті ұқсасын және олар бейне бір кішкентай «**Мұхаммед**» бола білсін деген мақсат-арманмен өз балаларына Мұхаммед, Дінмұхаммед, Мұхаммеджан, Мұхамедқали сынды аттар қойған еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз адамзатқа жол бастаушы болу мақсатын күткен философтар мен басқа да басшылардан өзгеше түрде иләһи тағдыр және иләһи қолдау бойынша көміл тұлғасымен өмірге бастап, тұлғалық қасиетін басқалары секілді біртіндеп кемелдендіріп, толықтырмаған еді. Тіпті, Ол әлі балалық кезіндегі адал да кемелді жүріс-тұрысымен келешекте атқаратын ұлы міндетке лайықты екендігін көрсеткен еді.

Ақылы уахимен тәрбиеленбеген философтардың еңбектері болса, олардың пайғамбар сияқты жалпыға қаратылған міндеттері болмағандықтан мінез-құлық, қоғамдық бейбітшілік пен тыныштық тұрғысынан болымды, не болымсыз ортаға салған пікір-ойлары, тұжырымдамалары өз шығармаларының беттерімен шектеулі қалған, жүзеге асырылғандары болса, олар да өсіп, дамымай қалған.

Екіншіден философтар кемелді адамгершілік үшін алға тартқан ой-пікірлерін не өз өмірлерінде, не басқа адамдардың өмірінде іске асыра алмаған. Сондықтан үлгі-өнеге де бола алмаған. Алайда адамгершілік тұрғысынан іс жүзіндегі бірден бір өлшем болған Пайғамбардың іс-пиғылы болса, адамзат үшін ең кәміл үлгі өнегелер тізбегі болып табылады.

Мысалға айтар болсақ, философ **Ницше** (Nietzsche) «супер хюман», яғни кәміл адамға байланысты көптеген ой-пікірлер айтқан еді. Бірақ, ол кәміл адам туралы тұжырымдамаларының іске асқандығын, мысалдар арқылы дәлелдей алмаған еді. Сондықтан оның тұжырымдамасы тек ой (теория) ғана болып қалған.

Ал, Ислам ахлағында (мінез-құлық нормасында) болса, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләм қандай да бір адамзатқа тән іс-пиғылында кемелдіктің шыңын құрастырған ұстанымдарымен барлық адамзатқа бүгінге дейін көсем, жолбасшы болған және қияметке дейін де бола береді.

Ал, **Аристотель** этикалық философияның бір топ заңдары мен ережелерінің тегін қалағанымен, иләһи уахидан (Аллаһ берген нақты мәліметтен) аулақ болғандығынан

оның философиясына сеніп, іске асырып, бақытты болған бірде-бір адам баласын кездестіре алмаймыз. Өйткені, философтар жүректі сафтандырып, ағарту және нәпсіні тыю жолынан өтпеген, сондай-ақ олардың ой-пікірлері мен іспиғылдары Аллаһтың ерекше жәрде-мі мен қолдауы деп табылатын уахи арқылы жетілмеген. Сол себепті олар алға тартқан жүйелер конферация залдарында, не кітап жолдарында ғана қалып қойып, ешбір жанның өмірінде іске аса алмаған.

Алайда, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз иләһи елшілік міндетін бастамай тұрып, өзін халыққа сүйдіргені сонша, адамдар Оны **«Сен әл-Әмин және әс-Садықсың (сенімдісің және шыншылсың)!»** - деп жаратылысының кәміл де теңдессіз екендігін мойындауға мәжбүр болған еді. Сөйтіп, адамдар Оған сенім артқаннан кейін Ол дінді тәблиғ міндетін бастаған еді.

Халық Оның көркем жаратылысын, жақсылығын, шынайы да адал екендігін әлі Оған пайғамбарлық міндеті жүктелмей тұрғанда біліп, Оны жақсы көретін еді. Оны **«әл-Әмин»** (сенімді) деп атаған өз қауымы Қағбаны жөндеу жұмыстары жүріп жатқанда «Хажәр Әсуәдті» орнына қою мәселесінде таласқа түскенде, Оның төрелігіне қарсылықсыз бойсұнған еді.

Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм пайғамбарлығынан бұрын, жәһилдік кезеңде де зұлымдықтың әр түрлісінен және басқалардың хақына қол сұғудан барынша аулақ жүретін-ді. Өзіне пайғамбарлық міндеті тапсырылмай тұрып, өз қалауымен қатысқан ұйым «Хылфүл Фүдул» ұйымы ғана еді. Өйткені, Хылфүл Фүдул әділеттілікті қорғап, орнатуды мақсат тұтқан ұйым

еді және сол жерде қабылданатын шешімдер мына ережеге негізделетін-ді:

«Меккелік немесе сырттан келген қайсы бір адам зұлымдыққа ұшыраса, дер кезінде оған қолдау көрсетіп, тиген зиянының орнын жапқанға дейін залымға қарсы тұру және хақ пен әділдік орнату, сондай-ақ қоғамдағы рахат пен тыныштықты қамтамасыз ету».

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм зұлымдық пен нақақ істердің алдын алуға арналған бұл келісімге бек разы болғаны сонша, пайғамбар болғаннан кейін де:

«Абдұллаһ бин Жүдәның үйінде немере ағаларыммен бірге Хылфұл Фудулға қатыстым. Сол жиынға разы болғаным соншалық, оның орнына қызыл түйелер (дүние мүлік) берсе, онша қуанбас едім. Қазір, мені сондай жиынға шақырса, тағы да қатысар едім» - деп айтқан еді. (Ибн Кәсир, әл-Бидәйә, 2/295)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ұлағатты өміріндегі мұндай әділеттілік, мархабат пен жанашырлық көріністері адамзатқа қияметке дейін ең керемет үлгі болмақ. Ол теңдессіз шырақтың әлемге шашқан нұрлы сәулесін тамашалай білген ұжданы таза, ынсапты жан Оның шындығын ішкі жандүниесінде болса да, жоққа шығара алмайды. Сондай-ақ иман келтірмегенімен, ұжданы таза көптеген білім адамы Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның артықшылығы мен жеткен жетістіктерін мойындаған еді. Мұндай ғалымдардың бірі болған **Томас Карлайл** (Thomas Carlyle):

«Оның туылуы – нұрдың қараңғылықты ысырып тастағаны».

«Басына тәж киген ешбір патша өз қолымен жамаған шапанын киген Хазіреті Мұхаммед құрлы құрмет пен абыройға бөленбеген» десе, **Сэр Виям Муир (Sir William Muir)**:

«Адамзатты тура жолға салу Хазіреті Мұхаммед келген кездегіндей ешқашан қиын да күрделі болған емес. Алайда, Ол дүние салған кезде артында қалдырған тыныштық пен жетістіктерден күшті жақсарту мен жетістіктердің бар екенін айта алмаймыз. Мұны білмейміз де» деген.

Ана Британника (Ana Britannica) атты әлемге танымал энциклопедияда Пайғамбарымыздың қасиет-ерекшеліктерін мойындау ретінде жазылған мәліметтерінің біразы төмендегідей:

«Мұхаммед жеткен жетістіктерге адамзат тарихында не бір пайғамбар, не бір реформашы дін адамы қол жеткізе алған емес».

Б. Смит (B. Smith):

«Мұхаммед – реформисттердің шексіз де сөзсіз ең ұлысы» деген.

Станлей Лейн-Пол (Stanley Lane-Pool) болса былай деп, шындықты мойындаған еді:

«Мұхаммедтің дұшпандарын жеңіп, үстемдік құрған күні – өзіне қарсы абзалдық тұрғысынан жеңіске жеткен күні. Сол күні Құрайшытықтарды ешқандай ақы алмай-ақ кешірді және бұл кешірімін жалпыға тән етіп барлық Меккеліктерді де соның аясына кіргізді».

Артур Гилман (Arthur Gilman) да:

«Меккенің фәтхында (жеңісінде) Оның ұлылығын анық байқаймыз. Өйткені, Оған өткендегі жасалған зұлымдықтар

Оны өш алуға итермелеуі әбден мүмкін еді. Бірақ, Хазіреті Мұхаммед әскерінің қан төгуіне жол бермей, аса ұлы жанашырлық танытып, барлығын кешірді және Аллаһқа шүкірлік етті» - деген.

Мүшріктердің Рахмет Пайғамбарының үлгілі тұлғасын мойындағаны

Жәһилдік арабтар Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға сенім артқаны соншалық, Оның қатыгез дұшпаны Әбу Жәһіл бір күні Оған:

«Ей, Мұхаммед! Біз Сенің өзіңді өтірікшіге шығарып отырған емеспіз. Сен біздің көзімізше шыншыл жанның өзісің. Бірақ, біз Сен әкелген аяттарды өтірікке шығарып отырмыз...» деген еді. (Уәхиди, Әсбәбү Нүзулил-Құран, 219 б. ; Термези, Тәфсир, 6/3064)

Ең қатыгез, жауыз дұшпандарының өзі Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның хақ пайғамбар екендігін ішкі жандүниесінде мойындағанымен, тек нәпсіқмарлықтары себепті жоққа шығарған еді.

Сондай-ақ аят кәримәда былай делінген:

«Олардың сөзі сені қамықтыратынын біз сөзсіз білеміз. Негізінде олар сені өтірікке шығармайды. Бірақ, анау залымдар ашықтан-ашық Аллаһтың аяттарын жоққа шығарады». (Әнам сүресі, 33)

Хұдайбия келіс сөзінен кейінгі күндердің бірінде Парсыларды жеңген Византия патшасы Хераклейс жеңіспен оралып келе жатқанда Сирияға аялдаған еді. Сол кезде

оған Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның оны Исламға шақырған хаты келіп түсті. Ол осы хатта жазылғандарға ашуланбай, керісінше көңіл аударған кейіп танытты. Сондықтан Ислами тәблиғдың мән-мазмұнын білгісі келген Византия патшасы бұл мәселе хақында сұрастыру үшін Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның жерлестерінің бір қаншасын алдына әкелуін бұйырды.

Сол кезде Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ең қатыгез дұшпандарының біреуі болған Әбу Сүфян да, Меккелік сауда керуенінің басшысы ретінде Шамда (Дамаск) жүрген еді. Хераклейстың адамдары оларды кездестіріп, патшаның алдына соларды шығарады. Хераклейс пен Рим ұлтының атақты адамдары Иляда, яғни Бәйтүл-Мақдисте болған кезінде оларды қабылдады және тілмаш шақыртты. Хераклейс тілмаш арқылы:

«Пайғамбармын деп жүрген адамға ең жақын туыс болып келетін қайсысың?» - деп сұрады.

Әбу Сүфян:

«Ең жақыны менмін» - деді.

Сонда Хераклейс қызметкерлеріне:

«Оны мен жолдастарын жақындатыңдар, онымен сөйлесіп жатқанда жолдастары да қасында тұрсын», деді. Содан кейін тілмашқа былай деп бұйырды:

«Мұның жолдастарына айт, мен әлгі адам туралы мына адамға сұрақ қоямын, айтқаны өтірік болса, олар “өтірік айтты” десін».

Шынымен де кейінгі уақыттардың бірінде «Уаллаһи! Егер өтірік айтып қойсам, мұнымды да жолдастарым басқаларға өсек қылады деп қысылмасам, сөзсіз Ол туралы

өтірік айтар едім», деген Әбу Сүфян Рим патшасымен араларында өткен әңгімені былай жеткізеді:

Бұдан кейін Хераклеястің маған біріншіде:

«Іштеріңде оның ата-тегі қандай?» - деп сұрады. Мен:

«Ол асыл текті адам!» - дедім.

«Сендердің араларыңда, Одан бұрын бұл сөзді айтқан (пайғамбарлық дауын көтерген) адам болып па еді?»

«Жоқ, болған емес».

«Ата-бабаларынан сұлтан болғаны бар ма еді?»

«Жоқ, Болмаған!»

«Оған иман келтіріп, бағынғандар халықтың алдыңғы қатардағылары ма, әлде төменгі сатыдағылары ма?»

«Төменгі сатыдағылары».

«Оған бағынғандардың саны көбейіп бара ма, әлде азайып бара ма?»

«Көбейіп барады».

«Іштерінде Оның дініне кіріп алып, сонан соң ұнатпай діннен безгендері бар ма?»

«Жоқ!»

«Осы пайғамбарлық сөзін қозғағанға дейін Оны еш өтірікші деп айыптап па едіңдер?»

«Жоқ!»

«Еш уәдесінде тұрмағаны болды ма?»

«Жоқ! Ол берген уәдесінде тұрады, бірақ қазіргі таңда біз Онымен біраз уақытқа келісім шартқа отырғанбыз. Бұл уақыт аралығында не істейтінін білмейміз!». (Әбу Суфян «Оны жамандау үшін араға қыстыратын осыдан басқа сөз таппадым!» - дейді)

«Онымен еш соғыстыңдар ма?»

«Иә».

«Бұл соғыстар қалай аяқталды?»

«Кейде Ол бізді жеңетін, кейде біз Оны жеңетінбіз!»

«Жарайды. Ал, Ол сендерге не туралы ескерту жасайды?»

«Біздерге: *«Тек Аллаһқа ғана гибадат етіңдер, ешбір нәрсені Оған серік қып қоспаңдар. Аталарың табынған пұттарды тастаңдар»* - деп айтады. Намазды, дұрыс болуды, арлы да намысты боуды, туысқандармен қарым-қатынаста болуды бұйырады».

Бұдан кейін Хераклейс тілмашқа қарап:

«Анаған айт: Оның ата тегін сұрап едім, Оның асыл, текті екендігін айттың. Расында пайғамбарлар өз қауымының ең тектілері арасынан жіберіледі.

Іштеріңде Одан бұрын пайғамбарлық дауын көтерген басқалар болған-болмағанын сұрадым, «жоқ» деп айттың. Одан бұрын мұндай жол ұстанған басқа біреуі болса еді, онда «оны өзіне үлгі тұтты» дер едім.

Ата-бабалары ішінде сұлтан болғаны бар ма еді деп сұрадым, жоқ екендігін айттың. Егер аталарыңда сұлтан болған біреу болса еді, онда «атасының мүлкін қайтарып алуға тырысып жатыр», дер едім.

Аллаһтың Пайғамбарымын деп ортаға шықпас бұрын Оның еш өтірік айтқанын көрген-көрмегендіктеріңді сұрағанымда, жоқ дедің. Алайда, менің білетінім – адам баласына өтірік айтпаған адам Аллаһ туралы да өтірік айтпайды.

Оған бағынғандар халықтың алдыңғы қатардағылары ма, әлде төменгі сатыдағы кедейлері ме деп сұрадым, төменгі

сатыдағылар екендігін айттың. Расында пайғамбарларға ең алғаш бағынғандар сондай жандар.

Оған бағынғандар көбейіп не азайып бара жатқанын сұрағанда, көбейіп бара жатқанын айттың. Әсілі хақ діндердің бір ерекшелігі – сол дінді ұстанатындар көбейе береді.

Іштерінде Оның дініне кіріп алып, артынан ұнатпай, діннен шығып кеткендері бар, жоғын сұрағанымда, жоқ екенін айттың. Тыныштық пен рахат иман арқылы жүрекке орнығып, тамырын жайса осылай болады.

Уәдесінде тұрған-тұрмағандығын сұрағанымда, уәдеде тұрмайтын кезі «болған емес» дедің. Пайғамбарлар да осылай болады. Уәделерінен таймайды.

Онымен еш соғысқансыңдар ма деп сұрадым. Соғысқандарыңды және кейде Ол сендерді жеңеді, кейде сендердің Оны жеңгендіктеріңді айттың. Негізінде пайғамбарлардың өмірінде осылай болады. Ауыр тауқымет тартады, ақыры жақсылыққа, сәттілікке қол жеткізеді.

Сендерге нені бұйырады деп сұрадым, тек Аллаһқа ғана құлшылық етіп, Оған ешбір нәрсені серік қоспауды бұйырғанын, пұттарға табынуға тыйым салғандығын, сондай-ақ намазды, адал да арлы болуды бұйырғандығын айттың.

Егер осы айтқандарың рас болса, Ол адам таяу уақытта осы аяғымның астындағы жерлерге де ие болады. Шындығында мен бұл Пайғамбардың келетіндігін білуші едім, бірақ, сендердің араларыңнан шығады деп ойламаппын. Шіркін, Оған бара алатынымды білсем, Онымен кездесе білу үшін әр түрлі қиындықтарға да төзер едім. Қасында болсам, Оның аяғын жуар едім».

Бұдан соң Хераклейс Хазіреті Пайғамбардың Діхие радияллаһу анһу арқылы жіберген хатын Бұсра қаласының әкімінен сұрады. Хераклейс хатты алып оқыды:

«Бисмилләһир-рахманир-рахим,

Аллаһтың құлы және Елшісі Мұхаммедтен римдіктердің басшысы Хераклейске!

Тура жол – һидайәтті ұстанғандарға сәлем! Мен сені Исламға шақырамын. Исламға кірсең, сәлеметке жетесің және Аллаһ саған сыйлығыңды еселеп берсін! Егер қабылда-масаң, (елің болған) дихандардың күнәсы сенің мойныңда (олардың обалында қаласың).

«(Ей, Пайғамбарым! Оларға былай деп) **айт: “Ей, Кітап иелері! Сендер мен біздің арамыздағы мынадай бір ортақ сөзге (тәухидқа) келіңдер: Аллаһтан өзгеге табынбайық. Оған ешбір нәрсені ортақ етіп қоспайық. Сондай-ақ Аллаһты тастап, бір-бірімізді Раб (тәңір) тұтпайық”. Егер олар бұдан да бас тартса: “Қуә болыңдар, біз шын мұсылманбыз” деңдер».** (Әлү Имран сүресі, 64)

Әбу Сүфян былай дейді:

«Хераклейс сөйлеп және хатты оқып болғаннан кейін оның айналасындағы поптар мен шонжарлардың арасында айқай-шу басталып, дауыстар көтерілді. Сонда бізді сыртқа шығарды. Жолдастарыма:

«Ибнү Әби Кәбшәнің²⁰ ісі әбден ұлғайды. Қараңдаршы, Бәни Асфар патшасының (Хераклейс) өзі Одан қорқып

20. **Ибнү Әби Кәбшә** (Әбу Кәбшәнің ұлы): Бұрынғы кездердің бірінде Хұзаа тайпасынан Әбу Кәбшә атындағы бір кісі пұттарға табыну мәселесінде өз тайпасына қарсы келген еді. Мүгріктер Пайғамбар Мырзамызды сол кісіге ұқсатып, Оны Ибнү Әби Кәбшә атайтын. Сонымен қатар Әбу Кәбшә деген атаудың Аллаһ Расулының өз аталарының немесе нағашы аталарының біреуінің болмаса сүт әкесінің лақаб аты екендігі де айтылған.

жатыр!» - деп айттым. Міне сол күннен бері Оның таяу уақытта үлкен жетістікке қол жеткізетіндігіне деген сенімімді ешқашан жоғалтпа-дым. Ақырында, Аллаһ маған да Исламды нәсіп етті».

Хераклейс өз қауымының алдыңғы қатардағыларын шақырды. Сөйтіп сарайларының бірінде жиналыс өткізіп олардан: «Ей, Римдіктер! Мәңгілік бақытқа кенелуге және мына осы салтанатты өмірлеріңнің әрі қарай жалғасуына қалай қарайсыңдар?» - деп сұрады. Яғни, оларды Ислам дінін қабылдауға үндеген еді. Сонда мәжілістегілердің барлығы жабайы есектер тәрізді үркіп, есікке қарай жүгіре бастады. Алайда есіктер жабық еді. Хераклейс шонжарлардың Исламды қабылдауға бейім еместігін байқаған соң оларды шақырып алды да, әлгіде айтқан сөздерінің мәнін ауыстырып:

«Мен сендердің христиандыққа деген табандылықтарың мен берілулеріңді сынаған едім. Сендердің бойларыңнан байқаған тәуелділіктеріңе ризамын» деді.

Осыған орай шонжарлар оған сәждеге жығылып, оған деген разылықтарын жеткізді. (Бұхари, Бәд-үл Уахи, 1/5-6, Иман, 37, Шәһәдәт, 28, Жиһад, 102; Мұслим, 74; Ахмед, 1/262)

Византия патшасы Хераклейс аяғына дейін келген Ислам ныңметін өз көзімен, өз құлағымен естіп шындықты аңғарғанымен, дүниеқұмарлығының кесірінде бұл ұлы игілікке қол жеткізу мүмкіншілігін зая қылып, мәңгілік салтанат пен бақыттан жүрдай болды.

Рим патшасы Хераклейсдің Ислам хақында естіп үйренгендеріне қарай алғашында танытқан жылы шырайы тек оның өзіндік ерекшеліктерінен ғана туындаған емес.

Негізі хақ және уахданиятқа (Аллаһты бірлеуге) негізделген сенім жүйесіне ие дін болған христиандық енді-енді бұрмаланып, бұзылып келе жатқан-ды. Шамамен екі ғасырға созылған және «иконалар шайқасы» деп тарих беттерінен орын алған талас-тартыстар енді ғана аяқталып, шіркеулер суреттер мен ескерткіштерге тола бастаған еді. Христиандық уахданияттан алшақтап, «әканимү сәләсә» (үш тәңір) (әке, ұл және әулие рух) жүйесіне толық бағынған еді. Сондықтан сүннетүллаһ (Аллаһтың әдеті) мен заңы бойынша «хақ діннің» жаңартылуы үшін Ислам жіберілген еді. Мұндай бір кезеңде бұрынғы хақ дін бойынша уахданият сенімін сақтап қалған адамдардың болғандығы да тарихи шындық. Сондай-ақ мүшріктер көрсеткен жәбір-жапаның салдарынан Хабешистанға (Эфиопия) һижрәт қылған (қоныс аударған) сахабаларға қамқор болған патша Нәжаши де мұсылмандарға адал мәміле жасаған еді. Тіпті қолына жерден бір таяқша алып:

«Сендердің айтқандарың мен Хазіреті Исаның шындығы арасында мына таяқшадай да айырмашылық жоқ» деген еді. (Қараңыз, Ибн Хишам, 1/356-361; Ахмед, 1/202-203, 5/290-291; Һәйсәми, 6/25-27)

Өйткені ол христиандықтағы уахданият сенімін сақтап қалған **«Ариус» (Arius)** мәзһәбын ұстанатын еді.

Хераклейстың да осындай сенімге ие болуы әбден мүмкін. Бірақ, иман келтіргендігі хақында тарихи бір дерек жоқ. Бұл оқиғаның арқасында иманның нәсіп мәселесі екендігін де аңғарамыз.

Екіншіден, Хераклеис пен мүшріктер арасында өткен әңгіме ол Расул Әкрәм саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның пайғамбарлығын мойындамаса да, Оның дұрыстығы мен

үлгілі тұлға екендігін мойындағанын көрсетеді. Ол Мәдинаға һижрәт қылғанда, мүшріктер қалдырған аманаттарды өз иелеріне тапсырсын деп, Хазіреті Әлиді Меккеде уәкіл етіп қалдырған еді. Өйткені, Меккеде құнды да бағалы затын, дұрыстығымен, адалдығымен танымал болған Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға тапсырмаған бірде-бір адам жоқ сияқты еді. (Ибн Хишам, 2/98)

Рахмет Пайғамбырының басқа пайғамбарлар арасындағы орны

Жоғарыда тілге тиек еткеніміздей **нүбууәтү Мұхамме-ди** (Мұхаммед аләйһиссәләмның пайғамбарлығы) әлі **Адам** отбасы (адамбаласы) жаратылмас бұрын бастаған еді. Яғни ең алғаш жарқыраған жаратылыс гауһары, болмыстың асылы **«Мұхаммеди Нұр»** болып табылады.

Хазіреті Пайғамбар нұры жағынан **Хазіреті Адамнан** бұрын, тәні жағынан болса барлық пайғамбарлардың ең соңғысы болып жаратылғандықтан, Ол пайғамбарлық күнтізбесінің алғашқы да, соңғы да парағы іспеттес болды. Ол уақыт тұрғысынан соңғы, жаратылыс тұрғысынан алғашқы пайғамбар. Өйткені, пайғамбарлық күнтізбесі алғашқы болмыс – **«Мұхаммеди Нұрдан»** бастау алып, соңғы парағы **«Мұхаммеди жисмәнийәтпен»**, яғни, адам кейшіндегі көрінісімен аяқталды. Осыған орай пайғамбарлар тізбегіндегі ерекше жандарды былайша таныстыра аламыз:

Періштелер сәжде етуге бұйрылған **Адам** аләйһиссәләм.

Иләһи құдіреттің құпияларына қаныққан **Ідріс** аләйһиссәләм.

Топан-суымен жер бетіндегі кәпірлерді жермен-жексен қылған **Нух** аләйһиссәләм.

Боран, дауылдардың арқасында астан-кестені шыққан Әд қауымының пайғамбары **Һуд** аләйһиссәләм.

Азғындап, шегінен шыққандықтарының салдарынан зілзаламен іргесінен шайқалып, құрыған Сәмуд қауымының пайғамбары **Салих** аләйһиссәләм.

Намрұттың жалындаған отын тәуекелі және берілуімен гүлстанға айналдырған **Ибраһим** аләйһиссәләм.

Ықыласы, адалдығы, тәуекелділігі және Аллаһқа шын көңілмен берілуімен аса үлгілі тұлға болып, қияметке дейінгі қажылық ғибадатында күллі мұсылман есіне алатын **Исмайыл** аләйһиссәләм.

Әулетінен Бәни Исраил (еврей ұлтының) пайғамбарлары шыққан **Хазіреті Исхақ** аләйһиссәләм.

Ар-ұяттан жүрдай қалып, әдепсіздіктің құзарына шыққандықтарынан жермен-жексен болып, «тарихтың қоқсығынан» орын алған «Содом-Гоморе» халқының мұңлы пайғамбары **Лут** аләйһиссәләм.

Тәухид байрағын шығыстан батысқа дейін желбіреткен **Зұлқарнайн** аләйһиссәләм.

Махаббат және сағыныштан күйіп піскен, сондай-ақ сабырлылықта бейне бір ескерткіш бола білген **Яқуб** аләйһиссәләм.

Біраз уақыт құл болып, содан соң абақтыға қамалып, жалғыздық, ғаріптік, азап, машақат, аштық және нәпсісімен күресу сынақтарынан өткеннен кейін Мысырға, сондай-ақ көңілдерге сұлтан болған және толған айдан жарық жама-лымен **Юсуф** аләйһиссәләм.

Өзін тыңдаған адамдардың көңілін тебіrentкендігінен «Хатибул-Әнбия» (пайғамбарлардың шешені) деп аталған **Шүғайып** аләйһиссәләм.

Құдайы сырларды Хазіреті Мұсаға үйреткен **Қызыр** аләйһиссәләм.

Перғауынның салтанатын астан-кестең қылып, мұғ-жизауи аса-таяғымен Қызыл теңізден жол ашқан **Мұса** аләйһиссәләм.

Әрқашан ағасы Мұса аләйһиссәләмның жәрдемшісі болған салиқалы бауыр **Хазіреті Һарун** аләйһиссәләм.

Салған зікірімен тау-тасты және жабайы хайуандардың өзін нұрға қарық қылған Дәуіт аләйһиссәләм.

Орасан салатанаты мен сұлтандығына көңілінен орын бермеген **Сүлеймен** аләйһиссәләм.

Жүз жылға созылған өлім халінен кейін қайта тіріліп, қиямет күніндегі қайта тірілуге мысал болған **Үзәйр** аләйһиссәләм.

Ішкі жандүниесіндегі терең ойларымен бейне бір сабырдың қайрақ тасы болған **Әйюб** аләйһиссәләм.

Шаттанған күйінде істіғфар (кешірім) сұраудың, дұға мен зікірдің терең ақиқатына сүңгіп, қараңғылықтан асып келген Юнус аләйһиссәләм.

Артынан «**Ілиясқа сәлем болсын**» деген үндеумен Аллаһтың ілтипаты мен ерекше назарына бөленген **Ілияс** аләйһиссәләм.

Барша әлемге үстем қылынған **Әліеса** аләйһиссәләм.

Иләһи рахметке қарық болған салих пайғамбар **Зүлкифил** аләйһиссәләм.

Даналыққа толы үгіт-насихаттарымен танымал болып, ішкі жандүниесі мен сыртқы (физикалық, биологиялық) дүниенің дәрігерлерінің (хакімдердің) пірі болған **Лұқман** (Лұқпан) **Хаким** аләйһиссәләм.

Арамен екіге бөлініп жатқанда да, «ах!» деп үнін шығармай, зұлымдыққа ұшырағанда тәуекелділігі мен берілгендігін сақтай білген пайғамбар **Зәкәрия** аләйһиссәләм.

Әкесі сияқты өлімді шәһидтікпен қарсы алған **Яхия** аләйһиссәләм.

Ең белгілі ерекшелігі нәпсіні тыйып, жүректі ағарту болған, мінәжәтының арқасында науқастарға шипа тартып, өліктерді тірілткен ерекше жан, өзгеше пайғамбар **Иса** аләйһиссәләм.

Қорыта айтар болсақ, жүз жиырма мыңдай пайғамбарлар және олардың киелі өмірлерінде көрініс тапқан иләһи күдіреттің нақыштары бейне бір атмосферадағы су буыны топтанған бұлттардан, берекетті көктем жаңбыры тәрізді адамзаттың көңіліне шашырап жауды. Сондай-ақ берекелі Һидайәт ұшқыны күйіндегі пайғамбарлар тізбегі барша әлемге рахмет шуағы ретінде жіберілген **Хазіреті Мұхаммед Мұстафа** саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның келуінің қуанышты хабары және көктем қарлығашы іспеттес еді.

Ибн Аббас радияллаһу анһудан риуаят етілген:

Аллаһ Тағала Хауа анамызды Хазіреті Адамның сол қабырғасынан жаратты. Адам аләйһиссәләм сол кезде ұйықтап жатқан еді. Оянғанда қасындағы жаңадан атқан бүршіктей Хауаны көргенде көңілі ауып, оны қолымен ұстамақ болды. Періштелер:

«Ей, Адам, оған тиме! Әлі некелерің қиылған жоқ!» - деді.

Сонан соң Хазіреті Адам мен Хазіреті Хауаның некелері қиылды. Мәһір ретінде Хазіреті Мұхаммед Мұстафаға үш рет салауат шәрифә оқыды. Бұл Аллаһтың және Мұхаммеді ақиқаттың алдындағы ең алғашқы неке болды.²¹ Осылайша неке қию Хазіреті Мұхаммед Мұстафаға салауат айту арқылы ұлы да ерекше мәнге ие болды. Рахмет, берекет және рухани нәр көріністеріне толды.

Хазіреті Омар радиаллаһу анһудың риуаяты бойынша, Адам аләйһиссәләм дүниеге түсірілгеннен соң жәннәттан шығарылуына себеп болған зәлләсінің (пайғамбарлар еріктен тыс істеген кішігірім қателер) кешірілуі үшін Хазіреті Мұхаммед Мұстафаны уәсилә (дәнекер) қылып Аллаһ Тағалаға былай жалбарынған еді:

«Уа, Раббым! Мұхаммедтің бедел-құрметі үшін мені кешіргейсің!»

Аллаһ Тағала:

«Ей, Адам! Әлі Мұхаммедті жаратқан жоқпын, сен оны қалай біліп қойдың?» - деп сұрады.

Адам аләйһиссәләм:

«Уа, Раббым! Сен мені құдіретті қолыңмен жаратып, жансыз денеме рухыңды үрлегенде, басымды көтеріп қарасам, Арш бағаналарының үстіне «Лә иләһә иллаллаһ Мұхаммедүр-Расулүллаһ» деп жазылғандығын көрдім. Осыдан тұйып, білгенім – Сен жаратқандарыңның тек ең сүйіктісін ғана өз атыңа қосатындығың еді» - деп жауап берді.

21. Қараңыз, Қасталани, Мәуәһибү Ләдуннийә, Стамбул., 1984, 1/24; Исмайыл Хаққы Бұрсауи, Рухұл Баян, 8/430, (Дұхан, 54); М. Сами Рамазаноғлу, Мұсахаба, 4/9.

Аллаһ Тағала да:

«Дұрыс айттың ей, Адам! Шынымен де, Ол маған жаратқандарымның ішіндегі ең сүйіктісі. (Дұға ететін кезде) Оның құрметімен маған дұға ет! (Өйткені дәл қазір Оның құрметіне дұға қылғандығыңнан) Мен сені кешірдім. (Мына- ны біліп қой!) Егер Мұхаммед болмаса, сені жаратпас едім» - деді. (Хаким, 2, 672/4228; Бәйхаки, Дәләл, 5, 488-489)

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өмірі өткен пайғамбарларға бұйырмаған, тіпті ақыл да, қиял да жетпес дәрежеде құрмет көріністеріне толы.

Әлемнің мәңгі мақтанышы – Пайғамбар Мырзасымыздан басқа пайғамбарлардың барлығының міндеттері белгілі бір уақыт аралығында және белгілі аймақтарда іске асқан, яғни шектеулі міндеттер еді. Сол себепті, әркімге үлгі боларлықтай, кемелді түрдегі адамгершілік қасиеттер топтамасы олардан бізге дейін жетпеген. Алайда, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм жіберілген кезден бастап, қияметке дейінгі барлық замандар мен күллі әлемді тура жолға шақыруға міндеттелген еді. Сондықтан Оның бүкіл мәмілесі ең кішігірім де жасырын мәселелерге дейін егжей-тегжейлі түрде, сахих (шын) нақылдар арқылы бізге жеткені тәрізді, қияметке дейін де жетіп, жалғаса бермек. Өйткені, Хақ Тағала Оған үммет етіп арнаған ақырзаманның барлық адамдарына Оның **«үсуәтүн хасәнә»**, яғни кәміл, нағыз, ұлағатты тұлға болуын мұрат еткен еді.

Хазіреті Мұса аләйһиссәләм біраз үкімдер топтамасын әкелген еді. **Хазіреті Дәуіт** аләйһиссәләм Аллаһқа дұға ету, мінәжәт қылумен ерекшеленген еді. **Хазіреті Иса**

аләйһиссәләм болса адамдарға көркем мінез-құлықты және зүһд (дүниеге мән бермеушілікті) үйретуге жіберілген-ді. Ал, **Хазіреті Мұхаммед Мұстафа** саллаллаһу аләйһи уә сәлләм болса, Ол бұлардың барлығын ақырзаман пайғамбары ретінде барлық адамзатқа әкелген еді. Ол үкімдер шығарды. Нәпсіні тыйып, саф жүрекпен Аллаһқа жалбарынуды үйретті. Ең көркем ахлақты (мінез-құлықты) білдірді және өз өмірімен үлгілі тұлға болды. Фәнидің жарқырап тұрған әшекейлеріне алданып қалмауды үгіттеді. Қорыта айтқанда, барлық пайғамбарлардың биліктері мен міндеттерінің барлығы Оның бойында жиналды. Ата тегіндегі асылдық пен әдептіліктегі асылдық, жамалдағы кемелдік пен кемелдегі бақыт, барлығы Оның ұлы тұлғасында жиналған еді.

Аллаһ Тағала Құран Кәрімде ешбір пайғамбарына қаратып ант ішпегенімен, Хижр сүресінің 72 - аятында «**Лә-амрукә**» деп, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өміріне ант берген:

Мұтасаввуф шайыр Шәйх Ғалиб бұл шындықты қандай көркем баяндаған:

*Sultan-ı rusül şah-ı mümeccedsin Efendim,
Biçarelere devlet-i sermedsin Efendim,
Divan-ı ilahide ser-amedsin Efendim,
Menşûr-i «**lә-amruk**»le müeyyedsin Efendim,
Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin Efendim,
Hak'tan bize sultan-ı müeyyedsin Efendim...*

Аудармасы:

«Пайғамбарлардың сұлтанысың, даңқың ұлы патшасың
мырзам!

Бейшараларға мәңгілік дәулетсің, дәрменсің мырзам!

Махшардың қорқынышты күндерінде, ұмметіңнің басындағы қамқоршысың мырзам!

Аллаһтың «Сенің өміріңе ант болсын» деп берген антымен күшейтілген Пайғамбарсың мырзам!

Сен Ахмедсің, Махмудсың, Мұхаммедсің мырзам,

Хақтан бізге келген күшті сұлтанысың мырзам.

Расул Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мырзамыздың, басқа пайғамбарларда болмаған ерекше қасиеттерінің бірі де мынау еді: Құран Кәрімде «Ей, Адам! Ей, Нух! Ей, Ибраһим! Ей, Мұса! Ей, Дәуіт! Ей, Иса! Ей, Зәкәрия! Ей, Яхия!» түріндегі қаратпа сөздерде пайғамбарлар өз есімдерімен аталған. Ал, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға бір рет те болса, өз есімімен айтылған қаратпа сөз жоқ. Тек «Ей, Нәби! Ей, Расул! Ей, Мүзәммил! Ей, Мүдәссир!» сынды сипаттары арқылы қаратпа болған.

Бұл туралы Аллаһ Тағала былай бұйырады:

«(Ей, мү'миндер!) Пайғамбарды өзара бір-бірлеріңді шақырғандай шақырмаңдар!» (Нұр сүресі, 63)

Ибн Аббас радияллаһу анһүмә бұл аят көрिमә хақында былай түсініктеме берген:

«Адамдар Аллаһ Расулын «Ей, Мұхаммед!, Ей, Әбул Қасым» деп шақыратын-ды. Аллаһ Тағала Пайғамбарының абыройын көтеру үшін олардың мұндай үндеу салуларына тыйым салды. Сонан соң адамдар «Ей, Аллаһтың Нәбиі, Ей, Аллаһтың Расулы!» деп қаратпа айта бастады». (Әбу Нұайм, Дәләил, 1, 46)

Демек, Раббымыздың Құран Кәрімде Пайғамбар мырзамызды атымен емес, ұлы сипаттарымен атап көрсеткені

Оған деген лайықты құрмет пен әдептілікті үйреткені және бұл туралы біздерге өлшем білдіргені.

Бұдан басқа Аллаһ Тағала тек Пайғамбарымызға ғана «**Хабибім**» (сүйіктім) деп сөйлеген.²²

Тағы да, Пайғамбарымыздың Мәжид Ақсада барлық пайғамбарларға имам болуы арқылы²³ Оның басқа пайғамбарлардан артықшылығы мен ерекшелігі белгілі болған.

Ми'раж сыйына қол жеткізу пайғамбарлар арасында тек Оған нәсіп болған. Мұса аләйһиссәләмның өмірінде көрініс тапқан «لَنْ تَرِنِي: **Мені әсте көре алмайсың!**»²⁴ бұйрығындағы иләһи сыр Оған сыйланған Ми'раж кезінде:

22. Қараңыз, Термези, Мәнәкиб, 1/3616; Дәріми, Мұқаддимә, 8; Ахмед, 4, 241; Һәйсәми, 9, 29
23. Қараңыз, Мұслим, Иман, 278; Нәсәи, Сальбат, 1/448
24. «لَنْ تَرِنِي: Мені әсте көре алмайсың!» (Ағраф сүресі, 143) Мұса аләйһиссәләм Аллаһ Тағаламен Тур Сина тауында сөйлесе білуі үшін дайындық сатысынан өтті. Алдымен отыз күн ораза тұтуы өмір етілді, кейін тағы да он күн қосылып қырық күн ауыз бекітті. Бұл жағдай нәпсілік өмірден арылып Аллаһпен сөйлесуге дайындық мезгілі еді. Хақ Тағала Мұса аләйһиссәләммен ауыз немесе дауыс сияқты затық (табиғи құбылыс) арқылы емес, әзәлдегі (ежелгі)кәләм (сөйлеу) сипаты арқылы сөйлесті. Хазіреті Мұсамен бірге куәгер ретінде келген жетпіс кісі де, Жәбірейіл аләйһиссәләм да бұл иләһи кәләмды естімеді де, сезбеді де. Мұса аләйһиссәләм бұл құдайы көріністің алдында есінен танып, дүниеде ме, әлде ахиретте ме, қайда тұрғандығын ұмытып, мекен мен уақыт деген өлшемнен (ұғымнан) тыс қалды. Күшті бір ғашықтық пен махаббат сезімі жүрегін жаулап, Аллаһ Тағаланың өзін көргісі келді. Осыған қарай Аллаһ Тағаланың: «Лән Тәрани» (Мені әсте көре алмайсың) - деген пәрмені көрініс тапты. Мұса аләйһиссәләм болса, еріктен тыс халде табандылықпен сұрай берді. Сонда Хақ Тағала оған тауға назар аударуын бұйырып, егер оны орнында көре алса, өзін де көре алатынын білдірді. Жеткен риуаяттар бойынша, сан жетпес перделер арқылы Аллаһ Тағаланың өз затынан болған бір нұрдың титтей сәулесі тауға шағылысты. Сол кезде тау жарылып кетті. Бұл қорқынышты көріністің салдарынан Мұса аләйһиссәләм талып қалады. Есін жиғанда, шектен шығып кеткендігін түсініп, Аллаһты

«فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى»: **Аралығы садақтың иілген екі басындай-ақ, тіпті онан да таяу келді**»²⁵ түрінде көрініс тапты.

Адамды Аллаһқа ең көп жақындататын ғибадат – намаз Оның үмметіне осы Ми'ражтың ұлы бір сыйы ретінде тарту етілген.

Ақын Кемал Едіп Күркчүоғлу жоғарыда тілге тиек етілген-етілмеген барлық жақсылықтар мен әдеміліктерді өз бойында жинаған Аллаһтың Елшісінің сүннетінен қалыс қалған ғапыл (қапыда қалған) мұсылмандарды мына өлең жолдарымен қандай күшті ескертеді:

*«Илтпатыңнан алыс калғандар әттең-ай,
Екі дүниеде жетеді ғой ғапылға, көретігүң зияны!»*

Сірә, Құран мен Сүннеттің ақиқатын шын аңғара білу тек қана Хазіреті Мұхаммед Мұстафа саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ұлағатты ахлағын өз бойымызға дарытып, Оның ішкі жандүниесінің тереңігіне үңіле білуімізге байланысты.

тәсбиһ етіп/пәк қылы, Оны дәріптеді, сөйтіп Одан кешірім сұрады. Екінші бір шындық, ол Аллаһ Тағаланың зат тәжәллисі/көрінісіне адамзат түйсігінің шыдай алмайтындығы. Бұл ақиқат та Мұса аләйһиссәләмның есінен тануымен белгілі. Сондықтан әлемде «зат тәжәллисә/көрінісі» жоқ. Бұл шындықтың себебі де, зат тәжәллисі іске асқандағы ауыртпалық және адамзат пен жындардың бұған қабідетсіз екендігі.

25. «فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى»: Аралығы садақтың иілген екі басындай-ақ, тіпті онан да таяу келді» (Нәжм сүресі, 9) Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мираж түнінде, Жәбірейіл аләйһиссәләм қоса ешбір мақұлық шекарасынан аттай алмаған «Сидретүл мүнтеһаның» арғы жағына өткізілді. Сөйтіп Аллаһ Тағала мен Оның арасында адам баласы түсіне алмайтын-дай құпия және тек екеуіне ғана белгілі түрдегі кездесу болды. Бұл оқиғалар Хазіреті Мұса аләйһиссәләм мен Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм кездескен екі үлкен көріністің біздердің түсінік деңгейімізге қаратылған бейнесі ғана.

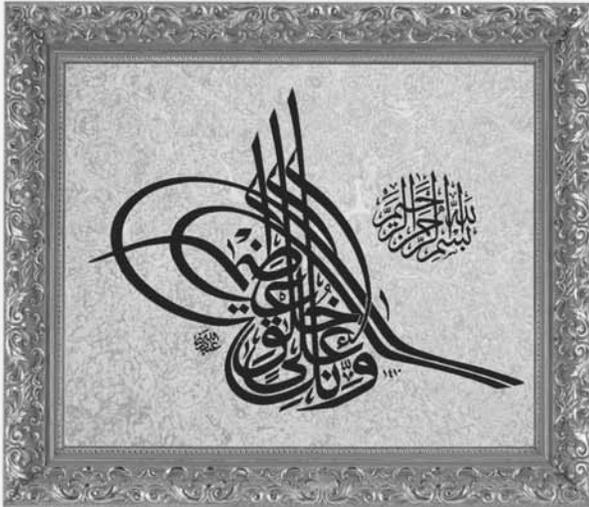
Раббымыз біздерді Оған махаббатпен бағынған шынайы үмметінен қылсын. Өйткені, Ол ешкім жете алмас мейірімділік пен шан ашырлықтың көкжиегі.

Күллі әлемнің «мәңгілік мақтанышына» үздіксіз салауат пен сәлем болсын! Өйткені, ең қорқынышты күнде Оның шапағаты мен төуәссуліне мұқтажбыз!

*Рахмет Тайғалибарының
қасиеттерінен мысалдар*

**«Сондай-ақ Сен (ей, Расулым!) аса ұлы
мінез-құлыққа иесің».**

(Қалам сүресі, 4)

РАХМЕТ ПАЙҒАМБАРЫНЫҢ ҚАСИТТЕРІНЕН МЫСАЛДАР

Адамзат тарихында, өмірі барлық тұстарына дейін егжей-тегжейлі түрде жазылып, белгіленген бір ғана адам баласы бар. Ол – Хазіреті Мұхаммед Мұстафа саллаллаһу аләйһи уә сәлләм. Сөздері мен сана-сезіміне шейін Оның барлық іс-пиғылдары белгіленіп, адамзат тарихының абыройға толы маңдайшасы іспеттес үлгі ретінде адамдарға ұсынылған.

Оның өмірі қияметке дейін жалғаса беретін барлық адамзатқа үлгі, өнеге. Құран Кәрім Ол туралы:

«Сен, расында аса ұлы мінез-құлыққа иесің!» - деген.
(Қалам сүресі, 4)

Ол Құранның тек сөзін (мәтінін) ғана үйреткен мұғалім емес, сонымен қатар Құрани бұйрықтарға бас иген, Құранды өз өміріне енгізген жанды өнеге. Сондай-ақ Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзі жайлы:

«Мен жақсы, көркем мінез-құлықты толықтыру үшін жіберілдім» - деген. (Муатта, Хүснүл Хүлк, 8; Бәйхаки, әс-Сүнәнүл-Күбра, X,192)

Еврей ғалымы Абдүллаһ ибн Сәлем Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмді ең алғаш рет көргенінде, Оның бет-бейнесіндегі нұр мен рухани тереңдік оны баурап алған. Ол таңырқап:

«Мұндай ажарлы адам өтірікші бола алмайды», деп, Оған иман келтірген.

Ол өз жағдайын былай әңгімелеп береді:

Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мәдинаға келгенде адамдар асыға жүгіріп, Оны қарсы алып жатты. «Расулүллаһ келді, Расулүллаһ келді!» деп дүбірлеп жатты.

Мен де Оны көрейін деп, адамдардың арасына араласып кеттім. Аллаһ Расулының мүбәрак келбетін көргенде, түйсінгенім – **Оның келбеті әсте өтірікшінің келбеті емес** деген сезімім еді. Пайғамбарымыздан алғашқы естігенім мына сөздері еді:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ! أَفْشُوا السَّلَامَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَصَلُّوا الْأَرْحَامَ
وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ

«Ей, адамдар! Сәлемді жайыңдар, тамақтандырыңдар, туыстарыңмен қатынасып, жәрдемдесіңдер! Басқалар ұйықтап жатқанда, сендер түнде намаз оқыңдар! Сонда сәлеметпен жәннәтқа кіресіңдер». (Ибн Мәжә, Әтғимә, 1, Иқамә, 174; Термези, Қиямет, 42/2485)

Рахмет Пайғамбарындағы зүһд, тақуалық және нәпсіні тәрбиелеу қасиеті

Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз алдыңғы тақырыптарда да баяндағанымыздай, барлық

адамзатқа тәңірлік сый және нағыз үлгі. Әркім өз бақыты үшін шама-шарқына қарай Оған еліктеп, ізімен жүруге зәру. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өмірі Ислам дінін лайықты түрде ұстанып, жүзеге асыру үшін бірден-бір үлгі. Тек Мұхаммеди ақиқаттан өз үлесімізді ала білуіміз үшін аса назар аударуымыз қажет болған бірнеше мәселелер бар. Олар мыналар:

1. Кейбір амалдар мен іс-шаралар тек пайғамбарларға ғана тән күш-қуат пен қабілеттің арқасында орындалады. Өзге адамдар ондай істерді атқаруға күші жетпейді. Мысалға айтар болсақ, анда-санда емес, үнемі аяғы ісігенше түнгі уақытын намазбен өткізу, саумү уисал (ауыз ашпай ораны жалғастыру) осы санатқа жатады. Әсілі, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мұндай ерекше жағдайлар туралы мұсылмандарға ескерткен.

2. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның кейбір амалдары мен іс-әрекеттері Оған ғана тән және өзіндік сырлар мен қажеттіліктерден туындаған істер еді. Мәселен, төрттен көп әйелге үйленуі. Өзі мен отбасындағы жандардың қияметке дейін зекет пен қайыр-садақа алуына тыйым салғаны сияқты.

Әһлү бәйттің (Пайғамбар әулетінің) зекет пен садақа алмағандығы туралы көптеген мысалдардың мына біреуі қандай ғибратты десеңізші:

Бір күні Хазіреті Хасан радияллаһу анһу Қағбаны тауаф қылып болған соң, Мақамү Ибраһимде екі рәкәат намаз оқыды. Сонан соң Мақамда тұрған күйі қайтадан сәждеге жығылып, жылай бастады:

«Уа, Раббым! Сенің мына кішкентай да әлсіз құлың есігіңе келіп тұр. Аллаһым! Әлсіз қызметкерің есігіңе келді. Ей,

Раббым! Тіленшің есігіңе келді. Сенің жоқшылық есігіңе келді!» деп, есінен таңғандай, осы мінәжәтын қайталап жатты.

Біраз уақыттан кейін ол әлгі жерден кетіп бара жатып, жолда кеуіп қалған нанмен тамақтанып жатқан кедей адамдарды жолықтырды. Сәлем берді. Олар да Хазіреті Хасанды тамаққа шақырды. Хасан радияллаһу анһу жоқ-жітіктердің қасына барып отырып:

«Мына нанның садақа еместігін білсем, сендерге қосылып жер едім. Қанеки, жүріңіз. Біздің үйге барайық!» деді.

Сөйтіп, кедейлер онымен бірге үйіне барды. Хазіреті Хасан радияллаһу анһу оларды тамақтандырды, киіндірді және қалталарына біраз ақша салды». (Әбиһи, әл- Мұстаграф, Бәйрут, 1986, 1, 31)

Расул Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өз үлесіне тиесілі болған ғанибет-олжаларды дер кезінде хайырға жұмсап таратуы және дүниеден озып бара жатқан кезінің өзінде, төменде баяндалғандай ұқыптылық танытуы тіпті де ғибратты еді:

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм науқастанып, хал үстінде жатқан, яғни Раббысына қауышу уақты әбден таяған еді. Сол күндердің бірінде Айша радияллаһу анһәға қарап, қасындағы алты-жеті динар ақшаны пақырларға таратуын бұйырады. Біраз уақыттан соң әлгі ақшаны не істегендігін сұрайды. Оның науқастығы салдарынан жан таласып жүрген Хазіреті Айшаның ақшаны таратуды ұмытып кеткендігін білгенде, әлгі ақшаны сұрап, қолына алып:

«Аллаһтың Пайғамбары Мұхаммед бұларды кедейлерге таратпай, қолынан шығармаған халде Раббысына қауышуды

жөн көретін емес!» деді. Сонан соң ақшаның барлығын Ән-сарлық бес кедей отбасыға бөліп берді. Сонда:

«Міне, енді тынышталдым» деді. Кейін жеңіл ұйқыға кеті. (Ахмед, 6/104; Ибн Сағд, 2, 237-238)

Ұбәйдүллаһ бин Аббас былай жеткізген еді:

Бір күні Әбу Зәр радияллаһу анһу маған:

«Ей, баурымның баласы! (Саған бір әңгем айтайын):

«Бір жолы мен Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның жанында едім. Ол қолымнан ұстап:

«Ей, Әбу Зәр! Ұхұд тауы мен үшін алтын мен күміс болса, барлығын Аллаһ жолына жұмсаймын. Жан тапсырған кезімде одан бір қырат²⁶ та болса қолымда болуын қаламас едім» - деді. Мен:

«-Я, Расулаллаһ! Қырат па, әлде бір қантар мөлшерінде ме қалдырмас едің?» деп сұрадым.

«-Ей, Әбу Зәр! Мен азайтып тұрмын, сен көбейтіп тұрсың (яғни титтей де болса дүниелік қалдырмас едім). Мен ахиретті қалап тұрмын, сен болсаң дүниені. Бір қырат қалдырмас едім, бір қырат, бір қырат!» деп үш рет қайталады» (Һәйсәми, X, 239)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның бұл аса жоғары ахуалы бейне бір жұлдыздардағы өлшемдер іспеттес. Оны еліктеп, жолын қууға міндетті болған үмметі бұл өлшемдерге жауапты емес. Үммет өкілдерінің сол өлшемдер бойынша амал қолдануы дұрыс емес. Олардың оған күші жетпейді. Өйткені мұндағы ерекшелік тек Оған ғана тән.

26. Қырат: Бес тал орташа арпаның салмағындай өлшем белгісі. 0,21225 граммға сай келеді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өзіне ғана тән ұстанымдар тек осы айтқандарымыздан ғана тұрмайды. Хазіреті Пайғамбар аләйһиссаләтү уәссәләмның мирас мәселесі туралы өзіндік ұстанымын өзгелер үлгі тұта алмайды. Сондай-ақ Оның:

«Біз – Пайғамбарлар мирас қалдырмаймыз» (Бұхари, Фардүл-Хұмус, 1) деп, қолындағысының барлығын көзі тірісінде таратуын, мұсылмандар өздеріне үлгі ретінде қабылдай алмайды.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қолына түскен мүлікті инфәқ қылып, көбінесе пақыр күйінде өмір сүруді таңдағаны да белгілі шындық. Бұл ұстаным да Оның жеке дара тұлғасына тән қажеттіліктің көрінісі ретінде іске асатынды. Осы орайда пақырлыққа нақты түрде ынталандыру бар деп ойлап қалмағанымызды ескеріп өткеніміз жөн болар. Керісінше, Ол орнатқан «*Берген қол алған қолдан артық (үстем)*»²⁷ деген қағидасы арқылы бере алатын жағдайда болу, яғни адам баласын заңды жолдармен бай болуға ынтадандырады.

Сол себепті пақырлық хақындағы үкімдер оған ынталандыру мәнінде емес, иләһи тағдырға разы болу, тәуекел және тәсілімиятты (берілуді) қамтамасыз етуге арналған үкімдер болып табылады.

3. Зүнд пен тақуа өлшемдеріне сай ғұмыр кешу, артықшылық, азимәт белсенділік және Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға құрбийәт (жақындай түсу) болып табылады. Алайда, қоғамдағы барлық адамдарды мұндай өмір сүруіне зорлауға болмайды. Өйткені, бұл күшқуат пен қабілетке байланысты бір жағдай. Сондықтан дүние

нығметтеріне көңіл тоқтығы шеңберінде қарауды бейнелейтін зүһд пен тақуаның салдарынан қоғамдық өмірдегі күшке, тәртіпке зиян тиеді және соның салдарынан мемлекеттер дұшпандарынан артта қалады, жеңіліске ұшырап быт-шыт болады деп ойламау керек. Барлық қоғам мүшелері атқаруға міндетті болған және шарифат өлшемдеріне сай іскерлік пен құлшыныс сондай бір ыңғайсыз жағдайдың алдын бөгейді әрі жояды. Екіншіден «Екі күні бір-біріне тең болған адам зиян шегуші адам» деген қағида мен дүние нығметтеріне ілтипат танытпау, көңіл бөлмеу деген мағынаны білдіретін зүһд пен тақуа өлшемдері арасында қайшылық бар деп те айта алмаймыз. Өйткені, негізгі мағынасы бойынша дүниеден күдер ұзу дегеніміз – көңіл тоқтығы тұрғысынан жүргізіліп, іс-пиғылдан гөрі жүрек пен сана әлемінде іске асатын жағдай болып табылады. Сондай-ақ Хазіреті Мәуләнә құдисә сирруһ:

«Дүние – Аллаһтан ғапыл болу (қапыда қалу). Дүние дегеніміз ақша, әйел және киім-кешек емес. Осыны жақсы білгейсің!» - деген.

Демек, дүние жүректен орын алмауы және оны жұмсаған кезде ысырапқа бармау шартымен көптеген мал-мүлікке ие болу зүһд пен тақуалыққа қайшы емес. Алайда сүйіспеншілігі жүрегімізді жаулап алған және соның салдарынан бейне бір пұт іспеттес болған азғантай мал-мүліктің зүһд пен тақуалыққа қайшы екендігі аңғарылса, бұл шындық жақсырақ түсінілген болады. Пайғамбарлардан Сүлеймен алейһиссәләмның және қадірменді сахабалардан Хазіреті Әбу Бәкір, Хазіреті Осман, Хазіреті Талха және Хазіреті Абдұррахман бин Ауф радияллаһу анһумның жағдайлары бұл өлшем туралы қандай жақсы үлгі болмақ.

Екіншіден, кейбір зүһд пен тақуалық жағдайлар адамның көңіл тоқтығынан емес, мүмкіншілігі болмағандығынан, қолы қысқа болғандығынан туындаған болуы мүмкін. Мұндай жағдайда қарсы келмей, Хақ Тағаланың үкіміне, бұйрығанына шын көңілден разылық таныту, негізінде зүһд пен тақуалықтың өзі болып табылады. Алайда, адамның қолында бар бола тұра жоқ сияқты ұстанымда болуы зүһд пен тақуалықты қате түсінгендіктен туындаған жайт.

Мысалға, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның кей уақыттары амалын таба алмағандықтан, аш қалғанда қарнына тас байлап жүргені сияқты жағдайлар зүһд пен тақуалықтың өзегі болып табылады. Сонымен қатар ғапыл, бейқам адамдарды жақсылық жасауға, хайыр істерге ынталандыру бағытында иләһи нығметтерді мойындап, шүкірлік айту дегенді білдіретін «**тахдису нығмет**» (нығметті көрсетудің) әсіресе молырақ инфәқ қылу (хайыр-садақаға беру) арқылы іске асқаны зүһд пен тақуалыққа жатады. Ал, қолындағы дәулетін жасыру үшін өзін-өзі мақрұм адам сияқты көрсету болса, сараңдығын тақуалықты жамылу арқылы жасырған болады. Алайда, адамның өзін және басқаларды осылай істеп алдағаны мүлде дұрыс емес.

Бұл өлшемдер аясында талқыланғанда Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның адамзаттың ең тақуасы екендігін байқаймыз. Ол тақуалығы себепті пақыр күйі ғұмыр кешті. Айша радияллаһу анһә:

«Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өмірбойы екі күн қатарына арпа ұнынан піскен нан жемей, дүниесін ауыстырды...» - деген. (Бұхари, Әймән, 22; Ибн Мәжә, Әтғимә, 48)

Әнәс радияллаһу анһу былай жеткізеді:

«Адамдар кейде Пайғамбарымыз саллаллаһу әләйһи уә сәлләмді арпадан жасалған нанмен бұзылып бара жатқан күйрық май, не іш майды жеуге шақыратын, Ол ұлы тұлға да бұл шақыруға баратын-ды». (Ибн Сағд, 1, 407; Һәйсәми, 9, 20; қараңыз, Бұхари, Бүюғ, 14)

Ол өз сауытын еврейдің біріне кепілдемеге (залогқа) салған еді. Бірақ қолындағысын үнемі хайырға жұмсағандықтан, әлгі сауытын қайтарып алатын қаржылай мүмкіндік таба алмай дүние салған еді.²⁸

Бұлардың барлығы иман шаттығына бөлене отырып жасалған жомарттық пен жанкештіліктің ең күшті мысалдары болып табылады.

Сонымен қатар Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу әләйһи уә сәлләм халал азық-түлікті зүһд пен тақуалық деп, адамның өз нәпсісіне харам қылуына тыйым салған еді. Ол халал азық-түлікті ішіп-жейтін-ді. Бірақ, ешқашан «мынау халал ғой!» - деп, өлгенше тойып жемейтін-ді. Тіпті бір де алдында кекірген бір адамға:

«Кекірме! Өйткені, дүниеде көбірек тойғандар қиямет күнінің ұзақ уақыт аш қалатындары» - деп ескерту жасаған еді. (Термези, Қиямет, 37/2478)

Ол тағы бір хадис шәрифінде адамдарды риязат халіне (тамақ құмар болмауға) ынталандыру ретінде:

«Ешбір адам асқазанындай қауіпті бір ыдысты толтырмаған. Алайда, адамға өзін-өзі қалыпты ұстауға жететіндей бірнеше шайнам тамақ жетеді... Қайткенде де, көбірек жеуден басқа амалы болмаса, асқазанының үштен

28. Бұхари, Жиһад, 89; Бүюғ, 14

бір бөлігін тамаққа, екінші бір бөлігін сусынға, ал қалған бір бөлігін болса дем алуға бөлуі керек!»²⁹ - деп ішіп-жеудегі орташа жолдың өлшемін білдірген еді.

Бұл көркем өлшемдер адам баласының әуесқойлықтары мен ашкөздігін тізгіндеуге арналған төтенше іс-шаралар болып табылады. Сондықтан Хазіреті Мұхаммед саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның мектебі қоғамның ең әлсіз, төменгі сатысындағы пақырлардан ауқаттыларға, қарапайым адамдардан мемлекет қызметкерлеріне дейін қоғамның әр сатысындағы адамдарды сондай бір кемелді әдіс-тәсілмен, керемет бір ортада тәрбиелеген. Сондай-ақ адамдар Оған тәуелді болған жағдайда рахат пен бақытқа кенелген.

Ұлағатты Пайғамбарымыздың мектебінде бейне бір бай адам іспетті шүкірлікпен өмір кешкен көптеген кедейлер және риязат жолын ұстанып әуесқойлықтарына жол бермей, үнемі инфәқ (хайыр) жасаған байлар мен басқарушылар жетілген еді. Ислам тарихында ел билеген халифалардың өздері азық-түліктерді жүк тасушы сияқты арқалап, мұқтаж адамдарға апарып берулері әрі олардың тамақтарын пісіріп берулері аса маңызды оқиғалар қатарына жатады. Стамбулды жеңіп алған Фәтих Сұлтан Мехмед Ханның бір христиандінін ұстанушы сәулет өнерпазымен қатар сотталуы және патшаға қарсы үкім шығарылуы сияқты әділет көріністері толығымен Хазіреті Мұхаммед саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның зүнд пен тақуа мектебінің адамзатқа сыйлаған фәйз (нәр) және рахмет көріністері болып табылады.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм төмендегі хадисінде зүһдтің не екенін нендей көркем баяндаған:

«Дүниедегі зәһидтік – халалды харам қылу немесе дүниеден безіп кету арқылы болатын іс емес. Дүниедегі зәһидтік – өз қолыңдағы мүмкіндіктерден гөрі тек Аллаһтың қолындағысына ғана көбірек сенуің және басыңа қыйын іс түсіп, одан құтылғанға дейін оның салдарынан берілетін сауап пен сый туарлы үміт күтуің...». (Термези, Зүһд, 29/2340)

Расулұллаһ саллаллаһу алейһи уә сәлләм қанағат пен зүһд тұрғысынан да барлық адамзатқа ең кәміл үлгі-өнеге болған жан еді.

Зүһд – дүниеге деген шектен тыс құмарлық пен әуесқойлықты жою. Өткінші де алдамшы дүние ләззаттарына берілмеу. Дүниеге жүректен орын бермеу. Аллаһ пен Расулынан өзгеге мән бермеу. Құлшылыққа кедергі болатын және ахиретте пайдасы тимейтін нәрселерден бас тарту. Бұлардың бәрі адамның ішкі жандүниесін һәм тәндік болмысын рахатқа бөлейтін құбылыс. Бұған қарама-қарсы өмір сүріп дүние-байлыққа шектен тыс мән беру жүректі, әрі тәндік болмысты әбігерге салатын қайғы мен азапқа толы бәлекет болып табылады. Расында Пайғамбар саллаллаһу алейһи уә сәлләм:

«Дүниеде зүһд жолын ұстану жүрек пен денені рахатқа бөлейді. Ал, дүниеге қызығу болса қам мен қайғыны көбейтеді...» деген. (Ахмед, Китабүз-Зүһд, 24 б.; Бәйхаки, Шұаб, 7/347)

Тағы бір хадис шәрифінде:

«Дүниеде зәһид бол, Аллаһ сені сүйсін. Адамдардың қолындағысына қызықпа, адамдар сені сүйсін!» деген еді. (Ибн Мәжә, Зүһд, 1)

Бұл хадис шәрифтерден де байқағанмыздай, дүние-құмарлықтың қауіп-қатеріне қарсы қолданылатын шаралардың басында зүһд орын алып тұр.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тағы бір хадисінде:

«Сен қоңыр-қызылдан да, қара түстіден де артық емессің. Олардан тек тақуалық тұрғысынан ғана артық бола аласың» - деп, Хақтың құзырындағы құндылықтың бірден-бір өлшемінің «тақуалық» екендігін айтқан еді. (Ах-мед, 5/158)

Ал, енді бұл жайлы бір аят кәрімәда да:

«... Аллаһ алдында ең ардақты болғандарың – ең тақуа болғандарың...» - деп айтылған. (Хұжурат сүресі, 13)

Тақуа – нәпсіқұмарлықты жойып, рухани қабілетті жетілдіру. Сондай-ақ Құран мен Сүннетті өмірдің барлық сатыларына енгізу. Діннің бұйрықтарын сүйсіне, қажыр-қайрат таныта отырып, пидашылықпен, шаттығумен орындай білу деген сөз. Ішкі жандүниемізді тәрбиелеп, ғибадаттарымыз бен мәмілемізден ләззат ала білу деген сөз. Құлдың көңіл әлемінде өз Раббысына қауышуы, Оның мәрхаматы мен мейірімділігі сияқты жамалдық сипаттарының жүректе көрініс табуы. Сондай-ақ тақуа – құлдың тәубеге келгендегі тілі мен ділінің бірдей болуы, яғни Раббысына шынайы болуы және оның барлық күнәлардан жиіркенуі, ғапу етудің оның үйреншікті халі болып, негізгі табиғатына айналуы деген сөз. Сөйтіп, құл өзгелерді кешіре отырып, ақыры өзі иләһи кешірімге лайық бола білу халіне қол жеткізеді.

Демек, Хақтың алдында абыройға бөленуіміз барлық осы керемет ахуалды өз бойымызға дарыту арқылы, яғни тақуа болуымызбен мүмкін екен.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бұл жайлы кейбір бір хадистерінде былай деген:

«Аллаһ Тағала маған мал-мүлік жинап, саудагер болуым үшін уахи жіберген емес. Ол маған тек қана: **«Енді сен Раббыңды хамдпен (мадақпен) тәсбих қыл және сәжде еткендерден бол! Сондай-ақ өзіңе яқин (өлім) келгенге дейін Раббыңа құлшылық ет!»**³⁰ (Хижр сүресі, 98-99) деп уахи жіберді». (Әбу Нұайм, Хиля, 2/131; Айни, Ұмдәтүл Қари, 19/14)

«Намазға тұрғаныңда, дүниеге қош айтқан адамдай намаз оқы! Кешірім сұрауыңды қажет ететін сөз айтпа! Адамдардың қолындағысынан да үмітіңді ұз». (Ибн Мәж, Зүһд, 15; Ахмед, 5/412)

«Адамдардың ең хайырлысы кім?» - деп сұрағандарға Мырзамыз саллаллаһу алейһи уә сәлләм:

«Жан-тәнімен, мал-мүлкімен Аллаһ жолында жиһад еткен адам. Кең жазықта оңаша қалып Раббысына құлшылық қылған және адамдарды өз жамандығынан аман қалдырған (яғни адамдарға зияны емес, пайдасы тиген) адам» - деп жауап берген. (Бұхари, Риқак, 34; Әбу Дәуіт, Жиһад, 5/2485)

Ғалымдар бұл хадис шәрифтің соңғы бөлімінде фитнә және шайқас кездерінде, сондай-ақ адамдармен жақсы қатынаста болмаған адамдар екендігі айтылған дейді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм халал (адал) мен харамға баса назар аударғаны сияқты шүбәлі, күдікті нәрселерден де өте сақ болатын еді. Бір жолы Хазіреті Хасан әлі кішкентай бала еді, мешітте атасының тізесінде отырып, зекетке берілген құрмалардың таратылуына қарап отырған еді. Алдындағы құрмалардың біреуін ауызына салғанда Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оған:

30. Хижр сүресі, 98-99 аяттар.

«Таста, таста! Ана құрманы шығар! Біздің садақа жемейтінімізді білмейсің бе?» - деп ескертті. Сөйтіп немересінің аузындағы құрманы алып, жерге лақтыртты. (Мұслим, Зекет, 161)

Хазіреті Мәуләнә құддисә сирруһ адал тамақ хақында:

«Тамақтың әр үзімі тұқымдық дән сияқты. Оның жемісі – пікір, көзқарас және ниеттер».

Ішкі жандүниенде тағат пен құлшылық туралы арман-қалау, күштарлық пайда болса, ол жанға нәр беріп, нұр төккен үзім – адал. Ал, тағат пен құлшылыққа қарай жалқаулық тудыратын және жүректі ауырлық пен қараңғылықтың басуына себепші болатын үзім – харам».

«Сен өз өміріңде адал тамақтарды көбейт! Шүбәлі және харам тамақтан аулақ бол. Осылайша тағат пен құлшылықтың ләззатын татып, көңіл тыныштығына жете аласың!» - деген.

Аллаһ достарының тағы бірі:

«Есінде болғай! Ғибадат пен тағаттан ләззат алу – ең ұлы керемет» деген.

Аллаһ Тағала бір аят кәримәсында:

«Сөзсіз, намаздарын көңіл тыныштығымен, шын ықыласпен оқыған мұ’миндер құтылды (Аллаһтың рахымына бөленді)» (Мү’минун сүресі, 1-2) деген.

Қазіргі таңдағы адамзат дін тек қана ахирет бақытына жетелейтін сенімдер топтамасы деген көз қарасқа ие. Алайда, дін тек ахирет бақытына жетелейтін заңдылық емес,

қоғамдық өмірді де имандылық аясында тәртіпке салып, адамдар үшін тыныш әрі қауіпсіз ортаны қамтамасыз ететін ерекше күш.

Мына бір оқиға бұл шындықтың ең керемет мысалы:

Түн мезгілі еді. Хазіреті Омар радиллаһу анһу әдеті бойынша Мәдинаның көшелерін аралап жүрген еді. Алдынан өтіп бара жатқан үйден, бір әйел мен қыздың айқайласып жатқанын еріксізден естіп қалды. Олардың өз ара сөйлесіп жатқандарына назары ауып, сәл ғана тоқтап қалды. Шешесі қызына:

«Қызым! Ертең сататын сүтімізге біраз су араластыр!» деп жатқан еді. Қызы болса:

«Анашым! Халифа сүтке су араластыруға тыйым салған еді ғой?!» - деді.

Шешесі қызының айтқандарына ашуланып:

«Қызым! Түн ортасында халифаның сүтке су араластырганымыздан қалай хабары болмақ?!» - деді.

Бірақ, ішкі жандүниесі Аллаһ қорқынышы мен махаббатына толы болған қызы анасының сүтке су араластыру айласын сонда да қабылдамай:

«Анашым! Халифа көрмейді делік, ал, Аллаһ та көрмей ме? Бұл қулығымызды адамдардан жасыру оңай, бірақ барлық істі көріп, біліп тұрған Аллаһтан жасыруға болады ма?» - деді.

Жүрегі раббани ақиқаттарға толы қыздың Аллаһтан шын жүректен қорқып, анасына айтқан бұл сөздері халифа Хазіреті Омарға шексіз әсер етті. Мүминдердің әміршісі ол қызды қатардағы бір сүт сатушысының қызы емес,

көңіліндегі тақуалығы себепті ерекше нәсіп деп білді де өз ұлына келін етіп түсірді. Нәтижесінде осындай таза да асыл тектен Ислам тарихының бесінші рашид (адал) халифасы ретінде аталатын Омар бин Абдулазиз сияқты бір перзент дүниеге келді.³¹

Бұл оқиғадан өз көңілімізге түйетініміз: Әрқашан халал жолды ұстанып өмір сүру – адамзаттың екі дүние бақыты тұрғысынан ахсәнү тақуимға (жаратылыстың ең кемел мәртебесіне) сай екендігі. Ал, бұған керағар түрде, яғни халал (адал) болған сансыз нығметтермен шектелмей, харамға немесе шүбәлілерге қарай бет алу – құлшылыққа жараспайтын жаман қылық екендігі. Хазіреті Пайғамбарымыз саллаллаһу алейһи уә сәлләм харам екендігі белгісіз, бірақ харам болу иқтималы бар нәрселерден аулақ болуымыз үшін:

«Көңіліңде шүбә тудыратын нәрсені таста, шүбә тудырмайтынына қара!» - деп бұйырған еді. (Термези, Қиямет, 60/2518)

Хазіреті Мәуләнә құддисә сирруһ та:

«Кеше түнде шабыт (аян) бізге басқаша көрінді. Өйткені, асқазанға түскен бірнеше шүбәлі үзім шабыттың жолын бітеді» дей отырып, харам мен шүбәлі нәрселерге баса назар аударып, сақ болуымызды ескерткен.

Сонымен қатар шүбәлі нәрселерді қолданудан сақ болу мәселесін теріс ұғынып немесе сол бағыттағы ұстанымын шектен тыс дәрежеде ұстап, халал нығметтердің өзінен аулақ болу, иә болмаса халал нығметтер туралы күдіктену сияқты орынсыз пиғыл таныту да дұрыс емес.³²

31. Қараңыз, Бұхари, Бүюғ, 5.Қараңыз. Ибнүл Жаузи, Сифатүс-Сафуә, 2, 203-204.

32. Қараңыз, Бұхари, Бүюғ, 5.Қараңыз, Бұхари, Бүюғ, 5.

Ислам діні барлық мәселеде кемелді болғанындай, бұл мәселе туралы да тепе-теңдік сақтауды, орташа жол ұстануды бұйырады. Өйткені, Исламның мақсат-мұраты – адамзатты қынжылтып, зеріктіру емес, керісінше оның рахат, қуаныш және тыныштықпен өмір сүруін қамтамасыз ету. Бұл игілікті де жүрек деген айбынды сарайды абат қылумен іске асырады. Сірә, барлық әсемдіктер жүрек деген гауһарда болады. Бұл болса, Расулұллах саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ішкі жандүниесіндегі ерекше қасиеттерді, ондағы терендік пен нәзіктікті сезініп, ұғына отырып өмір сүрумен ғана мүмкін.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм еш күнәсі болмағанымен, түнгі уақытын құлшылықпен өткізетіні соншалық, құлшылыққа қатты берілгендігінен Оның аяқтары ісіп кететін еді. Ол шаршап-шалдыққанша Құран оқудан бас тартпайтын еді. Аллаһты шексіз сүйетін, ең көп зікір ететін және Одан ең көп қорқатын жан бір ғана Ол еді.

Намаз құлдың өз Раббысымен кездесуі. Сондай-ақ ол құмары қанбайтын Хақ ғашықтары үшін миғраж бен қауышудың шаттығы. Сол себепті данагөй, ғашық пенделер құмары қанбайтын халдерінің жалғасуы үшін нәпіл ғибадаттарын да баса назар аударып орындайтын.

Намазда Аллаһқа тәсілім болу қасиеті бар. Сондықтан ол нәпсіге өте ауыр тиеді. Тек осы жағдайдың өзі Исламның хақ және намаздың нағыз құлышлық екендігін көрсетуге жеткілікті. Аят кәрімәда бұл туралы былай делінеді:

«Сабырмен (табандылықпен), (әрі) намаз оқумен (Аллаһтан) жәрдем тілендер. Шынында бұл аса үлкен (ауыр,

машақаты мол іс). **Бірақ, хашиғыйндар** (шын көңілімен бас иіп, құрмет тұтқандар) **үшін олай емес»**. (Бақара сүресі, 45)

Нәпсілеріне құл болғандар намазға жақындамайды. Ал, нәпсі деген асудан аса алмағандар да намаздың тек сыртқы бейнесінде ғана қалады. Сондықтан шынайы намазға өте аз адам қол жеткізеді. Бұл шындықты баяндау ретінде:

«Екі адам бір уақытта және бір мекенде намаз оқиды. Бірақ екеуінің айырмашылығы жер мен көктей» делінген.

Аллаһ досы болған ізгі жандар:

إِنَّ الْمُصَلِّينَ كَثِيرٌ وَالْمُتَمِيمِينَ لَهَا قَلِيلٌ

«Намаз оқитындар көп, бірақ оны толығымен, дүп-дүрыс оқитындар аз» деген.

Абдұллаһ бин Шыххир радияллаһу аһу Пайғамбар Мырзамыздың хұшұғ халін былай жеткізеді:

«Бір жолы Расулұллаһ саллаллаһу алейһи уә сәлләмның жанына барып едім. Намаз оқып жатқан еді. Ол жылағандығы себепті көкірегінен бейне бір қайнап жатқан қазанның дауысындай дыбыс естіліп тұрған-ды» (Әбу Дәуіт, Сальтат, 156-157/904; Нәсәи, Сәһу, 18; Ахмед, 4/25,26)

Аллаһ Расулы саллаллаһу алейһи уә сәлләмның аш қарынға ораза ұстаған күндері көп еді. Тіпті кейбір күндері сауму висал (ауыз ашпай ораза) ұстайтын-ды. Сахабалар да осылай істегісі келгенде:

«*Сендердің шамаларың жетпейді*» - дейтін. (Бұхари, Саум, 48)

Ибн Аббас радияллаһу аһүмәның риуаяты бойынша, Фатима анамыз Пайғамбар саллаллаһу алейһи уә сәлләмға

пісірген нанының біразын әкеліп береді. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«*Бұл не?*» - деп сұрағанда, ол:

«Нан пісіріп едім, Сізге әкелмейінше, жегім келмеді» деді. Сонда әлемнің мақтанышы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«*Үш күннен бері әкеңнің ауызынан кірген тамақ осы*» деді. (Ибн Сағд, 1, 400; Ғәйсәми, 10, 312)

Тағы да басқа риуаяттардан білгеніміз бойынша, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм аш қалғандығынан қарнына тас байлап жүрген кездері де болған еді.³³

Өз жаны үшін жетерлік мөлшерден артығын қаламаған Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм ақыл жетпес дәрежеде инфақ (қамқорлық) жасап өмір сүрді. Өз қолында артық бір малдың болуын қаламай, қажетінен артығын садақаға беретін-ді. Оның бұл ерекше жағдайын жақсы білетін Хазіреті Омар радияллаһу анһу бір күні ұлының қасына барып, дастарханына отырған еді. Дастархандағы тамақтың майына қосымша тағы да бөлек бір май қосылғандығын көргенде:

«Мұндай екі нәрсе Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның дастарханында болмайтын-ды. Аллаһ Расулы бірін жесе, екіншісін садақаға беретін» деп, дастарханнан тұрып кетті. (Ибн Мжә, Әтғимә, 57; қосымша қараңыз, Ибн Сағд, 1, 406)

Айша анамыз:

33. Бұхари, Мәғазі, 29; Рикақ, 17; Термези, Зүһд, 39/2371; Ибн Сағд, 1,400)

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм нан мен майды бір күнде екі рет жемеген халінде дүиесін ауыстырған еді..» - деген. (Мүслим, Зүһд, 29; Ибн Сағд, 1, 405)

Хазіреті Айша анамыз радиллаһу анһә тағы да:

«Әкем Әбу Бәкірдің үйі бізге бір түні қойдың бір бөлік етін жіберген еді. Аллаһ Расулы етті ұстады, мен де турадым немесе мен ұстап, Ол тураған еді». Сол жердегілердің бірі:

«Мұны жарықсыз, қараңғыда істедіңдер ме?» - деп сұрады.

Хазіреті Айша анамыз тағы:

«Жанымызда май шамға құярлықтай май болғанда, сөзсіз оны қатық етеп жер едік. Бір ай солай өтіп кетедін еді, Мұхаммед аләйһиссәләмның үй іші жейтін бір нан таба алмай, ошағында қазан қайнамай қалатын еді» деген. (Ахмед, 4/127; Ибн Сағд, 4, 405)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм дүние-мүлік-ті инфақ (қамқорлық) бағытында сарып қылуды өте көп жақсы көретін еді. Хазіреті Біләлға:

«Ей, Біләл! Инфақ жаса! Инфақ жасағанда Ғарыштың иесінің сенің малыңды азайтып қояды деп қорқпа!» - деген еді. (Бәйхақи, Шүаб, 2, 172); Һәйсәми, 3,126)

Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мал-мүлік жинап көбейтуге де әсте құштар емес еді. Өйткені, Ол **«құл пайғамбарлықты»** таңдаған еді. Бұл ақиқатты баяндау үшін Ол саллаллаһу аләйһи уә сәлләм былай деген еді:

«Құл пайғамбарлық пен Сұлтан пайғамбарлықтың біреуін таңдау мәселесінде еркіндік өзіме берілген еді. Жәбірейіл қарапайым болуымды ишарат етті. Мен де құл пайғамбар

болуды қаладым. Және «бір күн тойсам, бір күн аш қалайын» деп айттым» - деген. (Ғәйсәми, 9, 192)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тағы бір хадис шәрифтерінде:

«Раббым Мекке жазығын мен үшін алтыңға айналдыруды ұсынды. Мен болсам, былай дедім:

«Жоқ, Раббым! Тек бір күн тойсам, бір (не үш) күн аш қалсам! Ашыққанда Өзіңе жалбарынып, мінәжәт қыламын. Сені зікір етемін. Қарным тойғанда болса, Саған шүкірлік пен хамд айтамын» - деген. (Термези, 35/2362)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм үйін әшекейлеп қойған қызы Фәтима радияллаһу анһәның үйіне кірмеген еді.

Бірақ, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм іске асырған бұл ұлы құлшылығымен ешқашан мақтанбаған. Аллаһтан өзіне берілген нығметтерді ашық айтып, соның өзінде **«Лә фәхра»** (мақтаныш жоқ) деген сөздерімен аса үлкен қарапайымдылық жолын ұстанатын.³⁴

Пайғамбар Мырзамыз бен Оның отбасы ұстанған зүһд өмірін бейнелейтін мына оқиға қандай ғибратты десеңізші:

Хазіреті Әли радияллаһу анһу айтады:

Бір күні кешкі ас іше алмай жаттық. Азанда сыртқа шықтым. Біраз уақыттан соң Фәтима радияллаһу анһәның қасына бардым. Сонда оның мұңға батып отырғанын байқадым.

«Нең бар?» - деп сұрадым. Ол:

34. Дәріми, Мұқаддима, 8; Термези, Мәнәкиб, 1/3616.

«Кеше тамақ ішпей жаттық, бүгін болса таңғы ас ішкен жоқпыз, кешкісін жейтін бір нәрсеміз тағы жоқ!» - деді.

Сыртқа шығып, жұмыс іздедім. Біраз азық пен ет ала алатындай ақша таптым. Оларды Фәтимаға әкеліп бердім. Ол нан мен тамақ пісіріп, дайын болған соң:

«Барып, әкемді шақырып келсең!» - деді.

Мен Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қасына бардым, Ол мешітте екен. Әрі:

«*Аштықпен жолдас болудан Аллаһқа сыйынамын!*» - деп дұға етіп жатқан еді.

«Ата-анам Саған құрбан болсын, ей, Аллаһтың Расулы! Бізде біраз тамақ бар еді, қанеки өтінемін» - дедім.

Үйімізге жеткенше Ол маған сүйеніп жүрді. Ішке кіргенімізде қазан әлі қайнап жатқан еді. Фәтимаға:

«*Айшаға бір қасық тамақ жібер!*» - деді. Ол бір ыдысқа тамақ құйды. Мырзамыз:

«*Хафсаға да бір қасық тамақ бер!*» - деді. Фәтима оған да бір табақ тамақ бөлді. Осылайша Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның барлық жұбайларына тамақ жіберілді. Сонан соң Мырзамыз:

«*Әкең мен күйеуің үшін де тамақ сал!*» - деді. Фәтима бізге тамақ салды. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«*Өз табағыңа да салып, жей гой!*» - деді. Фәтима радияллаһу анһә өз табағына тамақ салғаннан кейін қазанды көтерді. Тамағымыз тоқтаусыз берекеттеніп, артып жатқан еді. Аллаһтың қалауынша сол тамақтан ұзақ уақыт жедік. (Ибн Сағд, 1/186-187)

Хазіреті Айша анамаыз:

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм ешқашан таңғы астан қалғанын кешкілікке, кешкі астан қалғанын таңғылыққа бола сақтап қойған емес. Бір киімнен екі дана ұстанбаған. Не екі көйлегі, не екі ридасы (көйлек сияқты жамылғыш), не екі изары (астына киетін жамылғыш), не болмаса екі дана аяқ киімі де болмаған еді. Үйде болғанында босқа уақыт өткізген сәті мүлдем байқалмаған еді. Болмағанда бір жоқ-жітіктің аяқ киімін жөндейтін, не болмаса ешкімі жоқ бір адамның киімін жамап беретін-ді» деген. (Ибнүл Жәузи, Сифатүс-Сафуә, 1, 200)

Рахмет Пайғамбарының қарапайымдылығы

Өркөкіректік мадақтап, мақтағаннан туындайды. Бұл жағдай адам баласын шолжаңдыққа итермелейтін жағдайлардың бірі. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм адамзаттың ең абыройлысы болып, Аллаһтың ерекше мақтауына бөленгенімен, сахабаларына:

«Мені “Аллаһтың құлы және Расулы” деп атаңдар!» - деп бұйырған. (Бұхари, Әнбия, 48)

Ол пайғамбарлығын мойындау сөйлемінің бас жағына, әсіресе және табандылықпен **«абдүһу – Аллаһтың құлы»** деген сөзді жалғап, өз үмметінің өткендегі үмметтер секілді адамдарды тәңір түту азғындығына бармауларын қамтамасыз еткісі келген еді. Ол:

«Сендер мені лайықты болған өз мәртебемнен жоғары көтермеңдер! Өйткені, Аллаһ Тағала мені өзінің расулы (пайғамбары) демей тұрып, өзіне құл деп қабылдаған еді» - деген. (Һәйсәми, 9/21)

Шынында да, еш тартынбай-ақ **Кришна** мен **Будда**-ны «Аллаһ», Хазіреті Иса аләйһиссәләмды «Аллаһтың ұлы» деп танығандар және еш қысылмай Перғауын мен Нәмрудты тәңір деп білгендер, жануарлар мен от, су және ауа сияқты табиғат құбылыстарының өзіне табынған бір топ ақымақтар мен масқаралар сондай ұлы қасиеттерге ие Пайғамбарымызды сүйсіне отырып «тәңір» деп тұтар еді. Алайда Ол өзін былай таныстырып бақты:

«Мен де сендер сияқты адам баласымын... Тек маған уахи егіледі». (Кәһф сүресі, 110)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзінің Хақ Тағала алдында әрқашан әлсіз екендігін баяндап, жария қылатын-ды. Ол бір күні:

«Ешкім құлшылық амалдарының арқасында жәннәтқа кіре алмайды! (Мен де солаймын)» - деді. Сонда басқалардың барлығы таңырқап:

«Сенде ме ей, Аллаһтың Расулы!» - деп сұрады. Ол:

«Иә, Мен де! Раббымның сыйы мен мархаматы болмаса, (Мен де кіре алмаспын)!» - деді. (Бұхари, Рикақ, 18; Мүслим, Мүнәфиқун, 71-72)

Яғни, Пайғамбар Мырзамыз Аллаһ Тағаданың кеңшілігі, жақсылығы, рахметі мен мағфираты болмайынша, мен де жәннәтқа кіре алмаймын, мен істеген амалдарым да құтқара алмайды деп отыр.

Оның бұл ескертуі шексіз ғибратқа толы құлшылық сезімі, қарапайымдылық және дұрыстық пен адалдықтың белгісі десеңізші!

Әбу Үсамә радияллаһу анһу айтады:

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның сөздері Құран еді. Ол көп зікір ететін, хұтпасын қысқа оқитын, намазын болса ұзақ оқитын-ды. Жоқтардың, бейшаралардың қажетін ашу үшін, қажеттері ашылғанға дейін олармен бірге жүруге ұялып намыстанбайтын еді». (Һәйсәми, 9, 20; Нәсәи, Жұма, 31)

Әнәс радияллаһу анһу былай риуаят қылған:

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм науқастардың көңілін сұрап баратын, жаназаларға қатысатын, құлдардың шақыруын қабылдап баратын және есекке мінетін-ді. Хайбар жеңісі күні мен Бни Құрайзаға қарай шабуылдағанда тізгіні құрма талшығынан жасалған есекке мінген еді. Астында да талшықтан жасалған тоқым бар еді». (Термези, Жәнәиз, 32/1017; Хақим, 2, 506/3734)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сахабаларының арасында отыратын-ды. Сондықтан сырттан келген бөгде бір адам қайсысының Пайғамбарымыз екендігін біле алмайтын еді. (Нәсәи, Иман, 6)

Кей уақыттарда Хазіреті Айша анамыздан Пайғамбар Мырзамыздың үйде болғанда қандай іспен шұғылданатындығын сұрағанда мынадай жауаптар берген еді:

«Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өз үйінде отбасылық жұмыстармен айналысатын, ал, азанды естігенде дереу намазға (мешітке) баратын». (Бұхари, Нәфәқат, 8)

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм да пенде еді. Киімін жамап, қой сауып, өз жұмыстарын атқаратын-ды». (Ахмед, 6, 256)

«Ол киімін жамайтын, тігетін, аяқ киімін жөндейтін. Сондай-ақ өзге адамдар үйлерінде істейтін жұмыстарды да істейтін». (Ахмед, 6, 121, 106)

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм шынайы да қарапайым мәмілесі және кішіпейіл халімен адамзатқа тән ұлы жаратылыстың ең кемелді үлгісі еді. Оның мұндай ұстанымы әсте жасанды емес, ұлы жаратылысының тереңдіктеріндегі жеке-дара жаратылыс ерекшеліктерінің ең табиғи түрдегі көрінісі еді.

Адий бин Хатим айтады:

«Әлі мұсылман болған емес едім. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға барып едім. Мені үйіне шақырды. Жолда әлсіз, кейуана Оны тоқтатты. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм кейуана сөзін аяқтағанша ұзақ уақыт күтіп тұрды. Мен өзіме-өзім:

«Уаллаһи, бұл патша емес!» - дедім.

Сонан соң үйге бардық. Іші талшыққа толы көрпешені ұсынып:

«*Мархабат, бұған отыр!*» - деді.

Мен:

«Жоқ, өзіңіз отырыңыз!» деп қайталап айттым.

Ол:

«*Сен отыр!*» - деп қайталады.

Сонда Оның бұйрығына қарсы келмеу үшін отырдым. Өзі жерге отырды. Мен тағы да өзіме-өзім:

«Уаллаһи, бұл патшаның ісі емес!» - дедім.

Сонан соң сөйлесе бастадық. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм менің Рәқуси³⁵ екендігімді, жиналған

зекеттің төрттен бір бөлігін алғандығымды, мұнымның болса өз мәзһәбіміз бойынша харам екендігін айтқанда қатты таңырқап қалдым. Міне сол кезде Оның Пайғамбар екендігіне көзім толық жетті. Өйткені, әркімнің беймәлім, құпия жағдайын біліп тұрған еді».³⁶

Барлық осы жағдай Пайғамбарымыз саллаллаһу әләйһи уә сәлләмның ұлы жаратылысын айдан анық ортаға салуда.

Амир бин Рәбиға радияллаһу анһу айтады:

Нәби Әкрәм саллаллаһу әләйһи уә сәлләм Қағбаны тауаф етерде аяқ киімінің бауы үзіліп қалды. Бір кісі дереу өз аяқ киімінің бауын шешіп Мырзамыздың аяқ киімін байлайын деп ұмтылып еді.³⁷ Сонда Аллаһ Расулы саллаллаһу әләйһи уә сәлләм әлгі бауды алып тастады да:

«Бұл – адамның өзін-өзі алға шығарып, өзін жолдастарынан артық санауы деген іс. Мен алға шығудан, яғни адамның өзін басқалардан жоғары санауы мен өз жұмысын басқаларға істетуін жақсы көрмеймі» - деді. (Ғәйсәми, 3/244; 9/21)

Адамзатты һидайәтқа бағыттап, оларға мәңгілік бақыт сыйлаған Аллаһ Расулы осыншалық мәңгілік бақытқа деген дәнекерлігіне бола, олардан титтей ғана дүниелік пайданы да күтпей, көңіл тоқтығын шексіз дәрежеде іске асырып жатқан еді.

36. Қараңыз, Ибн Хишам, 4/246-249; Ибн Кәсир, әл-Бидәя, 5/62; Ибн Абдилбәр, әл-Истиәб, 3/1057; Ибн Әсир, Үсдүл Ғабә, 4/9)

37. Бұл жерде қадірменді сахабалардың қарапайымдылығын да байқап отырмыз. Өзге риуаяттардан да байқағанымыз бойынша Пайғамбарымыздың аяқ киімін байлауға тырысқан адам осы хадисті риуаят қылған кісі. Алайда, асқан қарапайымдылығы себепті мұнда белгісіз адамды меңзеп тұр. Асхабү қирамның мұндай қарапайымдылық үлгісі мысалдарын риуаяттарда жиі кездестіреміз.

Рахмет Пайғамбарының өміріндегі пәктік, нәзіктік, жанашырлық пен мәрхамат

Көптеген сахабалардан келген риуаят бойынша, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм адамзаттың ең жақсы мінездісі, ең нәзік мәміле жасайтыны еді. Әрқашан күлімдеп, жүзінен жарық пен нұр төгіліп, жайдары болып жүретін.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм жүрегі тым жұмсақ, асқан сезімтал болғаны сонша, бір күні жерге түкірген адамды көргенде, мүбәрәк жүзі дереу қызарып, сол жерде тұрып қалды. Сахабалар жүгіріп барып түкіріктің үстін жапты. Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм содан соң ғана әрі қарай жүре бастады.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мұсылманның киім-кешегінің таза болуы оның Аллаһ ал-дындағы биік дәрежесін білдіретіндігін айтып, ақ түсті киім киюдi және өліктердi де ақпен кебіндеудi үгіттеген едi. Өйткенi, мұның өте таза, әдемі және қадірлі болатындығын ескертті.³⁸

Қалай болса солай кинуді ұнатпай, киімнің таза да тәртіпті, жарасымды киілуін әмір еткен Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм шаш пен сақалдың үрпиіп тұрғанын да құптамайтын. Бір күні Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мешітте, алдынан сақалшашы үрпиген бір адам шыға келген еді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қолымен оған шашы мен сақалын түзетуін ишарат етті. Өлгі адам бұйрықты орындағаннан кейін, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Мұндай хал кейбіреулерінің шайтан сияқты үсті-бастарыңың кір, ұрпиген халдеріңнен әлдеқайда жақсы емес пе?» - деді. (*Мутта*, Шаар, 7; Бәйхаки, *Шуаб*, 5/225; Алиюл Қари, Миркат, 8/261)

Тағы бір күні Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм үсті басы кір, шашыраңқы адамды көргенде таң қалып:

«Неге бұл адам шашын жуып, тарамайды?» - деген еді.

Тағы бір жолы үсті-басы кір адам көргенде:

«Бұл адам киімін жуатын су таба алмаған ба екен?» деп, мұсылмандардың таза да тәртіпті болуларының қажеттілігін білдірген еді. (Әбу Дәуіт, Либәс, 14/4062; Нәсәи, Зинәт, 60)

Пайғамбар Мырзамыздың пәк те жарасымды, тартымды халін баяндаған мына риуаят қандай керемет:

Әбу Курсафә радияллаһу анһу былай дейді:

«Мен шешем және тәтеммен бірге Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның алдына бәй'ат (тәуелділігімізді жария ету) үшін кірген едік. Оның алдынан шыққаннан соң шешем мен тәтем маған:

«Балақайым! Мұндай адам көрген емеспіз. Жүзі онан да сұлу, нұрлы, киімі таза және сөзі оныкінен де жұмсақ болған бір де бір жан білмейміз. Мүбәрақтың аузынан бейне бір нұр төгіліп тұрғандай екен» - деді». (Ғәйсәми, 8/279-280)

Омар бин Хаттаб радияллаһу анһу айтады:

«Көргенсіз бәдәуидің бірі Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға үш рет себепсіз дауыстаған еді. Оның мұндай әдепсіз қылығына Расулұллаһ саллаллаһу

аләйһи уә сәлләм оның әр жолғы дауыстағанына «Ләббәй!» деп, алдындағы адамының дөрекілігіне қарсы ылғида нәзіктікпен мәміле жасаған еді». (Һәйсәми, 9/20)

Мырзамыз аләйһиссаләтү уәссәләм өз рухының нәзіктігі мен тереңдігі себепті салақтық көріністер мен қылықтар-дан мазасызданатын еді.

Тағы бір жолы үсті-басы алба-жұлба бір адам алдына келгенде:

«Мал-мүлкің бар ма? Қал-жағдайың қалай?» - деп сұраған. Ол кісі тұрмысының жақсы екендігін айтқанда:

«Олай болса, Аллаһтың саған берген мал-мүлкі үстіңнен көрінсін!» деп оған ескерту жасаған еді. (Әбу Дәуіт, Либәс, 14/40-63; Нәсәи, Зинәт, 54; Ахмед, 4/137)

Тағы бір хадис шәрифінде болса:

«Аллаһ берген игіліктерінің белгісін құлдарының үстінен көргенді ұнатады» деген. (Термези, Әдеп, 54/2819; Ахмед, 2/311)

Сонымен қатар Аллаһтың бізге берген нығметтерін пайдаланарда орташа жолды ұстануымыз керек. Яғни сараңдық танытып немесе ысыраптық жасап шектен шықпауымыз ләзім. Өйткені аят кәримәда ол жайлы былай делінеді:

«Ысырапқорлар шынында шайтанның досы...». (Исра сүресі, 27)

Бұл шындықтар Исламда сыртқы тазалық пен әсемдіктің жүрек тазалығымен бір-бірінің толықтырушысы екенін өте жақсы көрсетеді.

Жаңа әрі әдемі киім киген мұсылманның мақтанбай, дандайсымай, бұл игіліктердің Аллаһтан келгенін түсіне

отырып, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сияқты дұға етуі керек. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм жаңа бір киім кигенде:

اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِهِ وَخَيْرِ مَا صُنِعَ لَهُ
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ

«Аллаһым! Саған хамд (мадақ) болсын, маған бұл киімді кидірдің! Аллаһым! Сенен бұл киімнің және ол қолданылатын қайырлы істің берекелі болуын сұраймын. Бұл киімнің және ол қолданылатын жаман істің кесірінен саған сыйынамын!»³⁹ - деп дұға етіп, әр нығметтің Хақ Тағаланың ризашылығына сай қолданылуын қалайтын, армандайтын.

Сондай-ақ Ол өркөкіректік, төкаппарлық және мақтан үшін киінгендердің қиямет күнінде маскаралық киімін кие-етіндігін баяндап, үмметін жәһәннәм отынан сақ болуларын ескерткен еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм әдет-ғұрыпта қалыптасып қалған бір де бір тұрпайы, жаман сөзді аузына алмайтыны сияқты былай деп те айтатын:

«Қиямет күні мұ'мин жанның таразысында көркем ахлақтан ауыр тартатын бір нәрсе болмайды. Аллаһ Тағала дәрежелік істеп, тұрпайы сөйлейтіндерді жек көреді». (Термези, Бирр, 62/2002)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Хабаштық Біләлді «қара қатынның ұлы» деп, қорлаған Әбу Зәр әл-Ғыфариге:

39. Әбу Дәуіт, Либәс, 1/4020; Термези, Либәс, 29/1767.

«Ей, Әбу Зәр! Шындығында сен әлі жәһилдік кезеңнің әдетінен арыла алмаған адам екенсің!» - деп айтқан еді. (Бұхари, Иман, 22; Итқан, 15; Мұслим, Әймән, 40)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның бұл ескертуінен кейін, істеп қойған әдепсіздігін кешсін деп, Әбу Зәр радиаллаһу анһу басын табалдырыққа қойып:

«Ей, Біләл! Аяғыңмен басымды басып өтпейінше, басымды көтермеймін!» - деді.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сыпайылығы сондай, қонақтарын өзі қызмет етіп күтетін-ді. (Бәйхақи, Шүаб, 6/518, 7/436)

Балалық шағының өзінде сыпайылығына нұқсан келтіріп кемітетіндей ешбір адаммен талас-тартысы болмаған еді.

Пақырлар, жоқ-жітіктер және тұлдыр-жетімдерге деген жанашырлығы және рахымдылығымен танылған еді. (Бұхари, Нәфәқат, 1; Мұслим, Зүһд, 41-42)

Бір күні Әнәс радиаллаһу анһу былай деген еді:

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның иісінен күшті не өтір, не жұпар иісін иіскеген емеспін. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның киелі тәнінен жұмсақ не бір атлас, не бір жібек ұстаған емеспін».

Оны тыңдап отырған шәкірті Сәбит:

«Ей, Әбу Хамза! Сен бейне бір үнемі Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмды көріп, Оның киелі дауысын естіп тұрғандай күн кешетін секілдісің, солай ма?» деп сұрады.

Хазіреті Әнәс радиаллаһу анһу:

«Иә, солай! Уаллаһи қиямет күнінде Оған қауышуамын деп үміттенемін. Қасына барып:

«Уа, Расулаллаһ! Кішкентай қызметшің келді!» - деймін» деді.

Аллаһ Расулы саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Мырзамызға Мәдинада он жыл бойы қызмет еттім. Мен сол кезде кішкентай бала едім. Әр істеген ісім Мырзамның қалауына сай келмейтін-ді. Осылай бола тұра Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм маған істеген бірде бір ісіме бола «қап!» деген емес. «Мынаны неге былай істемедің!» деп айтқан емес». (Ахмед, 3/222, Бұхари, Саум, 53; Мәнәкиб, 23, Мүслим, Фәдәил, 82)

Хазіреті Пайғамбарымыз саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның мархаматымен жанашырлығы барлық жаратылыс атаулысын қамтитындай шексіз еді. Бір баланы кездестіріп қалса, қуанышы мен сүйіспеншілігі киелі келбетінен дереу байқалатын. Сахабалардың балаларын құшағына алып, бастарын сипайтын. Оларды қатты жақсы көретін. Кей кездері, тіпті олармен қалжыңдасатын. Бір жолы бір-бірімен жарысып, жүгірген балаларды көріп, олармен бірге жарысқан да еді.

Барша әлемге рахмет шуағы ретінде жіберілген Пайғамбарымыз түйесімен кетіп бара жатқанда балалармен кездесіп қалса, оларды қуанту үшін өз түйесіне мінгізіп, оларға ерекше көңіл бөлетін-ді. Оның бұл қасиетін Әнәс радияллаһү анһу былай деп жеткізеді:

«Мен отбасындағы адамдарға Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләмнан артық жанашыр болған екінші бір

адамды көрмедім. Ұлы Ибраһим Мәдинаның ауылдараның бірінде сүт анасының қасында еді. Фахрү Кәинәт Мырзамыз баласын көруге барған кезде, біз де Оған еріп баратын едік. Аллаһ Расулы ішке кіріп, ұлын құшақтап, сүйетін, сонан соң кері қайтатын еді». (Мүслим, Фәдәил, 63)

Хазіреті Айша радиаллаһу анһәның риуаяты бойынша, бір күні Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм немерелерін сүйіп, жақсы көріп отырғанда ауылдық бір араб (бәдәуи) Оны көруге келген еді. Бәдәуи Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның балаларды осыншалық қатты сүйгендігіне таңырқап:

«Ей, Аллаһтың Елшісі! Сіз балаларыңызды сүйіп, жақсы көресіз бе? Біз балаларымызды сүйіп, сипамаймыз» - деді.

Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оған:

«Аллаһ сенің көңіліңнен мейірім мен жанашырлықты суырып алған болса, мен не істей аламын!..» деп жауап қайтарды». (Бұхари, Әдеп, 22)

Оның бұл сөзі Исламдағы балаларға деген рахым мен мейірімнің, сүйіспеншіліктің мәртебесін айдан анық көрсетеді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір тізесіне Ұсамә бин Зәйдті, екіншісіне немересі Хасан радиаллаһу анһуды отырғызып, оларды бауырына басып:

«Аллаһым! Бұларға рахмет пен бақыт бергейсің. Өйткені мен бұлардың қайырлы және бақытты болуын тілеймін»⁴⁰ деп айтуы әрі балаларды қарғауға тыйым салғаны, Оның жүрегіндегі терең сүйіспеншілігінің, жанашырлығының және мейірімділігінің қандай жақсы көрінісі десеңізші!

Баласы жылағанда шешесінің қиналмауы және дереу оған қарауы үшін намаздағы қираатты қысқартуы⁴¹, көптеген түндерін көздерінен жас ағызып үмметіне дұға етіп өткізгені, адам баласының тозақтан құтылуы үшін барлық өмірін пайда еткені Оның жанашырлығының ең терең де ең ерекше белгісі.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның мәрхаматы өліп кеткен адамдарды да қамтитын.

Дүние салған адам үшін ең көп қобалжитын мәселесі ол артында қалдырған және орнын жаба алмай кеткен құл ақысы еді. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм жаназа намазын оқытпақ болғанда, қайтыс болған адамның мойнында құл ақысы бар-жоқтығын сұрап, бар болса ол төленгенге шейін жаназа намазын оқытпайтын-ды. (Бұхари, Фәраиз, 4, 15, 25; Мұслим, Фәраиз, 14; Термези, Жәнәиз, 69/1069; Нәсәи, Жәнәиз, 67)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм дүниеден озған адамдардың құл ақысымен қабірге кіруінен қатты қобалжып, мазасызданатын еді. Өйткені, Ол шексіз жанашырлық пен рахмет пайғамбары еді.

Рахмет Пайғамбарының Кешірімділігі

Аллаһ Тағала ғапу етуді жақсы көреді. Аллаһтың құлы болған адам баласы істеген қателеріне шын жүректен өкініп, тәубеге келсе, Аллаһ Тағала оның тәубесін қабыл ететіндігіне уәде берген. Аллаһ Тағаланың Өзі тым кешірімді болғандық-

41. Бұхари, Азан, 65.

тан, құлдарының да кешірімді болуын қалайды. Аллаһтың кешіріміне бөленудің ең көркем жолы – адамдардың кешірімді болуы.

Кешірімнің ең көркем мысалдарын әлемге рахмет шуағы ретінде жіберілген Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өмірінен таба аламыз.

Хұдайбияда кенеттен шабуылдап, Аллаһ Расулын өлтірмек болған бір жасақ қолға түскен еді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм болса оларды кешірді. (Мұслим, Жихад, 132, 133)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзін сиқырлап, науқастануына, сондай-ақ ауыр азап тартуына себеп болғандардың мүнәфиқ Ләбид пен оның жолдастары екендігін уахи арқылы біліп қойған еді. Соның өзінде Ләбидті тергеуге алу түгіл оны өз алдына шақыртқан да емес-ті. Өміріне қастандық жасаған Ләбидті және оның руы болған Бәни Зүрайқ тайпасынан ешкімді де жазаламаған еді.⁴²

Хазіреті Айша анамыз:

«О, Расулаллаһ! Сиқырмен жағаласқан адамды халықтың алдына шығарып, масқара қылсаң болмас па?» - деді.

Сонда әлемнің мәңгі мақтанышы былай деп үн қатқан еді:

«Аллаһ Тағала маған шипа берді. Мен де адамдар арасында жамандықты жайып, оларға жамандық істегім келмейді». (Бұхари, Әдеп, 56)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм жазалауға күші бола тұра, өзіне үлкен қастандық жасаған адамды ке-

42. Қараңыз, Ибн Сағд, 2,197; Бұхари, Тыбб, 47, 49; Мұслим, Сәлем, 43; Нәсәи, Тахрим, 20; Ахмед, 4/367, 6/57; Айни, 21/282.

шірген, тіпті оған не ащы бір сөзбен, не ымдап та болса бетіне басып айтпаған еді. Өйткені, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм адамдар мұсылман болса да, кәпір болса да, олардың жаман болуларын қаламайтын. Әркіммен асқан әдептілік үлгісімен қатынасан-ды.

Хайбар жеңісінен кейін бір әйел Аллаһтың Елшісінің тамағына у қосқан еді. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм еттен ауыз тиді де оны біліп қойды. Оған бір еврей әйел у қосқанын мойындаса да, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм ол әйелді кешірген. (Бұхари, Тыбб, 55; Мұслим, Сәлем, 43)

Йәмәмәнің басшысы Сүмәмә бин Үсәл мұсылман болғанда Меккелік мүшріктермен болған сауда-саттығын тоқтатқан еді. Алайда, Құрайш руы барлық азық-түліктері мен басқа да қажеттіліктерін ылғида Йәмәмә өңірінен алатын еді. Ашаршылыққа тап болған Меккеліктер не істерін білмей, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға жүгінді. Сонда Аллаһ Расулы Сүмәмәға хат жазып, сауда-саттығыңды әрі қарай жалғастыр деп айтты. (Ибн Абдил Бәрр, әл-Истиәб, 1/214-215; Ибн Кәсир, *Үсдүл Ғабә*, 1/295)

Алайда, меккелік мүшріктер мұсылмандарды үш жыл бойы қыспақта ұстап, оларды ашаршылыққа тап қылып, ауыразап берген болатын. Алайда, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм олардың бұл қылығын да кешірді.

Бұдан да таң қаларлығы, һижрәттің жетінші жылындағы Хайбардың жеңісінен кейін ауыр ашаршылыққа дұшар болған Мекке халқына алтын, арпа және түрлі азық-түлік жіберіп, оларға қол ұшын берген еді. Әбу Сүфян бұл жәрдемді тапсырып алып, Құрайштың кедейлеріне таратып:

«Бауырымның баласын Аллаһ өз жақсылығына бөлесін! Өйткені, Ол туыстық құқығын орындады» деп қуанышын білдірді. (Яқуби, 2/56)

Осыншалық керемет адамгершілік үлгісін көрген меккеліктердің жүректері жұмысап, біраз уақыттан кейін барлығы мұсылман боды.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Ұхуд шайқасында немере ағасы Хазіреті Хамзаның бауырын кегі себепті тістеп алған Һиндті де, иман келтіргендігі үшін Меккенің жеңісі күні кешірген еді.

Һинд бәй'ат ету үшін келген әйелдермен бірге Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның құзырына келген еді. Танып қалмасын деп, паранжы жамылып, киімін де ауыстырған еді, әрі «өлтіріп тастай ма» деген қатты қорқыныш себепті Пайғамбар Мырзамыздан алшақ тұрған еді. Қасындағы әйелдер еш қандай сөз қоғамағаннан соң Һинд:

«Уа, Расулаллаһ! Өзі үшін таңдап, ұнатқан дінін үстем қылған Аллаһқа хамд етемін. Сенің рахметің, сөзсіз маған да тиеді. Ей, Мұхаммед! Мен қазір, Аллаһқа сеніп, Оған бойсұнған бір әйелмін» - деді. Сонан соң бетін ашып:

«Мен Һинд бинти Ұтбәмін. Аллаһ өткендегі күнәларды кешіреді. Сен мені кешірші, Аллаһ та Сені кешіргей!» - деді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм күлімдеп, Һиндті жанына шақырды да:

«Демек, сен Һинд бинти Ұтбә екенің гой?!» - деп сұрады.

«Иә!» деді.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Сәлеметсің бе? Хош келіңсің!» - деді.

Һинд:

«Уаллаһи, иә, Расулаллаһ! Кешеге дейін, жер бетінде Сенің үй ішің мен жанашырларыңнан басқа масқара болып, күйзеліске ұшырасын деп қалаған ешкімім жоқ еді. Бүгін таң атырып шыққанда болса, Сенің үй ішің мен жанашырларыңдай абырой мен ізетке бөленсін деген басқа ешкімім жоқ» деді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Сенің бұл жағдайын одан әрі арта түспек!» - деді.
(Қараңыз, Уәқыди, 2/850; Табәри, 28/99; Зәмахшәри, 6/107; Диярбәкри, 2/89)

Осылайша Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Аллаһқа иман келтірудің айбындылығы мен құрметі себепті Һиндті де, басқаларын да кешірген еді.

Екіншіден, рахмет Пайғамбары саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Меккені алғаннан кейін, «енді не істейді екен?!» деп күтіп тұрған Мекке халқынан:

«Ей, Құрайш қауымы! Енді мен сендерге не істейді деп ойлайсыңдар?» - деп сұрады.

Құрайштықтар:

«Біз сенің жақсылық істейтініңді үміт ете отырып, “Қайыр істейсің” дейміз. Сен керемет әрі жақсылық иесі баурымызсың! Керемет әрі жақсылық иесі баурымыздың ұлысың» - десті.

Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм олардың бұл сөздеріне орай:

«Мен де Хазіреті Юсуфтың інілеріне айтқанындай: **«Бүгін сендерге еш сөгіс жоқ!»** деймін. Кәнеки, барындар, енді боссындар!» - деді.

Тағы бір хадисінде болса:

«Бүгін мейірімділік күні. Бүгін Аллаһ Құрайыш қауымын Исламмен күшейтіп, үстем қылатын күні» деген еді. (Қараңыз, Ибн Хишам, 4/32; Уәқыди, 2/835; Ибн Сағд, 2/142-143)

Хазіреті Пайғамбар аләйһиссаләтү уәссәләмның асқан мейірбандылығына бөленген меккеліктер Ислам дінін ұстану мақсатымен Оған бәй'ат (тәуелділігін жария) етті. Шама-шарқы бойынша Аллаһ пен Расулының бұйрықтарын орындап, бас иетіндіктерінің уәдесін берді. Осы арада Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм немере ағасы Аббастан:

«Бауырың Әбу Ләһәбтің екі ұлы Ұтбә мен Мұаттиб қайда қалды?» - деп сұрады.

Хазіреті Аббас радияллаһу анһу:

«Қашып кеткен құрайштық мүшріктермен бірге кетіп қалған шығар!» - деді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Оларды тауып маған әкел!» - деп бұйырды.

Аббас радияллаһу анһу аттанып, оларды іздеп кетті. Оларды тапты да:

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сендерді шақырып жатыр!» - деді. Сонда олар да дереу аттанып, Хазіреті Аббаспен бірге Аллаһ Расулының алдына барды.

Пайғамбар Мырзамыз оларды Исламды қабылдауға шақырды. Олар дереу мұсылман болды. Әлемнің мәңгі

мақтанышы Пайғамбарымыз олардың мүсылман болғанына қатты қуанды. Қолдарынан ұстап, Мүлтәзәмға⁴³ апарды және олар үшін дұға қылды. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм ол жерден қайтып келгенде, Оның қуанышы киелі келбетінен байқалып тұрған еді.

Хазіреті Аббас радияллаһу анһу:

«О, Расулаллаһ! Аллаһ Сені қуанышқа бөлесін. Мүбәрак жүзіңізден шексіз қуанғаныңызды байқап тұрмын» деді.

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Иә, Раббьмнан немере інілерімді мен үшін кешіруін тіледім. Ол да кешірді» - деді. (Ибн Сағд, 4/60; Сүюти, Хаисұл Күбра, 2/82; Халәби, Инсәнүл Үюн, 3/48)

Әбу Ләһәб ұлдарымен бірге әлемнің мақтанышы Мырзамыздың ең қас жауы еді. Көрсетпеген жәбірі мен істемеген зұлымдығы жоқтың қасы еді. Бірақ Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тәухид кәлимәсінің (имандылықтың) құрметіне оларды да кешірген. Сондықтан Әбу Ләһәб өмірде болып, иман келтірген болса еді, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның шексіз қуанышқа бөленетіндігінде еш дау жоқ еді. Алайда, иләһи жазмыш біздердің түсінігіміз бен түйсігімізден жоғары, әрі құпия әлем ғой.

Әбу Жәһілдің ұлы Икримә Исламның белгілі қас дұшпандарының бірі еді. Меккенің алынуынан кейін Йеменге

43. Мүлтәзәм: Қағбаның есігімен Хажар Әсуәд арасындағы жер. Пайғамбар Мырзамыз Мүлтәзәмде тұрып, кеудесін, бетін, қолдары мен алақанын Қағбаның қабырғасына қойып, қолын барынша жайып дұға қылған еді. (Әбу Дәуіт, Мәнәсик, 54/1899) Басқа бір хадис шәрифінде: «Хажар Әсуәд пен Мақамү Ибраһим арасы – Мүлтәзәм. Мұнда дұға қылған науқастар шипа табады» деген. (Һәйсәми, 3/246)

қашып кеткен. Мұсылман болған әйелі оны Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның алдына алып барды. Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Икримәні қуанышпен қарсы алып:

«*Ей, көшпенді жауынгер! Хош келдің!*» - деп, мұсылмандарға істеген зұлымдықты бетіне баспай-ақ оны кешірді. (Термези, Исти'зән, 34/2735)

Һәббар бин Әсуәд деген кісі де Ислам дұшпандарының атақтыларының бірі еді. Меккеден Мәдинаға һижрәт кезінде Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қызы Зейнеп радиаллаһу анһәні әдейілеп түйеден құлаққан, сондықтан аяғы ауыр Зейнеп баласын түсіріп алып, ауыр жарахат алған еді. Мәдинаға барғанан кейін осы жарахатының кесірінен жан тапсырған еді.

Һәббар бин Әсуәд осындай көптеген қылмыс істеп, Меккенің жеңісінен кейін қолға түспей, қашып кеткен еді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мәдинада сахабаларымен бірге болған кезінде алдына келіп, мұсылман болғандығын білдірді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оны да кешірді. Тіпті оны қорлап, шабуылдамаулары жөнінде сахабаларына да ескерту жасаған еді. (Уәқыди, 2/857-858) Өйткені Құран Кәрімде:

«(Ей, Пайғамбарым!) **Сен кешірімділік жолын ұста. Лайықты болғанды әмір ет. Надандарға көңіл бөлме!**» (А'раф сүресі, 199) деп бұйырылған болатын.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм үмметін кешірсін деп Аллаһқа өте көп дұға қылатын-ды.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Құранда баяндалған мінез-құлықтың жанды үлгісі еді. Өзіне қарсы істелген қылмыс-қателердің бәрін ойланбастан шын

жүректен кешіретін-ді. Бірақ, қоғамға қарсы істелген қылмыстарды хақты орнатқанға дейін және хақы иесінің ақысын алғанға дейін Оны ешкім тоқтата алмайтын еді.

Ең сүйікті сахабаларының біреуі Ұсамә радиаллаһу анһу атақты бір отбасының ұрлық жасаған қызы үшін дәнекер болып кешірім сұраған. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оның бұл ісіне ренжігендігінен түсі бұзылып, қаттырақ:

«Бұл ұрлықты қызым Фатима істесеген болса еді, оның да қолын шабар едім!» - деген еді. (Бұхари, Хұдуд, 12)

Өмір кітабының ашу-ыза бабы қайғылы оқиғалар тарихы іспеттес. Мұндай ауыр қауіптен құтылудың шарасы – ашуға булықпай, дер кезінде бауырмалдық пен сабырлылық қаруына жабысып, тепе-теңдікті бұзбастан тыныштыққа бөлену.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ұлағатты тәрбиесімен жетілген сахабалардың өз нәпсілеріне тиесілі мәселелерде ақыл жетпес пидашылдық пен кешірімділіктерін қандай да бір алғыс сөзімен бағалай алмаймыз. Мұның ең керемет мысалдарының бірі Хазіреті Әли радиаллаһу анһудың басынан өткен мына бір оқиға еді.

Хазіреті Әли радиаллаһу анһу Аллаһ жолындағы бір қазауат барысында алдына шыққан алып бір кісіні жерге жыққан еді. Дәл соңғы соққыны берейін деп жатқанда, өлім аузына келіп тіреліп қалған әлгі кәпір, бар күшімен Хазіреті Әлидің бетіне түкірді. Мұндай жиіркенішті қылықты көрген Хазіреті Әли сол дұшпанының жағасын қойып, қылышын қынына салды.

Өлімнен құтылған әлгі дұшпан қарсыласы танытқан мәрхамат пен кешірімділіктен төбе шашы тік тұрды. Хазіреті Әли радияллаһу анһудан өзі түсіне алмаған қылығының себебін сұрады.

Олардың өзара болған әңгімелерін Хазіреті Мәуләнә көңіл тілімен былай түсіндіреді:

«Әлгі кісі сұрады:

«Ей, Әли! Өткір қылышыңмен мені басып едің. Тап өлтірейін дегенде, бұдан бас тартып, маған жанымды бағыштадың! Неге былай істедің? Не көрдің соншалық, мені жерге құлатқан әлгі құдіретті ашуың кенеттен қалайша тынышталып қалды?!»

«Ей, шайқас майдандарының жеңілмес қаһарманы! Литипат қылып, өз халіңді түсіндіргей! Бұл қандай ахуал?»

«О, Әли! Мұның Хақтың сырынан екендігін енді түсіндім. Өйткені, қылышсыз адам өлтіру тек Рабб Тағаланың ісі. Бұл сырды маған түсіндірші!»

Қарсыласының бұл сөздеріне Хазіреті Әли былай деп үн қатты:

«Ей, Пәленше! Мен қылышымды Хақтың разылығы үшін қолданғанымды білгейсің! Өйткені, мен Хақтың құлымын, нәпсімнің, әуесқойлығымның емес...».

«Мен өз нәпсімді танып білдім. Сенің түкірігіңе жеңілу маған тым ауыр тиеді. Нәпсімнің жамандығынан қорққаным үшін қылышымды қынабына салдым. Сондықтан Аллаһтың разылығынан басқа күллі нәрседен бет бұрдым».

«Мен асыл тастармен әшекейленген қылыш сияқты тәухид інжүсімен безенгенмін. Сол себепті

адамдарды өлтіруден гөрі оларды тірілтуге қажыр-қайрат жұмсаймын».

«Сондықтан мына газуатта сенімен күресіп жатқанда, сенің маған түкіргеніңнен өз бойымда нәпсілік қасиет пайда болды. Мен де Аллаһ үшін сүйген, Аллаһ үшін кек сақтаған бақытты жандардан болайын деп қылышымды қынабына салғанды жөн көрдім».

«Нәпсіқұмарлығы мен әуесқойлығының тұтқыны болған адам болса, ол құл мен тұтқыннан бетер халде болады. Өйткені, құл қожайыны айтатын бір сөзбен ғана азат болады да бас бостандығына қол жеткізеді. Ал, нәпсіқұмарлығы мен әуесқойлығының тұтқыны болған адам татқан жалған ләззаттарымен мастанып, ащы бәлекеттің мәңгілік зиянында есін жияды».

«Міне, сондықтан мен өз нәпсіме берілмедім, сөйтіп сені өлтіруден бас тарттым».

«Ей, Адам! Менде Хақтың ерекше сипаттарынан өзге сипат жоқ. Егер, сен де бұл һидаят дәулетіне қол жеткіземін десең, бері кел де маған жақында!»

«Бері кел, Аллаһ өз кеңшілігімен, рахметімен сені де азат қылсын! Сірә Оның рахметі ашуынан озып шыққан».

Хазіреті Әли бұл әңгімеден соң һидаят нұрына бөленіп, бақытты болған әлгі адамға былай деді:

«Міне, енді қауіптен құтылды. Өз нәпсінді танып білдің. Енді һидаят нұрының арқасында сирек кездесетін қымбат тас халіне айналдың».

«Ей, иләһи нұрмен абыройға бөленген адам! Енді сен – менсін, мен де – сенмін. Яғни сен де бір

Әлісің. Жағдай осылай бола тұра мен Әліді қалайша қушақтамаймын?»

Рахмет Пайғамбарының жомарттығы

Ибнү Аббас радиаллаһу анһу Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның жомарттығы туралы былай айтады:

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм адамдардың ең жомарты еді. Рамазан айында Жәбірейіл аләйһиссәләм Онымен кездескен кездер Оның жомарттығы асып тасатын кездер еді. Жәбірейіл аләйһиссәләм Рамазан айының әр түні Пайғамбар Мырзамызбен кездесіп, (бір-біріне) Құран оқитын. Сондықтан Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Жәбірейілмен кездескенде алдындағы асулардың бәрін асып соғатын рахмет самалынан да жомарт болатынды. (Бұхари, Бәд'үл Уахи, 5, 6, Саум, 7; Мұслим, Фәдәил, 48, 50)

Ибн Аббас пен Айша радиаллаһу анһүмә риуаят қылған бір ақиқатта:

«Рамазан айы кіргенде Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм барлық тұтқындарды босататын және одан сұраған барлық адамның қажетін беретін-ді». (Ибн Са'д, 1, 377)

Ол Хазіреті Жәбир радиаллаһу анһудың айтуынша:

«Өзінен бір нәрсе сұралғанда, ешқашан «жоқ» деп айтқан емес еді». (Мұслим, Фәдәил, 56)

Пайғамбар Мырзамыздың көркем мінезінің біреуі сұраған адамның бетін қайтармау, ешқандай мүмкіндік болмаса да жылы шыраймен, ыстық сөзімен көңілін аулауға тырысу еді.

Төмендегі Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм туралы мына мысал қандай керемет:

«Кішкентай бір бала Расулұллаһтың алдына кіріп, анасының бір көйлек сұрап жатқанын айтты. Сол кезде Пайғамбардың өз үстіндегі көйлегінен басқа еш көйлегі жоқ еді. Сондықтан әлгі баладан басқа бір уақытта келуін өтінді. Бала кетіп, біраз уақыттан кейін қайта келді де, анасының Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның үстіндегі көйлегін сұрап жатқанын айтты. Сонда Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өз бөлмесіне кіріп, үстіндегі көйлегін шешіп, балаға берді.

Сол кезде Біләл радиаллаһу анһу азан шақырып жатқан еді. Бірақ, Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм үстіне киетін бір нәрсе таба алмағандықтан жамағатқа қатыса алмады. Бірнеше сахаба алаңдап Пайғамбардың бөлмесіне барды да, Оның көйлексіз отырғанын көрді». (Уәқыди, 294-295 б.)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзін бір қайрымдылық қызметкері деп сипаттап, күллі дүниенің негізгі иесінің Аллаһ екендігін айтатын.

Құрайш мүшріктерінің алдыңғы қатарлыларының бірі Сафуан бин Үмәйя мұсылман болмағанымен, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қасында болып, Хұнайн мен Таиф ғазауаттарына қатысқан еді.

Жиранада жиналған ғанибет-олжалардың арасында жүргенде Сафуанның мұндағы отарлардың бір бөлігіне таңырқап қарап қалғандығын байқаған Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«*Катты ұнатып қалдың ба?*» - деп сұрады. Сафуан «Иә» деді. Сонда:

«Ала ғой, бәрі сенікі болсын!» - деді.

Сонда Сафуан өзіне-өзі ие бола алмай:

«Пайғамбардың жүрегінен басқа ешбір жүрек осыншалық жомарт бола алмайды.» деп, шәһәдәт/иман келтіріп мұсылман болды. (Уәқыди, 2/ 854-855)

Өз еліне қайтып оралғанда да:

«Ей, Қауымым! (Жүгіріңдер) Мұсылман болыңдар! Өйткені, Мұхаммед пақырлық пен мұқтаждық қорқынышына салынбай, асқан дәрежеде жомарттық жасап жатыр» - деді. (Мұслим, Фәдәил, 57-58; Ахмед, 3, 107-108)

Тағы біреуі келіп, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнан бір нәрсе сұрады. Алайда, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның оған беретін еш нәрсесі жоқ еді. Солай бола тұра әлгі адамға біреуден қарыз алуын айтып, өзінің де сол қарызды төлейтіндігіне уәде берді.⁴⁴

Атасы Ибраһим аләйһиссәләм сияқты ешбір тамақты қонақсыз, жалғыз өзі ішпейтін еді. Дүниеден озғандардың қарызын төлететін немесе өзі төлейтін, мәйіттің қарызы төленбейінше жаназа намазын оқытпайтын-ды. Бір хадис шәрифте:

«*Жомарт адам Аллаһқа, жәннәтқа және адамдарға жақын, тозақ отынан аулақ болады. Ал, сараң адам жәннәттан және адамдардан аулақ, тозақ отына жақын болады!*» - деген. (Термези, Бирр, 41/1961)

Тағы бір хадис шәрифінде:

44. Гәйсәми, 10, 242. Қосымша қараңыз, Әбу Дәуіт, Хараж, 33-35/3055; Ибн Хиббан, Сахих, 14, 262-264.

«Шынайы мұ'минде мына екі кері қасиет мүлдем болмайды: сараңдық пен жаман мінез!» - деген. (Термези, Бирр, 41/1962)

Өз үлесіне түскен соғыс олжасын елге таратып болмайынша тынышталмайтын. Әбу Саид радияллаһу аһуу былай деген:

«Әнсардан мұқтаждығы бар кейбір адамдар Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнан бір нәрселер сұрайтын-ды. Ол қолындағысы таусылғанша сұраған әркімнің мұқтаждығын қамтамасыз ететін-ді. Қолындағы әр нәрсені өз қолымен инфәк етіп таратқаннан соң барып былай дейтін еді:

«Қолымдағы бір нәрсені сендерден өсте жасырмаймын. Кімде-кім арлы болғысы келсе, Аллаһ оны арлы қылады. Кімде кім сабырлы болғысы келсе, Аллаһ оған сабырлылықты жеңілдететі. Кімде-кім көңіл тоқтығын қаласа, Аллаһ оны қанағатты етіп, көңіл тоқтығын сыйлайды. Сендерге сабырдан да хайырлы және онан да пайдалы еш нәрсе сыйланбаған». (Бұхари, Рикақ, 20)

Сахабалардың жомарттығы

Қадірменді сахабалар Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның үсуәтүн хасәнә болған үлгілі де ұлағатты ахлағын өз бойларына дарыта білу үшін бейне бір сайысқа түскендей еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның разылық пен қанағат тұрғысынан әрбірі көңіл байлығына ие сахабалары ішінде дүниеге бай сахабалары да бар еді. Олар

мал-мүліктері мен жандарын Аллаһ жолына құрбан етіп, жұмсағандықтан Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның мақтауына бөленсе, Аллаһ Тағала оларды:

«Аллаһ мү’миндердің жандары мен малдарын өздеріне (берілетін) жәннәтпен сатып алды» (Тәубе сүресі, 111) деген аят кәримәсімен сүйіншілеген еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ең жақын жолдасы болған, Құран Кәрімде «Екеудің екіншісі» деп сипатталған және Құрайштың ең күшті де бай саудагерлерінің бірі бола тұра, Хазіреті Әбу Бәкір радияллау аһү жай, қарапайым өмір сүрген сахабалардың бірі болды. Ол мирас ретінде артына мол дүние қалдырған емес-ті. Ол дүние мүлкінен ең тиімді түрде пайдаланып, бар-жоғын Аллаһ Расулының билігіне берген, байлығын Хақ жолында жұмсап, әсіресе Исламның алғашқы жылдарында зорлық-зомбылық астында қақсап жатқан мұсылман құлдарды сатып алып, оларға бас бостандықтарын алып беріп, түрлі жәбір-жападан құтқарып отырды.

Оның байлығын еркін жұмсағанына разы болмаған әкесі Әбу Кұхафә бір күні Хазіреті Әбу Бәкірге:

«Балам! Сен әрқашан әлсіз, күші жоқ құлдарды сатып алып, азат қылып жатырсың. Бәрібір азаттығын беріп жатырсың ғой, онда күшті-қуатты құлдарды сатып алсаң, олар да қауіп-қатерге қарсы сені қорғай түссе екен!» деген еді.

Сонда ол Әбу Бәкір радияллау аһү әкесіне:

«Әкетайым! Менің олай істеудегі жалғыз мақсатым – Аллаһтың разылығына бөлену. Мен оларды азат ету арқылы тек Аллаһтың алдындағы сыйлықты тілеймін!» - деді.

Хазіреті Әбу Бәкірдің осы және осы сияқты күллі жомарттығын мадақтау үшін мына аят кәрімелар түсті:

«Мал-мүлкін Аллаһ жолына сарып қылып, Оны құрметтеп, харамдардан сақтанған (тақуа болған және) ең көркем сөзді (тәухид кәлимәсін) мойындаған жанды, Біз де оның жолын оңайластырамыз». (Ләйл сүресі, 5-7)⁴⁵

Оның байлығы зүһд шеңберінде өмір сүруіне кедергі жасамаған, керісінше мал-мүлкін қажет болған орнына сарып қылып, байлық ішінде бола тұра зүһд өмірінің қалай іске асатындығының ең айқын мысалдарының бірі бола білген. Сондықтан Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Әбу Бәкірден басқасының, кімнің бізге бір пайдасы тиген болса, сөзсіз оның ақысын (есесін) өзіне қайтарғанбыз. Ал, оның біздің қасымызда сондай бір жақсылығы бары, оның сыйын қиямет күні Аллаһ Тағала береді. Маған Әбу Бәкірдің малындай ешкімнің малы тиімді болған емес. (Адамдардың) бірін дос тұтар болсам, ол қайткенде де Әбу бәкір болар еді...» деп оны және оның мал-мүлкін мадақтаған еді. (Термези, Мәнәкиб, 15/3661)

Төменде келтірілген мына мысалдар да сахабалардың өзара қайрымдылық жарысын қандай керемет бейнелеген деңі:

Хазіреті Омар радияллаһу анһу:

«Бір күні Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм садақа беруімізді бұйырған еді. Сол кезде қолымда малым да бар еді. Мен өзіме-өзім: «Әбу Бәкір радияллаһу

45. Ибн Хишам, Сирәтүн-Нәби, Бәйрут, 1937, Дәрүл Фикр, 1, 341; Табәри, Жәмиуль Баян ан Тәуили Әйил Құран, Бәйрут, 1995, 30, 279 (Ләйл сүресі тәфсірінде); Сүюти, Лүбәбүн-Нүәул, Бйрут, 2006, 257-258

анһудан озатын болсам, міне бүгін озамын» деп, малымның жартысын Расулұллаһқа әкеліп бердім.

Аллаһ Расулы менен:

«Отбасыңа не қалдырдың?» - деп сұрады.

Оған:

«Оларға да сізге әкелгенімдей қалдырдым!» - дедім.

Әбу Бәкір раияллаһу анһу болса, мал-мүлкін тұтастай әкеліп тапсырды.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның:

«Ей, Әбу Бәкір! Отбасыңа не қалдырдың?» - деген сұрағына да:

«Оларға Аллаһ пен Расулын қалдырдым!» - деп жауап берді.

Әбу Бәкір радияллаһу анһудың бұл жауабын естігенде, мен тағы өзіме-өзім:

«Мен ешқашан әрі ешбір істе Әбу Бәкір радияллаһу анһудан оза алмаймын» дедім» дейді. (Әбу Дәуіт, Зекет, 40/1678; Термези, Мәнәқиб, 16/3675)

Хазіреті Омардың жәрдемшісі Әсләм былай дейді:

«Бір күні Хаттабтың ұлы Омар радияллаһу анһумен бірге базарға барған едік. Бір жас келіншек Омар радияллаһу анһудың артынан қуып жетіп:

«Ей, Мү'миндердің Әміршісі! Күйеуім дүниеден озды. Артында кішкентай балаларым қалды. Уаллаһи, олардың қолдарынан түк келмейді. Өз қызметтерін де жасай алатын емес. Не егістіктері, не болмаса сауын мал да жоқ. Ашаршылық пен жоқшылық оларды қорқау тәрізді жеп қоя

ма, деп уайымдаймын. Мен Хұфәф бин Имә әл-Ғыфәридің қызымын. Әкем Хұдабия келісiмiнде болған едi...» - дедi.

Омар радияллаһу анһу әлгi әйелдiң бұл сөзiн естiгенде:

«Қандай үлкен мәртебе!» - дедi.

Сонан соң зекетке жиналған мал-мүлiк бар жерге барды. Онда екi азыққа толы үлкен дағарды бiр алып түйеге артты. Тағы да екi дағардың iшiне түрлi тағамдар мен киiм-кешек салып, түйенiң тiзгiнiн әлгi әйелдiң қолына ұстатты да:

«Көне, түйенi айда! Осылар таусылмай тұрып, сөзсiз Аллаһ сендерге жақсылықтың есiгiн ашады» деп ақ батасын бердi. Қасындағылардың бiреуi:

«Ей, Мү'миндердiң Әмiршiсi! Бұл әйелге өте көп бердiң ғой!» - дедi.

Сонда Хазiретi Омар радияллаһу анһу:

«Оның әкесi Хұдайбияда Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләммен бiрге болған едi. Аллаһ жәллә жәләлүһуға ант етемiн, мен осы әйелдiң iнiсi мен әкесiнiң бiр қамалды ұзақ уақыт қоршауға алып, жеңiске жеткендiктерiн бiлемiн. Олар қамалды алғанда, бiз де өз үлесiмiзге түскен олжаны алған едiк» дедi. (Бұхари, Мәғази, 35)

Төмендегi оқиға да Хазiретi Омардың көңiл деңгейiн өте тамаша бейнелейдi:

Тағы да оның жәрдемшiсi Әсләм былай деп жеткiзедi:

Түн едi. Омар радияллаһу анһумен бiрге Мәдинадағы Уәқым жоталарының бiрiнде жүргенде бiр үйден бiр әйел көрдiк. Балалары жанында жылап жатқан едi. Ошағында тек су толы қазан ғана бар едi.

Хазіреті Омар радиаллаһу анһу балалардың не үшін жылап жатқанын сұрады. Әйел болса:

«Аштықтан!» деп қана жауап берді.

Ол балаларын алдап жұбату үшін қазанға еттің орнына тас қайнатып жатқанын байқаған Хазіреті Омар радиаллаһу анһудың көзі жасқа булықты. Іле-шала зекет малы сақталған қоймаға барды. Бір қап ұн мен түрлі азықтарды арқалады. Нағында қапты мен арқаламақ болған едім, бірақ Хазіреті Омар радиаллаһу анһу:

«Ей, Әсләм! Мен арқалаймын. Өйткені, балалардың есебін ахіретте менен сұрайды!» - деді.

Оны әйелдің үйіне апарып берді және одан тамақ әзірлеуді өз мойнына алды. Ол бір жақтан қазанды араластырып, тағы бір жақтан отты үрлеп жатты. Сөйтіп тамақты пісірді. Сонан соң өз қолымен балаларға жегізді. Балалар тамаққа тойғаннан соң олардың алдына жайғасты. Ол отырған жерінен бейне бір арыстандай айбатты көрініп тұрған еді. Менің оған бір нәрсе айтуға дәтім бармады. Ол балалардың көңілі әбден көтеріліп, ойнай бастағанша осылай отырды.

Сонан соң орнынан тұрды да:

«Ей, Әсләм! Неге олардың алдында отырғанымды білемісің? Мен оларды көргенде, олар жылап жатқан еді. Сондықтан күліп-ойнағандарын көрмейінше, орнымнан тұрып кетуге намыстандым. Олар күле бастап еді, мен де тыныштала бастадым...» - деді. (Әли әл-Мүттәқи, 12, 648/35978)

Міне, осындай Хазіреті Әбу Бәкір мен Омар радиаллаһу анһумә Хазіреті Пайғамбардың жолын бекем ұстанып, халифа болған кездерінде дүние мүлкіне әсте

қызықпай, жамаулы киімдерімен өмір сүріп, Иран мен Рим патшаларын таң қалдырған ерекше жандар еді.

Олардың бұл ахуалы еш күмәнсіз басқа сахабалардан да байқалатын. Бірде бір қайыршы Хазіреті Әли радиаллаһу анһуға келіп, бір нәрсе сұрады. Хазіреті Әли радиаллаһу анһу ұлы Хасан мен Хұсайнға:

«Шешелеріңе барып, үйдегі алты дирһәм ақшаны алып келіңдер!» - деді.

Хасан мен Хұсайн барып, алты дирһәм ақшаны әкесіне әкеліп берді. Хазіреті Әли сол ақшаның барлығын әлгі қайыршыға бере салды. Алайда сол кезде өздерінің де мұқтаждығы бар еді. Хазіреті Фәтима ол ақшаға үн сатып алмақшы еді.

Содан Хазіреті Әли радиаллаһу анһу әлі үйіне келмей тұрып, оның қасына түйесін сатпақ болған бір адам келді. Ақысын кейін төлерсің деп, түйесін Хазіреті Әлиге бір жүз қырық дирһәмға сатты әрі түйені есікке байлап кетіп қалды. Арада көп уақыт өтпей, басқа бір адам келді де, әлгі түйені екі жүз дирһәмға сатып алды. Ақшасын да қолма-қол төледі.

Хазіреті Әли радиаллаһу анһу бір жүз қырық дирһәмді түйенің иесіне беріп, қалғанын Хазіреті Фәтимаға әкеліп берді және былай деді:

«Бұл – Аллаһтың: **«Кімде-кім бір жақсылықпен келсе, оған істегенінің он есесі бар»**⁴⁶ - деп, Хазіреті Пайғамбар арқылы бізге берген уәдесінің көрінісі. (Біз алты дирһәм бердік. Аллаһ жәллә жәләләһу он есе артығымен сыйлығын берді) деді. (Әли әл-Мүттәқи, 6, 572-573/16976)

46. Ән'ам сүресі, 160.

Хазіреті Хүзәйфә жеткізген мына оқиға да сахабалардың қамқорлығын бейнелейтін, адамдардың назарын аударатын керемет бір мысал:

Йәрумук соғысында едік. Шайқас басылып, оқ пен найза соққысынан жараланған мұсылмандар ыстық құмда жан тапсыра бастаған еді. Мен шамамды әрең дегенде жинап, немере ағамның ұлын іздедім. Ақыры өлім үстіндегі жаралылардың арасынан оны таптым. Бірақ, амалым қанша дейсіз, қан көліне айналған жерде жатқан немере ағамның ұлының сөйлей алатын шамасы жоқ, тек ымдауға ғана шамасы бар еді. Мен оған су торсығын көрсетіп:

«Су ішесің бе?» - деп сұрадым.

Су ішкісі бар еді. Өйткені ерні кеуіп қалған екен. Бірақ та сөйлеуге шамасы жоқ. Ол ымдап, ауыр халін білдіргендей сыңай танытты. Мен торсықтың аузын аштым, суды ішкізейін деп жатқанымда, басқа жарахаттанғандардың ішінен «ah!» деген дауыс естілді.

Ағамның ұлы бұл дауысты ести салып, суды соған апаруымды ымдап білдірді.

Күйіп тұрған құмда жатқан шәһидтердің арасынан жүгіріп отырып, оған бардым. Қарасам, ол Хишам бин Ас екен. Одан:

«Су ішесің бе?» деп сұрадым. Ол да көзімен «Иә!» деп ымдады. Ол суды ішкелі жатқанда, тағы бір жаралының «Ah, ah!» деп қиналып жатқан даусы естілді. Хишам суды оған апаруымды ымдады.

Оның қасына жеткенімде, ол шәһид болып кеткен еді. Дереу Хишамға қайттым. Су ішкізейін десем, оның да шәһид болып кеткенін байқадым.

Ендеше ағымның ұлына жетейін деп, жүгіріп оған бардым. Бірақ, ол да оттай күйіп тұрған құмда жан тапсырып болған еді... Сөйтіп, қолымдағы суға толы торсық үш шәһидтің ортасында қалды.⁴⁷

Хүзәйфә радиаллаһу анһу сол кездегі өз көңіл күйін былай түсіндіреді:

«Өмірімде көптеген оқиғалар кездестірдім. Бірақ олардың бірде-бірі мені осыншалық ойландырып, таң қалдырған емес. Олардың өзара туыстық байланысы болмағанымен, бір біріне деген қамқорлығы, жанкештілігі мен жанашырлығы (яғни, ақтық демдерінде де көзі тірісіндегі іспетті адамгершілік үлгісін ұстанулары және **«Тек мұсылман күйлерінде өліндер!»**⁴⁸ деген аят кәрімә қамтыған санамен өмірмен қоштасулары) маған қатты әсер еткені соншалық, бұндай имандылықтың айбынды күші жадымда ерекше сақталып қалды...»

Рахмет Пайғамбарындағы шынайылық, туралық және адалдық

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм күнә, сауап, өмір мен тыйымдарды білмейтін адамдардың жағдайына қатты қайғыратын. Есіктен-есікке барып, Аллаһтың дінін таратып жеткізерде, кей кездері есікті Оның бетіне жабатын-ды. Сонда Ол өзіне істелген бұл тұрпайылықтан емес, олардың бейқамдығы мен надандығынан қайғыратын-ды.

47. Қараңыз, Құртуби, 17/28; Зәйлаи, Насбүр Райә, 2, 318; Хаким, 3, 270/5058.

48. Әлү Имран сүресі, 102.

Сондай адамдарға:

«Истеген ісім үшін сендерден ақы сұрамаймын!»⁴⁹ деп айтып, тек қана Аллаһтың ризалығы үшін дін таратқанын айтатын.

Шындық пен адалдық тұрғысынан ешкім Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның деңгейіне жете алмайды. Ол жетім еді. Немере ағасы Әбу Тәліптің қасында саудамен айналыса бастаған, дұрыстығы мен саудасаттықтағы адалдығын әркім мойындап, сый мен құрметке бөленіп, «әл-Әмин» (сенімді) деп танымал болған еді. Оны кедей де, бай да «әмин» деп атайтын.

Меккенің абыройлы адамдарының бірі болған Хазіреті Хадиша радиаллаһү анһә Оның адалдығын аса ұнатып, Оған өзіне үйленуді ұсынған еді. Хадиша анамыз өмірбойы Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның ең күшті сүйеніші болған. Сондай-ақ уахидың алғашқы келуінде шексіз дәрежеде танданып қалған Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмға әрдайым рухани күш беріп, қауіп төнген кездерінде де Оның жұбанышы болған еді.

Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм адал да таза өмір сүрген. Оның пайғамбарлығын нәпсіқұмарлығы себепті мойындамағандардың өздері ар-ұждандарымен мойындауға мәжбүр болған.

Ислам діні келгеннен бастап, қазіргі таңға дейін, яғни 15 ғасырдан бері, Оның адалдығын, дұрыстығын ұзданымен де болса мойындамаған бірде-бір жан жоқ. Ислам дұшпаны яһудилердің өзі өзара келісе алмаған кездерінде Оған жүгінетін. Сонда Аллаһ Расулы саллаллаһү

49. Сад сүресі, 86.

аләйһи уә сәлләм да олардың дау-дамайларын шешіп беретін-ді. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм еврейлер мен христиандарға барынша әділ мәміле жасайтын.

Хазіреті Әлиге әділет жайлы:

«Келісе алмаған екі жақты тыңдамай шешім қабылдама! Тек екі жақты тыңдағаннан кейін ғана тура шешім қабылдай аласың!» - деп кеңес беретін. (Ахмед, 1, 90)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Меккеден һижрат етерде, өзіне аманат ретінде тапсырылған әшекей бұйымдар мен асыл тастардың барлығын өз иелеріне қайтарсын деп, Хазіреті Әлиді өзіне уәкіл етіп тағайындаған. Сондықтан дұшпандары да Оның адалдығына қайран болатын.⁵⁰

Рахмет Пайғамбарындағы инабаттылық

Сахабалардың айтуынша Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм орамал тартқан жас қыздан да инабатты еді. Ол ешқашан көтеріңкі дауыспен сөйлемеген. Адамдардың қасынан ақырын әрі күлімдеп өтетін еді. Бір адамнан ұнамсыз, тұрпайы сөз естісе де, оның бетіне бір нәрсе айтпайтын. Оның келбетіндегі өзгерістер ішкі жандүниесінің бейнесі болғандықтан төңірегіндегілер іспіғылдарына тым абай, ықтиятты болатын-ды. Ар-ұятының күштілігінен тарқылдап күлген емес. Тек қана күлімдейтін еді. Ол хадис шәрифте:

50. Ибн Хишам, 2, 95, 98.

«Инабаттылық – иманнан. Инабатты адам жәннәт-қа барады. Ал, арсыздық жүректің қаттылығынан. (қаты-гездіктен) Жүрегі қатты адам болса тозаққа түседі!» деген. (Бұхари, Иман, 16)

Тағы бір хадис шәрифтерінде:

«Инабат пен иман екеуі бір жерде болады. Біреуі жоғалса, екіншісі де құриды!»⁵¹ - деп, инабаттылықтың аса маңызды екендігіне назар аудартқан әрі:

«Инабаттылық тек хайырға, жақсылыққа ғана жетелейді». (Бұхари, Әдеп, 77)

«Инабаттылық – бастан аяқ хайырдан тұрады». (Мүслим, Иман, 61)

«Бір істегі жамандық пен жиіркеніштілік оған дақ түсіреді. Инабаттылық болса, сол істі әсемдікке бөлейді». (Термези, Бирр, 47/1974)

Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір күні жамылғысыз ғұсыл құйынған біреуді көріп, осыған орай мешітте мінбәрге шығып, Аллаһқа хамд айтқаннан кейін:

«Әзиз де ұлы Аллаһ аса инабатты һәм тым жасырын. Сондықтан инабаттылықты һәм жамылғыға жамылуды жақсы көреді. Олай болса, қай біреулерің ғұсыл құйынатын болсаңдар, жамылғы жамылсын» - деп бұйырған еді. (Әбу Дәуіт, Хаммам, 1/4012)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм ешкімнің бетіне тіке назар салып қарамайтын. Оның жерге қарағаны аспанға қарағанынан көп еді. Инабаттылығы мен ұлы тұлға екендігі себепті ешкімнің қателігін бетіне басып айтпайтын.

51. Табәрани, Әусат, 8, 174; Бәйхаки, Шұаб, 6, 140; Сүюти, әл-Жәмһүс-Сағир, 1, 53/1963.

Адам нағыз инабатқа дүние махаббатын жүректен шығаруға апаратын «өлімді еске алу» арқылы жетеді. Сондықтан Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сахабаларына әрдайым Аллаһтан шынайы түрде ұялып, инабатты болуларын әмір ететін. Бір жолы олар Раббыларына үздіксіз инабатпен хамд еткендері туралы сөз қозғағанда, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм шынайы инабаттың денедегі бүкіл мүшелерді харамнан сақтап, өлімді естен шығармау екендігін айтқан. Онан әрі ахиреттегі игіліктерді армандаған адамның дүние-мүлікке деген құмарлықтан бет бұруы керектігі, тек осылай істегендердің ғана Аллаһтың алдында бек инабатты бола алатындықтарын ерекше ескерткен.⁵²

Рахмет Пайғамбарының адамдардың жақсылығын қалауы туралы тыңғылықтылығы

Хазіреті Мұхаммед саллаллаһу аләйһи уә сәлләм адамдардың қайғыларына ортақтасып қана қоймай, олардың табысқа жетулерін де жан-тәнімен қалайтын. Құран Кәрімде Оның осы ерекшелігі былайша таныстырылған:

«Ант етемін, сендерге өз іштеріңнен ардақты бір Пайғамбар келді. Сендердің қиналуларың Оған ауыр тиеді. Ол сендерге өте ынтық, мұминдерге аса еміренгіш».
(Тәубе сүресі, 128)

Аллаһ Тағала бұл аят кәримәда сүйікті пайғамбарын өзіне тән **«Ра’уф»** (шексіз мейірімді) және **«Рахим»** (асқан мейірбан) есімдерімен атап, таныстырған.

52. Термези, Қиямет, 24/2458.

Ол әрқашан адамдардың табысқа жетуін тілейтін әрі қашан оларды өз құндылықтары мен жақсылықтары бағытында амалдар істеп жатқанын көрсе қуаныш пен рахатқа бөленетін-ді.

Ол қатардағы көсемдер мен басшылар сияқты тек жақсылықты ғана тілеп қоятын жан емес, бар күшімен үмметіне сүйеніш те, тіреу де бола білген ерекше көсем еді.

Сахабалардың бірі Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнан өз ахуалының жақсы, не жаман екендігін қалай білетіндігін сұрап еді. Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оған:

«Ахиретке байланысты істердің біреуін қалағанда, оны орындау саған оңайға түсіп жатса және дүниелік істердің біреуін қалағанда оны орындау саған қиынға соқса, шынында сенің халің жақсы. Егер ахирет істерінің біреуін қалағаныңда оны орындау саған қиын келіп жатса әрі дүние істерінің біреуін қалағаныңда оны орындау саған жеңіл болса, сенің халің жаман екенін білгейсің!» деп айтты. (Абдүллаһ бин Мүбәрак, Китәбүз-Зүһд, 29 б.; Ибн Әбид-Дүние, Мәусуа, 1, 48)

Ол ісімен де, сөзімен де, және ахлақи көркемдігімен де бүкіл адамзатты қамтыған ерекше бір рахмет, жол бастаушы еді. Гидайәт (тура жолдағы) әрқилы машақат пен азаптың ең ауыры Оның мойнында еді. Ол саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір жолы бұл жайлы былай деген еді:

«Аллаһ жолында ешкім қорқытылмағандай мен қорқытылдым, Аллаһ жолында ешкім ұшырамаған зорлық-зомбылыққа мен тап болдым. Біләл екеуіміздің тамағымыз – Біләлдің қолтығына қыстырып алатын бір түйір азық қана

болған күндеріміз көп. Осы күндердің ұзаққа жалғасқаны сонша, кейде бұл отыз күннен де ұзаққа созылатын-ды». (Термези, Қиямет, 34/2472)

Ол өзіне жүктелген иләһи міндетті ең кемелді атқарып жатты. Бұл мәселеде асқан сабырлылық пен қажыр-қайрат танытқаны соншалық, Ол саллаллаһү аләйһи уә сәлләм кейде өзін күйретіп алмауы үшін иләһи ескертулер де түсетін еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның адамзаттың екі дүние сәлеметі үшін танытқан жанкештілігі Құран Кәрімде мына аятпен баяндалады:

«(Пайғамбарым!) Олар иман келтірмейді деп өзінді күйрете жаздайсың!» (Шұара сүресі, 3)

Мырзамыз саллаллаһү аләйһи уә сәлләм үмметіне деген ұстанымын былай баяндайды:

«Сендер мен менің жағдайым мынаған ұқсайды: Адамның бірі от жағады. От айналасына жарық бергенде, түңгі көбелектер мен жарықты жақсы көретін кейбір жануарлар өздерін бұл отқа тастай бастайты. Әлгі адам болса, бұған бөгет болайын деп тырбанады. Бірақ, жануарлар жеңіске жеткендей, көбісі отқа түседі. Мен отқа түспеулерің үшін сендерді белдеріңнен ұстап аламын, алайда сендер отқа түсу үшін жүгіре бересіңдер!» (Бұхари, Рикак, 26)

Жоғарыдағы аят кәрімә мен хадис шәриф Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның рахымы мен мейірімінің көрінісі ретінде «дүниеде өмір сүрген әрбір адамның Аллаһқа нануын және олардың өздерін тозақ отынан құтқарып қалуын» армандағандығының айқын дәлелі.

Әбу Жәһілдің Расулұллаһқа тиіскенін естіген Хазіреті Хамза рушылдық оймен ашуланып, Әбу Жәһілді садағымен ұрып жіберген еді. Кейін Пайғамбарға бұрылып алып:

«Мұхаммед, тынышталғайсың! Өйткені, Әбу Жәһілден өшіңді алдым!» - деген еді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оған:

«Менің өш алумен ісім, байланысым жоқ. Бірақ, сен мұсылман болсаң, сонда тынышталамын!» - деді.

Хазіреті Хамза Оның бұл сөзіндегі тереңдікті аңғарып, ойлана бастады.

Хамза радияллаһу анһу иман келтіру, не келтірмеу мәселесінде екі ойлы болып, түнді ұйқысыз өткізіп, таң-ертен Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қасына барған еді. Сонда Оған оны мазасыздандырған шү-беларының бәрін бір-бірлеп, айтып берді:

«Ей, Баурымның баласы! Мен сондай бір шарасыздыққа тап болдым, шығар жол таба алмай отырмын. Маған ақыл беріп, бір жол көрсеткейсің!» - деді.

Сонда Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оған үгіт-насихат айтып, ахиреттегі азап пен жақсы нығметтерді түсіндіріп, оны Жәннәтпен қуандырып, азаппен қорқытты. Ақыры, Мырзамыздың мұндай насихаты өз мәресіне жетті. Аллаһтың арыстаны Хазіреті Хамза иман келтіріп, абыройға бөленді.

Ислам дініне кіру – Аллаһтың мәңгілік кәріне ұшыраудан құтылудың ең негізгі шарты болғандықтан, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм әр адамның мұсылман болуын қатты армандайтын. Ол тек бір адамның ғана иман

келтіргеніне бола шексіз қуанышқа бөленетін еді. Ол саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Таиф қаласында зұлымдық көріп, қатты қайғырды. Бірақ, Аддас атындағы құлдың мұсылман болуы Оған қайғысын ұмыттырып, қуанышқа бөледі. Таифтан Меккеге оралғанда алыс-жақыннан көптеген тайпалар жәһилдік қажылығы үшін келген еді. Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сол тайпалар қоныстанған жерлерге барып, оларды Исламға шақыратын-ды. Олардан пайғамбарлығын мойындап, Раббысы өзіне жүктеген пайғамбарлық міндетін атқаруға олардан қол ұшын берулерін сұрайтын еді.⁵³ Оларға:

«Мен Аллаһтың Расулымын. Сендердің қастарыңа келгенімде, Раббымның әмірлерін адамдарға жеткізгенше, елшілік міндетімді атқарғанша мені қорғайсыңдар ма? Сендерден ешкімге қинап, күш салмаймын»⁵⁴ - деп адамдардың һидайәтқа қол жеткізулері үшін шексіз толқып, бар күшімен қажыр-қайрат танытатын-ды.

Хазіреті Әли радияллаһу анһуға да:

«Аллаһқа ант етемін, Хақ Тағаланың сенің арқанда тек бір адамды һидайәтқа жеткізуінің өзі (ең қымбат дүние нығметі деп саналған) қызыл түйелерге ие болуыңнан (дүниенің барлық нығметтерінен) әлде қайта артық» - деп айтқан еді. (Бұхари, Асхабүн-Нәби, 9)

Әбу Зәр⁵⁵, Халид бин Зәйд⁵⁶, Хүбәйб бин Йәсаф⁵⁷, және Райхана бинти Амр⁵⁸ сынды Аллаһтың әрбір құлы

53. Қараңыз, Ибн Са'д, 1, 216-217; Ахмед, 3, 322, 492; Ибн Кәсир, 3, 183-190

54. Ибн Хишам, 2, 33-34; Ибн Кәсир, әл-Бидәя, 3, 184; Ибн Хажар, әл-Исәба, 4, 353; Қосымша қараңыз, Әбу Дәуіт, Сүннет, 19-20/4734.

55. Хаким, Мүстәдрақ, 3, 385/5459.

56. Ибн Кәсир, Бидәя., 3, 83.

57. Уәқыди, Мәғәзи, 1, 47.

58. Ибн Кәсир, Бидәя, 4, 128.

Исламды қабылдап, мәңгілік бақыт жолына түскенде Пайғамбарымыздың келбетінде ерекше бір қуаныш байқалатын-ды. Ол сондай сәттерде күлімдеп, жайдарыланып, толқып кетедін-ді. Адий бин Хатим радиаллаһу анһу Аллах Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қуанышын:

«Мұсылман болғанымда, шексіз қуанғаны себепті Расулұллаһ мырзамыздың жүзінің жарқырап кеткенін байқадым» деп жеткізген еді. (Ахмед, 4, 378)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм ең қас жауларының өзі иман келтіріп, мұсылман болғанда оларды кешіріп, тіпті сахабаларын да олардың өткендегі зұлымдықтарын беттеріне басу түгілі, олардың ондай істерін еске салатын сөзден де аулақ болуларын ескерткен еді.⁵⁹ Қызы Хазіреті Зейнепті түйеден жығып, соның салдарынан жан тапсыруына себеп болған Һәббар бин Әсуәд, сүйікті немере ағасы Хазіреті Хамзаны шәһид еткен Уахши және мұсылмандарға ұзақ жылдар бойы әр қилы зұлымдық жасаған Икримә ралияллаһу анһум иман сөзінің (кәлимә шәһәдәттің) құрметіне ғапу керуеніне қосылғандардың бір нешеуі ғана еді.

Оның көрнекті ұстанымдары мен үлгілі ахлағы заттық, не өш алу сияқты түкке тұрмайтын түрткілерден аулақ болғаны іспетті өз болмысы мен нәпсісіне тиесілі ешбір арман-қалауы да жоқ еді.

Демек, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өмірінде өз нәпсісі үшін өш алған тұстарын өмірінің бойынан мүлде кездестіре алмаймыз.

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сахабаларының ешқайсысына істеген қателерін беттеріне басып айтпайтын. Кей тұстары олардың алдындағы қателіктерін оларға қойдыра алмағандығын сездіру мақсатымен:

«Маған не болып қалды сонша, сендерді бұлай көріп тұрғаным не?!» деп, олардың қателіктерін өзі қате көріп тұрғандай етіп жеткізетін.

Хазіреті Айша анамыздың риуаяты бойынша, Ол бір ұнатпайтын сөз естіп қалса:

«Бұлай деп айтатындай пәленшеге не болып қалды екен сонша?» демей, *«Бұлай деп айтып жатқан кейбір адамдарға не болып қалды сонша?»* дейтін-ді. (Әбу Дәуіт, Әдеп, 5/4788)

Ол – даңқы ұлы пайғамбар алдындағы адамына насихат айтып жатқанның өзінде, оның ренжіп қалмауы үшін бәрінша сақтық жасайтын «мейірімділік ескерткіші» еді.

Бұл қасиеттер Оның хал-ахуалында көрініп тұратыны сияқты сөйлеген сөздерінде де байқалатын. Міне осындай ұлы ахлақ иесінің үндеулерінің бірінде:

«Ей, Иман келтіргендер! Аллаһ сендерді аман-есен қыл-сын! Сендерге қарайласын! Сендерді жамандықтан сақтасын! Сендерге өз жәрдемін берсін! Сендерді абыройға бөлесін! Сендерге жол көрсетсін! Сендерді әр түрлі бақытсыздықтардан сақтасын және діндеріңді сендер үшін қорғасын!» делінген. (Табәрани, Әусат, 4, 208; Әбу Нұайм, Ғилйә, 4, 168)

Барша әлемге рахмет шуағы ретінде жіберілген Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Аллаһтың **«Ғафур»** және **«Рахим»** есім-сипаттарының ерекше көрінісіне бөленіп,

Исламды қабылдамай қасарысқандар үшін де тым қатты қайғырып, олардың тозаққа түспеуі үшін дұға ететін. Сол себепті Оған тағы да құдайы ескерту болды:

«Демек бұл сөзге (Құранға) нанбаса (және сол себептен жойылып кетеді деп) олар үшін қайғырып өзінді күйрете жаздайсың!» (Кеһф сүресі,6)

Пайғамбардың нұрынан барлық мұсылманнан көбірек нәсіп алған және мейірімділіктің шыңына жеткен Хазіреті Әбу Бәкір радиаллаһу анһу:

«Уа, Раббым! Қиямет күні менің денемді тозақта менен басқаларға орын қалмайтындай етіп үлкейтсең екен!» деп, дұға қылған.

Оның раушан гүлі иісті сұхбаттарына қатысқан қадірменді сахабалар ғашықтықпен, шабытпен, шаттығумен қол жеткізген ілімдерін, иләһи нәрді, ерекше қасиеттерді және жүрекке тән өмірді соншама алыс аймақтарға дейін жеткізіп, бүкіл дүниеге таратуы Рсулұллаһ аләйһиссаләту уәссәләмның оларға үйреткен «Жаратушысына бола жаратылғандарға мархамат» түсінігінің ең анық мысалы болса керек.

Әркім Оның игілігі мен жомарттығынан өз үлесіне тигенін алған. Оның жақсылығы мен махаббаты асыптасқанда барлық егін-жайды суға тойдыратын бір өзен сияқты еді. Оның қасынан ешкім аш, сусыз және назардан тыс қайтпайтын еді.

Рахмет Пайғамбарының опагершілігі

Берген уәдесінен таймай, сөзіне берік болу пайғамбарларға, уәлілер мен адамгершілігі жоғары адамдарға тән қасиет болып, мүнәфиқтықтың белгісінен құтқаратын ерекше қасиет. Адамның өмірі сонымен дұрыс бағытқа түседі. Ол адамзаттың ұлы қасиеті, жеке адам мен қоғамның және ұлттардың адалдық өлшемі. Адамдардың ар-ұжданы адал болған жағдайда ғана тыныштыққа бөленеді.

Хазіреті Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм опалы болу тұрғысынан да адамзаттың ең көрнекті де үлгілі тұлғасы.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм алты жасында анасымен бірге Мәдинаға, әкесінің қабірін зиярат етуге барған еді. Қайтар жолында, Әбуә деген ауылда анасынан да айрылып қалды. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм осылайша тас жетім қалып, бағушысы Үммү Әймән радиаллаһу анһәмен бірге Меккеге қайтқан еді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өмірбойы бағушысы Үммү Әймәнды ауық-ауық зиярат етіп, оны «Анашым!» деп атайтын. Ол туралы «Анамнан кейінгі анам. Менің үй-ішімнен тірі қалған тек осы кісі ғана» деп оған ілтипат танытып, құрметтеп, жақсы көретін-ді. (Қараңыз, Ибнүл Әсир, *Үсдүл Фаә*, 7, 303-304; Ибн Са'д, 8, 223)

Атасы дүние салғаннан кейін Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмды немере ағасы Әбу Тәліп өз қамқорлығына алған-ды. Әбу Тәліптің жұбайы Фәтимә Бибі қасиеті ерекше шексіз, мейірімді жан еді. Хазіреті Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Ислам дінін қабылдап, абыройға бөленген және Мәдинаға қоныс

аударған осы қасиетті бибісін қатты құрметтеп, оны жиі-жиі көріп, көңілін сұрап тұратын-ды. (Ибн Са'д, 8, 222)

Фәтимә бибі қайтыс болғанда Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм інжудей көз жасын төгіп: «Бүгін анам опат болды!» деп, өз көйлегін оған кебін деп орап, жаназа намазын оқытып, қабірі ішінде біраз уақыт жатқан еді. Оның неге бұлай істегенін сұрағанда:

«Әбу Тәліптен кейін бұл әйелдей маған жақсылық істеген ешкім жоқ! Ахіретте Жәһнәт киімдерін кисін деп, оған өз көйлегімді кебін етіп жасадым. Қабірге тез үйренсін деп, сол жерге біраз жаттым!» деген еді.

Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзінің осыншалық қайғырғанына таң қалғандарға:

«Ол менің анамнан кейінгі анам еді. Өз балалары аштықтан қабақтары түйіліп тұрса да, алдымен менің қарнымды тойғызатын. Шашымды тарап, раушан гүлінің майын жағатын-ды. Ол менің анам еді» деген. Соңынан:

«Аллаһ сені кешірсін және жақсылыққа бөлесін! Аллаһ саған рахмет етсін, анашым! Сен маған өз анамнан кейінгі анам едің! Өзің аш қалып, мені тойғызатын едің! Өзің кимей, мені киіндіретін едің! Ең тәтті тағамдарды маған беріп, өз нәпсіңді мақрұм қалдыратын едің! Мұныңды тек Аллаһтың разылығы мен ахірет жұртынан үміттеніп істейтін едің!» деп дұға еткен. (Хақим, 3, 116-117; Ғәйсәми, 9, 256-257; Я'куби, 2, 14)

Гижрат етпей тұрып, дұшпандары Оны «қалай өлтіреміз» деп жоспар құрып жатқанда, Ол өзіне «тапсырылған аманаттарды иелеріне қалай тапсырсам екен» деп ойлап жатқан еді. (Ибн Хишам, 2, 95, 98)

Хазіреті Айша радияллаһу анһә риуаят еткен:

«Бір күні кейуананың бірі Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмды көруге келген еді. Өзара шынайы да жақын әңгіме құрды. Кейуана кеткеннен соң:

«О, Расулаллаһ! Бұл әйелге өте жақын, ыстық ілтипат таныттыңыз ғой! Кім екенін білгім келіп тұр!» деп сұрадым. Сонда Ол:

«Хадиша радияллаһу анһәның тірі кезінде үйімізге келіп кететін-ді. (Біліп қой!) “Опагершілік – иманнан” деді» (Хаким, 1, 62/40. Қосымша қараңыз, Бұхари, Әдеп, 23)

Хазіреті Айша анамыз Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның Хадиша радияллаһу анһәға қалай опалы болғанын былай жеткізеді:

Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыздың ханымдарынан Хадишаға құмартқанымдай ешкімге құмартпадым. Әрі оны мүлде көрген емес едім. Бірақ, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оны жиі-жиі есіне алып отыратын-ды. Қой сойып, жіліктегенде Хадишаның туыстарын ұмытпай, оларға да жіберітін еді. Кейде (шыдай алмай) Аллаһ Расулына:

«Дүниеде Хадишадан басқа әйел қалмағандай!» дейтін едім. Әлемнің Мақтанышы Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Ол бұлай-бұлай еді...» деп, оның көркем мінезі мен ерекше қасиеттерін айта отырып: «Балаларымның анасы.» дейтін. (Бұхари, Мәнәкибүл Әнсар, 20; Мүслим, Фәдәйлү-Сахаба, 74-76)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Ұхуд күні шәһидтерді жерлеу барысында Амр бин Жәмух пен Абдүллаһ бин Амр бин Харам радияллаһу анһүмә хақында:

«Олар дүниеде бір сапта ық тірестірген, бір-біріне шынайы дос болған жандар еді. Дүниеде бір-бірін аса жақсы көрген бұл екі шәһидті бір қабірге, қатарымен жерлеңдер!» деп бұйырып, теңдесі жоқ опагершіліктің үлгісін ұсынған еді. (Ибн Хишам, 3, 49; Ибн Са'д, 3, 562)

Мәсжидүн-Нәбәуидің тазалығын істеп жүретін қара нәсілді бір адам бар еді. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір кездері оны көрмей қалды да, оған ерекше көңіл бөліп, қайда екенін сұрады. Басқалар оның опат болғанын айтты. Сонда әлемнің ең ұлы опагершілдік ескерткіші болған Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Маған хабарын берулерің керек емес пе еді?!» - деді. Сонан соң: *«Маған оның қабірін көрсетіңдер!»* деп, қабіріне барды. Сол жерде жаназа намазын оқып, дұға жасады. (Бұхари, Жәнәиз, 67)

Мұхаммед бин Мәсләмә радияллаһу анһудан:

«Бір күні Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләммен бірге едік. Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Хассан бин Сәбитке:

«Ей, Хассан! Бізге жәһілдік дәуірінің өлеңдерінен Аллаһтың бұйрықтарына қайшы келмейтін бір қасида (әнін) оқып бере аламысың?» деді. Сонда ол А'шаның Алқамә бин Үләсәны сынға алған өлеңін айтып берді. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Ей, Хассан! Бұл өлеңіңді ендігәрі менің мәжілісімде оқушы болма!» - деді. Хассан:

«Уа, Расулаллаһ! Мені Рим патшасының жағында болған мүшрік біреуді сынға алудан тыясың ба?!» деп, таңырқағанын білдіргенде, Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Ей, Хассан! Адамдарға ең көп рақмет айтқан кісі Аллаһқа да ең көп рақмет айтқан кісі болады. Рим патшасы Әбу Сүфьяннан мені сұрағанда, ол мен туралы жақсы сөздер айтқысы келмеген еді. Ал, Алқамәдан сұрағанда, ол менің хақымда жақсы сөздер сөйлеген еді» - деді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм осылайша теңдесі жоқ адамгершілік үлгісін көрсетіп, Алқамәға деген алғысын білдірген еді. (Әли әл-Мүттәқи, 3, 738-739/8621)

Хұнайн шайқасынан кейін Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға бір топ адам келіп, мұсылман болды әрі тұтқындалған адамдарының босатылуын сұрады. Сонда араларындағы бірі:

«Ей, Мұхаммед! Сенің сүт анаң мен тәрбиешілерің біздің рудан еді ғой!» деді.

Сонда Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм асқан опашылдық сезіммен:

«Өзіме және Абдүлмұтталіп әулетіне тиесілі болған тұтқындарды азат қылдым» - деді. Әрі сахабаларына да:

«Сендерден кімде-кім тұтқынға алғандарын ақысыз және өз разылығымен азат қылып, бауырларын разы қылғысы келсе солай істесін! Ал, кімде-кім өз үлесіне түскен тұтқынды тегін босатқысы келмесе, онысын Аллаһ бағыштайтын алғашқы олжадан төлейміз. Қалағандар осылай істесін!» деп өтінді. Сонда қадірменді сахабалар да ерекше қасиетке ие екендіктерін көрсетіп:

«Біз де өз қолымыздағы тұтқындарды Аллаһтың Пайғамбарына бағыштадық!» деді. (Қараңыз, Бұхари, Мәғази, 54; Ибн Хишам, 4, 134-135)

Осылайша сол күні мыңдаған соғыс тұтқыны ешбір ақы алмай-ақ Хәуәзин тайпасына қайтарып берілді. Бұл жағдай адам санасы жеткісіз опашылдық үлгісі еді. Адамзат өзіне жасалған жақсылықтардың өзін есіне алмай жүргенде, тіпті «ОПАГЕРШІЛДІК» деген ұғым жай бір сөз ретінде сөздік беттерінен ғана орын алып тұрғанда, Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның мұндай керемет ұстанымы залым бір ұлтқа қандай керемет адамгершілік сабағы десеңізші!

Абдұллаһ бин Үбәй мүнәфиқтардың басшысы еді. Ұхуд күні өзіне ілескендермен бірге жарты жолдан қайтып, ең қыйын-қыстау уақытта Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләмға қиянат жасап, сатқындық істеген еді. Оның Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмға және мұминдерге деген қиянаты тек сонымен шектелмей, бұдан басқа да көптеген қиянат істері бар еді.

Құдайдың хикметі болса керек, осы мүнәфиқтардың басшысының ұлы шынайы мұмин еді. Абдұллаһ бин Үбәй өлгенде ұлы Абдұллаһ әкесінің өсиеті бойынша Аллаһ Расулына барып:

«О, Расулаллаһ! Абдұллаһ бин Үбәй дүниеден өтті. Көйлегіңді берсең, оған кебін етіп орасам деймін! Жаназа намазын оқып, ол үшін истиғфәр (кешірім) сұраңызшы!» деді.

Пайғамбарымыз саллаллаһү аләйһи уә сәлләм өте жақсы көрген бұл сахабасының өтінішін қайтармады. Әрі Ифк оқиғасында, яғни өзінің құрметті жұбайы Хазіреті Айшаға жала жапқандардың алдыңғыларынан болған осы мүнәфиқ басшысына кебін болсын деп, өз көйлегін берді, жаназа дайын болғанда да намазын оқытқан еді. (Табәри, 10, 261; Бұхари, Жәнәиз, 23; Ибн Мәжә, Жәнәиз, 31)

Мұндай ұлы адамгершіліктің, жақсылық пен опагершіліктің бұл әлемде екінші бір мысалы бар ма екен дейсіз?!

Хазіреті Пайғамбардың көйлегін оған кебін ретінде беруінің себебі бәзбір риуаяттарда былай жеткізілген:

Хазіреті Аббас радияллаһу анһу Бәдірде тұтқынға алынғанда көйлексіз еді. Аллаһ Расулы саллаллаһу алейһи уә сәлләм ол киінсін деп, көйлек сұраған еді. Ол алып денелі болғандықтан Абдүллаһ бин Үбәйдің көйлегінен басқасыныкі оған лайық болмаған еді.

Абдүллаһ бин Үбәй сол күні ХазіретАббас кисін деп көйлегін бергені үшін Расулүллаһ саллаллаһу алейһи уә сәлләм ағасына жасалған жақсылықты осылай қайтарып, көйлегін Абдүллаһ бин Үбәйды орасын деп көйлегін берген еді. (Бұхари, Жәнәиз, 23, 78; Жинад, 142; Либәс, 8; Мүслим, Мүнәфиқун, 2; Нәсәи, Жәнәиз, 40/1900; Ибн Кәсир, Тәфсир, 2, 394/әт-Тәубе, 84)

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу алейһи уә сәлләм ақтық сапарына жол ашқан науқасы үдей түскенде сахабаларымен кездесу үшін мешітке барып, мінберге шығып:

«Ей, адамдар! Адамдар көбейіп барады, бірақ Ансар азайып бара жатыр. Тіпті тамақтағы тұз секілді азаяды. Сендерден кімде-кім қайсы бір жанға зиян, не пайда тигізуге шамасы жете алатындай билікке келсе, Ансардың жақсылықтарына жақсылықпен мәміле жасасын. Жамандық істегендерін де кешірсін!»

«Сендерге Ансармен жақсы мәміле жасауларыңды үгіттеймін. Олар – менің жамағатым, сырласым және сенім артқан жандарым. Олар өз мойындарындағы міндеттерін толығымен атқарды. Қызметтерінің ақысы әлі толық төленген емес (ахиретте артығымен төленеді). Сондықтан

олардың жақсылары істегенді қабылдап, жамандары істегенді де кешіндер!» - деді. (Бұхари, Мәнәкибұл Ансар, 11)

Мырзамыз саллаллаһу әләйһи уә сәлләмның Ансардың жақсылықтарына бола көрсеткен бұл опашылдығы біздер үшін қандай керемет үлгі десеңізші! Сондай-ақ Оның өмірі мұндай көптеген опашылдыққа толы.

Аллаһ Расулының адамзат жеткісіз ахлағы қабілеті мен махаббаттағы дәрежесіне қарай қадірменді сахабаларына да дарыған. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу әләйһи уә сәлләм Хұдайбияда Хазіреті Осман радиаллаһу анһұды елші ретінде Меккеге жіберді.

Сахабалар:

«Уа, Расулаллаһ! Осман Меккеге барып, Бәйтүллаһқа қауышты. Оны тауаф қылды. Ол қандай бақытты!» десті.

Расулүллаһ саллаллаһу әләйһи уә сәлләм:

«Бізді тауаф қылуға бөгеіп тұрғанда, Османның Бәйтүллаһты бізсіз тауаф қылатынына сенбеймін!» - деді.

Қадірменді сахабалар:

«Ей, Аллаһтың Расулы! Осман Бәйтүллаһқа барып тұрса, құрайштықтар оған неге кедергі болсын?» десті.

Әлемнің мақтанышы саллаллаһу әләйһи уә сәлләм:

«Менің бұл туралы ойым – біз Бәйтүллаһты тауаф қылмайынша, Осман да тауаф қылмайды!» - деді. (Уәқыди, 2, 601-602; Әли әл-Мүттәқи, 10, 483)

Хазіреті Осман мүшріктерге барып, үмра жасау ниетімен келгендіктерін айтты. Мүшріктер сонда да рұқсат бермеді. Хазіреті Османды бақылауда ұстай отырып:

«Қаласаң, өзің тауаф қыл!» - десті.

Бірақ барлық болмысын Аллаһ пен Расулына атаған мүбәрак сахаба – Хазіреті Осман радиаллаһу анһу:

«Аллаһтың Расулы тауаф етпейінше мен де етпеймін!.. Мен Бәйтүллаһты тек Оның артында жүріп қана зиярат етемін...» деп, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға деген адалдығын білдірген еді. (Ахмед, 4, 324)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сол кезде Хұдайбияда сахабаларынан бәй'ат (ант, уәде) қабылдап жатқан еді. Хазіреті Осман сол жерде болмағандықтан Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оның орнына бір қолымен екіншісін ұстап:

«Аллаһым! Бұл бәй'ат Осман үшін! Күмәнсіз ол Сенің және Пайғамбарыңның қызметінде» - деді. (Бұхари, Асхабүн-Нәби, 7; Уәқыди, 2, 605)

Хазіреті Осман Меккеден қайтқанда мүсылмандар:

«Ей, Әбу Абдүллаһ! Бәйтүллаһты тауаф қылып, аңсарыңды басып, тыныштыққа жеткен шығарсың?!» десті.

Хазіреті Осман радиаллаһу анһу:

«Сендер мен туралы тым қате ойлап жатырсындар! Жанымды күдірет қолында ұстап тұрған Аллаһқа ант етемін, Меккеде бір жыл тұрсам да және Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм де Хұдайбияда сондай уақыт тұрса да, Аллаһ Расулы тауаф қылмайынша, мен де тауаф қылмас едім! Сірә, Құрайшықтар Бәйтүллаһты тауаф қылуым үшін маған рұқсат берді. Бірақ мен тауаф қылмадым» деді.

Сонда мүсылмандар:

«Уаллаһи, Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм бізден жақсы біледі және бізден артық жақсы ойлайды. (Ол сенің осылай істейтініңді алдын-ала бізге айтқан еді)» десті. (Уәқыди, 2, 602; Бәйхаки, *Дәләилүл-Нүбууә*, 4, 134-135; Әли әл-Мүттәқи, 10, 483; Ибн Қайюм, *Зәдүл Мәад*, 2, 137)

Қорыта айтатын болсақ, шынайы мұ'мин бола білу – Аллаһ Расулы саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның көңіл әлемінен лайықты түрде үлес ала білуге байланысты жағдай.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләм көптеген мұғжизалармен бірге адамзатқа керемет адамгер-шілікті қалыптастыратын білім мен мәдениетті көркемдік пен абыройға бөлейтін ерекше қасиеттерді сыйлаған еді. Бұлар білім мен мәдениеттің бай болуына дәнекер болатын көркем сөздер, әсем мәмілелер және үлгі тұтарлық істер болып, оның барлығы Хазіреті Мұхаммед Мұстафа саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның ұлағатты тұлғасы мен көркем ахлағының күн сәулесінің біздің дүниемізге шағылысуы іспеттес көрініске тән хал болып табылады.

Сондай-ақ Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның ерекше тәлім-тәрбиесінің арқасында іске асқан бұл төтенше төнкеріс адамзат тұлғасындағы Оның теңдессіз мұғжизасы еді.

Оның теңдесі жоқ тұлғасы тек Арабия өңірімен ғана шектелмей, керісінше, күллі мекендер мен ғасырларды қамтып жатқан ең ұлы тұлға екендігін байқаймыз. Оның көзқарасы мен сана-сезімі әрқашан материалдық дамудың алдында... ғасырларды тіпті мыңжылдықтарды да асып, барлық дамуларды, табыстарды және адамзат тарихын қамтуда.

Өмірдің ащы да тұщы жақтары арасында Ол саллаллаһу аләйһи уә сәлләм құрған тепе-теңдікте ешқандай кемшілік, жетіспеушілік және қателік байқалмайды. Адамзат тарихында осындай екінші бір тұлғаны кездестіру әсте мүмкін емес.

Адамзат тарихынан кейбір епті және үстем адамдарды қоғамдық өмірдің жекелеген салаларынан қадаулап ғана көруге болады. Ал, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм болса, Ол барлық жоғары қасиеттерді өз бойына жинай білген жеке дара тұлға болып табылады.

Үмметіне жан-жақты үлгі болған Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм баяндаған өмірлік дәстүрлер қандай ұлы, көркем ахлақ көріністеріне толы десеңізші!

Мұхаддистер (хадис ғалымдары) Оның көркем ахлағын мына төмендегі тармақтарда реттеп көрсеткен:

1. Әшкере, не жасырын халде де Аллаһ жәллә жәләлүлһудан қорқу.
2. Разылық пен ашу халдерінде де әділеттен алшақтамау.
3. Байлықта һәм кедейшілікте де орташа жол ұстанып, ысрапқа бармау.
4. Туған-туыстар қатынасты үзсе де, олармен қатынасты үзбеу.
5. Өзіне зұлымдық жасаған адамды да кешіру.
6. Үнсіздігінің ойлануға айналуы.
7. Сөйлеуінің зікір болуы.

8. Назарының хикмет болуы. (Ибраһим Жанан, ХадисЭнциклопедиясы, 16, 252/5838)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қылышына мына көркем сөздер жазылған еді:

«Саған зұлымдық қылғанды кешір. Саған қарайласпаған туысыңа жәрдемші бол. Саған жамандық істегенге жақсылық істе. Өзіңе зиян тиетінін білсең де шындықты айт».

Хазіреті Хұзайфә радияллаһу анһудан жеткен риуаят бойынша Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм былай деген:

«Адамдар жақсылық істесе, біз де жақсылық істейміз. Ал, зұлымдық қылса, біз де зұлымдық жасаймыз» деп, әр мәселеде өзгелерді еліктеген жексұрын адамдардай болмандар! Керісінше, өздеріңді адамдар жақсылық істесе жақсылық жасауға, жамандық істесе оған қарсылық жасамауға үйретіңдер!» (Термези, Бирр, 63/2007) Тағы да былай деген еді:

«Баурыңның басына түскен бәлекетті қуанышпен қарсы алма! Аллаһ жәллә жәләлүһу оны өз рахметімен құтқарып алады да, сені бәлекетке душар етеді». (Термези, Қиямет, 54/2506)

Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өмірін зерттегендердің байқағаны – Ол қашанда рахмет пен жанашыр пайғамбары. Ешкімді қарғамаған. Залым қауымнан да аса көрнекті тұлғалардың өсіп жетілуін қамтамасыз еткен ерекше жан.

Ол Таифта көшелерде өмір сүретін, иесіз балалар мен құлдар атқан тастын астында қалып, олардың мазақтауына,

тіпті шаршап отырып қалғанда да, амалсыз тұрып кетуге мәжбүрлеуіне қарамастан олар үшін өз Раббысынан тек қана һидайәт тілеген еді.

Меккені жеңіп алған күні, он жыл бұрын зұдымдықпен шығарылған ата жұртына үлкен жеңіспен кірерде, қарапайымдылығы мен кешірімділігі шексіз болғаны сонша, жеңістен бұрын Қағбаның кілтін қолында ұстаған Осман бин Талхаға Қағбанын кілтін қайтарып беріп:

«Бүгін жақсылық пен опашылдық күні» деген еді. (Ибн Хишам, 4, 31-32; Уәқыди, 2, 837-838; Ибн Са'д, 2, 137)

Ешкімді өзінің орнына тағайындамай опат қылған және: *«Біз пайғамбарлардың мирасы үлестірілмейді, не қалдырған болсақ, олар мұсылмандарға садақа ретінде болады»⁶⁰* деп өз отбасы мен әулетіне ешнәрсе қалдырмай кеткен жалғыз сұлтан – Сол ғана.

Енді Оның үмметіне қалдырған жалғыз мұрасы мен сыйлығы – «үсәүтүн хасәнә» деп таныстырылатын теңдесі жоқ тұлғасы ғана. Сондықтан тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні ретінде былай делінген:

«Мағрифат (Аллаһты шын жүректен тани білу) қорым. Ақыл – дінімнің негізі. Махаббат – ережем. Ерік пен қажыр – көлігім. Зікірұллаһ – жақын досым. Сенім – қазынам. Мұң – жолдасым. Ғылым – қаруым. Сабыр – көйлегім. Разылық – олжам. Пақырлық – мақтанышым. Зүһд (дүниеқұмар болмау) – кәсібім. Яқин (шынайы иман) – қуатым. Шынышылдық – шапағатшым. Хаққа бойсұну – абыройым. Жиһад – жолым әрі тәсілім. Намаз – көзімнің нұры».

60. Бұхари, Фардүл Хүмүс, 1.

Рахмет Пайғамбарының адамдарға мәмілесі

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тек сөздерімен ғана емес, іс-пиғылымен де дәлел. Сондай-ақ барлық адамзат бас иіп, еліктейтін бірден-бір үлгілі тұлға. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өмірдің барлық сатылары мен деңгейіндегі адамзатқа үлгі-өнеге болып, оларға өз дәрежелеріне қарай құрмет көрсететін. Ол барлық жаратылыс атаулысын шексіз мейірімділігімен қоршап алғандай, иманнан тыс қалған адамдарға да жанашырлық танытып, ілтипатын білдіретін.

Бір күні Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм алдынан өтіп бара жатқан жаназаға бола, отырған жерінен түрегеліп, құрмет көрсетті. Оған:

«Уа, Расулаллаһ! Анау еврейдің жаназасы еді!» десті.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«*Ол адам баласы емес пе?*» - деп жауап қайтарды. (Бұхари, Жәнәиз, 50; Мұслим, Жәнәиз, 81)

Яла бин Мүррә радияллаһу анһу былай деген:

«Нәби Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырза-мызбен бірге көптеген сапарларға қатыстым. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қашан бір адамның өлгеніне кез келсе, дереу оны жерлеуді бұйыратын. Оның мұсылман, не кәпір еекендігін сұрамайтын». (Хақим, 1, 526/1374)

Өйткені, Ол иләһи рахметтің дүниеміздегі өкілі болғаны сонша, Аллаһтың бүкіл жаратылыс атаулысын қамтыған «Рахман» есімінің көрінісі еді. Ол әрқашан халиққа (жаратушыға) деген құрметі себепті мақлұққа (жаратылғандарға) мархабат дәстүрімен өмір сүрген еді.

Бір күні мүшріктердің зұлымдықтарынан әбден жалыққан бағзы бір сахабалар Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнан оларды қарғауын сұраған еді. Жаратаылыс Нұры болса оларға:

«Мен лағынет айтушы ретінде емес, құллі әлемге рахмет ретінде жіберілдім» - деп үн қатқан еді. (Мүслим, Бирр, 87)

Ол ең қас жауының өзіне былай деп дұға ететін-ді:

«Аллаһым! Олар білмейді. Сен оларға һидаят нәсіп еткесің!» (Сүюти, әл-Жәми, нө:3559)

Рахымдылықтың ең көркем үлгісі Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір күні артында намазға тұрған ауылдық бір арабтың:

«Уа, Раббым! Мұхаммед пен мені ғана рахметіңе бөлегейсің, басқаны бөлеме!» деп жатқанын естіп қалған еді. Сәлем беріп, намаздан шыққаннан соң:

«Кенішті тарайтып жатырсың!» деп оған ескерту жасады. (Бұхари, Әдеп, 27; Әбу Дәуіт, Тахарат, 136/380)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тек өз қасындағыларының, не өмір сүрген ортасының ғана адамы емес еді. Ол дұрыс, не бұрыс еместігіне қарамай біреуді жақтау және қатыгездік пен рушылдық сана билеген ортаны және басқа да әлеуметтік ортаның адамдарын имандылықтың және Исламның нұрына бөлеп, барлық адамзатты махаббат, мархамат және бауырмалдық сезімдерімен ұшырастырушы деңгейде еді. Тіпті Оның бұл бағыттағы жетістіктері адамзат тарихының ең бақытты, ең көркем және ең айбынды кезеңдері болып, күні бүгінге дейін адамзатты таң қалдыратын кемелдік ұсынуда.

Ол таусылмас Нұр саллаллаһу әләйһи уә сәлләм:

«Мені Раббым тәрбиеледі. Қандай керемет тәрбиеледі»

деген. (Сүюти, әл-Жәми, 1, 12/310)

Сондықтан, Ол қол жеткізген иләһи тәрбиенің берекетімен күллі адамзаттың ең көркем, ең үздік тәрбиешісі болған еді. Кезінде өз қыздарын тірідей жерге көмген залымдар және құлдары мен күңдерін адам деп санамайтын қатыгездер Оның рахмет күмбезінің астында һидаятқа кенелді. Тіпті мұндай адамдардың әрбіреуі көркем ахлақ пен адамгершілік тұрғысынан әлемнің ең белгілі де танымал адамдарына айналды.

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу әләйһи уә сәлләм ешқашан атақ пен мансапқа қарамай, әркімге қол ұшын беріп, жәрдемші болуға тырысатын және мұнысын алдындағы адамын разы қыларлықтай іске асыратын-ды. Оның бұл туралы сезімталдығын бейнелейтін мына бір оқиға ерекше ғибратты еді:

Бір күні, бір бәдәуи арабтың біреуі келіп, көмек сұраған еді. Ол сол кезде қолындағысын оған беріп:

«Разысың ба?» - деп сұрады.

Әлгі көргенсіз бәдәуи болса:

«Жоқ! Жақсылық істеген жоқсың (молырақ берген жоқсың)!» деді.

Кейбір сахабалар әлгі бәдәуидің бұл сөздеріне ашуланып, оны сабамақшы болады. Сонда Расулұллаһ саллаллаһу әләйһи уә сәлләм оларға оған тиіспеулерін ескертті. Сонан соң әлгі бәдәуиді ертіп, үйіне қарай беттеді. Оған үйінен тағы бір нәрселер беріп:

«*Енді сені разы қылдық па?*» - деп сұрады.

Әлгі бәдәуи сонда барып қуанып:

«Иә! Аллаһтан отбасым мен туыстарымның атынан Саған молырақ жақсылық беруін тілеймін!» деді. Сөйтіп, оны разы қылған Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм ол бәдәуи мен сахабалардың арасындағы суықтықты жою үшін:

«Сен бастанқыда бергенімізді азырқап, әлгі сөздерді айттың. Сол үшін жолдастарым саған кек сақтауы мүмкін. Олардың қасына барғанда, қазір маған айтқан сөздеріңді олардың көзінше қайталап қой, олардың жүрегі кектен арылсын!» - деді.

Екеуі бірге сахабалардың ортасына келгенде, әлгі бәдәуи Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға қарап:

«Аллаһтан отбасым мен туыстарымның атынан Саған молырақ жақсылық беруін тілеймін!» деп ақ батасын берді.

Бәдәуи кеткеннен соң Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сахабаларына:

«Менімен мына бәдәуи түйесі қашып кеткен адамның жағдайына ұқсаймыз. Түйені ұстау үшін адамдар оның артына түскенде түйе олардан үркеді. Сонда түйенің иесі адамдарға: «Түйем мен менің арамнан қашыңдар, мен оған әлде қайда жақсы қараймын. Оның мінезін өзім жақсы білемін» деп, түйеге қарай жақындайды. Жердегі төгіліп жатқан құрма қалдықтарынан алып, түйені шақырады. Түйе де оған барады. Сонда әлгі адам түйеге ершігін салып, мініп, кетіп қалады. Міне, осы сияқты бәдәуи әлгі сөздерін айтқанда, мен сендердің оған айтқандарыңа қараған болсам, анау бейшара

жәһәннәмға жөнелетін еді» - деді. (Һәйсәми, 9, 15-16; Исфакхани, әл-Әмсәл фи-л хадисин-Нәбәуи, Бомбай, 1987, 301 б.)

Оның бұл сөздері адам тәрбиесі туралы қамтыған мағыналар тұрғысынан шексіз мәнге ие. Алдымен алдындағы адамының ой денгейіне назар аударып, оның жүрегіне әсер ететін әдіс-тәсілді белгілеу және сол жолды ұстанып мақсатқа жету аса зәру жағдай еді. Керісінше болса, ондай тәсіл ешқандай пайдаға қол жеткізбейтін еді. Тіпті ондай тәсіл алдындағы адамының қарсылығын одан әрі ұлғайта түсер еді.

Жоғарыдағы риуаяттан алар сабағымыз мынау:

Адам баласы әлсіз жаратылғандықтан ихсан (жақсылық) мен сыйға бас иеді. Сый тартылған адам дұшпан болса, оның сол сый арқылы дұшпандығы азайады. Дос та, дұшпан да емес болса, ол дос болуға жақындайды. Ал, дос болса оның шынайылығы одан әрі күшейеді. Бұрынғылардың:

«Бір кесе шай қырық жыл есте қалады» - деп айтқаны да бұл шындықты меңзейді.

Рахмет Пайғамбарының кедейлерге деген сыпайылығы

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм материалдық әл-ауқаты жоқ кедейлердің бұл тұрғыдағы кемшіліктерінің орнын жабу үшін оларға аса мейірбан пейілмен қатынасатын. Әбу Сайд радияллаһу анһу айтады:

«Мүһәжірлердің пақырларынан болған бір топ адаммен бірге отыр едім. Бұлардың бір бөлігі (бүкіл денесін жа-

батын киімі болмағандықтан) басқаларының (көленкесін) жамылуға тырысып жатқан еді. Ішімізден біреуі бізге Құран оқып жатқан-ды. Сол кезде Расулұллах саллаллаһу аләйһи уә сәлләм келіп жанымызда тұрды. Құран оқып жатқан кісі Аллах Расулының келуіне орай оқуын тоқтатты. Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз сәлем беріп:

«Не істен жатырсыңдар?» - деп сұрады.

«Ей, Аллаһтың Расулы! Ол біздің ұстазымыз. Бізге Құран оқып жатыр. Біз болсақ, Аллах Тағаланың кітабын тыңдап отырмыз» дедік.

Сонда Фахрү Кәинәт саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Үмметімнің ішінде өздерімен бірге сабыр сақтауым бұйрылған адамдарды жаратқан Аллаһқа хамд айтамын!» деді.⁶¹

Сонан соң Аллах Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм асқан қарапайымдылықпен бізбен бірге отырды. Қолымен нұсқап:

«Былай (айналып отырыңдар!)» деді.

Жамағат іле-шала Оны қоршап, жүздерін Оған қаратып отырды. Ақыры Расулұллах саллаллаһу аләйһи уә сәлләм біздерге мына сүйіншіні айтты:

61. Хазіреті Пайғамбарымыз бұл сөзімен: **«Раббыларының разылығын іздеп, ертелі-кеш дұға/күлшылық қылғандармен бірге өзің де сабырлы бол. Дүние тірлігінің сән-салтанатына беріліп, оларды көзге ілмей қойма. Бізді еске алудан қаперсізқалдырған, өз қиялына ғана тізгін берген, қылығы шектен асқан адамдарға бағынба!»** (Кәһф сүресі, 28) деген аят кәрімәға ишарат қылған. Мұнда Аллах Тағала Расул Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға Исламға алғаш кірген жарлы-жақыбайлармен бірге болып, бастарына түсетін ауыртпалықтарға сабырлы болуын және оларға деген мәмілесінде өте нәзік болуын бұйырған.

«Ей, жарлы мұһәжірлер! Сүйінші! Сендерді қиямет күніндегі толық нұрмен сүйіншілеймін. Сендер жәннәтқа бай-ауқаттылардан жарты күн бұрын кіресіңдер. Бұл жарты күн болса (дүниенің күн есебімен) бес жүз жылға тең келеді». (Әбу Дәуіт, Ілім, 13/3666)

Сірә, жарлылардың мал-мүліктері болмағандықтан олар есептерін тез арада беріп құтылады.

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қияметте дүниеде иесі болған мал-мүліктің есебін береді деген шындық себепті уайымдап ауық-ауық:

*«Уа, Раббым! Маған пақыр адам ретінде өмір сүргізе гөр. Маған пақыр адам ретінде жан тапсыруды нәсіп еткейсің. Мені пақырлармен бірге тірілте гөр!»*⁶² деп дұға қылатын-ды.

Пайғамбарлардың барлығы жәннәтқа кіреді. Бұл тура-сында Аллаһ Тағала кепілдік берген. Бірақ, соның өзінде олар да өздеріне сыйланған игіліктер мен дінді таратудағы жауапкершіліктерінен есепке тартылады. А'раф сүресінің 6-аятында пайғамбарларға да сұрақ қойылатыны былай білдіріледі:

«Әлбетте өздеріне пайғамбар жіберілгендерді де, жіберілген пайғамбарларды да міндетті түрде сұраққа тартамыз!»

Сондықтан Сүлеймен аләйһиссәләмның айбынды дүние байлығы мен билігінің есебін беруі себепті жәннәтқа өзге пайғамбарлардан кешігіп кіретіндігі риуаят етілген.⁶³

Шүкірлі, қарапайым, жомарт байлар мен сабырлы, жарлы да арлы жандар адамгершілік абырой мен Аллаһтың

62. Термези, Зүһд, 37; Ибни Мәжә, Зүһд, 7.

63. Қараңыз, Табәрани, әл-Мү'жәмүл Кәбир, 12, 94-95.

разылығына бөлену деңгейінде тепе-тең болып табылады. Жомарттық пен мейірімділік адам баласын дүниелік ауыртпалық, бөлекеттерден қорғап, ахирет бақытына кенелтетіндей, сабырлық көрсетіп өмірдің жанға батқан ащысына шыдағандарды да ахиретте сүйіншілер күтуде.

Өмірдің ащы да тұщы кезеңдерінде шүкірлік, не сабырлы кейіп танытуымыз қажет. Бұлар рухани кемелдікке жете білуіміз үшін орындауға мәжбүр болған амалдарымыз. Мына хадис шәриф шүкірлік пен сабырлылықты дұрыс орындауды керемет түрде баяндайды:

«Мү'миннің жағдайы қайрандық пен қуштарлық тудырады. Өйткені, оның әр жағдайы өзі үшін жақсылықтың себебі. Мұндай қасиет мүминнен басқа ешкімде жоқ. Қуанатын болса, шүкірлік етеді, бұл ол үшін қайыр болады. Бір бәлеге ұшыраса, сабыр етеді, бұл да ол үшін қайыр болады». (Мұслим, Зүһд, 64)

Бір күні Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мәдинада болған кезде жалаң аяқ, аштық пен ыстықтан терілері сүйектеріне жабысып қалған тым жарлы ел келді. Мұны көрген Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қатты қайғыға батып, киелі өңі өзгеріп кетті. Біләл радияллаһу анһуға азан шақыртып қадірлі сахабаларын жинады. Содан кейін бұл пақырларға жәрдем беріліп, мол қайырымдылық көрсетілді. (Мұслим, Зекет, 69)

Қоғамның экономикалық құрылымында жағдайы төмендердің, орташа жағдайлылардың және байлардың болуы табиғи заңдылық. Аят кәримәларда һәм хадис шәрифтерде және Хақ Тағаланың тура жол көрсетуші ретінде жіберген Пайғамбарлардың өмірлерінде бұл топтардың Ислами өлшеулер бойынша қалай өмір сүру керектігі көрсетілген.

«Фұқарау Сабирин уә ағнияү шәкирин», яғни сабырлы пақырлар мен шүкірлі байлар өте көп мақталған екі топ болып табылады.

Мү'миндерге тиесілі болғаны Аллаһтың берген нығметтерін қайтадан Оның жолына жұмсау. Берілмеген нығметтер үшін де «сабрү жәмил» яғни, күшті сабыр көрсету. Абдұрахман бин Ауф пен Хазіреті Әбу Бәкір сыйдылар шүкірлік еткен байлар. Ал, Әбу Зәһр әл-Ғыфари мен Әбуд-Дәрда сияқтылар да сабырлы болған пақырлар. Бұл екі топтың өмірлік ұстанымдары мен тұрмыстары бір-біріне өте жақын болып, мүлікке деген көзқарастары **«мүлік Аллаһтыкі»** дәстүрына айналған еді.

Сондықтан Ислам шарифатқа сай, тура жолдан адастырмайтын пақырлық пен байлықты қорламай, әр екі жағдайға шүкірлікпен, сабырлылықпен қарай білгендерді жәннәтпен қуантқан.

Аллаһ Тағала адамдарға әлсіздердің құрметі мен олардың дұғасының берекесі арқылы жәрдем етіп, рызық береді. Сондай-ақ Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләм:

«Аллаһ Тағала бұл ұмметке әлсіздердің дұғаларының, намаздарының және ықыластарының себебімен жәрдем етеді» - деген. (Нәсәи, Жихад, 43)

Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм бұл шындыққа орай соғыстарды пақыр мұсылмандардың дұғасымен бас-татып, берекесінен жеңіс күтетін-ді. Сүффа жамағатының мұқтаждықтарына бола:

«...Егер, Аллаһтың қасында сендер үшін дайындалған нығметтерді білсеңдер гой, мұқтаждықтарыңның артуын

қалар едіңдер!»⁶⁴ деп, олардың хал-жағдайларын мақтап, пақырларға берген мәннің шексіздігін көрсететін.

Тағы да Оның бәлкім, мұсылмандардың сол кездегі әлеуметтік тұрмыстарын көз алдында ұстап:

«Баспана болар ұй, адамның ұятты жерлерін жабатын киім, жейтін бір нан және ішетін судан артығына адам баласының хақысы жоқ»⁶⁵ - деуі, «Кәусәр хауызынан» ең алғаш ішетін адамдардың мұһәжірлердің кедейлері болатындығын айтуы⁶⁶ және Аллаһтың жарлы да арлы мұмин құлдарын сүйгендігін⁶⁷ айтуы пақырлық пен мұқтаждық жағдайларға сабырлы әрі тәуекелді болудың қадірін білдіреді.

Ол Пайғамбарлар Сұлтаны саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тағы былай деген:

«Іштеріңде сақал-шашы үртіп, алба-жұлба болып жүрген, гәріп және адамдар мән бермеген адамдар бары сонша, олар Аллаһқа ант етсе, Аллаһ олардың анттарын босқа кетірмейді әрі анттарында ханис қылмайды»⁶⁸ (яғни, мұндай адамдар Аллаһ Тағаланың алдында «Наз қауымы» деп білінеді. Аллаһтан бір нәрсенің пайда болуын, іске асуын шын жүректен жалбарынып, үміттеніп әрі онысын халықтың алдында антпен айтса, Аллаһ Тағала оларды қарабет қылмайды. Анттары нәтижесіз қалмайды). Бәра бин Мәлік те сондайлардың бірі еді». (Термези, Мәнәкиб, 54/3854)

Әнәстің бауыры Бәраның не бір жейтін азығы, не бір жататын орны жоқ еді. Өлместей аз азықпен өмір сүретінді.

64. Термези, Зүһд, 39/2368.

65. Термези, Зүһд, 30/2341; Ахмед, 1, 62.

66. Термези, Қиямет, 15/2444.

67. Ибн Мәжә, Зүһд, 5.

68. Ханис қылмайды: Берген анты орындалмады деген нәтижеге дұшар етпейді.

Міне, осындай адамдар, яғни сабырлы да тәуекелді халде-рімен пақыр күйі күн кешкендер ант етсе, Аллаһтың оларды өтірікке шығармайтындығын Расулұллаһ өз аузынан айтып кеткен. Сондай-ақ Бәра радияллаһу анһү Хазіреті Омардың халифалығы кезіндегі соғыстардың бірінде, мұсылмандардың саны өте аз болып қиналып қалғаны үшін қолбасшы жоғарыда келтірілген хадис бойынша, табандылықпен ант етуін сұраған. Ол сонда:

«Уа, Раббым! Оларға қарсы жеңіске жеткізуің және мені Нәби Әкрәм Мырзамызға қауыштыруың үшін Саған ант етемін» - деді.

Шынымен де мұсылмандар келесі күні жеңіске жетті. Хазіреті Бәра да ынтызарлықпен армандап тұрған шәһидтік шәрбәтін ішіп, Рахманның рахметіне қауышты. Осылайша жаңа бір Мұхаммеди мұғжиза жүзеге асты. (Хақим, 3, 331/5274)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ұлағатты өмірі көптеген төтенше кереметтерге, гибратқа, туралық, дұрыстық, адалдық, мейірімділік пен жанашырлық әрі инабаттылық пен әдептілік көріністеріне толы. Жұбайы Айша радияллаһу анһәға:

«Ей, Айша! Жарты құрмамен болса да, пақырларды бос қайтарма! Ей, Айша! пақырларды сүй және оларды өзіңе жақын тарт! Сонда Аллаһ та сені қиямет күні өзіне жақын етеді». (Термези, Зүһд, 37/2352)

Ислам ең әуелі қылмыстың шығу себебіне, соны тудырған шарттарға назар аударады. Сөйтiп, қылмыскердi

түзетуге тырысады. Ислам заңындағы жазалау құқығы – ата-ананың баласын жазалауы іспеттес. Исламның оны жазалаудағы негізгі мақсаты – оны қоғамдық өмірден шеттету емес, қоғамға жаңадан лайықты мүше болатындай жағдайға қайтадан жеткізу.

Аббад бин Шүрахбил радияллаһу анһу айтады:

Бір кезде кедей болып қалған едім. Сол кезде Мәдинаның бақшаларының біреуіне кіріп, бақтағы құрмадан жеп әрі біразын дорбама салып алған едім. Сөйтіп тұрғанда бақшаның иесі келіп, мені ұстап алды. Ол мені сабап, дорбамды тартып алды. Сосын Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға апарып шағымданды.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бақшаның иесіне:

«Ол надан еді, үйретпедің. Қарны аш еді, тойдырмадың!» деді әрі бақшаның иесіне дорбамды маған қайтарып беруін бұйырды.

Сонан соң Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм маған бір немесе жарты са⁶⁹ мөлшеріндей азық берді. (Әбу Дәуіт, Жихад, 85/2620-2621; Нәсәи, Кұдат, 21)

Пайғамбарымыздың бұл ісі ұрыны қорғау емес, бұл қылмыстың пайда болуына себепші болған қоғамдағы кемшіліктердің орнын толтырып, түзету әрекеті еді. Негізінде Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм осындай бір қылмысты қызы Фатиманың өзі істесе, оның да қолын кесуден тартынбайтындығын айтқан еді.⁷⁰

69. Са': 3,328 кг.-ға тең келетін ауырлық өлшемі.

70. Қараңыз, Бұхари, Әнбия, 54; Мәғазі, 53; Хұдуд, 11, 12; Мүслим, Хұдуд, 8, 9.

Рахмет Пайғамбарының әйелдерге мәмілесі

Жәһилдік кезеңде әйелдер әйелдік қасиеттен жұрдай болып, тым қорланатын еді. Сол кездің адамдары қыз балаларын жезөкше болып кетеді, не бағып-қағатын ешкімі болмай қалады деп, оларды тірідей жерге көметін-ді. Қатыгез жүректері мен қараңғы ойларының туындысы ретінде өздерінше «бәлекет» деп санаған бұл жағдайдан сақтану үшін одан да сорақы іс – кісі өлтіруге барып жатқан еді. Хақ Тағала Құран Кәрімде олардың жағдайын былай сүреттеген:

«Егер, олардың біріне (әйелің) қыз тапты деп хабарланса, ол жүзі күреңгітіп, ашуға булығыды». (Нахл сүресі, 58)

Күндер абыройын жоғалтып алғандай, ойын-сауық құралы іспетті бағаланып, қорланып жатқан еді.

Бұл жайлы Аллаһ Тағала Құран Кәрімде:

«Әйелдерге жақсы мәміле ұстанындар!» - деп бұйырған. (Ниса сүресі, 19) Аллаһ пен Расулының әмірлері бойынша әйелдерге тән заңдар мен үкімдер шығарылды. Сөйтіп әйел атаулысы қоғамда ар мен пәктіктің үлгісі болды. Аналық ұғымы өз мәртебесіне жетті. Әйелдер лайықты мәртебелеріне *«Жәннәт (салихалы) аналардың аяғының астында!»*⁷¹ деген хадистің арқасында Мұхаммеди ілтипатпен жеткен болды.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның әйелдерге көрсеткен әдептілігі мен нәзіктігі туралы мына мысал қандай өнегелі:

Бір сапарда Әнжәшә атты құл әндетіп түйелердің жүрісін тездетеді.⁷² Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи

71. Нәсәи, Жинад, 6; Ахмед, 3, 429; Сүюти, 1, 125.

72. Түйелер дауыс пен әнге мөз-мейрам болады, сондықтан түйе шопандары табындарын тез жүргізу үшін әндетеді.

уә сәлләм шапқан түйелердің үстіндегі әйелдердің нәзік денелерінің қиналып қалуы мүмкін екенін, көрікті теңеумен баяндап:

«Әй, Әнжәшә! Абайла, әйнектер сынып қалмасын!» - деп ескертті. (Бұхари, Әдеп, 95; Ахмед, 3, 117)

Сондай-ақ Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тағы бір хадисінде:

*«Маған дүниелеріңнен әйел мен әдемі иіс (иіс су, әтір) сүйдірілді. Ал, намаз көзімнің нұры қылынды»*⁷³ деген. (Нәсәи, Ишратун-Ниса, 10; Ахмед, 3, 128, 199)

Әйел мен әдемі иістер дүние өмірінің маңызды игіліктері. Әйелдің Аллаһ Расулына сүйдірілуі мәселесіне бейқам және нәпсілік тұрғыдан қарамау керек.⁷⁴ Бұл сүйіспеншіліктің Аллаһ Тағаланың адамзат жаратылысында бар етіп жаратқан және иләһи ғашықтыққа жетелейтін махаббаттың бір сатысы ғана екендігін білгеніміз жөн болады. Сондықтан әйел атаулыға нәпсіқұмарлық тұрғысынан

73. Хадис шәрифте айтылған «әдемі иіс» адамның рухын шабыттандырып, тереңдікке сүнгітетін тыныштық құралы. Ләтиф/көзге көрінбейтін жаратылыс періштелердің де ұнатқан және армандаған шексіз рахат пен зауық. Екіншіден әдемі иіс тазалықтың белгісі. Өйткені таза болған нәрсе әдемі иіс береді. Сондай-ақ Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қасиетті тәні әрқашан раушан гүл иісін беретін-ді. Бейне бір раушан гүл Оның қасиетті тер тамшысынан пайда болғандай еді. Ол гүлдердің сұлтаны баланың басын сипаса, сол баланың басынан әдемі иісті ұзақ уақыт сезуге болатын-ды. «Намаз» құлдың Раббысымен тілдесуі болып, Раббани кездесу және Оны көріп тұрғандай орындалған аса маңызды құлшылық. Адам рухының Миражқа көтерілуі. Сондықтан ол – көздің нұры.

74. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның үйленулерінің бірде бірінде нәпсіқұмарлық пен әйелжандылық жоқ. Ол жас әрі тың кезінде ешбір қызды айттырмаған және керісінше Оны айттырған қырық жастағы, балалы, жесір әйел болған Хазіреті Хадиаға үйленуіне келісім берген, өмірінің ең тың шағын онымен бірге өткізген еді. Хадиа анамыздан кейінгі үйленулері болса, бәрі де Оның қартайған шағына (54 жасынан кейін) кез келеді.

емес, керісінше оларды лайықты болған ұлы құндылықпен бағалай білу керек.

Адамзат тарихында әйел атаулы тек Исламның ұлы аясында ғана өз орны мен мәртебесін тапқан. Исламнан тыс қалып, әйелді орынды бағалағандықтарын алға тартқан жүйелердің барлығы оны тек көрме мен жарнамалардың құралы ретінде бағалап, негізінде әйелді экономикалық және нәпсілік зат ретінде қолданып, қорлап, олардың арнамысын таптаған және жалғасты таптауда.

Бұл туралы аят кәримәда былай делінген:

«Бой ұрыш тұрақтануларың үшін өз жыныстарыңнан жұбайлар жаратып, араларыңа сүйіспеншілік, мейрім орнатқандығы да Оның (Аллаһтың) белгілерінің бірі. Ой жүгірте білетін қауым үшін мұнда көптеген ғибраттар бар екені шүбәсіз». (Рум сүресі, 21)

Яғни, бір-біріне сүйіспеншілікпен, мархаматпен жақындасып, өзара тыныштық пен рахаттың көзі болған жұбайлар бақытты отбасыны құрады әрі одай отбасылар мықты да бақытты, күшті қоғамның құрылымында ең маңызды міндетті атқарған болады.

Ер мен әйел жаратылған сәттен бастап, бір-бірін толықтыратын екі тұңғыйық әлем. Сонымен қатар бұл

Бұл үйленулері болса, өз қалауымен емес, иләһи әмір бойынша іске асқан және көптеген хикметтерді қамтиды. Әсіресе, діннің әйелдерге олар арқылы үйретілуі көзделген еді. Сонымен қатар Оған тұрмысқа шыққан аналарымыздың көбі қарт, балалы және әлсіз жандар еді.

Қорыта айтар болсақ, Аллаһ Расулы саллаллаһу әләйһи уә сәлләмның бір әйелден көпке үйлену кезеңі Оның қарттық шағына һәм дінді алыс жерлерге жеткізу кезеңіне кез келуі бұл үйленулердің Аллаһтың қалауы және Исламды алыс елдерге дейін қолайлы түрде жеткізу мақсатымен іске асқандығын айғақтауда.

Кеңінен мәлімет алу үшін қараңыз, Осман Нүри ТОПБАШ, Хазіреті Мұхаммед Мұстафа, 1 т.

толықтыру ісінде Аллаһ әйелге тым әсерлі міндет жүктегені соншалық, қоғамды бүлдіретін де, абат қылатын да әйел болып табылады. Сондықтан Ислам діні назарында қоғамды абат қылған әйелді жетілдіру, тәрбиелеу мәселесі аса ұлы мақсат болған.

Бұл жайлы мына хадис шәрифте былай делінген:

«Кімде-кім үш қыз немесе қарындастарын қорған, өсірсе, жақсылап тәрбиелесе, үйлендіріп, оларға деген ілтипаты мен жақсылықтарын жалғастырса, ол адам – жәннәттық».
(Әбу Дәуіт, Әдеп, 120-121/5147; Термези, Бирр, 13/1912; Ахмед, 3, 97)

Екінші бір хадисінде болса Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Кімде-кім екі қызын бойжеткен шағына дейін өсіріп, тәрбиелесе, қиямет күні сол адаммен мен осылайша бірге боламын» деп, саусақтарын жанастырған. (Мүслим, Бирр, 149, Термези, Бирр, 13/1914)

Сонан соң салиқалы әйелдің құндылығын былайша тілге тиек еткен:

«Дүние өткініші пайдадан ғана тұрады. Оның пайдаға жеткізетін ең жақсы болмысы – діндар, салиқалы әйел».
(Мүслим, Рада, 64; Нәсәи, Никах, 15; Ибн Мәжә, Никах, 5)

Жалпылай карағанда, ұлы адамдардың артында үнемі салиқалы әйелдердің тұрғандығын байқаймыз. Мысалға айтар болсақ, Хазіреті Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның алғашқы тәблиғ кезінде Оған ең күшті сүйеу болған Хазіреті Хадиша анамыз еді. Сондықтан Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оны өмірбойы ұмытпаған. Сондай-ақ Хазіреті Әлидің жеткен жетістіктерінде Хазіреті Фәтима анамыздың маңызы зор еді.

Дүние өмірінің тыныш әрі бақытты болуында салиқалы әйелдің маңызы зор. Мал-мүлікті қорғайды. Үйді тәртіпке салып, құрады. Ұрпақты да, намысты да қорғайды. Отбасыны рухани шаттыққа бөлейді.

Отбасының бақыты ананың жайдары болуынан бастау алады. Үйдегі әр түрлі қиыншылықтар олардың мейірімді назарымен жойылады. Балаларға өмір мен бақыт әуендерін шағылыстырып жеткізетін ана жүрегінен аялы, терең әрі сезімтал орын бар ма?! Жоқ!

Хақ Тағаланың ерекше мархаматына ең көп бөленген жаратылыс иелері – аяулы аналарымыз. Әйелдердің «бақыт сұлтандығы» ерекше ана болуымен басталады.

Шындық осылай бола тұра, әйелді тек ләззаттанудың дәнекері ретінде бағалу, оны «нәпсіқұмарлықтың қуыршағы» деп, онымен тек жыныстық тұрғыдан байланыста болу – барып тұрған адасқандық. Сорақылық. Сондай-ақ, Аллаһ Тағаланың әйелге берген ұлы қасиеттерін көрсетпейтін көр-соқырлық әрі әйелдің рухани тұлғасына жасалған опасыздықтан басқа нәрсе емес.

Қазіргі таңда әйел атаулысын ортаға салып, жарнама құралы ретінде пайдалану оның қасиеті мен абыройы тұрғысынан қандай аянышты және ар-намысты қорлайтын жаңдай десеңізші.

Ендеше, әйелді қоғамның шынайы сәулетшісі деп бағалай білу керек. Ол салиқалы жандар, батырлар мен ғалымдар әкеліп, өсіріп, бағатын аяулы құшақ болуға тиіс. Бізді әуелі құрсағында көтерген, сосын иығына көтерген, сонан соң ақтық деміне шейін жүректерінде ұялаған аналарымызға сүйіспеншілік пен құрмет жағынан тең келе

алатын екінші бір жаратылыс атаулысы жаратылмаған. **Өз болмыстарын отбасына атаған опалы аналар шексіз махаббатқа, ұлы құрметке және өмірлік алғысқа ең лайық жандар!**

Расулұллах саллаллаһу аләйһи уә сәлләм әйелдер туралы айтқан тағы бір хадисінде:

«Сендердің ең хайырлыларың (жақсыларың) отбасыларына (әйеліне) жақсы мәміле ұстанғандарың» деген. (Ибн Мәжә, Никах, 50; Дәріми, Никах, 55)

Тағы бір хадис шәрифтерінде:

«Адамның өз басына, әйеліне, баласына және қызметкеріне бола жұмсағандары – садақа». (Ибн Мәжә, Тижәрат, 1)

«Адам Аллаһтың разылығын мақсат тұтып, отбасының күн көрісін қамтамасыз етсе, жұмсағандары ол үшін садақа болады». (Бұхари, Иман 41, Мәғази 12, Нәфәқат 1; Мүслим, Зекет, 49)

Ол бұл хадистерімен бақытты отбасылардың тек махаббат негізінде ғана құрыла алатындығын айтқан еді.

Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм әйелдер хақында сахабаларына насихат айтып, өзара махаббаттарына зиян келтіретіндей ұстанымдардан сақ болуларын ескертін-ді. Ол саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Әйелдерді сабамаңдар! Әйелін сабағандар сендердің жақсыларың емес». (Әбу Дәуіт, Никах, 42; Ибн Мәжә, Никах, 51)

«Адам әйеліне кек сақтамасын. Оның бір мінезін ұнатпаса, екінші бір мінезін ұнатады» деген. (Мүслим, Рада, 61)

Айша анамыздың айтуынша, Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өмірбойы әйелдерінің бірде-біріне қол көтермеген және ешкімін ұрмаған. (Ибн Мәжә, Никах, 51)

Сахабалардың бірі:

«Уа, Расулаллаһ! Әйелдеріміздің біздегі хақы не?» - деп сұрағанда, былай деп айтқан еді:

«Жегендеріңнен жегізу, кигендеріңнен киіндіру, (істеген қателіктері себепті олардың қасиетін қорламау үшін) беттеріне ұрмау, істеген істері мен өздерінің (келбеті мен әдептілігін) жиіркенішті екендігін айтпау...» (Әбу Дәуіт, Рада, 41; Ибн Мәжә, Никах, 3)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның бұл сөздеріндегі нәзіктік, әдептілік пен инабаттылық және асқан сезімталдық қандай керемет десеңізші! Әйел атаулысына Ислам сыйлаған құқықтар мен адамзаттық құндылық бағыштай білген екінші бір жүйені кездестіру мүмкін бе?! Жоқ!

Рахмет Пайғамбарының жетімдерге мәмілесі

Құран Кәрімде жетімді қорғау туралы көптеген аяттар бар. Аллаһ Тағала жетімге сезімтал, мейірбан болуды былай бұйырады:

«Ендеше жетімді қорлама!» (Дұха сүресі, 9)

«Жетімдердің құқығын беріуде әділетті болыңдар. Сендер істеген жақсылықтардың барлығын Аллаһ сөзсіз біледі». (Ниса сүресі, 127)

Өмірге жетім болып келген Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Жетімге мейірбан әкедей бол!» деп үгіттеген. (Һәйсәми, 8, 163) Тағы бір хадистерінде болса былай деп айтқан:

«Мұсылман отбасылардың ішіндегі ең жақсы үй – ішінде жетімге жақсы қаралған үй. Мұсылмандар ішіндегі ең жаман отбасы – жетімге дұрыс қарамаған үй!» (Ибн Мәжә, Әдеп, 6)

«Кімде-кім мұсылмандардың ішіндегі бір жетімді жетектеп, ішкізу-жегізу үшін үйіне алып барса, ол кешірілмейтін бір күнә істемесе Аллаһ Тағала оны сөзсіз жәннәтқа кіргізеді». (Термези, Бирр, 14/1917)

«Кімде-кім тек қана Аллаһ разылығы үшін жетімнің басынан сипаса, қолы тиген әрбір шаш талының саны бойынша оған сауап жазылады...» (Ахмед, 5, 250)

Рахмет Пайғамбары Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қоғамдағы «жабырқау көңілділерге» деген қоғамдық міндеттердің дұрыс орындалуын табандылықпен ұсынатынды. Ол бір де:

«Кім қол астындағы қыз, не ұл жетім балаға жақсы қараса, ол және мен жәннәтта (осылай) бірге боламын» -деп екі саусағын жанастырған еді. (Бұхари, Әдеп, 24)

Жүрегінің қаттылығынан мазасызданған адамның бірі Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға келіп, өз халінен шағымданды. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оған ем ретінде:

«Егер, жүрегің жұмсарсын десең, кедейлерді тойғыз, жетімнің басынан сипа!» деп ұсыныс жасады. (Ахмед, 2, 263, 387)

Аса ұлы рухтың иесі қасиетті Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм үмметінің жетімдерімен тікелей өзі айналысып, адамзат әлеміне мына әсемдікті сыйлаған еді:

«Мен әр мұминге өз жанынан да жақынмын. Адам қайтыс болғанда мал-мүлік қалдырса, ол мұрагерлерінікі.

Ал, қарыз немесе жетім қалдырған болса, ол қарыз менің мойнымда және жетімдерге қарайласу да менің міндетім» (Мүслим, Жұма, 43; Ибн Мәжә, Мұқаддимә, 7)

Әнәс радияллаһу анһу жеткізген бір хадисте:

Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм дүние салғанда біз қасында едік. Бізге үш рет:

«*Намаз мәселесінде Аллаһтан қорқыңдар!*» - деді. Ол тағы:

«*Қол астындағы адамдарың туралы Аллаһтан қорқыңдар, екі әлсіз туралы да Аллаһтан қорқыңдар: (Олар) жесір әйел мен жетім бала. Намаз туралы Аллаһтан қорқыңдар!*» - деді.

Сонан соң «*намаз, намаз*» деп қайталай бастады. (Сөйлеуге шамасы қалмай, аузы жұмылып) киелі рухы шыққанға дейін осыны ішінен қайталап тұрды. (Бәйхаки, Шұаб, 7, 477)

«Жетімдік» Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм дүниеге жетім болып келуінің арқасында бұл дүние мен о дүниеде абырой мен ұлы мәртебеге бөленді.

Ақын Мехмед Аслан мына өлең шумақтарында жетімнің жайын былай жақсы суреттеген:

*Жетімнің иесі Аллаһ,
Жетімді ренжіту күнә...
Жетімді әлсіз деп ойлама,
Жетімнің көз-жасы – қару!*

Рахмет Пайғамбарының көрші ақысы туралы үгіт-насихаттары

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм көрші ақысына өте ұқыпты болуды қалаған. Ол жайлы:

«Жәбірейіл маған көрші ақысы туралы көп ескерткені сонша, “көршіні көршіге мұрагер қылады” деп ойлап қалған едім!» - деп айтқан. (Бұхари, әдеп, 28; Мұслим, Бирр, 140-141)

Және бір киелі хадисінде:

«Кәпір көршінің бір ақысы, мұсылман көршінің екі ақысы бар. Ал, мұсылман әрі туыс болған көршінің үш ақысы бар» деген. (Ибн Хажар, Фәтхүл Бәри, 10, 456; Сүюти, әл-Жәми, 1, 146/3656)

Көршінің терезесіне қарамау, тамақтың иісімен көршіні қинамау, оған ұнамайтын іс-әрекеттерді жасамау көршінің ақыларынан болып табылады. Кедей сахабалардың бірі Әбу Зәһр әл-Ғыфари радияллаһу анһу:

«Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм маған тамақ пісіретін кезде сорпасын көбірек қылып, одан біразын көршіме беруге бұйырған еді...» - деген. (Ибн Мәжә, Әт'имә, 58)

Алайда, Әбу Зәһр радияллаһу анһу сахабалардың пақырларының бірі еді. Қолында өзінің қажетінен артық тамағы болмағандықтан, пісірген тамағына тек қана біраз су қоса алатын еді. Ол мәселені түсіндірген мына хадистен білетініміздей, жоқшылық халі көрші ақысын орындауға сылтау емес екен.

Ибн Омар радияллаһу анһу жеткізген мына жағдай да сахабалардың көрші ақысына деген ұқыптылықтарын ерекше бейнелейді:

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның сахабаларынан біреуге қойдын басын тарту еткен еді. Ол сахаба:

«Менің пәленше баурым мен оның отбасы бұған бізден гөрі мұқтаж» деп, басты оған жіберді. Ол да бауырмалдық сезіммен екінші бір үйге жіберді. Сөйтіп әлгі қойдың басы жеті үйді аралап, ақыры бас тарту етілген ең алғашқы үйге қайтып келді. Осыған орай мына аят кәрімә түсті:

«Олардан бұрын (Мәдинадан) мекен тұтып, иманына берік болғандар (әнсарлар) кейін қасына көшіп келгендерді (мүһәжірлерді) жақын көреді. Оларға берілген нәрселер үшін қызғанып өкпелемейді. Өздері мұқтаждық тартса да, оларды өздерінен артық көреді. Кімдер нәпсінің сарандығынан сақтанса, міне солар мұратына жеткендер».

(Хашр сүресі, 9; Хаким, 2, 526/3799)

Рахмет Пайғамбарының қызметшілер мен құлдарға мәмілесі

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм күтуші, бағушы сияқты қызметшілер мен құлдарға (соғыс тұтқындарына) асқан мейірімділік танытатын.

Сахабаларына:

«Олар сендердің бауырларың, жегендеріңізден жегізіп, ішкендеріңізден ішкізіңіздер!» деп бұйыратын. (Мүслим, Әймән, 36-38)

Құл азат етуді үгіттеп, мұның үлкен ғибадат екенін айтатын.

Бір күні Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Әбу Зәһр радиаллаһу анһуның бейқамдықпен құлына қатал әрекет істеп қойғанын көріп мұңаяды да:

«Әй, Әбу Зәһр! Сен әлі қараңғы кезеңнің әдет-ғұртынан арыла алмағансың ба?» - деп сұрады. Сонан соң сөзін әрі қарай жалғастырып:

«Аллаһтың жаратқанына зиян тигізбе! Мінезіңе, ісіңе сәйкес келмейтін болса оны азат ет. Артық жүк жүктеме. Жүктейтін болсаң оған жәрдемші бол!» - дейді. (Бұхари, Иман, 22; Мұслим, Әймән, 38; Әбу Дәуіт, Әдеп, 123-124)

Бір адам құлы мен күнін үйлендірген еді. Кейін оларды ажырастырғысы келді. Құл Хазіреті Пайғамбарға шағымданып, мәселені айтып берді. Сонда Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мінберге шығып:

«Ей, адамдар! Кейбіреулеріңе не болып жатыр, құлы мен күңін үйлендіріп алып, сонан соң ажыратқысы келеді?! Мынаны жақсылап біліп қойыңдар, ажырасуға әйелдің күйеуі ғана құқылы!» - деді.⁷⁵ (Ибн Мәжә, Талақ, 31; Табәрани, Кәбир, 11, 300)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сахабаларынан құлдардың кемшіліктерін, қателіктерін әрдайым кешірулерін сұрайтын. Тіпті асхабү кирамнан келіп:

«Қызметшіміздің қателіктерін қаншалықты кешірсек екен?» деп сұрағандарға:

75. Ислам заңы бойынша әйел неке қияр кезінде талақ ету құқы өз еншісінде болсын деп шарт қойса және сол шарт бойынша неке қиылса, әйел де талақ етуге құқылы болады. Бұдан басқа мінез-құлық пен басқа да жағдайлар себепті келісе алмаған отбасының жалғасуы мүмкін болмаса, Ислам құқығы құптаған себеп-салдар бойынша қазы некені жою туралы үкім шығара алады.

«Оны күнде жетпіс рет кешіріңдер!» деп жауап берген.
(Әбу Дәуіт, Әдеп, 123-124/5164; Термези, Бирр, 31/1949)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір күні киім сататын дүкенге барып, төрт дирһамға бір көйлек сатып алды. Көйлекті киіп, сыртқа шықты. Сол кезде әнсарлық бір адамға кезікті. Әнсарлық адам:

«Уа, Расулаллаһ! Маған көйлек кидірші, Аллаһ та саған жәннәт киімдерін кидірсін!» - деді.

Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм дереу көйлегін шешіп, сахабасын киіндірді. Дүкенге қайтып, төрт дирһамға тағы бір көйлек сатып алды. Қолында екі дирһамы ғана қалған еді. Сөйтіп келе жатқанда жолда жылап тұрған бір күңді байқап қалды. Одан:

«Неге жылап тұрсың?» - деп сұрады. Күң:

«Уа, Расулаллаһ! Үйдегі қожайындарым маған екі дирһам беріп, үн сатып алуға жіберген еді, сол ақшаны жоғалтып алдым!» деді.

Нәби Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қолындағы әлгі екі дирһамды оған бере салды. Бұрылып кетіп бара жатып, әлгі қыздың әлі де жылап тұрғанын көрді. Қасына шақырып алып:

«Неге жылап жатырсың, дирһамдарды алдын ғой?!» деді. Қыз:

«Кешігіп қалғаным үшін мені сабайды деп қорқып тұрмын!» деді.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм онымен бірге ол қызмет еткен үйге дейін барып, үй иесіне сәлем берді. Үйдегілер Мырзамыздың дауысын танығанымен,

еш үндеген жоқ еді. Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм екінші рет сәлем берді, олар сонда да үндемей отырып алды. Үшінші рет сәлем бергенде: «Уә аләйкүм сәлем» деп, асқан қуанышпен сыртқа шыға келді. Әлемнің мақтанышы Мырзамыз:

«Алғашқы сәлемімді естімедіңдер ме?» - деп сұрады.

«Әрине, естідік, ей, Аллаһтың Расулы! Бізге осылай көбірек сәлем беріп, бізді берекеттендіруіңді қалаған едік. Сізді осында әкелген қандай себеп, ата-анамыз Саған құрбан болсын?!» десті.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Мына қыз сендер сабайды деп қорқып тұр» - деді.

Күннің кожайыны:

«Демек, Сіз онымен бірге осында келдіңіз, бізді абыройға бөледіңіз, Сіздің осында келуіңізге себеп болған екен, енді ол Аллаһ разылығы үшін азат!» деді. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм де оларды хайырмен, жәннәтпен сүйіншіледі. Сонан соң:

«Аллаһ он дирһамға қандай берекет сыйлады. Онымен Нәбиіне және әнсарлық бір адамға бір-бірлеп көйлек кидірді және бір күңді азат қылды. Аллаһқа хамд болсын! Бұлардың барлығын өз құдіретімен біздерге Ол сыйлады» деді. (Һәйсәми, 9, 13-14)⁷⁶

76. Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мен қадірменді сахабалар бұл көркем ахлақты өз бойларына дарытқан және келешектегі иманды ұрпаққа да үлгі болған. Ислам тарихы Жаратушы неміздің мархамат назарымен жаратылысқа қарай білудің сан жетпес мысалдарына толы. Мұның ең көркем мысалдарының бірі мынау. Османлы мемлекетінің сұлтандарынан II Махмұдтың жұбайы Бәзмиәлем Уәлиде Сұлтан Шам қаласында қор ашқан еді. Қордың жарғысында

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм күл мен күндердің және қызметшілердің ренжіп қалуына мүлдем разы емес-ті. Ол туралы:

«Құлы мен қызметшілеріне жамандық жасаған жәннәтқа кіре алмайды» - дейтін-ді. (Термези, Бирр, 29/1946; Ахмед, 1, 7)

«Оларға өз балаларыңа сый тартқандарыңдай жақсылық жасаңдар!» (Ибн Мәжә, Әдеп, 10)

«Біреулеріңе қызметшілерің тамақ әкелгенде, оны бірге жеу үшін дастарханға шақырмайтын болсаңдар, ең болмағанда ауыз тиетін бір-екі тілім немесе жейтіндей тамақ беріңдер. Өйткені, тамақтың ыстығына күйіп, тауқыметін тартқан сол кісі» (Бұхари, Әт'имә, 55; Термези, Әт'имә, 44)

Аллаһ Тағала оларды қожайындарына қызметші және күл етіп тағайындаған. Ол қаласа қожайындарын оларға қызметші етер еді.

Хазіреті Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның күлдарға деген рахымдылығы аса шексіз болғаны сонша, біреудің олар хақында «кұлым, күңім» деп айтуларына да разы болмайтын, мұсылмандардың Ислам ахлағы бойынша оларды «ұлым, қызым» деп атауларын ұсынып, бұйыратын. (Мұслим, Әлфаз, 13-15; Әбу Дәуіт, Әдеп, 83/4975-4976)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өзі күлдармен, қызметшілермен және жарлылармен араласып, олардың шақыруларын қабылдап, науқастарының көңілін сұрап, жаназаларына да қатысатын-ды.

көрсетілген қызмет салаларының бірі «қызметкерлер қателікпен сындырып қойған жихаз және білмей тигізген зияндарын төлеу» деп жазылған еді. Мақсат олардың қорланып, ренжімеулерін және қасиеттерінің аяқ асты етілмеуін қамтамасыз ету еді.

Үмү Сәләмә радияллаһү анһә анамыз былай деген:

«Расулүллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Мырзамыздың соңғы өсиеттерінің бірі мынау еді:

«Абайлаңдар! Намазға назар аударыңдар! Абайлаңдар! Намазға назар аударыңдар! Қарамағыңыздағы адамдардың құқықтарын таптамаңыздар!»

Аллаһ Расулы саллаллаһү аләйһи уә сәлләм бұл сөздерін көп рет қайталағаны сонша, сөйлей алмайтын халге түскенде де өз ішінен қайталай берді. (Ахмед, 6, 290, 315. қосымша қараңыз, Әбу Дәуіт, Әдеп, 123-124/5156; Ибн Мәжә, Уәсая, 1, Бәйхаки, Шүаб, 7, 477)

Мына бір жағдайды айта кеткен жөн:

Исламда құлдыққа қатысты үкімдердің болғанының тағы бір хикметі – адамзат баласы өмір сүрген сайын, бәрібір болмай қоймайтын соғыстар әрі сол соғыстардың табиғи нәтижесі болып келе жатқан соғыс тұтқындарының болуы. Ислам тәртібінің өзгеше сипаты мейірімділік пен жанашырлық болғандықтан соғыс тұтқындарының еркін адамдар деңгейінде болуын қалайды.

Сондай-ақ Аллаһ Расулы саллаллаһү аләйһи уә сәлләм құлдарды азат қылып, олардың өмірлік деңгейін адамзат баласына жарасатын дәрежеге көтеруге құштар еді. Мұнысының ең айқын мысалы Зәйд бин Харисаға деген мәмілесі еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Хазіреті Хадиша анамыздың сыйы болған Зәйд бин Харисаны азат қылған еді. Сонымен қатар оны әкесінің қасына бару, не өз қасында қалуға ерік берген еді. Зәйд Расулүллаһ

саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның заттық күш-қуаты болмаған, әлі пайғамбарлық міндеті жүктелмеген кезде оны тапсырып алуға келген әкесі мен немере ағасына: «Сендер менің әкем және ағам боласыздар. Бірақ, мен Одан айрыла алмаймын» деп Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмды таңдаған еді.

Кейін бұл сахаба қабілеті мен лайықтылығы себепті сахабалар арасынан таңдаулы мәртебеге қол жеткізгенді. Тіпті, Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оны римдіктермен болған Мүтә шайқасында Ислам әскеріне қолбасшы етіп тағайындаған еді. Шайқаста қолбасшы ретінде жанқиярлық көрсетіп соғысқан Хазіреті Зәйд ақыры шәһидтік мәртебесіне қол жеткізіп, артынан келетін мұсылман ұрпаққа аспандағы жұлдыздар іспетті жарқыраған өмір үлгісін қалдырды. Қысқаша айтар болсақ, оның өмірі Исламның берекетімен Хазіреті Юсуф сияқты «құлдықтан сұлтандыққа жеткен» деп айтарлықтай өнегелі өткен өмір еді.

Ислам діні дамушы жүйе, арна. Сондықтан Ислам өзінен бұрынғы тура және болымды мәмілелерінен бас тартпайды. Оның жақсы тұстарын дамытады. Болымсыз, теріс жақтарын жөндеп жақсартуға тырысады. Ол орнатқан негізгі дәстүрлерін ұстана отырып, бұрыннан жалғасып келе жатқан жақсы да жағымды дәстүрлерді сақтап қалуға қарсы емес. Бұл өлшем бойынша жақсартылуға тиісті болған қоғамдық құрылымды жоюдың орнына, оны дұрыстап қайтадан жандандыруды жөн көреді.

Тек өзі мен ой-пікіріне толық сенгендер жүгіне алатын тәсіл себепті, Ислам да жаңадан келтірген дәстүрлерін қоғамдық тәртіпті шайқайтын тым жылдам өзгерістер жасамай, ұзақ уақытқа жаяды. Халықтың «жаңалықтарды

сіндіру қабілетін» қинамайды. Сөйтіп, кері әсерін тигізетін амалдардың алдын алады. Бұл тәсілдің ең бейнелі мысалы – Исламның құлдық жүйесін жақсартуы. Ислам зұлымдық жүйеге айналған құлдықты «тек атауы ғана қалатындай» етіп, бірте-бірте оның жойылуын қамтамасыз ететін адамгершілік пен абзал ұстанымдар аясына орнатқан.

Исламдағы «құлдық» атауы мен оның уақытша қолданыста болуына қарап, «Ислам құлдықты қолдайды» деген түсінік надандықтан немесе араздықтан туындағаннан басқа нәрсе емес. Өйткені, құлдарға байланысты Ислами үкімдер оларды қазіргі таңдағы азат, бас бостандығы бар деп саналатын «жаңа кезеңнің өндірісіндегі жұмысшыларынан» әлде қайда азат, адамгершілік қағидаларына сай деңгейдегі бақытқа кенелткен еді.

Ислам түрлі қылмыс-қателердің жазасы (кәффәраты) ретінде құл азат етуді алға қояды. Орнатқан ережелері нәтижесінде оны қожайынының пайда көзі болып қалуынан да құтқарған. Демек, Ислам дінінде құлдың еркін адамдардан көп айырмашылығы жоқ. Шынында құлға кигеніңнен кигізу, жегеніңнен жегізу сияқты міндетті ең алғаш арқалаған Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өзі болып, бұл діннің ең кәміл орындаушысы болған еді. Негізінде зұлымдық жүйесі болып табылатын «құлдық» Исламның рахымдылығы мен қайырымдылығының берекесі ретінде адамның хақына қол сұқпау деген аса адамгершілікке толы сезімнің арқасында уақыт өте келе өз маңыздылығын жоғалтқан. Көптеген сахабалар «адам хақысы» деген мәселеге баса назар аударып, «өзге жандардың ақысын жеп қоямын ба» деген уайым мен қорқыныштан қолдарындағы құлдарының барлығын өте қысқа бір уақыт аралығында азат қылып, бас бостандықтарын берген еді.

Төмендегі мына бір оқиға бұл керемет жағдайды бейнелеген мысалдардың біреуі ғана:

Бір адам Расулұллаһ саллаллаһу әләйһи уә сәлләмның алдына келіп отырды, сонан соң:

«Ей, Аллаһтың Расулы! Менің қол астымда құлдарым бар. Олар маған үнемі өтірік айта береді. Қиянат жасап, бас көтере береді. Сондықтан мен оларды қорлап, сабаймын. Олардың себебінен менің халім не болмақ?» деп сұрады.

Аллаһ Расулы саллаллаһу әләйһи уә сәлләм оған:

«Олардың саған жасаған қиянаты, қарсылығы мен айтқан өтірік сөздерімен сенің оларға берген жазаң есептеледі. Сен берген жаза олардың қылмысына тең келетін болса, саған пайдасы да, зияны да жоқ. Ал, сен берген жаза олардың қылмысынан аз болса, бұл сен үшін артықшылық болады. Алайда, сен берген жаза олардың қылмысынан асып тұссе, сол артық кеткенді төлеуге мәжбүр болатының сонша, бұл да сенен қысас арқылы алынбақ» - деді.

Бұл сөзді естіген әлгі адам бір шетке барып өкіріп жылай бастады. Сонда Расулұллаһ саллаллаһу әләйһи уә сәлләм:

«Аллаһ Тағаланың “Біз қиямет күні әділет таразысын орнатамыз. Сонда ешбір жанға титтей де қаралық істелмейді. Бір түйір тарыдай (жақсы, не жаман) іс болса да, оны (әділет таразысына) саламыз. Есеп көруші ретінде Біз жеткіліктіміз”⁷⁷ деген аят кәрімәсін оқыған жоқсың ба?» - деді. Ол:

«Уаллаһи, ей, Аллаһтың Расулы! Өзім үшін һәм олар үшін бір-бірімізден айрылысудан басқа хайырлы іс, жол жоқ

екен. Сіз куә болңыз, олардың барлығын азат қылдым» деді.
(Термези, Тәфсир, 21/3165)

Расында Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм соғыс тұтқындарына тәлім-тәрбиесін беріп әрі оларды азат етіп, иелерінен үйлендірулерін сұрайтын-ды. Құлдарына жаман, тұрпайы мінез көрсеткендердің жәннәтқа кіре алмайтындықтарын айтатын. Демек, құлға жақсы мәміле жасауда берекет, ал жаман мәміледе болуда бәлекет бар екен.

Қадірменді сахабалардың өзі Исламға дейінгі жәһилдік кезеңде рушылдық сезім, қожайындық-құлдық және бай-кедей сияқты дүниелік бөгеттерден аса алмай, түрлі санаттарға бөлініп, бір-бірінің қанын ішуге даяр пенделер еді. Бірақ, Исламмен абырой тапқаннан кейін болса, олар бір-бірімен елдің аузында дастан боларлықтай бауырмалдық сезіммен өмір сүре бастады. Олар адамдардың тарақтың тістері іспетті бір-біріне тең екендігін, араларындағы айырмашылық пен үстемдіктің тек тақуалық арқылы ғана болатындығын төмендегі оқиғада болғанындай толық білген:

Меккенің жеңісінен кейін Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Римдіктерге қарсы екінші рет соғыс жариялағанда, азат қылған құлы Зәйдтің ұлы Үсәмәні әскер басшысы етіп тағайындады. Үсәмә ол кезде жиырма жаста ғана еді. Ислам әскері Расулұллаһтың дүние салуына байланысты сапарға шығуын кешіктірген болатын. Бірақ, халифа сайланған Хазіреті Әбу Бәкірдің бұйрығымен сапарға шықты. Сахабалардың алдыңғы қатардағылары мен құрайштың біліктілері жиырма жасқа енді ғана толған бұл

жас қол басшының артына ілескен еді. Тіпті Хазіреті Әбу Бәкір радиаллаһу анһу халифа бола тұра, жас қол басшы Үсәмәні Мәдинаның сыртына дейін өзі жаяу жүріп отырып, шығарып салды. Сонда Хазіреті Үсәмә болса атынан түсіп, Хазіреті Әбу Бәкірдің атқа мінуін өтінді. Ол:

«Ей, Үсәмә! Сені Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тағайындап кеткен еді. Қоя берші! Жиһад жолында аяғыма шаң жұқсын!» деді. (Ибнүл Әсир, әл-Бидәя, 6, 297-298; Әли әл-Мұттәқи, 10, 578-579/30268)

Бұл мәселеден байқап отырғанымыздай, Хазіреті Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның мүбәрак қолында тәрбие көргендер құл, азат, пақыр, бай, қожайын, қызметші, жас, қарт секілді түрлі санаттарға бөлінбей, әркім өз ықыласы мен қабілетіне сай ең жоғары лауазым мен мансаптарға көтеріле алатын-ды.

Суәйдтің ұлы Марур былай деген:

«Әбу Зәрдң үстіндегі киімін көрдім. Құлы да сондай киінген екен. Мұның себебін сұрадым. Ол Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның:

«Құлдар – Аллаһ сендердің қол астыларыңа берген бауырларың. Кімде-кімнің қол астында (мұндай) бауыры болса, оған жегенінен жегізіп, кигенінен кигізісін. Оларға шамасы жетпейтін жұмыстарды бұйырмаңдар. Егер де, бұйырып жатсаңдар оларға көмектесіңдер!» деген хадисін айтып берді. (Бұхари, Иман 22, Итқан, 15; Мүслим, Әймән, 40)

Жоғарыда келтірілген ержелер бойынша, Ислам бұл мәселедегі орнатқан жүйесімен адамзат тарихына таң ғажайып адамгершіліктің үлгісін сыйлаған дей аламыз.

Рахмет Пайғамбарының жануарларға деген мейірімділігі

Жәһілдік кезеңнің адамдары жан-жануарларға қарсы тым ынсапсыз да мархаматсыз еді. Жануарларды бауыздамай, жабайылықпен олардың еті мен құйрығын тірідей кесіп жейтін, оларды төбелестіріп бәсекелесетін еді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мұндай жабайылыққа толы, ұжданды кірлететін ұстанымдарды мына бір сөзімен тоқтатты.

«Жануардың тірі кезінде кесіп алынған мүшесі – өлексе. Оны жеуге болмайды». (Термези, Сайд, 12/1480)

Қазіргі таңдағы өтештер төбелесі, түйе және бұқа, қошқар, ит төбелестері сияқты мархамат сезімін әлсірететін ұстанымдар жәһілдік кезеңнің қалдықтары болып табылады.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір күні жолда беті таңбаланған бір есекті көріп, мұңайып:

«Оны таңбалағандарға Аллаһтың лағынеті тисін» - деді. (Мұслим, Либәс, 107)

Ол белгі ретіндегі таңбалардың жануардың жанын ауыртпайтын жерлеріне салынуын үгіттеген.

Қабырғасы ырсиып қалған түйенің жанынан өтерде де:

«Сөйлей алмайтын мынау жануарлар хақында Аллаһтан қорқындар! Бағыт мініңдер, баққан күйі кесіп жеңдер!» - деп бұйырған еді. (Әбу Дәуіт, Жихад, 44/2548)

Аллаһтың Елшісі саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір күні әнсарлық біреудің бақшасына барған еді. Сол жерде жүрген түйе Аллаһ Расулын көргенде ыңырсып, көздерінен жас тамшылай бастады. Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә

сәлләм жанына барып басын сипағанда, түйенің көз-жасы тыйылады. Бұдан кейін Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«*Бұл түйе кімдікі?*» деп сұрады. Мәдиналық бір жас жігіт келіп:

«Бұл түйе менікі, ей, Аллаһтың Расулы!» деді. Фахрұ Кәйнәт Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«*Саған бағышталған бұл хайуан туралы Аллаһтан қорықпайсың ба? Ол маған сенің оны сабап, азап тарттыратының туралы шағымданып тұр*» - деді. (Әбу Дәуіт, Жихад, 44/2549)

Бір хадис шәрифінде:

«*Сендерге кімнің тозақтан және тозақтың да сол адамнан аулақ болатындығын айтайын ба?*» - деп сұрады.

Сосын:

«*Олар нәзік, рахымды, мархаматты, жанға жайлы әрі жұмсақ болғандар...*» деді. (Ахмед, 1, 415)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм жолда кетіп бара жатып, бір топ адамды кездестіреді. Олар көліктеріне мінген бойы, өзара сөйлесіп жатқан-ды. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оларға былай деді:

«*Хайуандарыңа, оларды шаршатпай-ақ мініңдер және (мінбеген кездеріңде) жақсылап тұрып дем алдырыңдар! Жолдағы, не көшелердегі әңгімелерің үшін оларды мінбе етіп пайдаланбаңдар (үстінде тұрып, әңгіме соқпаңдар). Көптеген көлік бары сонша, ол өзіне мінген адамнан әлде қайда артық және ол Аллаһ Тәбәрақә уә Тағаланы одан көп зікір етуде*». (Ахмед, 3, 439)

Бір жолы Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм біреудің қойды құлағынан ұстап, союға апара жатқанын көрді де дер кезінде оған:

«Хайуанның құлағын жібер. Мойнының шетінен ұста!» деп оны дұрыс та мархаматты істеуге үндеді. (Ибнү Мәжә, Зәбәих, 3)

Пайғамбарымыз пышақты жақсылап қайрауды және пышақты сойылатын малдан жасыруды, оларға көрсетпеуді және де:

«Біреулерің мал бауыздағанда, оны тез әрі толық бауыздаңдар!» деп бұйырған еді. (Ибнү Мәжә, Зәбәих, 3)

Пайғамбар Мырзамыз аләйһиссаләтү уәссәләм қой бауыздап жатқан бір адамға кездескен еді. Әлгі адам қойды жерге жығып алғаннан соң, пышағын қайрап жатқан еді. Бұл қатыгез және сезімнен жүрдай қалған іс алдында Расул Әкрәм мырзамыз әлгі адамға:

«Малды қайта-қайта өлтіргің келе ме? Пышағыңды оны жерге жықпай тұрып қайрап алсаң болмас па еді?» - деп ескерту жасады. (Хаким, 4, 257,260/7570)

Расулұллаһ саллаллаһу алейһи уә сәлләм Меккеге бару ниетімен Мәдинадан ихрам киіп, жолға шыққан болатын. Ұсая өңіріне жеткен еді. Бұл Руайса мен Арж деген аймақтың арасындағы бір жер еді. Сол жерде көлеңкеде ұйықтап жатқан қарақұйрықты көрді. Әлемнің Мырзасы адамдар оны мазаламауы үшін барлығы өтіп кеткенше сахабаларынан біреуді қарақұйрықтың жанына күзетші етіп қойды. (Муатта, Хаж, 79; Нәсәи, Хаж, 78)

Аллаһтың мақлұғына көрсетілген бұл шексіз мархаматтың екінші бір мысалы мынадай:

Әлемнің мақтанышы Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм он мың кісілік айбынды әскерімен Меккеге қарай ілгерілеп бара жатқан-ды. Арж деген өңірден шығып, Талуққа қарай жол тартқанда, күшіктерін құшағына барынша басып алып, емізіп жатқан итті көрді. Дереу сахабасы Жұайл бин Сұрақаны жанына шақырып, оны бұл хайуандардың басына күзетші етіп тағайындады. Ислам әскерлері ит пен күшіктерін үркітіп жібермесін деп ескертті. (Уәқыди, 2, 804)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мархаматты және мархаматсыз адамдардың жағдайын киелі хадисінде былай түсіндірген:

«Құнәһар бір әйел шөлде қаталап, тілімен құмды жалап жатқан бір итті көреді де оған жаны ашып, аяқ киімімен құдықтан су алып иттің шөлін басады. Сондықтан Аллаһ Тағала бұл әйелдің құнәларын кешірді.

Тағы бір әйел мысығын бақпай, аш қалдырған еді. (Тіпті құрт-құмырсқаны да жегізбеген, ақыры) мысық аштықтан өлді. Ол әйел мархаматсыздығынан тозақтың жолаушысы болды!» (Бұхари, Әнбия, 54; Мұслим, Сәлем, 151, 154, Бирр 133; Нәсәи, Күсуф, 14)

Хазіреті Расул Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләм жәһіл-қараңғы қауымның өкілдерін осы өлшемдер арқылы асрү саадаттың (бақытты ғасырдың) өкілдеріне айналдырды. Бір кездері адамдардың өзіне дұрыс қатынаспаған, тіпті қыз балаларын тірідей жерге көмгендер Пайғамбармыздың ерекше тәрбиесінің арқасында жан-жануарларды да аяп, жанашырлық танытатындай мархамат пен мейірбандылықтың шыңына шыққан еді.

Өйткені, оларды ғаламдағы ең ұлағатты тұлға Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм кішкентай торғайдың хақына да назар аудартып, сахабаларын түсіндіруге сөз жетпес мархаматпен, асқан терең сезімталдықпен тәрбиелеп жатқан еді.

Абдүррахман ибн Абдүллаһ әкесі Абдүррахман ради-яллаһу анһуның былай дегенін риуаят қылған:

«Біз бір жорықта Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләммен бірге едік. Аллаһ Расулы бір қажеті үшін жанымыздан алшақтаған еді. Сол кезде екі балапаны бар Хүммара деген құсты көрдік. (Құсты ұшырып) балапандарын алдық. Әлгі құс біздің төбемізде арлы-берлі ұшып, жанталасқандай қанат қаға бастады. Расулүллаһ аләйһиссаләту уәссәләм Мырзамыз келгенде:

«Кім бұл бейшараның балапанын алып, оны қинап жатыр? Балапанын қайтарыңдар!» - деп бұйырды.

Тағы бір рет, біз отқа жаққан құмырсқаның ұясын көрді. Ол (Құмырсқаның ұясының өртенгеніне разы болмады. Тіпті қатты әсерленгені сонша):

«Мұны кім өртеді?» - деп сұрады.

«Біз!» - дедік.

«Отпен азаптау тек қана оттың Раббысына тиесілі» деді. (Әбу Дәуіт, Жихад, 112/2675; Әдеп, 163-164/5268)

Аң аулауға шарият рұқсат берген. Сонымен қатар Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм 1400 жыл бұрын экологиялық деңгейді қорғауды бұйырып, жан-жануардың төлдеу мезгіліне назар аудартқан. Аңды қалай болса солай аулау деген шешесін асып, балаларын қинау. Ал,

балапандарын алып, шешесін мұңлы халге түсіру – мархамат пен жанашырлық сезімдерінен жүржай қалу деген сөз.

Бұл киелі хадистер ортаға салған ақиқат – көміл, шынайы мұсылманның мейірімі жыртқыш хайуандарға да түсетіндей дәрежеде кең де ауқымды болуы керек. Өйткені, Исламда жылан мен шаян сияқты қауіпті де зиянды хайуандардың да көп азап көрмеуі үшін, бір рет ұрғанда өлтірілуі әмір етілген.

«Кімде-кім кесерткені бір ұрғанда өлтірсе, оған жүз сауап жазылады. Екі ұрғанда (өлтірген одан) аз, ал, үш ұрғанда өлтірген одан да аз сауап алады!» (Мұслим, Сәлем, 147; Әбу Дәуіт, Әдеп, 162-163/5263; Тірмізи, Сайд, 14/1482)

Қауіпті де зиянды хайуандарды өлтіру мәселесінде де мейірімді болуды ұсыну шексіз қайырымдылықтың үлгісі.

Мырзамыз аләйһиссаләтү уәссәләм хайуандарға мейірімді болуды әмір етуімен қатар, оларды лағынеттеуді, қарғауды жақсы көрмейтін-ді. Расында Батнү Буат ғазуатына бара жатқанда Әнсарлық бір адам түйеге міну кезегі өзіне келгенде, ақырын жүрген түйені лағынеттеген еді. Сонда Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Түйесін қарған жатқан кім екен?» - деп сұрады. Сахабаның бірі:

«Менмін ғой, ей, Аллаһтың Расулы!» деді. Сонда Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Түс, андағы түйеден! Енді лағынеттелген түйемен бізге жолдас болма. Әсте өздеріңді қарғамаңдар, балаларың мен малдарыңды да қарғамаңдар! Өйткені, (айтқан қарғыстарың) дұға-тілектер қабылданатын сәтке кез келіп қалады да, Аллаһ қарғыстарыңды қабылдай салады» - деді. (Мұслим, Зүһд, 74)

Бұл хадис шәрифтің Исламдағы мархаматтың қандай шексіз екендігін көрсетіп тұрғаны даусыз-ақ!⁷⁸

Расулұллаһтың ахлағын өз бойына дарыта білгендіктен «сұлтанұл-арифин», яғни Аллаһты шынайы танып білгендердің сұлтаны лақабымен даңқы шыққан Баязиду Бистами иләһи махаббаттың арқасында аса сезімтал болғаны сонша, Жартушыға деген құрметінің себебімен жаратылғандардың қиыншылығы мен мұңын өз бойында сезінетін-ді:

Баязид бір күні адамдардың есекті жабайылықпен, тым қатты жаман сабап жатқанын көреді. Қатты азаптан хайуанның арқасынан қан ағады. Сол сәтте-ақ Байезидтің балтырынан қан аға бастайды. Тағы да Баязиду Бистамидің мархамат пен жанашыр-лылықты тұла бойына енгізгендігін бейнелейтін мына оқиға да тым ғибратты:

Ол жол жүріп бара жатып, көленкеде аялдап, дем алған еді. Кейін жолда қолындағы дорбаның үстінде бір-неше құмырсқаның жүргенін байқап қалады. Оларды жұрттарынан (ұясынан) айырмау, сондай-ақ олардың ғаріп

78. Европалық зерттеуші Клауд-Фарер күллі жаратылыс атаулысына мархаматты да жанашыр болуды бұйырған Ислам ахлағының қоғамдағы рухани нәтижесі туралы былай деген:

“Истамбұлда жолымыз түскен бір махалланың (квартал) мұсылмандардікі немесе мұсылман еместердің ауданы екенін, сол жердің мысықтары мен иттерінің сізге деген қимылдарынан түсініп қоясыз. Егер мысық пен иттер сіздермен ойнап, төңірегіңізде шыр айналып, сүйкімді де тартымды көріністер байқасаңыз, сол жердің мұсылмандар тұратын көше екенін білесіз. Ал егер, сізге айбат шегіп, қорқытып, өзіңізді қорғауға мәжбүр болсаңыз, сол жердің мұсылман болмағандардың көшесі екенін білесіздер”. Өзі христиан болған бір саяхатшы баяндаған бұл жағдай «Жаратушының құрметіне жаратылғандарға мархамат, рахым және махаббат» сезімінің өте анық, ашық көрінісі болса керек.

болып қалмауы үшін қайта кері қайтып, дем алған жеріне келіп, құмырсқалырды бұрынғы өз орындарына жібереді.

Мұндай ахуал Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ахлағын өз бойына дарытып, Оның нұрлы жолын толық та шынайы ұстану және Оның махаббатымен өз болмысын жою деген сөз.

Өйткені, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның бұл тұрғыда ескерту мен тәрбиеге толы көптеген киелі баяндары бар. Расында Ол – Рахмет Пайғамбары:

«Адамның рифқтан (жұмсақ және көркем қатынасу-дан) мақұм қалғаны – оның әр түрлі жақсылықтан да жүрдай болып қалғаны...» - деп айтқан еді. (Мүслим, Бирр, 76)

Мұсылманның ең өзгеше сипаты – мархамат. Қашанда бір ісімізді бастағанда оқыған бисмилламызда, Аллаһ бізге Өзінің мархамат иесі болғандығын білдіреді. Сондықтан мейірімділік мұсылманның тұлғалық ерекшелігі болып табылады.

Исламның жан-жануардың өзіне осыншалық мархамат пен жанашыр болуды бұйырғаны, мұминдердің жаратылыс атаулысының ең абзалы да, ең көркемі, ең абыройлысы болған адамға деген көзқарастарын ерекше деңгейге көтеріп, көңілдерінен өзгеше орын бөлулеріне дәнекер болған.

Аллаһ достарынан Фұдайл бин Бядтың мына бір халі мұминнің ішкі жандүниесінің қандай болуы керек екендігі тұрғысынан керемет мысал болып табылады:

Адамдар оның жылап жатқанын көріп:

«Неге жылап тұрсың?» - деп сұрады.

Ол:

«Маған зұлымдық істеген бейшара бір мұсылманға қайғырғаным үшін жылап тұрмын. Барлық қайғым оның қияметте масқара болатындығынан...» - деген еді.

Осы жағдайлардың бәрі Мұхаммеди көңіл тәрбиесінің қандай нәзік әрі қандай көркем екендігінің айдан анық айғақтары.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Жер жүзіндегілерге мархамат көрсетіңдер. Көктегілер де сендерге мархамат көрсетсін!» - деген. (Термези, Бирр, 16/1924)

Рахмет Пайғамбарының дұшпандары мен көпірлерге қарсы ұстанымы

Әбу Басра әл-Ғыфари мұсылман болмай тұрғандағы өз жағдайын былай түсіндіреді:

Мәдинада Нәби Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға бардым. Бұл мұсылман болмай тұрған кезім еді. Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өз отбасының күндік азығы болған кішкентай қойдың сүтін сауып маған берді. Сүттің бәрін ішіп алдым. Таң атқанда мұсылман болдым. Нәби саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның отбасы:

«Кеше түндегі сияқты бүгін де аш жата аламыз» десті. Сонда Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм әлгі қойды тағы мен үшін сауып берді. Осы жолы одан аз ғана ішкенде шөлім қанды. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Тойдың ба?» - деп сұрады.

«О, Расулаллаһ! Кеше көп сүт ішкеніммен, тоймаған едім. Ал, бүгін азғантай сүтпен тойып кеттім!» - дедім. Нәби саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Кәпір жеті ішегімен жейді, мұ'мин болса бір ғана ішегімен жейді» - деді. (Ахмед, 6, 397)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мүшрік адамның тек өз мүддесін ғана ойлап, істеген дәрекілігіне үндемегені сонша, үй ішімен бірге аш қарынға түнетті. Соның өзінде Өзі мен үй ішіндегілері разы еместігі, не ренжігені туралы еш белгі байқатпаған еді. Мұндай ұлы да теңдессіз ұстанымның нәтижесінде мүшрік адам ынсап-қа келіп мұсылман болды.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм барша әлемге рахмет шуағы ретінде жіберілгендіктен Оның махаббаты мен мейірімі бүкіл тіршілік атаулысын қамтиды. Бір күні Одан мүшріктерге қарғыс айтуын сұраған еді. Ол болса:

«Мен лағынет айтушы ретінде емес, күллі әлемге рахмет ретінде жіберілдім» - деді. (Мұслим, Бирр, 87)

Ислам дінін тәблиғ ету (тарату) үшін Таиф қаласына барған кезде қараңғы, пұтқа табынушы, сондай-ақ тек өз мүдделерін ғана мақсат тұтатын Таиф халқы Оны таспен атқылаған. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм асқан қайғыға батқан күйі кері қайтып, келе жатқанда Аллаһ Тағала Жәбірейіл аләйһиссәләм мен таулар періштесін жіберді. Періштелер Оған «не қаласаң орындаймыз, қаласаң мына екі тауды Таифтықтардың басына төнкере саламыз» деді. Күллі әлемге «Рахмет көзі» болған Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Жоқ! Мен Хақ Тағаланың олардың әулетінен тек қана Аллаһқа құлшылық ететін және Оған ешбір нәрсені серік

қоспайтын жандар шығаруын тілеймін» - деді. (Бұхари, Бәд'үл-Халк, 7; Мұслим, Жихад, 114)

Таиф халқы һижри 9 жылға дейін Исламды қабылдамай, мұсылмандарға көп зиян салды. Ақыры мұсылмандар:

«Уа, Расулаллаһ! Сәкиф тайпасы оқтарымен, найзаларымен бізді күйдірді, масқара қылды. Оларды қарғасаңыз!» деді. Сонда Ол саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Уа, Раббым! Сәқиғ тайпасына һидаят бергейсің! Оларды бізге жибергейсің!» - деп Раббысына жалбарынды. Таиф халқы бұл пайғамбари дұғаның берекетімен, біраз уақыттан соң мұсылман болу үшін Мәдина Мүнәууәраға келді. (Ибн Хишам, 4, 134; Термези, Мәнәкиб, 73/3942)

Құрметті оқырман!

Осы жерге дейін жазғандарымызда адамзаттың ең биік шыңында тұрған ұлы да керемет тұлға туралы не айтсақ та, қолданған сөздеріміздің, баяндарымыздың Оның негізгі ақиқатынан тым алыста қалғанын анық білеміз. Сондықтан Оны даңқына жарасатын деңгейде толық түсіндіре білдік деп айта алмаймыз. Ондайға ешкімнің шамасы да жетпейді. Бәлкім бұл мәселедегі әлсіздігімізді бейнелейтін сөздерімізбен, осы бағыттағы ниетімізбен қайратты болудың абыройына бөленсек, оны ең үлкен бақыт деп білеміз. Өйткені Ол өзіне арналған махаббаттағы күштілік пен шынайылықтың деңгейінде ғана көрініс табатын шексіз, мәңгі әлем.

Аллаһ Тағала бұл мәңгі әлемнің аспанында қанат қағуды баршамызға нәсіп еткей!

Әмин!

Ғилмәу Шәрифә

Хабиб Әкрәм Мырзамыздың сүретін сөздер арқылы сызып, түсіндірген ғилмәу шәрифәлер саадат дәуірінде өмір сүре алмаған және інкәр сезіммен күйген жүректерді титтей де болса тыныштандырып, жұбатады. Ғилмәлер арқылы тамшыдағы дарияны көруге тырысқан мү'миндер Әлемдердің Мырзасына деген махаббаттарын арттырып, Оның үсүәтүн хасана болған үлгілі тұлғасынан жарық алуға, қасиетті жаратылысы мен ахлағын өз бойларына сіңіруге тырысып баққан.

ҺИЛЙӘУ ШӘРИФӘ

Һилйә сөздікте әшекей, келбеттегі һәм рухтағы әсемдік мағынасына келеді. Терминдік мағынасы болса, Хазиреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Мырзамыздың адамзатқа тән әрі мағынасы шектеулі сөздермен салып, сызған суреті.

XVIII ғасыр Османлы елінің ғалымы әрі шайыры Сүлеймен Нәхифи бұл жайлы:

«Расында кімде-кім һилйәү шәрифәні жазып, оған көп қараса Аллаһ Тағала оны науқастан, ауыртпалықтардан және кенеттен келіп қалатын ажалдан сақтайды. Егер, сапарға шығатын болып, оны өзімен бірге алып жүрсе, сол сапарында үнемі Аллаһтың қорғауында болады» деген.

Көптеген Ислам ғұламалары қасиетті һилйәнің сансыз қасиет-ерекшеліктері туралы ойларын жазған. Тіпті Хазиреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмды түсте көре білу үшін һилйәні тәбәрік ретінде жаттау әдеті көптеген мұсылман елдерінде әлі де жалғасып келе жатыр.

Адамның көңілі жаратылысы бойынша үнемі әсемдік пен әдемілікке бейім. Бұл тартылыс себепті адам үнемі оған зейін қояды. Сондай-ақ адам жүрегінде рух

пен ахлақ тұрғысынан сүйіктісіне ұқсау деген арман пайда болады. Ақыры сүйіктісін үлгі тұтып, оның халін өз бойына дарыта бастайды. Бұл жаратылыс заңы бойынша һилйәү шәрифәнің Пайғамбар Мырзамызға деген ынтызарлықты, махаббат пен Оған бойсұнуды арттыруға дәнекер болатындығында сөз жоқ.

Хазіреті Хасан радияллаһу анһу өгей нағашы ағасы Һинд бин Әби Халәден Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның һилйәсін сұрағанда, ішкі жандүниесін мына сөзермен бейнелеп, тілге тиек еткен еді:

«Нағашы ағам Һинд бин Әби Халә Аллаһ Расулының һилйәсін керемет түсіндіріп беретін-ді. Жүрегімнің Оған тәуелді болуы және Оның жолын қуа білуім үшін нағашы ағамның Аллаһ Расулы туралы бірнәрселер айтуы маған қатты ұнайтын». (Термези, Шәмәил, 10 б.)

Хабиб Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыздың сүретін сөздер арқылы сызып, түсіндірген һилйәү шәрифәлер саадат дәуірінде өмір сүре алмаған және інкәр сезіммен күйген жүректерді титтей де болса тыныштандырып, жұбатады. Һилйәлер арқылы тамшыдағы дарияны көруге тырысқан мү'миндер Әлемдердің Мырзасына деген махаббаттарын арттырып, Оның үсуәтүн хасана болған үлгілі тұлғасынан жарық алуға, қасиетті жаратылысы мен ахлағын өз бойларына сіңіруге тырысып баққан.

Сонымен қатар Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның «нүрүн алә нүр» (нүр үстінен нүр) болған мүбәрак келбетін сөзбен айтып жеткізуге сөздердің жеткіліксіз екендігін және адамзаттың Оның ақиқатын толық аңғарып, түсінуде тым әлсіз екендігін естен шығармау керек. Мұндай жағдайдың тарихта көрнекті мысалы бар.

Хазіреті Мәуләнәның шәкірті Гүржү Хатұнның би болған күйеуі Қайсари қаласына тағайындалған еді. Гүржү Хатұн Сельжүк қағанатының атақты суретшісі және оюшысы Айнүд-Дәулені жасырын түрде суретін сызып әкелу үшін Хазіреті Мәуләнәға жібереді. Суретші аңғалдықпен Хазіреттің алдына барып жағдайды түсіндіреді. Ол да күлімдеп:

«Өзің бұйрылған ісіңді қалағаныңша орында!» дейді.

Сөйтіп, суретші оның суретін сала бастайды. Бірақ аяғында алдындағы бет-бейненің салған суретпен байланыссыз басқа бір нәрсеге айналғанын көріп қайтадан сала бастайды. Осыменен Хазіреті Меулананың суреті сызыларда 20 рет бет-бейнесінің өзгергеніне куә болады. Әлсіздігін біліп, өз мақсатынан айнуға мәжбүр болып, Хазіреті Мәуләнәның қолына жабысады. Өйткені өнері, өзі салған сызықтарының ішінде жоғалып кеткен.⁷⁹

Бұл оқиға суретшінің көкейін оятады, таңдану мен үрейден төбе шашы тік тұрған ол терең ойларға батады да рухани әлемнің саяхатшысы болады. Мұндай күйге шомылған суретші өзіне-өзі:

«Бір діннің әулиесі осындай болса, Пайғамбарының қандай боларын кім білсін!» дейді де, көңілдегі өзгеше бір терезеден Аллаһтың Елшісінің қиялына шомып кетеді.

Жазылған шәмәйлү шәрифәлар Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу әләйһи уә сәлләмның ақиқатын қаншалықты баяндай алады дейсіз?! Шәмәйлү шәрифені әркім көңіліндегі махаббаттың қуатына қарай және сөздердің шекті мазмұны ішінде ғана суреттейтіні анық.

79. Осы суреттер әлі күнге дейін Түркияның Кония қаласындағы Мәуләнәның мавзолейінде сақтаулы.

Біз де, әлсіздігімізді мойындай отыра, һилийәү шәрифәни тәбәрік ретінде риуаяттардан көңілімізге түскен шықтардың мөлшеріндей нақыл етуді жөн көрдік...

Мүбәрәк шәмәилү шәрифәсі

Келген риуаяттарда қорытынды түрде былай делінген:

Расул Әкрәм саллаллаһу әләйһи уә сәлләм орта бойлыдан сәл ұзындау еді. Жаратылысы төтенше тепе-тең болып, өте лайықты денесі бар еді.

Кеудесі кең, екі иығының арасы ашық еді. Жауырынының ортасында «пайғамбарлық мөрі» бар болатын. Сүйектері мен буындары ірі еді.

Тәні гүлдей қызғылт-ақ, нұрлы әрі жарқыраған жібектен де жұмсақ еді.

Мүбәрәк денесі әрдайым таза, исі көңілді шаттандыратын еді. Әтір жақса да, жақпаса да тәні мен терінің ең жұпар иісті әтірлерден де артық хош иісті әсемдігі бар еді. Бір адам Онымен қол ұстасса, күні бойы Оның әсем иісінен мәз-майрам болатын. Бейне бір гүл иісін Одан алғандай еді. Мүбәрәк қолымен баланың басынан сипаса, сол бала жұпар иісімен басқа балалардан өзгеше болып тұратын.

Әбу Жұхайфә радияллаһу анһу былай дейді:

«Расулұллаһ саллаллаһу әләйһи уә сәлләм түс мезгілінде Батха ойпатына барды. Дәрет алып, (сапарда болғандығынан) бесін мен екінті намазын екі рәкәаттан оқыды. Намаздан соң адамдар түрегеліп, Расулұллаһтың қолын ұстап өз беттерін

сипай бастады. Сонда мен де Оның мүбәрак қолын ұстап бетімді сипадым. Байқасам, Оның мүбәрак қолы қардан да салқын, иісі өтірден де күшті екен!» (Ахмед, 4, 309)

Жаратылыс нұры терлегенде тәні шық түскен гүл жапырақтарына ұқсайтын еді.

Сақалы қалың болатын, оны бір тұтамнан артық ұзартпайтын. Қайтыс болғанында шашы мен сақалында жиырмадай ақ тал бар еді.

Қастары жаңа туған айдай болып, екі қасының арасы ашық, бір-бірінен алыстау еді.

Екі қасының арасында бір тамыр бар еді және ол тамыр Хақ үшін ашуланғанда білеуленіп шыға келетін.

Тістері маржандай болатын, және әрдайым мисуәк қолданатын әрі басқаларға оны жиі қолданылуын ұсынатын.

Кірпіктері ұзын әрі қара еді. Көздері үлкенірек, қарашығы қап-қара, ағы аппақ еді. Көздерінде күдірет қолымен ежелден жағылғандай сүрме бар еді.

Рухының айрықша кәмілдігі сияқты дене құрылысының бітімі де теңдессіз еді.⁸⁰

Бет-бейнесі толған айдай жарқырайтын-ды.

Хазіреті Айша радияллаһу анһә айтады:

«Расулұллаһтың жүзі нұр шашатыны соншама, түнгі қараңғыда жіпті оның жарығында сабақтайтын едім».

Екі жауырынының ортасында Пайғамбарлығының белгісі ретінде құдайы бір нышан бар еді. Көптеген сахабалар,

80. Қараңыз, Хақим, 3, 10; Ахмед, 1, 89, 96, 117, 127; 4, 309; Ибн Са'д, 1, 376, 412, 420-423; 2, 272; Ибн Кәсир, әл-Бидәйә, 4, 31,33; Термези, Шәмәил, 15 б.

осы нышанды сүюді армандап өмір сүрген. Қайтыс болғанда бұл мөрдiң жоғалып кетуi, бұл әлемнен өткенiн бекiткендей болды. (Термези, Шәмәил, 15 б; Ибн Са'д, 2, 272; Ибн Кәсир, әл-Бидәйә, 5, 231)

Дене құрылысы нұрдан болғандықтан қайтыс болғанда ешбiр өзгерiске түспеген едi. Хазiретi Әбу Бәкiр радиаллаһу анһу мұңлы, қайғылы, көзi мен көңiлi босаған бiр түрде «Жаратылыс Нұрына» қарап:

«О, Расулаллаһ! Өмiрiң сияқты өлiмiң де көркем ғой!» деп, мүбәрәк маңдайын сүйген едi. (Ибн Са'д, 2, 265; Ибн Әби Шәйбә, Мұсаннәф, 3, 57)

Көркем мiнезi мен ұстанымдарынан мысалдар

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның мүбәрәк жүзi жүздердiң ең келбеттiсi әрi ең тазасы едi. Еврей ғалымы Абдүллаһ ибн Сәлем һижрат кезiнде қызығушылықпен Аллаһтың Елшiсiн көрудi қалайды. Оның мүбәрәк жүзiн көргенде:

«Бұл бет өтiрiк айтпайды!» деп, мүсылман болған едi. (Термези, Қиямет, 42/2485; Ибнү Мәжә, Өт'имә, 1; Иқамәт, 174)

Харис бин Амр былай деген:

Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Минада немесе Арафатта болған кезiнде жанына барған едiм. Адамдар Оның айналасына жиналған едi. Сол кезде бәдәуилер келiп, Мырзамыздың нұрлы жүзiн көргенде ерiксiз:

«Бұл қандай мүбәрәк жүз!» деп айтып жатқан едi. (Бұхари, әл-Әдәбүл Мүфрәд, нө: 1148)

Өйткені Ондағы келбеттілік, айбындылық, нұр және әсемдіктің керемет дәрежеде болғаны сондай, Аллаһтың Пайғамбары екендігіне тиісті басқа бір мұғжиза, не дәлелдің қажеті жоқ еді.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір нәрсені ұнатпаса, онысы дереу өңінен байқалатын-ды. Ал, бір нәрсені ұнатса, разылығы да солай байқалатын-ды.

Тұңғыш жаратылған нұр – Оның нұры. Таза денесінде тыңдық және күшті ар мен табандылық бәрі бір жерде болатын. Беті ашылмаған қыздан да әдепті еді.

Көңіл дүниесінің тереңдігін тілмен айтып жеткізу мүмкін емес.

Жүзі ашақ нұрдай, әңгімесі тоқталмай аға беретін, әрекеттері әсем, тілінде қызылтілділік, сөздерінде шешендік, баяндауында төтенше көркемдік бар еді.

Артық сөз айтпайтын. Әр сөйлеуі даналық пен жарыққа толы еді. Аузына ешқашан өсек, не бос сөз алмайтын. Әркімнің ақылы, түйсігіне қарай сөйлесетін.

Сыпайы әрі кішіпейіл еді. Тарқылдап күлмейтін. Әрқашан жайдары еді.

Оны кенеттен көріп қалған адам именіп қалатынды. Онымен сұхбаттасып дос болған адам да, Оған шын жүректен ғашық болып, сүйетін еді.

Зиялы адамдарға дәрежелері мен түсініктеріне қарап құрмет көрсететін. Туыстарына да көп қарайласатын. Әһлү Бәйтімен (отбасы), сахабаларымен жақсы қатынаста болғанындай, басқа адамдармен де нәзік әрі ілтипатпен қарым-қатынас жасайтын.

Қызметкерлерін де разы қылатын-ды. Оларға өз кигенінен кигізіп, өзі жегенінен жегізетін. Жомарт, кешірімді, мейірімді, жанашыр, қайырымды еді. Кезі келгенде батыл, кезі келгенде жұмсақ болатын.

Берген уәдесіне берік әрі сөзінде де, ісінде де шыншыл еді. Мінез-құлық, ақыл-парасат тұрғысынан барлық адамзаттан жоғары әрі адамға тән барлық мақтауға лайықты еді.

Қысқаша айтсақ суреті әдемі, сирәті (жаратылысы) көміл, адамзат ішінде теңдесі жоқ ерекше жан еді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қажет болған кезде ғана сөйлейтін. Көбінесе тыныш, әрдайым мұңлы, үздіксіз терең оймен жүретін. Бір сөзді бастағанда, толығымен, бірталай мағынаны бірнеше сөзге жинап айта-тын. Сөздері керегінен көп те, аз да емес, анық, дәл еді. Мінез-құлқы өте жұмсақ болумен бірге, өте берік те айбатты еді.

Ашуланған кезінде орнынан түрегелмейтін. Хаққа қарсы келу мен шындықтың тапталуынан басқа нәрселерге ашуланбайтын-ды. Ешкім сезбейтіндей бір шындық, құқық тапталса да ашуланып, хақ пен әділет орнына келмейінше ашуы басылмайтын. Тек адамдардың хақын орнына келтіргеннен кейін ғана ашуы тарқап, тынышталатын еді. Өзі үшін мүлдем ашуланған емес. Өзін қорғау үшін ешкіммен таласпайтын.

Ол ешкімнің үйіне иесі рұқсат бермейінше кірмейтін. Өзі үйіне келгенде үйде өткізетін уақытын Аллахқа ғибадат етуге, жанұясына көңіл бөлуге және өзіне деп үшке айыратын еді. Өзіне бөлген уақытты да қарапайым, үстем адамдардың бәріне арнап, олардың ешқайсысын мақрұм қалдырмайтын. Барлығының көңілін көтеріп, өзіне баурап алатын.

Расулүллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның әрбір іс-әрекеті зікірмен жүзеге асатын-ды. Белгілі бір жерде отырудың әдет болып қалыптасып қалуына жол бермеу үшін мешіттің кез келген жеріне отыра кететін-ді. Мекендер мен орындарға қасиет артылуын және жиындарда тәкәппарлыққа есік ашатын іс-әрекеттерге де беріліп қалуына жол бермейтін.

Көпшілік жиналған ортада қай жер бос болса, соған отырып, адамдардың дәл осылай істеуін қалайтын.

Кімде-кім Одан өз қажетін сұраса, оның сұраған нәрсесінің маңызды, не маңызсыз болғанына қарамастан ол нәрсені тауып бермей, оны тауып беру мүмкін болмаса, мұқтаж адамның көңілін жылы сөзбен көтеретін. Ол әркімнің қайғы-мұңына ортақтасатын.

Адамдар қандай атақ пен мәртебеге ие болсада, бай мен кедей, ғалым мен надан, барлығы Оның алдында «адам баласы» деген ұғым себепті бірдей мәміле көретін еді. Оның бүкіл мәжілістері сыпайылық, ілім, ар-ұят, сабыр, тәуекелдік және иман (аманат) сияқты ерекшеліктер үстем болған жерлер болып табылатын.

Айыбы мен кемшіліктері үшін ешкімді кекетпейтін. Ескерту керек болған кездің өзінде де, алдындағы адамын ренжітпейтіндей нәзік жолмен ымдап жасайтын. Ешкімнің білінбеген айыбы және кемшіліктерінің артына түсіп, бақыламайтын әрі сондай жағдайлардың тексерілуіне де тиым салатын. Негізінде басқалар туралы жаман ой мен тексеру Аллаһтың бұйрығы арқылы болатын.

Сауабын күткен істен тыс мәселелер туралы сөйлемейтін. Сұхбат мәжілістері рухани рахат ішінде өтетін. Ол

сөйлеп жатқанда төңірегіндегілер бейне бір арбалғандай, Оны жан-тәнімен тыңдай-тын. Хазіреті Омар радиаллаһу анһұның айтуы бойынша, ондай кезде олардың бастарына бір құс қонса, сағаттар бойы ұшпай отырар еді. Одан сахабаларына дарыған әдептілік пен ардың күштілігі соншалық, олардың назарында Оған сұрақ қою «көргенсіздік» болып бағаланатын. «Даладан бір бәдеуи келіп Пайғамбар аләйһиссаләту уәссәләмға сұрақ қойса, сұхбатқа дәнекер болса екен, сөйтіп Оның нұры мен рухани байлығынан пайдалансақ» деп тіленетін.⁸¹

Теңдессіз батылдығы мен ерлігі

Одан күшті, үлкен қаһарманды ақылда елестету мүмкін емес. Оның киелі болмысында қорқыныш пен үрей сезімі мүлдем болмаған. Ол төтенше жағдайларда сабыр мен табандылық көрсететін. Қорқып, асығып ыңғайсыз әрекет жасамайтын.

Өзін өлтіргелі келгендердің арасынан «Йәсин» сүресінің бас жағындағы мына аяттарды оқып алып, қорықпай өтіп кеткен еді:

«Олардың мойындарына иектерін тіреген бұғаулар салдық. Сондықтан олардың бастары иілмейді (яғни бас иіп иманға келмейді). Олардың алдына бір бөгет, артына бір бөгет салып қойдық. (Сөйтіп) көздерін көлегейлеп тастадық. Сондықтан олар ешнәрсені көре алмайды».

(Йәсин сүресі, 8-9)

Хазіреті Әли радияллаһу анһу:

«Бәдір соғысының ең сұрапыл кезеңдерінде, кейбір сәттерде біздер Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның арт жағына өтіп алып, Оны пана тұтатын едік. Дүшпан шебіне ең жақын жерде Ол соғысып жататын-ды. Адамдардың ең батылы да, ең мықтысы да Сол еді» дейді. (Ахмед, 1, 86)

Ол и'ләю кәлімәтүллаһ (Аллаһтың сөзін үстем қылу) үшін әрдайым ең алдыңғы қатарда соғысатын-ды. Хүнәйн ғазауатында шайқастың алғашқы сәттерінде Ислам әскерлері бытырай қаша бастағанда, Ол еш тайсалмай дүшпанның ортасына кіріп, мінген атын алға айдап, сахабаларының намысын қамшылап, батылдықтарын күшейткен еді. Ақыры Аллаһтың жәрдемімен жеңіске жетті. (Мүслим, Жиһад, 76-81; Ахмед, 3, 157, 5, 286; Ибн Хишам, 4, 72; Уәқыди, 3, 897-899)

Ол саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Үмметіме ауыр түспейтін болғанда, ешбір жасақтан қалмай, барлығына қатысар едім. Аллаһ жолында шәһид болып, ақыры тірілтіліп қайтадан шәһид болып, жаңадан тірілтіліп қайтадан шәһид болуды қалар едім...» деген еді бірде. (Бұхари, Иман, 26; Мүслим, Имәра, 103, 107)

Біздің осында мағынасы шектеулі сөздер арқылы түсіндіруге тырысқан ұлы да киелі жаратылыстағы қасиеттер – Одан біздің санамызға түскен шықтар іспеттес. Иләһи вүслаттың (Аллаһтың разылығына бөлене білудің) сыры – Аллаһтың Кітабына және «Жаратылыс Нұрының» сүннету сәнийәсіне ықыласпен, шынайылықпен, қажыр-қайрат жұмсай отырып бағыну, сондай-ақ Аллаһ пен Расулының сүйгендерін сүйіп, сүймегендерін де жек көру. Осы екеуінің

айырмашылығы а'ләю иллийин мен әсфәлү сәфилин⁸² арасындағы айырмашылықтай шексіз. Аллаһ Расулының сана-сезімінен үлес ала білудің негізгі шарты – Оны сүю және Ол сүймегендерді жек көру.

82. **А'ләю иллийин:** жоғарылардың ең жоғарысы. **Әсфәлү сәфилин:** Төменнің ең төменгісі.

*Жалынды жүректен шығып,
Аңызға айналған махаббаттан
туындаған көңіл тебірентер Левіздер*

«Үмметімнің ішіндегі мені шексіз сүйетіндердің бір бөлігі менен соң келетіндердің арасынан шығады. Олар мені көре білу үшін мал-мүлкі мен үй ішін пида етуге (отқа, суға түсуге де) дайын...»

(Мүслим, Жәннәт, 12; Хақим, 4, 95/6991)

ЖАЛЫНДЫ ЖҮРЕКТЕН ШЫҒЫП, АҢЫЗҒА АЙНАЛАҒАН МАХАББАТТАН ТУЫНДАҒАН КӨҢІЛ ТЕБІРЕНТЕР ЛЕБІЗДЕР

Мұхаммеди ақиқатты түйсініп, одан өз үлесімізді ала білуіміз ақылдан гөрі махаббат және ғашықтықпен мүмкін болмақ. Оған бас иіюдің абыройын сезініп, рухани ләззатынан тату үшін Оның қатардағы үмметінің жай ғана бір өкілі болуды аңсап-армандаған пайғамбарлар да болған.⁸³

Ғашықтар Оның нұрлы жамалы мен жаратылысына назар салып, шексіз ғашықтыққа бөленгендіктен Одан тыс жаратылыс атаулының барлығы өздеріне бейне бір түкке тұрғысыз көрінген. Сөйтіп сондай ғашық жүректер Оның титтей бір тілегінің өзіне бола:

«О, Расулаллаһ! Ата-анам Саған құрбан болсын» - деп бас иген еді.

Ол туылған Рәбиуәл Әууәл айының қасиетті күні мен түні мұ'миндерге мархамат пен ғапу терезелері болып ашылған.

83. Қараңыз, Табәри, 9, 87-88; Ибн Кәсир, 2, 259, (А'раф сүресі 154 аятының тәфсірі).

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм ғашықтарының қияметке дейін үздіксіз жалғаса беретіндігін былай баяндаған еді:

«Үмметімнің ішіндегі мені шексіз сүйетіндердің бір бөлігі менен соң келетіндердің арасынан шығады. Олар мені көре білу үшін мал-мүлкі мен үй ішін пида етуге (отқа, суға түсуге де) дайын...». (Мүслим, Жәһнәт, 12; Хаким, 4, 95/6991)

Раббымыз біз – әлсіз бәнделеріне бұл киелі хадистің мазмұнына сай өмір берсін! Әмин!

Ерімбет (Ермұхаммед) Көлдейбекұлы Ол – Пайғамбарлар сұлтаны, адамзаттың асыл тәжі туралы былай жырлаған:

*Тегі араб болғанымен, адамзаттың баласы,
Құдай артық жаратқан мұсылманның данасы.
Ұмытылмас Ұлы ісі – Ұлылардың Ұлысы,
Мұхаммедтей жан тумас, мұминдердің Панасы.
Абдулланың ұрпағы, Қасымның ол – атасы.
Адамдықтың биігі, ар-иманның жотасы.
Әмина – өз анасы, Хадиша – халал зайыбы,
Фатимадай бибі еді – перзентінің лайығы.
Әзіреті Әлі – күйеуі, мұсылманның сүйеуі,
Жақсыларды жад етсең, тиер бір күн қайыры.
Ең ақырғы Пайғамбар – Бір Алланың Елшісі,
Құдай сүйіп дос етті, Құран – Оның Еншісі.
Қысылғанды деген, мұминдерді жебеген,
Қалаулысы Құдайдың – Жүректердің Емиісі.
Қиямет күн – қайымда, ішің толар уайымға,*

*«Құл һуаллаһ»- кәлима сонда жүргей ойыңда.
Тәңірге – махаббат, Пайғамбарға – салауат,
«Саллалаһу аләйһи» сәлеміңді дайында.⁸⁴*

Тегі христиан, Мұхаммеди ақиқатты біліп, түсінудің ләззатын татқаннан соң, көзінен жас тоқтамай тебіреншік Пайғамбар ғашығы болып, **Яман Деде**⁸⁵ атымен аталған бер-тін кездердің көңілшек ақыны төмендегі өлеңінде Ол жайлы қандай әдемі айтқан:

Сусыз қалсам, күйіп тұрған шөлдерде жан берсем, қайғы шекпеймін.

Жанартаулар жанады көкірегімде, дарияларда тұрсам да сөнбеймін.

Алаулар жауса аспаннан, оларды ұстасам да сезбеймін.

Жамалыңмен жұбатшы мені, күйіп тұрмын уа, Расулаллаһ!

Қандай бақыт саған деген махаббаттан көз жұмып, жолыңда жан беру!

Нәсіп болмай ма Сұлтаным! Үйіңнің табалдырығында жан беру?

Жұмыларда көздерім жеңіл болар, ах-ыңнан жан беру.

Жамалыңмен жұбатшы мені, күйіп тұрмын уа, Расулаллаһ!

84. Бұл өлең жолдары шығарма иегері, ұстаз Осман Нұри Топбаштың арнайы рұқсатымен бұл шығармаға қойылды. Ерімбет (Ермұхаммед) Көлдейбекұлы, Ұлағат сөзім ұрпаққа, 64-65 б. Алматы «МАРЖАН» жеке семьялық шағын кәсіпорны 1995.

85. Яман: Қазақ тіліндегі жаман деген сөзбен бірдей. Бірақ бұл жерде қазақшадағы «қатты, өте» деген астарлы мағынасымен қолданылған. Яғни ғашықтықта қатты, тым күшті деген мағынада айтылады.

*Басымды идім, байқұстың, бұл дерттің сенде шарасы.
Ернім күйді алаудан, аяғым жүреді ізіңмен.
Қашан тілесей, ілтипатыңмен сыйла бұл ҚЫТМИРді⁸⁶
Жамалыңмен жұбатшы мені, күйіп тұрмын уа, Расулал-
лаһ!*

Бұл шайырдың Пайғамбар махаббатындағы дәрежесін бейнелейтін мына бір естелікті оның шәкірттерінің бірі былай жеткізген:

«Бір күні сабақ бітіп, институттан шыққан едік. Түс мезгілі болатын. Тақсимге қарай бара жаттым. Германия елшілігі маңайында мешіт бар еді. Міне тап сол жерден бір өзім ғана өрлеп бара жатқам. Қарасам, Яман Деде. Мешіттің қабырғасына сүйеніп, бейне бір ақтық демін тапсырып жатқандай халде. Еш әлі жоқ, басын төмен иіп, салбыратып бүгілген қалпында тұр.

Дереу қасына жүгіріп бардым:

«Тақсыр! Жақсылық болғай! Не болды, аурып қалдыңыз ба?» - деп сұрадым. Қарасам, ұстазым жылап тұр.

«Тақсыр! Неге жылап тұрсыз, бір нәрсе болды ма?» - дедім. Яман Деде жіңішке де дірілдеген дауыспен:

«Жоқ, балам жоқ! Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз есіме түссе, есімді жоғалтып аламын. Тік тұруға шамам келмейді. Сонда бір жерге сүйенуім, не болмаса отыруым керек» - деді.⁸⁷

86. Құран Кәрімде Кәһф сүресінде баяндалған асхабү кәһф/үнгір иелері туралы айтады. Қытмир Аллаһқа иман келтіргендігі үшін жұрттарынан қуылған оншақты жас жігітке серік иттің аты. Жәннәтқа кіретіндігі айтылған бір неше жануардың бірі осы ит.

87. Мұстафа Өздамар, Яман Деде, 191-192 б. Марифет баспа үйі, Стамбул, 1994.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзін сахабаларына қатты сүйдіргені соншалық, бұл сүйіспеншіліктің тереңдігі мен күштілігін түсіндіру мүмкін емес. Мұндай бір сүйіспеншілік тек иләһи махаббат пен фәйздің арқасында ғана іске аса алады. Әйтпесе әсте мүмкін болмайды.

Ұхуд шайқасы күні жайсыз хабар Мәдинадағы халықты абыржытқан еді. «Мұхаммед саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өлтірілді!» деген бұл жайсыз хабар жеткенде, қаладағы мұсылмандар әбігреге түсіп, айқайлары Аршқа жеткендей болды. Әркім жолға шығып, келгендерден хабар алуға тырысып жатқан-ды. Әнсарлық Сүмәйра Бибі екі ұлы, әкесі, күйеуі және інісінің шәһид болғанын естігенімен, ол бұларға еш қайғырмай, өзін қайғыға салған негізгі жағдайды, яғни Аллаһ Расулын сұрап:

«Оған бір нәрсе боды ма?» - деп тұрған еді.

Қадірменді сахабалар:

«Аллаһқа хамд айтамыз. Ол жақсы, сен қалағандай тірі!» - десті. Сүмәйра Бибі:

«Оны өз көзіммен көрмейінше көңілім тыным таппайды. Маған Аллаһ Расулын көрсетіңізші!» - деді.

Оны көрсеткенде, дереу қасына барып киімінің етегінен ұстап алып:

«Уа, Расулаллаһ! Ата-анам Саған құрбан болсын. **Сен саусың ғой! Енді ешбір нәрсеге қайғырмаймын!**» - деді.
(Уәқыди, 1, 292; Ғәйсәми, 6, 115)

Сахабалардағы бұл асқан махаббаттың көріністерін олардың хадис шәриф риуаят еткен кездеріндегі халдерінен де байқай аламыз. Қадірменді сахабалар Хазіреті Пайғамбар

саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнан хадис риуаят етерде білмей қате айтып қалмау үшін және сол хадисті «Аллаһ Расулы айтты» деген рухани ауыр жауапкершілікті терең сезінгендіктен дірілдеп, беттері ұуаратын.

Мысалы, Абдүллаһ Ибн Мәсғуд **«Қалә Расулүллаһ»** (Аллаһтың Елшісі айтты) деп хадисті бастағанда ғажайып бір түрге еніп, қалтырап кететін. Және көптеген сахабалар адамның «ұмытып қалу» сияқты кемшіліктерін естерінде ұстап, сөзді Аллаһтың Пайғамбарына жалғағанда әсіресе: *«Осылай, не осы сияқты, осыған жақын...»* деп қосып айтатын-ды.

Амр бин Мәймун:

«Мен Ибн Мес'уд радиаллаһу анһуның бейсембі кештерінде жүргізген сұхбаттарына үнемі қатысып жүрдім. Мен оның бұл сұхбаттарында қайсы бір мәселе хақында (ауыр жауапкершіліктен): «Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм айтты...» дегенін еш естіген емеспін. Ол бір күні сұхбатын «Расулүллаһ Мырзамыз былай айтты...» деп, сөз бастады, бірақ оны жалғастыра алмай, басын төмен иді. (Біраз уақыт күткеннен соң) оған қарадым. Оның көйлегінің түймесі ашылып, көзінен жас парлап, түрегелген күйі ұрты ісіп тұрған екен. (Біраз уақыт осылай тұрғаннан кейін) сөзін былай жалғады:

«Рауслүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм осылай, не осыған жақын, не болмаса осыған ұқсас бір сөз айтқан еді». (Ибнү Мәжә, Мұқаддимә, 3)

Өйткені Ол – аса ұлы Пайғамбар болғаны сонша, хұтба оқығанда Ол сүйеніп тұратын құрма ағашының шөркесі де Одан айырылудан қиналып жылаған еді. Сусыз қалған үмметіне шүмектен аққан сияқты саусақтарынан мұғжизауи

түрде су ағызды. Дәрет алған суынан артылғанды ішкен науқастар шипа тауып, жазылды. Дастарханында отырғандар тамақтардың зікірін естіген.⁸⁸ Одан естелік болып қалған шашы мен сақалының мүбәрәк талдары, мешіттердің мінберінде сақталып, «сақал шәриф» атымен ғасырлар бойы үмметіне берекеттің дәнекері болды.

Қияметте махшардың имамы Ол,
Күнәһарлардың шапағатшысы Ол,
Үмметі үшін «үмметім, үмметім» деп жүрегі сыздаған
Ол саллаллаһу аләйһи уә сәлләм...

Лиуәүл-хамд⁸⁹ туы Оның қолында...
Бүкіл Пайғамбарлар Оның көлеңкесінде...
Жәннәттың есігін ашатын алғашқы қол Оның қолы...

Шәйх Ғаліп бұл жағдайды өлең шумақтарымен былайша тілге тиек еткен:

*Хұттан оқылады мәңгілік әлемнің мінберінде,
Үкімің орындалады сотта, жаза күнінде.*

*Келуің әнмен қарсы алынады Құдайдың ғарышында,
Киелі есімдерің айтылады жер мен көк күмбезінде.*

*Сен Ахмедсің, Махмұдсың, Мұхаммедсің Мырзам!
Аллаһтан бізге күшейтіліп жіберілген Сұлтансың Мырзам!*

Соңы қияметке дейін жалғаса беретін ғашықтар керуені Оның махаббатымен, шабытымен ағып жатыр. Әрі ағыла бермек! Дүние мен ахирет бақыты, сәлеметі Оған махаббат деген қордың арқасында ғана мүмкін болмақ.

88. Пайғамбарымыздың мұндай мүғжизалары үшін қараңыз, Бұхари, Мәнәкиб, 25.

89. **Лиуәүл-хамд**: Мұхаммед үмметінің махшар күні астында жиналатын хамд туы.

Рухани дамудың бірден бір шарты – махаббат. Бірақ биік тауға ұқсайтын бұл шарттың биіктігіне сай шыңырауы бар. Ол – жек көру. Екеуі де бір жерде... Махаббатты лайықтысына арнау, жек көруді болса, тиесілі болғанына бағыттау ләзім. Біз жек көргенімізге қарма-қарсы болғанға махаббат құрудың орнына махаббат құрғанымызға кереғар болғанды жек көруге жауаптымыз. Өйткені махаббат бәрінің алдында және оң қанатты құрайды. Ал, жек көру қарсы жақта әрі сол қанатта. Міне, мұсылман тұлға осы екі қанатпен ұшқан адам. Тек ұшқанда алдымен махаббат қанатын қағу керек.

Сүйген немесе жек көрген адамдарымыздың денелік тұрғыдан ешқандай айырмашылықтары болмауы мүмкін. Бірақ, біреуі нұрдан, екіншісі қарамайдың қақ ортасынан болғандықтан рухани айырмашылығы шексіз.

Жаратылыс Нұрына деген махаббатымыз және Оған қарама-қарсы болғандарға деген жек көруіміз мұның анық белгісі.

Бұрынғы замандарда мөрлерге қанатты сөз қақтыру әдет болатын. **Бәзми Әлем Уәлидә Сұлтан** деген кісі Аллаһ Тағала бұл әлемді Мұхаммеди нұрға деген махаббатының арқасында жаратқандығын баяндау үшін, мөріне төмендегі сөздерді жаздырған:

*«Махаббаттан болды, Мұхаммед пайда,
Мұхаммедсіз махаббаттан не пайда?..
Сен болмасаң, Бәзми Әлем кетер еді қайда?»*

Бертін кездердің атақты шәйх-ғұламаларынан Хазіреті **М. Әс'ад Әрбіли** Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләмға деген махаббатының көңіл тебіренгізер жалынымен өртенгенін қандай көркем баяндайды:

*Жамалың көрінгелі бері көктем алау! Раушан алау,
бұлбұл алау, бәйшешек алау, топырақ та, тікен де алау!*

*Барлық ғашықтарды күйдірген күндей жарқыраған
нұрың, Сондықтан көңіл алау, көкірек алау, жылаған екі көз
алау.*

*Мүмкін бе, ғашықтық шәһидің сондай алаумен жуындыру?
Тән алау, кебін алау, шәһидті жуатын таза судың өзі алау!*

Ал **Фүзули** болса, ол атақты Су қасидасында інкәр сезімге толы жүрек алауын былайша тілге тиек етеді:

*Ей, көз! Көңілімдегі ғашықтық отына суыңды шашпа,
Күшті ғашықтық жалынымен тұтанған бұл отқа су
төгу шара емес.*

Бірақ, көк күмбез судың түсіндей ме,

Әлде көз жасым көк күмбезді басып алды ма білмеймін.

*Бағбан гүл бақшасын сугарып бекер әуре болмасын!
мыңдаған гүл бақшасын сугарса да, Сенің жүзіңдей бір гүл
ашпайды!*

Ей, достар!

*Хазіреті Пайгамбардың қолын сүю арманымен өлетін
болсам,*

*Қабірімнің топырағынан құмыра жасап жарыма су
тарту етіңдер!*

Ағын су Рахмет Пайгамбары басқан топыраққа жетемін деп,

*Еш тоқтамай, өмірбойы тастан тасқа соғылып,
сергелдеңдеп ағуда...*

Ислам тарихының сахабалар кезеңінен кейінгі ең салтанатты дәуірін құраған Осман мемлекеті сұлтанынан шопанына дейін бүкіл халқы Пайғамбар махаббатымен ерекшеленген мемлекет. Бұл ұлы мемлекетті басқарған сұлтандар Пайғамбар аләйһиссаләтү уәссәләмға есімі аталған әр уақытта салауат пен сәлем айтудан артық құрмет көрсетіп, «қолымен жүрегін ұстау», Оның өмірбаяны оқылғанда, туу сәті баяндалған сөздерді жамағатпен «тік тұрып тыңдау» сияқты құрмет көріністерінің ең кәміл үлгілерін әдет-ғұрып ретінде қалыптастырған. Мәдинатүн Мүнәууәрә поштасы келгенде, жаңадан дәрет алмай, келген хаттарды сүйіп, көзіне сүрмей және құрметпен орындарынан тұрмай оқытқан бір де бір Осман патшасы жоқ.

Екіншіден Мәсжидүн-Нәбәуиді жөндеу кезінде әр тасты бой дәретін әрі бет дәретін ала отырып, бисмиллаһпен орнына қойған Османлықтардың бұл жөндеу кезінде Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның рухын мазаламау үшін балғасына киіз ораулары тарихта теңдесі жоқ әдептілік пен құрмет көрсету үлгісі.

Тағы да Османлықтар дәуірінде Мәдинатүн Мүнәууәраға жіберілетін «**Сұрра алайы**» қалаға кірмей тұрып жақын бір жерге түнеп, өздерін Мәдинаның рухани ауасына дайындап истихара жасағаннан кейін рухани ишаратпен Расулұллаһтың құзырына кіріп, зияраттарын орындап, елдеріне қайтарда шипа әрі тәбәрік ретінде Мәдинаның мүбәрак топырағынан алатын еді.

Тағы да Мәдинәтүн Мүнәууәраны қорғауға жауапты болған Османлық билері пәуескелерін (ат арба) Мәсжидүн-Нәбәуиден алысқа тоқтатып, әдептілікпен Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уәсәлләмның құзырына жаяу баратын еді.

Османлық сұлтандары өз суреттерін салғызғанда, сәл-делерінің ұшына сыпыртқының кішкентай бір үлгісі ретінде шашақ салғызатын. Мұны қайсы бір адам баласы біледі десеңізші?! Бұл шашақпен Харамәйнүш-Шәрифәйнің сыпырушы қызметкерлері екендіктерін сезініп, Харамәйнды сыпырып тазалайтын қызметкерлердің жалақыларын мемлекеттік қазынадан емес, өз қалталарынан төлейтін-ді. Осындай шексіз әдептіліктің мысалдарының бірі мынау:

Сұлтан І-Ахмед Хан Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның мүбәрәк аяғының суретін (қадамүш-шәриф) тәбәрік ретінде сәлдесінің үстіне салдырып, сол арқылы фәйзға бөленуді көксеген еді. Әрі сол сезімін былай тілге тиек еткен еді:

*Шіркін-ай, басымда тасысам әрдайым тәжімдей,
Пәк қадамын Пайғамбарлар сұлтанының,
Пайғамбарлар бағының нағыз раушаны – ол қадам иесі,
Ей, Ахмед! Бар да сүй Сол Раушанның қадамын.*

Әлем патшасы деген атаққа жеткен **Явуз Сұлтан Селім Хан** да, өзін Расулұллаһтың ақиқатына жеткізетін пайғамбар мұрагері әулиені дүниедегі барлық ізгіліктерден қымбат санап:

*Әлемге патша болу бекер талас екен,
Бір әулиеге шәкірт болу барлығынан үстем екен.*
- деген сөздерімен Аллаһ пен Расулұллаһтың досына жақын бола білудің қымбаттылығын әрі оған деген ынтызарлығын білдірген.

Хазіреті **Әзиз Махмуд Іһдаий** бұл махаббатты былай тілге тиек етеді:

*Қадамың рахметке, шаттыққа бөлейді, уа, Расулаллаһ!
Сен ғашықтардың дертіне дауасың, уа, Расулаллаһ!
Гүдаийге шапағат қылғайсың, әшкере, не жасырын,
Есігіңе келіп тұрған бір кедеймін, уа, Расулаллаһ!*

Хазіреті Айша радияллаһу анһә Расулұллаһтың нұрлы бет-бейнесін былайша түсіндіретін:

وَلَوْ سَمِعَ أَهْلُ مِصْرَ أَوْ صَافَ حَدَّهُ
لَمَا بَدَلُوا فِي سَوْمِ يُوسُفَ مِنْ نَقْدٍ
لَوَائِمُ زُلَيْحَا لَوْ رَأَيْنَ جَبِينَهُ
لَأَثَرَنَ بِالْقَطْعِ الْقُلُوبِ عَلَى الْأَيْدِ

«Мысыр халқы Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның келбетінің әдемілігін көргенде, Юсуф аләйһиссәләм үшін түк саудаласпас еді. Зилиқаны жамандаған әйелдер Расул Әкрәмнің нұрлы маңдайын көрсе, қолдарын емес, жүректерін кесер еді».

Хадис ғалымы, мүжтәһид **Имам Нәуәуи** өз болмысын Расулұллаһтың болмысында жойып, ғайып болғаны (рухани тұрғыдан Оның халің өз бойына дарытқаны) соншалық, Ол қарбызды қолымен сындырып жеді ме, әлде пышақпен кесіп жеді ме анық білмегендігінен оның назарында қарбыздың еш ләззаты жоқ болатын. Орта Азиядан Балқан түбегіне дейін Исламның фәйзі мен нұрын көңілдерге құйып, өсірген ұлы әулие **Қожа Ахмед Яссауи** бабамыз алпыс үш жасында дүние ауыстырған Расулұллаһқа деген шексіз махаббаты себепті ол да, осы (63) жасынан кейін жер бетіне қош айтып, содан қайтыс

болғанға дейін он жыл бойы мазар сияқты дәлізде иршад өмірін (тәлім-тәрбие міндетін) жалғастырған еді.

Имам Мәлік рахметұллаһи аләйһи «Расулұллаһтың аяғы басқан топырақ» деп құрметтеп, Мәдинада жануарға да мінбеді. Аяқ-киім де кимеді. Адамдар Одан хадис шәриф сұрап келгенде, оларды дәретін алып, сәлдесін орап, иіс май жағып әрі биіктеу бір жерге отырғаннан кейін ғана қабылдайтын еді. Өзін Пайғамбардың руханиятына әзірлеп, Оның мүбәрак сөздерін нақыл ететіндіктен өте әдепті болуға тырысатын еді. Раудада (Пайғамбар мешітінде) имам болған кезінде дауысын көтеріп сөйлемейтін еді. Сол кездің халифасы Әбу Жафар Мансұр біркүні дауысын көтеріп сөйлегенде:

«Ей, Халифа! Бұл жерде дауысыңды көтерме! Аллаһтың “Пайғамбардың алдында дауыс көтеріп сөйлемей” туралы ескертуі, сөзсіз, сенен әлде қайда абзал бәнделер болған сахабаларға жасалған еді» - деген.

Тағы да Хазіреті Имам Мәлік өзіне зұлымдық істеген Мәдина әкімі туралы:

«Пайғамбардың немересі болған ол кісіге қарсы махшарда дау көтеруге ұяламын!» деп, ақысынан кешкен еді.

Шайыр Нәби деген кісі қажылық сапарда Мәдинатүн Мүнәууәраға жақындағанда жолаушылар ішіндегі бір бидің ғапылдықпен аяғын Раудатүн Мұтаххараға (Пайғамбар мешітіне) қарай созғанын көріп қатты мұңаяды. Сол күйі төмендегі өлең шумақтарын жазып, Расулұллаһқа деген тағзымын білдіреді:

Сақсынғайсың! Әдептілікті тәрік етуден, Құдайдың сүйіктісі жатқан бұл жер,

*Құдайдың назары түскен, Мұхаммедтің жұрты бұл жер.
Ей, Нәби! Әдептілікпен кіргейсің, бұл дәрғаһқа,
Періштелер айналсында шыр айналған,
Пайғамбарлар табалдырығына жүзін қойған бұл жерге.*

Жүрек тебіренісі мен ізгі ниетке бола Расулұллаһтың аян беруімен Рауданың азаншылары таң намазы кезінде бұл өлеңді мұнаралардан оқиды. Пайғамбардың бұл ілтипаты Нәбиге қатты әсер етеді, сөйтіп ол көзінен жас төге отырып, Раудаға кіреді...

Жансыз жаратылыстың өзі Оған ғашық болып сүйген.
Хазіреті Әли радияллаһу анһу былай деген:

«Меккеде Пайғамбар аләйһиссаләту уәссәләм Мырзамызбен бірге едім. Меккенің кейбір аймақтарына бірге бардық. Таулы да ағашты жерлерден өттік. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қасынан өткен таулар мен тастар: «әс-Сәләмү әләйкә йә Расулаллаһ!» деп сәлем беріп жатты. (Термези, Мәнәқиб, 6/3626)

Пайғамбар ғашығы **Сүлеймен Челеби** де:

«*Ғажап бір нұр-кім, Құн түңгі көбелек!*» деп, күннің де Оның айналасында айналған жынды көбелек тәрізді екендігін айтады.

Ақын **Кемал Едиб Күркчүоғлу** аспандағылардың Расулұллаһтың мигражға шығуынан ерекше шаттыққа бөленгендігін былай тілге тиек етеді:

*Миграж кешінде келбетін тамаша қылдым деп,
Аспан шүкір сәждесіне жерге жығылады...*

*Жәбірейіл түн сайын құштарлықпен ихрамға кіреді,
Құрметтімнің қасиетті мекеніне қонақ болып барсам деп...
Оны бір көрген тағы бір көрсем, нұрлы жамалын деп,
Аллаһ-Аллаһ дей отырып таңданады да, есінен танады...*

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм адамзат жаратылысындағы астарлы махаббатты дамытып, ұлықтататын құдайы махаббаттың көрініс орталығы. Шынында да мұсылман тұлға Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның алдында жүрегі лүпілдеп, мәңгілікті сезінгенде, әрі рухын нәпсілік бейімдер мен армандардан арылтқанда ғана Оның махаббатынан өз үлесін алудың, Ондай болудың жолына түскен дегені.

Мынаны қараңыз, Хазіреті Мәуләнә құддисә сирруһ қандай көркем айтқан:

*«Екі дүние бір көңіл үшін жаратылған! “Сен болмасаң,
Сен болмасаң бұл әлемді жаратпас едім!” деген сөздің
мағынасын жақсылап ұқ!»*

ҚОРЫТЫНДЫ

Кітаптың басынан бері айтып келе жатқандарымыздан мынаны түйіндеуге болады:

Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамызға немесе Оны еске салатын кішігірім бір нәрсеге қаншама құрмет көрсетілсе де жеткіліксіз деп ойлаймыз. Өйткені Ол ұлы Пайғамбар **«Мүтәал»**, яғни адамзат түсінігі мен қиялдауынан тым жоғары болған Аллаһ Тағала тарапынан **«Хабибім»** (сүйіктім) деген атауға ие болған. Әлемнің ұлы Жаратушысы: **«Расында Аллаһ және періштелері Пайғамбарға көп салауат айтады. Әй, мү’миндер! Сендер де Оған салауат айтып, толық бойсұна отырып сәлем беріңдер!»** (Аһзаб сүресі, 56) деп айтып, сансыз періштелерімен бірге «салауат пен сәлем» бергенін Құрани ақиқатпен білдіріп отырғанда, Оның ерекшелігіне, абзалдығы мен кемелдігіне жақындау әрі Оны толық түсіну адамзаттың мағынасы шекті сөздері арқылы мүмкін емес жағдай. Сондықтан бұл әңгімені «шексіз үнсіздікте» нүктелеуден басқа шара жоқ! Адамзаттың тілі мен баяны Оны түсіндіруге мүлдем әлсіз. Біздің баяндағанымыз да мұхиттың бір тамшысы іспеттес...

Оның негізгі сипатын толық мағынасымен түсіндіруге ешқандай пенде қол жеткізе алмады. Оның ұлағатты да көркем ахлағы мен жаратылысын лайықты түрде ешкім түсіне алмады. Ғалымдар, даналар, ойшылдар, тіпті Жәбірейіл аләйһиссәләмның өзі Оның жолын қууды «абырой», есігінде қайыршы болуды да «дәулет» деп білді.

Бұл жағдайды мәуліт өлеңін жазған Сүлеймен Челеби көркем түрде былай қорытындылайды:

*Үмметің болғанымыз – бізге дәулет!
Қызметіңде болғанымыз – бізге абырой!*

Аллаһ пен Расулынан басқасына көңіл аудармай, жабайы бақшалардың жасанды гүлдеріне алданбаған мұ'миндер қандай бақытты!

Барлық жасушаларымызбен Рахмет Пайғамбарының рухани кеңістігіне қанат қағып, Раббымызға оралайық.

Оның махаббаты арқылы Раббымызға жалынайық.

Ол өткен замандағы, осы кездегі және болашақтағы барлық мақлуқатқа:

Мүбәрәк болсын!

Берекет болсын!

Рахмет болсын!

Ол Сәйидүл-Кәунәйн – Мұхаммед Мұстафаға салауат!

Ол екі дүниенің мырзасы, Мұхаммед Мұстафаға салауат!

Ол Расулус-Сәқаләйн – Мұхаммед Мұстафаға салауат!

Ол адамзаттың әрі жындардың пайғамбары

Мұхаммед Мұстафаға салауат!

Ол Имамүл-Харамәйн – Мұхаммед Мұстафаға салауат!

Ол қасиетті екі жердің (Мекке-Мәдинаның) имамы,

Мұхаммед Мұстафаға салауат!

Ол Жәддәүл-Хасанәйн – Мұхаммед Мұстафаға салауат!

Ол Хасан мен Хүсейннің атасы,

Мұхаммед Мұстафаға салауат!

Тайғалбарлардың Мүгежизалары
және Құран Кәрім

«Ал, олар мойындамаған нәрсе – Лауһул-Махфузда
сақталған Ұлы Құран».
(Бұруж сүресі, 21-22 аяттар)

ПАЙҒАМБАРЛАРДЫҢ МҮҒЖИЗАЛАРЫ және ҚҰРАН КӘРІМ

Аллаһ Тағала құлдарын һидайәтке (тура жолға) салу үшін оларға сыйлаған ерекше сипаттарға қосымша, іштерінен жаратылысы өте ерекше, салиқалы бөнделерін жол сілтеуші етіп жіберген. Сондай салиқалы адамдардың уахимаен жіберілгендерін – Пайғамбар деп атайды.

Раббымыздың адамзат баласына өзгеше жәрдемі ретіндегі пайғамбар жіберу жағдайы бүкіл адамзатты қамтуы үшін Хазіреті Адам аләйһиссәләмнан бастау алған. Сондықтан Хазіреті Адам ағамыз тұңғыш адамзат әрі тұңғыш пайғамбар.

Уақыт өте келе адамдар бұрмалаған иләһи уахидің мазмұны мен мәнін қоғамдық дамуға сай, жаңа үкімдермен толықтырып, жаңа пайғамбар арқылы жария ету – Аллаһтың әдеті. Бұл жағдай Хазіреті Адам аләйһиссәләмнан бастап, соңғы пайғамбар Мұхаммед Мұстафа саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға дейін осылай жалғасқан.

Хақ Тағала салиқалы құлдарының ішінен таңдап, оны пайғамбар етіп жібергенде адамдар оған:

«Сен пайғамбар екендігіңді алға тартып тұрсың ғой!

Ондай болса, бізге адам күші жетпейтін, төтенше іс (мұғжиза)⁹² көрсет!» десетін.

Жіберілген пайғамбар да өмір сүрген кезеңі мен ортасы құптаған кәсіп пен іс саласында адамның шамасы жетпейтіндей төтенше оқиғаны іске асыратын-ды. Жүрегін толығымен бейқамдық басып қалмаған бақытты жандар:

«Йә, солай екен. Сен пайғамбарсың!» деп, иман келтіретін еді. Ал, ішкі жандүниесі нәпсілік арман мен бейімдердің кесірінен қатайып қалғандар болса, олар пайғамбарға сиқыршы деп жала жауып, оған дұшпандық ететін.

Әр пайғамбардың өз кезеңінің қажеттіліктеріне қарай көптеген мұғжизалар көрсеткені – тарихи шындық.

Хазіреті Исаның кезінде ең назар аудартатын ғылым ден саулық саласы (медицина) және ең атақты адамдары ауруларды емдейтін дәрігерлер еді. Сол себепті Хазіреті Исаға дәрігерлерді де шараясыз қалдыратындай мұғжиза берілді: Мәселен, соқырлардың көзін ашу, өліктерді тірілту сияқты.

Хазіреті Мұсаға, ол өмір сүрген дәуірде қоғам сиқыр саласында дамығандықтан, оған сиқыршылардың үнін өшіретін мұғжиза берілуі де сол хикметтен туындаған.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу әләйһи уә сәлләмның кезінде болса, шешендік, айтыс және әдебиет аса дамыған еді. Халық ұнатып, құмартқан адамдар – бұл салада атағы шыққан адамдар еді. Мұғжизалардың мақсаты көпшілікті арбап пайғамбарларға бағындыруды қамтамасыз ету. Сондықтан, қоғамның бойсұнуын қамтамасыз ету мақсатымен

92. «Иғжаз» – адамды әлсіз қалдыру, артқа қалдыру және сайыста алдыға өту деген мағыналарға келеді. Иғжаздың іске асқан оқиғаға «мұғжиза» дейді. (Ибнү Манзур, Лисәнүл- Араб, «عجز» тармағы, 5, 369)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға барлық мұғжизаларына қосымша әрі бәрінен де күшті – Құран Кәрім мұғжизасы берілді.

Тәңір бұйрығы болған Құран Кәрім мәңгілік алау тәрізді Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм арқылы күллі адамзатқа ұсынылған. Сондай-ақ оның игжазы шешендік пен әдебиетті жақсы түсінетін «асрү саадат» (бақыттылық ғасыры) адамының Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға бойнсұнып, бағынуын қамтамасыз еткен ең әсерлі мұғжиза. Хазіреті Омар Аллаһ Расулын өлтіру сияқты тым жаман бір мақсатпен жолға шыққанымен, кездейсоқ естіп қалған Құранның бір неше аяты арқылы күпірлік қараңғылығынан һидайәт нұрына қол жеткізуі бұл жағдайдың ең белгілі мысалдарының бірі.

Мына жағдайды да ескере кеткеніміз жөн болар, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнан бұрын келген пайғамбарлардың көрсеткен мұғжизалары тек өз кезеңдерімен ғана шектелген. Пайғамбар аләйһиссаләту уәссәләмның нұбууәті (пайғабарлығы) болса, қияметке дейінгі барлық замандар мен мекендерді қамтитын болғандықтан, Ол бұрынғы пайғамбарларға берілген билік, күш-қуат пен мұғжизалардың барлығына ие әрі одан да жоғары деңгейде. Өйткені, қияметке дейінгі келетін барлық адамзат баласы Оның мұғжизаларын көруге тиіс. Сондықтан Құран Кәрім Оған қияметке дейін жалғасатын ең ұлы мұғжиза ретінде сыйланған.

Бұл жағдай аят кәрімәмен де бекітіліп, былай делінген:

«Олар: “Оған Раббынан қалайша мұғжизалар түсірілмейді?” дейді. (Сен): “Мұғжизалар – тек қана Аллаһтың жанында. Ал, мен тек әшкерә ескертуші ғанамын” деп айт.

Оларға әрдайым оқылып тұрған кітапты саған түсіруіміздің өзі (мұғжиза ретінде) жеткілікті емес пе? Анығында иман келтірген қауым үшін онда рахмет пен ғибраттар бар». (Анкәбут сүресі, 50-51)

Бұл аяттар уахи сияқты төтенше жағдайға кездескен Арабтардың үрейленіп, сасқалақтап Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыздан дәлел сұрағандықтарынан түсіп, ең күшті дәлел мен мұғжизаның Құран Кәрім екендігін баяндаған еді.

Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз:

«Сөзсіз, жіберілген әрбір пайғамбарға адамдардың хидатына дәнекер болатын мұғжиза берілген. Маған берілгені – Аллаһтың маған уахи еткен кәләмі – сөз түрімен келген Құран Кәрім. Сол себепті қиямет күні үмметімнің саны өзге үмметтерден көп болады деп үміттенемін» - деген. (Бұхари, Итисам 1, Фәдәйлүл Құран 1; Мұслим, Иман, 279)

Құран Кәрім – парасат арқылы түсінілетін мұғжиза. Сондықтан Құранға бағынғандар көбірек болады. (Сүюти, әл-Итқан, 4, 3)

Екіншіден, адам баласын өзге тіршілік атаулысынан ажырататын ең басты сипаттар – ақыл мен баяндау ерекшелігі болғандықтан ең соңғы және ең кәміл кітап Құранның иғжазы да ең көп ақыл мен баяндау сатысында іске асқан. Сондай-ақ аят кәримәда былай айтылады:

«Рахман Құранды үйретті. Адамды жаратты. Оған баянды үйретті». (Рахман сүресі, 1-3)

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қияметке дейін жалғасып, күші жойылмайтын Құран мұғжизасымен бірге бұрынғы пайғамбарларға берілген

мүғжизалар сияқты заман мен мекен тұрғысынан шектеулі болған көптеген мүғжизаларға да ие. Ол мүғжизалар туралы да том-том шығармалар жазылған. Пайғамбар Мырзамыздың мүғжизаларынан бірнеше мысал келтіретін болсақ:

Меккеде Құрайшытықтар одан мүғжиза көрсетуін сұрағанда, Пайғамбарымыз айды екіге бөлген.⁹³

Азғантай азық-түлікпен көптеген адамның қарнын тойдырған.⁹⁴

Саусақтарынан су аққан. Сонда сусыз қалған қалың әскер суға қанып ішкен және басқа да қажеттеріне жаратқан.⁹⁵

Жерден алған бір уыс топырақты дұшпан әскеріне шашқанда, топырақ барлығына тиіп, көздеріне кірген. Бәрі де кері қайтып қашып кеткен.⁹⁶

Расулұллах сүйеніп хұтба оқыған құрма шөркесі мінбер жасалғанда, Хазіреті Пайғамбардан айырылсудың қасіретінен ыңырсып жылаған.⁹⁷

Расулұллах саллаллаху аләйһи уә сәлләм алды мен артын бір мезетте көре алатын-ды.⁹⁸

93. Қамар сүресі, 1-3; Бұхари, Мәнәкиб 27, Мәнәкибүл Әнсар 38, Тәфсир, 54/1; Мүслим, Мүнәфиқун, 43, 47, 48; Ахмед, 1, 377, 413.

94. Бұхари, Мәғазі 29, Мәнәкиб 25, Әт'имә 6; Мүслим, Әшрибә, 141, 142; Термези, Мәнәкиб, 6; Муатта, Сифәтүн-Нәби, 19.

95. Бұхари, Мәнәкиб 25, Шүрут 15, Жиһад 132; Мүслим, Фәдәил, 6; Термези, Мәнәкиб, 6.

96. Мүслим, Жиһад, 81.

97. Бұхари, Мәнәкиб, 25; Термези, Жұма 10, Мәнәкиб 6; Нәсәи, Жұма, 17; Ибнү Мәжә, Иқамә, 199; Дәріми, Мұқаддимә 6; Салат, 202; Ахмед, 1, 249, 267, 315, 363.

98. Бұхари, Азан, 88.

Түнде күндізгідей жарықпен көре білетін.⁹⁹

Күннің, не айдың жарығында жүрсе де, көленкесі жерге түспейтін.¹⁰⁰

Ең ұлы мұғжиза – ҚҰРАН КӘРІМ

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзінің Аллаһтың Елшісі екендігін және Аллаһтан уахи алғандығын адамдарға жария етіп, барлық адамдарды Исламға шақыра бастағанда, Меккелік пұтшылдар Оған деген қарсылықтарын одан әрі арттырды. Аллаһтың түк нәрсе түсірмегендігін¹⁰¹, Құранның Аллаһтың сөзі еместігін, оның адам сөзі әрі Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өз ойынан шығарып Аллаһқа таңығандығын алға тартты.¹⁰² Сөйтіп Аллаһ Расулының жыннанғанын, Оның жай ғана бір шайыр екендігін, жадығой, сиқыршы және дуаланып қалған біреу екендігін де алға тартты.¹⁰³

Осыған орай Аллаһ көпірлер алға тартқан ойларының теріс екендігін ортаға салды¹⁰⁴ және Құранның Жәбірейіл арқылы жер мен аспанды жаратқан, күллі әлемнің Раббы тарапынан түсірілгендігін баяндады.¹⁰⁵

99. Бәйхақи, Дәләйлүн-Нүбууә, 6, 75.

100. Сүюти, әл-Хасаисүл-Күбра, аударған, Наим Ердоган, Стамбул., 2003, 186 б.

101. Мүлік сүресі, 9.

102. Мү'минун сүресі, 38; Мүддәссир сүресі, 24-25.

103. Юнус сүресі, 2; Хижр сүресі, 47; Фұрқан сүресі, 8; Сад сүресі, 4; Дұхан сүресі, 14; Тур сүресі, 29-30; Қалам сүресі, 51.

104. Хаққа сүресі, 41-42; Тәкуир сүресі, 25; Шұара сүресі, 210-211.

105. Бақара сүресі, 97; Шұара сүресі, 192-194; Сәжде сүресі, 2; Уақыя сүресі, 80.

Кәпірлер Құран және ол туындаған көз туралы алға тартқан ойларында асқан қайшылықтарға тап болғандықтарын көрген сайын басқа шаралар іздестірді. Құранда бұрынғы қауымдардың әңгіме-қиссалары айтылғанын естігенде, оны Хазіреті Пайғамбардың өз ойынан шығарып алғанын және оған үйретілген бұрынғы ұлттардың әпсанасы деп қаралық жасай бастады.¹⁰⁶ Құранды Хазіреті Пайғамбарға бөтен бір адамның үйреткенін алға тартты. Аллаһ Тағала болса, Құран Кәрім сияқты апанық араб тілінде түскен бір кітапты ана тілі арабша болмаған адамның жаздырып, үйретуінің қисынға жатпайтындығын айтып, олардың бұл тұрғыдағы ойлары мен сөздерін де босқа шығарды.¹⁰⁷

Кәпірлер Хазіреті Пайғамбар мен Құран хақында айтқан мұндай сөздеріне өздері де толық қанағаттанбай, үнемі ой-пікірлерін өзгертіп, бір-біріне қайшы ойлар алға тарта бастады.

Міне, осы жокқа шығарушы қауым өкілдерінің Құранның шын мәнінде Аллаһтан келген кітап екендігіне көздері жетсін деп, оны дәлелдеп белгілейтін кейбір мұғжизалар қажет еді. Сондықтан Аллаһ Тағала Құран Кәрімнің өзін түрлі ерекшеліктері арқылы теңдессіз мұғжиза қылды. Осылайша Құран өз мәні мен мазмұнының һәм Пайғамбарымыздың дұрыстығының дәлелі болды.

Құран Кәрім аса ұлық мәртебеге ие болғанықтан, шешендігі, үкім шығару мен орнату (тәшриғ) ерекшелігі және білдірген ғайыбтық хабарлар сияқты түрлі тұстарымен адамдарды өзіне үқсас бір сөз келтіруге тым әлсіз қалдырған.

106. Фұрқан сүресі, 4-5.

107. Нахл сүресі, 103; Шұара сүресі, 210-212.

Міне, бұл тұрғыдан да ол айбынды бір мұғжиза екендігін көрсетуде.¹⁰⁸

Жоққа шығарушы көпірлер Құран Кәрімді Пайғамбар саллаллаһу әләйһи уә сәлләм Мырзамыз ойдан шығарып алған деген сияқты толығымен тиянақсыз ойларды алға тартып, тек өздерінің зияндарын ғана ұлғайтты. Әсілі, бұл мұғжиза кітаптың Аллаһ Расулы саллаллаһу әләйһи уә сәлләмға түскен тәңірлік уахидан басқа нәрсе еместігін, олар ұждандарында толық сезіп тұрған еді. Өйткені, **жетім әрі үмми (жазуды танымаған) Пайғамбар адамдардан сабақ алмаған. Адамзатты зұлымдық пен надандық деген қараңғылықтан құтқару үшін, оларға ғайб әлемінің тілмашы әрі Хақ мектебінің ұстазы ретінде келді.**

Расында Оның қырық жасына келген шағы адамзат баласы үшін ең үлкен өзгеріс сәті болды.

Қырық жыл бойы надан, қараңғы қоғамның ортасында өмір сүрді. Халқы Оның кейін орнататын кемелдіктердің көбінен бейхабар еді. Ол әлі мемлекет басшысы, уағызшы әрі көркем баяндаушы ретінде танылмаған еді.

Бұрынғы өтіп кеткен ұлттар мен пайғамбарлардың тарихынан, қиямет күнінен, жәннәт пен жәһәннәм туралы айтқаны әлі естілмеген еді. Ол тек қана өз тұлғасына тән ұлы да көркем мінезге толы ғұмыр кешіп жатқан еді. Бірақ, Құдайдың нұсқауымен **Хира** үңгірінен қайтқанда толығымен өзгерген еді.

Тәблиғқа (дағуатқа) бастағанда бүкіл Арабстан қорқыныш пен үрейге түсті. Оның таңғажайып шешендігі

108. Мұхаммед Саид Рамазан әл-Бути, Мин Рауан-ил-Құран, Бәйрут, 1996, 125 б.

мен баяндауындағы күштілік арабтарды арбап алды. Өлең, әдебиет, шешендік және айтыс сайыстары кенеттен тоқтап қалғандай елдің назарынан тыс қалды. Енді ешбір ақын сайыста жүлдеге жеткен өлеңін Қағбаның қабырғасына іле алмайтын болды. Осыменен ғасырлар бойы жалғасып келе жатқан әдет тарихтың беттерінен ғана орын алатын болды.

Үмми адам – Пайғамбарымыз саллаллаһу әләйһи уә сәлләм мәдениеттен алыс, қараңғы қоғамда дүниеге келіп, ортаға салған ғылыми және даналық шындықтар арқылы өз дәуірінің адамдарын дәрменсіз, бейшара қалдырғаны сияқты қияметке дейін ешкім жете алмайтын мұғжиза дариясымен ортаға шықты. Құран Кәрім көне тарихи оқиғаларға шолу жасап, келешектегі жағдайларға дейін, бірталай ғылыми және техникалық мәселелерге ишарат еткен. Бір мың төрт жүз жылдан бері ешбір ғылыми зерттеулер мен жаңалықтар және табыстар оны өтірікке шығара алмады. Бұл айдан анық жағдай. Алайда әлемнің ең атақты энциклопедиялары қазіргі таңның өзінде жыл сайын қосымша томдармен толықтырылып, түзетулер мен өзгертулер енгізуден бас тарта алмай тұр.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу әләйһи уә сәлләм өзінің Хақ Тағаланың жер жүзіндегі халифасы (өкілі) екендігін іс жүзінде бүкіл адамзатқа көрсетіп, үйретіп кеткен.

Ол әлеуметтік, мәдени және экономикалық құрылымдарға, ел басқару мен халықаралық қатынастарға байланысты ең кәміл ережелер мен қағидаларды орнатып қалыптастырды. Бұл жағдайдың шын хикметін ең күшті, таңдаулы ғұламалардың өзі өмірбойы жүргізетін зерттеулерден, адам және әлем (зат) туралы қол жеткізетін кең

тәжірибелерден кейін ғана түсіне алады. Әрине, адамзаттың білімі мен іс жүзіндегі тәжірибесі дамыған сайын Мұхаммеді ақиқат одан да жақсы аңғарыла бермек.

I. ҚҰРАННЫҢ ЖЕКПЕ-ЖЕККЕ ШАҚЫРУЫ (ТӘХАДДИ)

Аллаһ Тағала Құранның мұжиза кітап екендігін оны жоққа шығарушыларды жекпе-жекке шақыру (тәхадди) арқылы дәлелдеп, белгілеген.

Құранның жекпе-жекке шақыруы кәпірлерді кенеттен сасқалақтатпау және олар өз мүмкіндіктері мен күштерінен толық пайдалана білсін үшін, бұл шақыру төрт сатыда іске асқан:

1. Бірінші сатыда мүшріктерден Құранның барлығына ұқсас кітап келтірулері талап етілген:

«(Ей, Расулым!) “Шын сөйлеп тұрған болсаңдар, Аллаһ тарапынан мына екеуінен де (маған және Мұсаға түскен кітаптардан) дұрысырақ бір кітап әкеліңдерші! Мен соған ілесейін” - деп айт». (Қасас сүресі, 49)

«Айт: Ант етемін! Бұл Құранның ұқсасын келтіреміз деп, адамдар мен жындар жиналса, тіпті біріне-бірі көмектесе де, оның ұқсасын келтіре алмайды». (Исра сүресі, 88)

«Егер (олардың) айтқаны рас болса, көне онда оның ұқсасы бір сөз келтірсін!» (Тур сүресі, 34)

2. Мүшріктер Құранға ұқсас кітап келтіруге дәрменсіз болғандықтан, екінші сатыда оларға жеңілдік жасап,

Құранның сүрелеріне ұқсас он сүре келтірулері талап етілді. Меккеде түскен Һуд сүресінде былай делінген:

«Әлде, “Оны (Құранды) өзі жасады” дей ме? (Ей, Расулым! Оларға) айт: Айтқандарың шын болса, Аллаһтан бөлек (көмекке) шақыра алатындарыңды шақырып, сол сияқты он сүре келтіріп көріңдерші!» (Һуд сүресі, 13)

Бірақ кәпірлер бұл шақыруға да еш қарсылық бере алмады.

3. Үшінші сатыда Құранның қандайда бір адамның ойынан шыққан сөз болмағандығы, әлемдердің Раббы Аллаһ Тағаладан келгендігіне еш шүбә жоқтығы қуатталып, жоққа шығарушылардың Құранның тек бір сүресінің ғана ұқсасын келтірулерін талап етті.

«Әлде, оны (Мұхаммед өз ойынан) жасап алды дей ме? (Хабибім! Оларға) Айт: Айтқандарың рас болса, кәнеки, Аллаһтан басқа күштерің жеткендерді шақырыңдар, (бәрің бірге) оның ұқсасы болған бір сүре келтіріңдерші!» (Юнус, 38)

4. Мүшріктер бұған да жауап бере алмағанда, төртінші сатыда Құран оларды дәл өзінің ұқсасы болмаса да, біраз ұқсайтындай сөз келтіруге шақырды:

«Егер, құлымызға түсіргеніміз туралы қандай да бір шүбәларың болса, кәнеки, онда оның сүрелерінің біреуіне (қайсы бір тұстан болса да) ұқсас бір сүре келтіріңдер, егер, айтқандарың рас болса, Аллаһтан бөлек кәуәгерлеріңді де (көмекшілеріңді) шақырыңдар!»¹⁰⁹ (Бақара,23)

109. Назар аударатын болсақ, Аллаһ Тағала әр жолы қалағандарынша барлық мақлұқат атаулыдан жәрдем ала алатындықтарын айтып, Құранның адам сөзі еместігін айдан анық түрде жария қылған болып тұр.

Мүшріктер ең алғашында Құранның ұқсасын келтіруге шақырылған еді. Жекпе-жекке шақыру мәселесінде ең соңғы сатыда түскен бұл аятта болса, Құранға қайсы бір ерекшелігі тұрғысынан титтей де болса ұқсас сөз келтірулері ұсынылған еді. (Драз, ән-Нәбә, 84 б.)

Соңғы сатыдағы жекпе-жекке шақырудың жалғасындағы аят кәрімәда¹¹⁰ болса, кәпірлерге ескерту жасалып, ешқашан Құранға ұқсас сөз келтіре алмайтындықтары, осыған орай қарсылықтан бас тартып иләһи азаптан құтылуларының өздері үшін тіпті жақсы болатындығы хабарланған. Бұл аяттағы “وَلَنْ تَفْعَلُوا: **мүлдем жасай алмайсыңдар**” деген бөлімі күшті бір сенім мен нақтылық сезімін білдіргені сонша, мұндай бір үкім тек білімі мен құдіреті шексіз, толық та кемшіліксіз зат – Аллаһ тарапынан ғана беріле алатын еді. Расында Аллаһтан басқа ешкім адамзат тұрғысынан ғайыб, яғни белгісіз және жабық болған келешекке байланысты мұндай нақты үкім бере алмайды, мұндай нақты баяндаулар жасай алмайды.

Жоққа шығарушылар өздерінің әлсіздіктерін әшкерелеген бұл иләһи сөздерді естіді. Естігені соншалық одан әрі ашуға булықты. Бірақ еш нәрсе де істей алмады. Бұл туралы иләһи баян жан-жаққа жайылды, осылайша олардың Құранға ұқсас сөзді әсте келтіре алмайтындығы әбден ұғынықты болды. Бұл аят кәрімә олардың әлсіздіктерін ауыздан-ауызға жеткізді, көкжиектен-көкжиекке тасыды. Олардың әлсіздіктері мен дәрменсіздіктерін бекітті де ауыздарына таңба басты. (Рафи'и, И'жәз, 142 б.)

Егер, бұл аяттар жекпе-жекке шақырған мүшріктердің Құранға жауап беруге күштері келсе, Хазіреті Пайғамбардың

пайғамбарлығын жоққа шығару мәселесіндегі тым асыра әуестері себепті қолдарынан келгенді аямай, қайткенде де өз мақсаттарына жетудің шараларын іздестіретін еді. (Сәбунни, Матуридийе Ақаиді, 47, 113 б.)

Алайда, әдебиет туралы өткізіліп келе жатқан мәдени іс-шараларға, жәрменкелерге қатысып, өзара барынша бәсекелескен, сайысқа түскен күшті шайырлар мен айтыскерлер бас қосып, Құранға ұқсас бір сөз келтіруге, оның ұқсасын шығаруға батылдары бара алмады. Олар Құранның шын екендігін ұждандарымен мойындағанымен, нәпсілері оған жол бермеді. Сөйтіп жоққа шығарды.

Мүшріктер Құранның жепе-жекке шақыруын қабылдауға батылдары бармаса да, өтірікке шығару, өзгелерді айдап салу, қорлау және жала жабу сияқты дұшпандық ұстанымдарынан бас тартпады:

«Бұл тек нақыл етіліп келе жатқан бір сиқыр ғана».¹¹¹

«Бұл жалғасты сиқырлық».¹¹²

«Бұрынғылардан қалған аңыз»¹¹³ деген сынды ақиқатқа қайшы, өз әлсіздіктерін бейнелейтін, сонымен қатар өздерінің бір тоқтамға келе алмағандықтарын әрі қиынсыздықтарын көрсетіп, жала жабу ісіне бел буған еді. Ақыры:

«Бұл Құранға құлақ салмандар, (Құран оқылғанда) шу көтеріңдер, бәлкім сонда жәңіске жетерсіңдер»¹¹⁴ дей отырып, Құранды қаншалықты жоққа шығарса да,

111. Бақара сүресі, 24.

112. Қамар сүресі, 2.

113. Ән'ам сүресі, 25; Әнфәл сүресі, 31, тб.

114. Фүссиләт сүресі, 26.

әсілінде иләһи күдірет алдында толығымен жеңіліске ұшырағандықтарын мойындаған болды.

Құранның жекпе-жекке шақыруы әу бастан қазіргі таңға дейінгі кәпірлердің барлығының жеңіліске тап болып, шарасыз қалуларымен аяқталған, сондай-ақ оның сүрелеріне ұқсас бір сүренің өзін жарыққа шығара алмаған. Құранның бұл туралы шақыруына бір мың төрт жүз жылдан бері жауап бере алмағаны сияқты, қияметке дейін де оған жауап бере алатын емес. Осылайша Құранның тіл өнері тұрғысындағы мұғжизалығы мәңгілік жалғаспақ.

Құранның өз ерекше әсерінен еш нәрсе жоғалтпай, қазіргі таңға дейін келген мұғжизауи кітап екендігінде еш шүбә жоқ. Ғылыми жаңалықтар ашылған сайын оның мұғжизауи ерекшелігі одан әрі түсінікті болады. Алғашқы түсу кезінен бастап, бүгінге дейін Құранның бір сүресінің өзін жасап шығара алған бірде бір адам баласы жоқ. Бұған әрекеттенгендер болса, барлық адамзаттың алдында масқара болып, күлкілі жағдайға ұшыраған. Жазған еңбектері де адамдарды күлдіретін сандырақ сөздер жиынтығынан аса алмай, тек олардың ақымақтықтарының белгісі әрі қияметке дейін арқалап жүретін ұятты істері болып қалды.¹¹⁵

Құранның жекпе-жекке шақыруындағы ерекшеліктердің бірі мынау: Құрандағы жиырма тоғыз сүре **«Әлиф, Ләм, Мим; Әлиф, Ләм, Ра; һә, Мим; Йә, Син»** сынды «хұруфу мұқатта'атпен» (бөлінген, буындалған әріптермен) басталады. Бұлардың бір бөлігі сол сүренің бір аятын құрайды.

115. Қараңыз, Бути, *Рауаи*, 126, 129, 130 б.; Исмайл Карачам, *Сонсұз Мұғжиза Құран*, Стамбул, 1987, 159-175 б.; Насрүллаһ Хажымұфтұоғелу, *Құранның Бөлағаты және Ижазы Үзерине*, Эрзүрум, 2001, 58-62, 90 б.

Мүтәшәбих¹¹⁶ деп те аталатын осындай аяттардың мағынасын Аллаһ Тағаланың тек Өзі ғана біледі. Бұл мәселеде сөз қозғай алатындай білімді бағзы бір ғұламалар хұруфү мұқатта'ат туралы төмендегі тұжырымдамаларды жасаған:

1. Аллаһ Тағала бұл әріптер арқылы адамзат пен жын-дарды:

«Міне, қолдарындағы Құранның сөздері осы әріптерден құрастырылған. Кәнеки, күштерің жетсе, сендер де бұл әріптерді қатарымен тізіп, Құранның ұқсасын жасаңдар!» деген мағынада жекпе-жекке шақырады.

2. Бұл әріптер өздерінен кейін келетін мәселелер мен тақырыптарға дайындық тұрғысынан тыңдаушылардың назарын аудару мақсатымен келтірілген. Өйткені, кей кездері сөзді құпия, астарлы түрде бастап, мәселені құпияларға толы ишараттан кейін баяндауға өте көп назар аудартады.

3. Бұл әріптер білім үйренуге әріптермен басталатындығына ишарат етеді. Өйткені, арабтар Құран түсе бастағанға дейін әріптердің бұлай жеке өз алдына оқылатындығын білмейтін-ді. Мұны оларға ең алғаш Құран Кәрім үйреткен.

Қысқаша айтқанда хұрухү мұқатта'ат сырлары Аллаһ Тағалаға ғана мәлім болып, бүкіл адамзатты өзінің алдында әлсіз қалдырған Құранның и'жазы болып табылады.

116. **Мүтәшәбих:** Құран Кәрімдегі мағынасы жабық, көптеген мағыналарға келетін, мағынасын анықтау күрделі болған аяттар мен сөздер. Бұлардың қайсы мағынаны білдіргендігі қосымша дәлел болмай, толығымен түсіну қиын болады.

II. ҚҰРАННЫҢ АДАМЗАТТЫҢ БҰРМАЛАУЫНАН ПӘК БОЛУЫ

Құран Кәрімге Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тарапынан мүлдем килігу болмаған. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өмірінде осы мәселені анықтайтын өте маңызды оқиғалар бар. Бұлардың біразына қысқаша тоқталып көрейік.

А. Уахи туындысы – Құран

Уахи – Аллаһ Тағаланың «һидайәт» деп аталатын тура жолын көрсететін әмірлері мен тыйымдарын пайғамбарлары арқылы адамзатқа білдіруі. Адамзат өзінің шекті болған ақылымен тәңірлік пен ахиретке байланысты ақиқаттарды түсінуге дәрменсіз болғандықтан, бұл шындықтар Аллаһ тарапынан пайғамбарларға уахи арқылы білдірілген. Осыған орай Құран Кәрімді тәңірлік және ахиреттік ақиқаттарды ең ауқымды түрде баяндаған мұғжизалар жиынтығы дей аламыз.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзіне уахидың түсуі кезінде кәдімгі адамзаттық ерекшеліктерінен айрылып, бейне-бір періштелердің дәрежесіне көтерілгендіктен, Оның болмысында бірнеше төтенше ерекшеліктер көрініс табатын-ды.

Киелі денесі өте қатты ауырлап кететін. Мысалға, түйесіне мінсе, түйесі амалсыздан шөгіп қалатын. Тік тұруға тырысса да, көтере алмай аяқтары қисайып, сынып кетерліктей қорқыныш ұялататын-ды.

Зәйд бин Сәбит радияллаһу анһу былай дейді:

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның қасында отырған едім. Сол кезде Аллаһ Расулына уахи келді.

Оның тізесі менің тіземнің үстінде еді. Уаллаһи, сол сәтте Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның тізесінен ауыр басқа нәрсені сезінбедім. Тіпті тізем езіліп қала ма деп ойлаған едім». (Ахмед, 5, 190-191)

Кейбір кезде болса, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм санасы ояу халде истиғрақ¹¹⁷ халіне еніп, ішінен дауыстар шығып, айналасынан араның ызылындай дауыстар естілетін әрі күн суық болса да мүбәрақ маңдайынан тер ағып тұратын еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның бойынан байқалған бұл ерекше халін ұстама (эпилепсия) ауруына байланыстырмақ болған мүстәшриқтар¹¹⁸ мен ғайрү мүслим (мұсылман емес) ғалымдар болған. Алайда, уахи түсу кезінде байқалған бұл халдің ұстама ауруына ешбір қатысы жоқ. Өйткені:

а. Қояншығы ұстаған кісі ұстамадан кейін әлсіз қалып бүкіл денесі ауырады. Жүйкесі тозады. Екінші ондай халді басынан өткізуді әсте қаламайды. Алайда, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм аталмыш ауыртпалықтарға мүлдем шалдықпағаны сияқты, екі уахидың арасын фәтрат (тоқтау) кезі деп бағалап, қайтадан уахидың келуін сағына күтіп, уахидың келуімен де шексіз қуанышқа бөленетін-ді.

ә. Оның уахи келу кезінде байқалған бұл халі әр уахи түскенде іске аспай, жай халі жалғаса беретін.

б. Медицина ғылымы бойынша да мәлім болғанындай, ұстама нәубетіне шалдыққан адам ойлау және түсіну

117. **Истиғрақ:** Аллаһтың нұрына қарық болып, санасы ояу болғанымен, бейне бір есінен танғандай кейіпке ену. Қазақ тіліндегі қарық болу сөзімен түбірлес болып келеді.

118. Шығыстанушы, ориенталист деп танылған және Исламды ғылыми негізде саралап қате, кем тұстарын іздейтін христиан ғалымдар.

қабілеттерінен толығымен айрылып қалады да айналасында не болып жатқанын аңғара алмай, санасы тоқтап қалады. Ал, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзіне түскен уахимен адамзатқа заң, мінез-құлық, ғибадат, қисса және діни әңгіме сияқты көптеген мәселелердің ең кәміл үлгілерін қамтыған Құран аяттарын адамдарға айтып, жеткізіп жатқан еді.

Олай болса, былай ойлау керек: адамзат пен жындарды ең қысқа сүресінің өзіне ұқсас сөз келтіруге тым әлсіз қалдырған кәлам (сөз), ұстама ауруына шалдыққан біреудің шығармасы бола ала ма десеңізші?!

в. Қояншық ұстағанда адам қатты селкілдесе, уахи түсу кезінде Пайғамбардың бойынан осындай халдің байқалмауы Оған жабылған жаланың қандай өтірік, бос сөз екендігінің айдан анық айғағы.

г. Екіншіден, ұстамалы кісі ауырған кезінде сандырақтап қалай болса солай сөйлейді. Ал, Хазіреті Пайғамбарда мұндай жағдайдың байқалмағаны әрі әкелген Құранның бүкіл адамзатты шарасыз қалдырғаны – қарсы келушілердің дауларын теріске шығаратын дәлелдердің біреуі ғана.

ғ. Ақыры, ешбір адамның денесі алты мыңдай аятты қабылдай алатындай ұзақ уақыт қояншықтың ауыртпалығына шыдай алмайтындығы да медицина бойынша анықталған шындық.

1848 жылы поптың біреуі соттардағы анықтау дауы сияқты, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға келгеннің уахи емес, ұстама ауруының бір түрі деген анықтама құжатын алмақ болып Француз Ұлттық Медицина Академиясына жүгінеді. Бірақ Француз Ұлттық

Медицина Академиясының ғалымдары ұзақ зерттеулерден кейін, адалдықпен Пайғамбар аләйһиссаләтү уәссәләмдағы бұл халдің ұстама ауруынан туындамағанын, өйткені алты мыңдай аяттың түсуіне арна болатын ешбір дененің ұстама нәубетіне шыдай алмайтындығын ғылыми дәлелдермен белгілеп, берген шешімімен де поптың арызын кері қайтарған еді.¹¹⁹

Ұстама аурулары түгілі әлемнің ең күшті білім адамдары, философтары, психологтары, педагогтары мен әлеумет танушыларының ішінен Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сияқты қияметке дейін ықпал ететін және адамзаттың қажеттіліктерін ашып, оларды тыныштық пен рахатқа бөлейтін осыншалық кемелді өмір жүйесін құра алатын екінші бір тұлғаның жоқ екендігі барлық адамзат жақсы білетін шындық.

Барлық осы сияқты қастандыққа толы даулар мен ойлар Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ақиқатын түсіне алмаудың аянышты нәтижесі әрі ақылға да, қисынға да мүлдем қонымсыз жайт.

Уахи – толғымен иләһи туынды әрі төтенше құбылыс. Адамзаттық хал-жағдайдан тыс, одан тым жоғары. Ол жасандысы мүлдем болмайтын иләһи құбылыс.

Уахидың бастапқы кезінде Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм түскен аяттарды ұмытып қалмайын деп асыға қайталап, ернін жыбырлататын-ды. Егер,

119. Бұл оқиғаны Проффесор Доктор Фәридун Нәфиз Ұзлүк аударып, «Рәпор» атымен жарық көрген шығармадан оқуға болады. Бұл шығарма 1996 жылы Стамбулда жарық көрген.

Құран Пайғамбардың өз туындысы болғанда, мұндай ұстанымда болар ма еді? Аллаһ Тағала Пайғамбарын бұл әрекетінен тыйып, уахиды қорғау ісін өз мойнына алып, кепілдеме бергендігін былай баяндаған:

«(Расулым!) **оны (уахиды) тезірек қабылдау үшін тіліңді әрекеттендірме! Оны құрастыру (Сенің жүрегіңе орнату) мен оқыту шын мәнінде біздің міндетіміз. Олай болса, Біз оны (Жәбірейіл арқылы) оқып берген кезде, Сен оның оқығанына ілесіп отыр (құлақ түр). Онан соң түсіндіру тағы Біздің ісіміз»**. (Қиямет сүресі, 16-19)

«Саған Құранның уахи етілуі аяқталмай тұрып, оны оқуға асықпа! “Раббым! білімімді арттыр!” де!» (Таһә сүресі, 114)

Бұл аяттар да Құранның Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыздың шығармасы емес, оның Аллаһтан келгендігінің дәлелі болып табылады.

Құранның уахи туындысы екендігін бейнелейтін екінші бір дәлел – аяттарда сөйлеп тұрғанның үнемі Аллаһ Тағала болуы. Ұлы Раббымыз бұйырған, әмір еткен, тыйған, пайғамбарына не деп айтатындығын үйреткен, сүйген, қаһарланған, разы болған, не болмаған күш ретінде сөз сөйлеу билігі үнемі Оның құзыретінде. Құран Кәрімде көптеген рет қайталанған «**قُلْ – Айт**» және «**قُولُوا – Айтындар**» түріндегі бұйрықтар бұл шындықтың ең айқын көрінісі.

Бұлардан басқа Хақ Тағаланың құлдарының орындауын қалағанын білдіретін мыңдаған әмірлері бар. Тіпті назар аударатын болсақ, Құранның алғашқы түскен аяты бұйрық райда «Оқы!» деп айтылған. Осылайша Аллаһ

Тағала алдындағысына әу бастан өз мақлұғы ретінде үндеп, күллі жаратылыстың жаратушысының Өзі екендігін білдіруде. Сондықтан құлшылық етуге лайықты болған жалғыз Раббтың тек Өзі ғана екендігін бұл үндеулерімен сездіруде.

Құранның бұл бұйырушы тәсілі мына жайтты тағы бір рет айқындай түседі: **Уахи – Хазіреті Пайғамбардың өз болмысынан туындап, Оның ішкі жандүниесінде пайда болған құбылыс емес, керісінше Оның жүрегіне иләһи күдірет пен көріністер арқылы сырттан енгізілген тәңірлік құбылыс.** Оның парасат пен сезімді пайдаланған «санадан тыс» жолдармен байланысы жоқ.¹²⁰ Сондай-ақ қисындық дәлелдер мен уақыт өте келе дамыған ойлар арқылы білінбегенді ортаға салған «көріністегі сезім өлшемдеріне» де сәйкеспейді. Уахида сөйлеген, бұйырған және берген бір Күш бар, Оның алдында болса тыңдаушы болған, бұйрықтарды орындайтын әрі берілгенді қабылдап алатын адамзат бар.

Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм уахидың жүрегіне енгізілуін былай түсіндіреді:

«Уахи маған кейде шыңғырыққа ұқсас дауыспен келеді. Маған ең ауыр болғаны да осы. Айтқанын белгілеп алғаннан соң ол кетіп қалады. Кейде періште маған адам бейнесінде келіп, менімен сөйлеседі. Мен де айтқандарын жақсылап ұғып аламын». (Бұхари, Бәд'үл Уахи, 1/6)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм әр екі жағдайда да өзіне келген уахиды әбден түсіне білу үшін барынша абай болғаныдығын айтуда. Сонымен қатар, уахи

120. Кеңінен мағлұмат алу үшін қараңыз, Мұхсин Демиржи, Уахи Герчеги, Стамбул, 1996, 69-71 б.

өзіне мейлі ауыр, мейлі жеңіл түссе де, сол кезде саналы екендігін, жеткізілген уахиды толығымен ояу кейпінде қабылдағандығын әрі толық түсінгендігін баяндауда. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм осыншалық күшті саналы халімен бұйрылған өз тұлғасы мен уахиды жіберген, ұлық та бұйырушы Халиқты (Жартушыны) ешқашан бір-бірімен шатастырмағын. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзінің Аллаһтың алдында үнемі әлсіз бір адам баласы екендігін толық сезініп, қарапайым құл ретінде өмір сүруді таңдаған.¹²¹ Істеген дұғалырында да жиі-жиі:

«Ей, жүректерді халден халге айналдыратын Аллаһым! Менің жүрегімді өз дініңде табанды қылғайсың!» деп жалбарынатын-ды. (Термези, Қадәр, 7/2140, Дәуәт, 90, 124; Ахмед, 4, 182, 6, 91, 251, 315)

Расулұллаһты Аллаһтың құзырындағы Одан жәрдем тілеген, һидаятқа қауыштыруын, ғапу етуін сұраған, бұйрылған ісіне жән-тәнімен берілген және кейде ескертуге тап болған «бір құл» ретінде сүреттеген Құран аяттарын оқыған адам Жаратушы мен жаратылыс арасындағы сипат, зат және тәсіл тұрғысынан болған шексіз айырмашылықтарды дәл, қолма-қол байқайды. Өйткені, Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыздың Құранда баяндалған ұстанымы – Раббысының бұйрықтарына қарсы келу мәселесінде Оның азабынан қорыққан, әмірлеріне бағынып, рахметін тілеген әрі Аллаһтың кітабындағы бір әріптің өзін ауыстыру мүмкін еместігін жария еткен, жан-тәнімен бойсұнған бір құлдың ұстанымы.¹²² Хазіреті Пайғамбар аләйһиссаләту уәссәләмның өзге адамдар сияқты адам баласы екендігі, тек тәблиғ (жеткізу)

121. Қараңыз, Ахмед, 2, 231; Һәйсәми, 9, 18,20,21.

122. Қараңыз, Юнус, 15-16.

мен тәбйинге (баяндауға) жауапты екендігі, Аллаһтың қазынасына ие емес, сондықтан ғайыпты білмейтіндігі ешқандай шәк-шүбәға орын бермейтіндей, айдан анық түрде баяндалған. Ол ешқашан адамзаттың және жаратылыс атаулысының шегінен асқан үстемдік сипатқа ие екендігін алға тартқан емес-ті.¹²³

Аят көкримәда былай бұйрылған:

«Айт: Мен пайғамбарлардың тұңғышы емеспін. Маған және сендерге не істелетіндігін де біле алмаймын. Мен тек өзіме уахи етілгенге ғана бағынамын. Мен тек сендерге ашық ескертушімін». (Ахкәф сүресі, 9)

Жәбірейіл аләйһиссәләм адам бейнесінде келіп:

«Қиямет қашан қопарылады? - деп сұрағанда, Расулұл-лаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Өзінен сұралған жан сұрақ қойған жаннан көп нәрсе білуші емес» - деген еді. (Мүслим, Иман, 1, 5; Бұхари, Иман, 37)

Осман бин Маз'үн радияллаһу анһу Мәдинада Үммүл-Алә атындағы әйелдің үйінде дүниеден озған еді.

Сонда әйел:

«Ей, Осман! Аллаһ Тағаланың саған сый тартып жатқандығына куәлік етемін» - деді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм дереу:

«Аллаһтың оған сый тартып жатқанын қайдан білдің?» - деп сұрады. Әйел:

«Білмеймін, уаллаһи!» - деді.

123. Қараңыз, Кәһф сүресі, 110, А'раф сүресі, 118; Ө'нам сүресі, 50.

Сонда Аллах Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Қараңдар! Осман опат болды. Мен де ол үшін Аллаһтан жақсылық тілеп тұрмын. Алайда, мен пайғамбар бола тұра, сендерге не істелетіндігін білмеймін» - деді. (Бұхари, Тәбир, 27)

Міне Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның өз әлсіздігін толық сезінген және берілген күйінде дұға еткенін көріп тұрмыз. Алайда, өз сөзін қуаттағысы келген адам нақты да күшті сөйлейді. Бұл мәселеден түсінікті болғаны – ғайыпты білмейтіндігін ашып айтқан Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның сансыз ғайып хабарларын қамтыған Құран Кәрімді «өз ойынан шығарып жазды» деген ой ақыл мен түйсікке, санаға сыймайтын жайт.

Екіншіден, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзіне уахи етілген аяттар мен Аллаһтан келген шабыт арқылы айтқан хадистерінің арасын санасы толығымен ояу күйде, нақты түрде ажырататын-ды. Аяттар мен хадистердің бір біріне аралсып кетпеуі үшін уахи түсе бастаған бастапқы кезеңде Құраннан басқа бір сөздің жазылып сақталуына тыйым салған еді.¹²⁴ Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бір не, бірнеше аят түскен сайын дер кезінде уахи жазушыларының біреуін шақырып алып, түскен уахиды жаздыратын-ды.¹²⁵ Мұндай көптеген дәлел уахидың Хазіреті Пайғамбардың рухани және психологиялық халінен толығымен тәуелсіз екендігін айдан анық айғақтауда.¹²⁶

Онсызда Құранның баяндау тәсілі Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның хадис шәрифтеріндегі

124. Мұслим, Зүһд, 72.

125. Қараңыз, Әбу Дәуіт, Салат, 120-121/786; Термези, 9/3086; Ахмед, 4, 218; Әли әл-Мүттәқи, Кәһз, 2, 16/2960.

126. Сүбхи Салих, *Мәбәхис*, 27-33 б.

баяндау тәсілінен әлдеқайда өзгеше. Егер, Құран Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыздың сөзі болғанда, барлық ерекшеліктері жағынан Оның хадистеріне ұқсауы керек еді. Алайда, мұндай бір ұқсастық мүмкін де емес, болған да емес. Өйткені, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм иләһи сөз бен адам сөзі арасындағы айырмашылықтың «Халиқ пен мақлұғы арасындағы айырмашылықтың» дәрежесіндей үлкен екендігін баяндаған еді.¹²⁷

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның хадис шәрифтері адамзат сөзінің ең шыңында тұрса да, бөләғат және фәсәхат, яғни шешендігі мен қызыл тілділігі тұрғысынан иләһи кәләммен салыстыруға әсте келмейді.

Шәйх Абдулазиз әд-Дәббәғдың «әл-Ибриз» атты еңбегінде төмендегідей баяны жазылған:

«Құран және құдси хадис пен хадис шәрифтердің үшеуінің де өзіндік ерекшеліктері мен нұры бар. Адамзат сөзінде болса нұр жоқ. Адам қыс маусымында тыныстағанда ауызынан қалай бу шығатын болса, Құран мен хадис оқығанда да, дәл солай нұр шығады және көрегендер бұл жағдайды бір-бірінен оңай ғана ажырата алады.

Аллаһтың сөзі (кәләмы) жасырын да құпия емес. Ақылды болған әркім алдымен Құранға құлақ түріп, тыңдағаннан соң, енді басқа бір сөзге құлақ салса, екеуінің арасындағы айырмашылықты оп-оңай түсініп қояды. Қадірменді сахабалардың адамзаттың ең ақылдылары екендігін айта аламын. Аллаһ Тағаланың сөзін ашық тыңдағаннан кейін барып, олар ата-бабаларының діндерінен бет бұрды. Егер, Расулұллаһ салаллаһу аләйһи уә сәлләмға Құран емес,

127. Термези, Фәдәилүл Құран, 25/2926; Дәріми, Фәдәилүл Құран, 6.

құдси хадистерге ұқсас сөздер түскен болса еді, адамдардың бірде-бірі иман келтірмейтін еді. Алайда, адамдардың Оған бас июін қамтамасыз еткен Раббымыз Тағаланың кәләмы – әзиз Құран еді. (Ахмед бин Мүбәрак, әл-Ибриз, Бәйрут, 2004, 58-61 б.)

Тек осыларды ғана ойлап, белгілеудің өзі Құран Кәрімге адамзаттық килігу мен бұрмалаудың болмағандығын, оның Аллаһтан келген уахи екендігін айқын түсінуге жеткілікті дәлелдер болып табылады.

Ә. Уахидың кешігуі

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм пайғамбарлықтың бастапқы кезеңінде болған фәтрат дәуірінде және кейінгі уақыттарда пайда болған оқиғалар себепті уахидың келуін өте аңсап жүрген еді. Бірақ Жәбірейіл аләйһиссәләм Оның қалауына қарай әрекет етпей, Аллаһ Тағала қашан бұйырған болса, уахиды сол кезде ғана әкелген.

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мүшріктерге қарсы жасаған ауыр күресі мен тәблиғ іс-шараларын өткізерде һәм әһлү кітапты Исламға шақырғанда, жүрегі тынышталсын деп уахидың келуін армандайтын еді.¹²⁸ Бірақ, уахи Аллаһ тағайындаған уақыт пен мөлшерде ғана түсетін-ді. Пайғамбар Мырзамыз бұл жағдайда тек тыңдаушы әрі бұйрық күтуші орнында ғана болған. Ол келген уахиды жария етпеуге, тіпті ондай ойлауға да құқылы емес-ті. Аллаһ Тағала:

128. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тек ауыртпалық кезеңдерде емес, әрқашан уахидың түсіуімен рахатқа бөленіп, шад-шадыман болатын-ды. Сондай-ақ Аллаһ Тағаламен байланыста болғаны үшін ерекше қуанатын-ды. (Бұхари, Тәфсир, 19/2; Термези, Тәфсир, 19/3157; Зөрқани, Мөнәһил, 1)

«**Ол (пайғамбар) ғайып (уахи) хақында сараң әрі қызғаншақ емес**» (Тәкуир сүресі, 24) аятымен Оның бұл турасындағы сезімталдығын ортаға салған.

Ибнү Аббас радиаяллаһү анһүның мына бір риуаяты бұл тақырыпқа көркем мысал болады:

Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Хазіреті Жібрилден:

«*Қасыма неге көбірек келмейсің?*» - деп сұраған еді.

Сонда:

«**Біз тек Раббыңның әмірімен ғана түсеміз. Біздің алдымыздағы, артымыздағы және осы екі арадағы барлық нәрсе Оған тән. Сенің Раббың өсте ұмытпайды**»¹²⁹ - деген аяты түсті. (Бұхари, Тәфсир 19/2, Бәд'ул Халқ 6, Тәухид 28; Термези, Тәфсир, 19/3157; Құртуби, 11, 128-129)

Кейде бір оқиға болатыны соншалық, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләм сол оқиғаға байланысты дер кезінде жауап беруге мәжбүр болғанымен, уахидың келуі кешігетін-ді. Мысалға айтар болсақ, Құрайш мүшріктері Надр бин Харис пен Ұқбә бин Әби Мұайтты өздерінің өкілі ретінде Мәдинадағы еврейлердің рабиніне жіберіп:

«Еврей раввиндерінен Мұхаммед туралы сұрап көріңдер. Сипат-ерекшеліктері мен айтқан сөздерін оларға айтып беріңдер. Олар бұрынғы иләһи кітаптардың иесі болған қауым. Пайғамбар туралы бізде болмаған хабар оларда бар шығар» десті.

129. Мәриям сүресі, 64.

Еврей рабиндері өздеріне келген адамдарға:

«Одан, қазір біз сендерге айтып беретін мына үш нәрсе-ні сұраңдар! Егер оларды білсе, Аллаһ тарапынан жіберілген пайғамбар. Біле алмаса, ол өтірікші әрі айтқандарын өз ойынан шығарып алған. Сонда Оған қалағандарыңды істей аласыңдар.

Алдымен, Одан көне заманда өмір сүрген жігіттерді (Асхабұл Кәһфті) сұраңдар. Шынында олардың адамды таң қалдырарлық әңгімелері бар. Сонан соң жер жүзін шығыстан батысқа дейін аралап, барған жерінде үстемдік құрған адамды (Зұлқарнайн аләйһиссәләмды) сұраңдар. Одан кейін де рух туралы сұраңдар» деп кеңес берді.

Құрайшықтар Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға келіп, әлгі сұрақтарды қойды. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм «иншааллаһ» деп айтуды ұмытып:

«Сұрақтарыңның жауабын ертен беремін» - деді.

Сонда құрайшықтар да ертен келмеші болып кетті. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм он бес күн (екінші бір риуаятта қырық күн) күтті. Бірақ осы уақыт аралығында Аллаһ Тағала оған әлгі мәселелер бойынша уахи түсірмеді әрі Жәбірейіл аләйһиссәләмды да жібермеді. Ақыры меккеліктер:

«Мұхаммед бізге ертен хабарын айтам деп уәде беріп еді. Міне бүгін онбес күн болды, әлі сұрақтарымыздың ешқайсысына жауап берген жоқ» дей бастады. Әрине уахидың келмей қалуы Хазіреті Пайғамбарды қайғыға батырған еді. Меккеліктердің өзара сөйлесулері де Оны барынша ренжітті. Ақыры Жәбірейіл аләйһиссәләм келді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Ей, Жібрил! Кешіккенің сонша, сен туралы (енді келмейді ғой деп) жаман ойладым, сонымен қатар сені сағынып кеттім!» - деді.

Жәбірейіл аләйһиссәләм:

«Мен Сені, сенен көп сағындым. Бірақ мен уәзипалы қызметкермін. Жіберілсем түсемін, жіберілмесем, келе алмаймын!» - деді.

Жәбірейіл аләйһиссәләм Аллаһ Тағаладан Кәһф сүресін әкелген еді. Бұл сүреде Асхабұ Кәһф пен Зұлқарнайн аләйһиссәләм туралы мәлімет бар еді. Бұған қоса:

«Сенен рух туралы сұрайды. Айт: Рух – Раббымның істерінен әрі сендерге азғантай ғана білім берілген» (Исра сүресі, 85) аяты түсті. (Қараңыз, Табәри, 15, 238-239, Рази, 21, 204)

Қыбланың Құдыстан Қағбаға айналдырылуы турасындағы уахи да Аллаһ қалаған уақытта түскен. Алайда, Хазіреті Пайғамбар бұл туралы армандап, ұзақ уақыттан бері аспанға жиі-жиі қарап Құдай Тағаланың әмірін күтіп жүрген еді. Өйткені, Қағба Ибраһим аләйһиссәләмның қыбласы еді. Сондай-ақ қыбланың Қағбаға ауысуы арабтардың иман келтіруіне күштірек ықпал ететін жағдай еді. Екіншіден, арабтар Қағбамен мақтанатын. Оны зиярат етіп, тауаф қылатынды. Сонымен қатар, Қағбаға бұрылу арқылы еврейлерге ұқсаудан да құтылатын еді.¹³⁰

Дегенмен, он алты немесе он жеті айдай ұзақ уақыт күт-кеннен соң, көптеген иләһи хикметтер бойынша қыбла Қағбаға қарай ауыстырылды. Ол жайлы Хақ Тағала:

130. Әбус-Сүүд, 1, 174 (Бақара, 144)

«(Ей, Расулым!) **Сенің** (қыбыла туралы уахи күтіп) **бетіңді аспанға қарата бергеніңді, әрине көріп тұрмыз.** (Алаңдама!) **әлбетте сені өзің разы болатын қыбылаға беттетеміз. Енді** (намазда) **бетіңді Мәжид Харам жаққа бұр!** (Ей, Мү'миндер!) **Сендер де қай жерде болсаңдар** (намазда) **беттеріңді сол жаққа қаратыңдар!»** - деп бұйырды. (Бақара сүресі, 144) (Бұхари, Иман, 30; Тәфсир, 2/12, 18; Салат, 31; Мұслим, Мәсәжид, 11; Нәсәи, Қыбла, 1, Салат, 22; Ибнү Са'д, 1, 241-242)

Хазіреті Айша анамызға жала жабылған күндерде (Ифк оқиғасы) бір айға жуық уақыт қиыншылыққа толы өтіп, істің мән-жайын айқындайтын мәліметке барынша қажеттілік болғанымен, уахи әрқашан болғанындай, тағы да Аллаһ Тағала қалаған уақытта түскен еді.

Мүнәфиқтар Бәни Мұсталиқ қазауатынан қайтар жолда Хазіреті Айша анамыздың намысына тіл тигізіп, жала жапқан еді. Бұл өсек сел тасқыны секілді тез арада жайылып, мұсылмандардың жүректері аузына тығылған еді. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сол кезде өмірінің ең қиын сәттерін басынан өткізіп жатқан-ды. Жұбайының ар-намысына тіл тигізіп, жала жабылған еді. Бұл ауыр жағдайдан тезірек құтылуды қалап тұрған әді. Алайда, уахи Аллаһтың қалауына байланысты болғандықтан Пайғамбар Мырзамыз қалаған уақытта келмеді. Осыменен сахабалар да ауыр сынаққа тап болды. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм болса, шегіншек халде ықтият сақтай отырып:

«Мен ол туралы жақсылықтан басқа нәрсеге куә болған емеспін!» - деп айтудан басқа нәрсе істей алмай отырған еді. Болған жағдайды тексеріп, сахабасымен кеңес құрғаннан соң Хазіреті Айшаға:

«Тыңда, ей, Айша! Сен туралы мынандай сөз естідім. Егер бейқұнә болсаң, Аллаһ сені ақтайды. Ал, егер құнәға батқан болсаң, Аллаһтан кешірім сұра!» - деп айтты.

Бұл сөздер – ғайыпты білмейтін адамзат сөзі. Тек Аллаһ Тағала білдірген кезде ғана біледі. Ақыры бір ай уақыт өткеннен соң, бұл жағдай турасындағы шәк-шүбәларды түп тамырымен жойып, шындықты жария еткен Нұр сүресінің аяттары түсті. Сөйтіп, Хазіреті Айша анамыз ақталды.¹³¹

Егер Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Құран Кәрімді бұрмалаған болса, еш күтпестен өзінің сөздерін уахи деп көрсетіп, өз сезіміне қарай әрекет етер еді. Алайда, күллі әлемдегі барлық қозғалыстар мен оқиғалар, өзгерістер Құдайдың бұйрығына бас иген халде іске асып жалғасады. Ағаштағы жапырақтың күз маусы келгенде бұтағынан түсуі де Құдайдың қалауы арқылы іске асып жатқан құбылыс. Әйтпегенде әлемде анархия туындайтын еді. Пайғамбарлардың да іс-әрекеттері Аллаһтың қалауына байланысты. Бұл туралы аят кәрімәда былай делінеді:

«Ол өз ойы бойынша сөйлемейді. Ол (сөйлегенде тек өзіне) уахи етілгенді (ғана сөйлейді)» - делінген. (Нәжм сүресі, 3-4)

Пайғамбарларға келген иләһи кітаптардың бірде біріне пайғамбарлар өмірде болған кездерінде килігулер мен бұрмалаулар болмаған. Тек пайғамбарлар бұл дүниеден өткеннен соң ғана, олар әкелген құдайы кітаптарға адамдар тарапынан килігулер жасалып бұрмаланған еді.

131. Қараңыз, Нұр сүресі, 11-21; Бұхари, Шәһәдәт, 15, 30; Һибә 15, Жинад 64, Мәғәзи 11, 34, Тәфсир, 12/3, 24/6, 11, Әймән 18, И'тисан 28, Тәухид, 35, 52; Мүслим, Тәубе, 56.

Хақ Тағала Құраннан басқа кітаптары үшін кепілдеме бермеген. Тек Құран Кәрім хақында ғана:

«Құранды Біз түсірдік. Оның қорғаушысы да әрине Бізбіз» (Хижр сүресі, 9) деп оны қияметке дейін Өз қорғауына алғандығы туралы кепілдеме беріп, адам балабысының килігуінен әрі бұрмалауынан сақтаған.

Аллаһ Тағала адамзат тарапынан Құран Кәрімге килігу жасалмағандығын, бұрмаланбағандығын былай білдірген:

«Егер Ол (Пайғамбар) Біздің атымыздан өтірікті соқтыртқан болса, әлбетте Оның оң қолын (күш-қуатын) алар едік. Артынан күре тамырын кесер едік. Сендердің ешқайсыларың да оны қорғай алмайтын едіңдер». (Хакка сүресі, 44-47)

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм адам баласы болғанымен Құдайдың қолдауында еді. Сол себепті пайғамбарлық міндетің ең көркем түрде атқарған еді. Бұл аят кәрімә Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның тап болған барлық ауыртпалықтар мен қиыншылықтарға төзіп, құдайдың еркі мен қалауына бас иіп, Оған тәсілім болғандығын әрі дінде босаңсуға титтей де болса жол бермей, Құранды толығымен тәблиғ етіп, таратқандығын білдіреді.

Б. Ескертпе (сөгіс) аяттары

Уахи кейде Аллаһ Расулының қалауына сай келмейтінді. Құран кейде Оның көзқарасының қате екендігін білдіретінді. Кейде Ол ұнатпаған нәрсені бұйырып, Ол сәл кідіріп қалатын болса, ауыр сөгіс беріп, ескерту алатынды.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Зәйд бин Харисәның әйелі, өз апайының қызы Зейнеп бинтү Жахштың кейінірек өзінің әйелі болатындығын уахи арқылы біле тұра, көпшілік жаман ойлап қалады деген уайымнан бұл жағдайды жасырған еді. Осыған орай:

«(Расулым!) Көне, Аллаһ та жақсылыққа кенелткен, Сен де игілікке кенелткен адамға “Әйелінді қоя берме, Аллаһтан қорық!” - деп айтып жатқан едің ғой! Аллаһ аян етпек болған істі ел-жұрттан (кекеп, мұқатама деп) қорқып, көңіл түкпіріңе бүккен едің. Алайда, Аллаһтан қорқуға тиісті едің. Асыранды балалар әйелдерінен ажырасса, (сол әйелмен үйленуді қалаған) мұсылмандарға қиыншылық болмасын¹³² деп, Зәйд сол әйелден ажырасқаннан кейін біз оны Саған некеледік. Аллаһтың (бұл туралы) әмірі, сөз жоқ орындалды» (Ахзаб сүресі, 37) деп, Құдайы қалауды жасырудың қате болғанын көрсетіп, бұл қалаудың елге білдірілуін бұйырды.¹³³

Хазіреті Айша анамыз да бұл мәселе туралы:

«Егер Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзіне түскен уахидан бір нәрсені жасыратын болса, осы аятты жасырар еді» деп жоғарыдағы аятты айтқан.¹³⁴

132. Аллаһ Тағаланың бұл некелесуді бұйыруында көптеген хикметтер бар. Бұлардың біреуі мынау: Бала асырап алу жәһілдік кезең өдеті еді. Бұл көркем аятпен Аллаһтың Пайғамбарына асырап алған баласы Зәйд бин Харисәның қоя берген (ажырасқан) әйелін алуы әмір етіліп, Ислам заңында «тәбәнни» яғни, бала асырап алу мәселесі жойылған болды.

Хақ Тағала былай дейді:

«...Аллаһ асыранды балаларыңды өз туған балаларыңдай (бел бала) қылған емес. Бұларын құр ауыздағы сөз. Аллаһ хақ сөйлейді, түзу жол меңзейді». (Ахзаб сүресі, 4)

133. Қараңыз, Бұхари, Тәфсир, 33/6; Термези, Тәфсир, 33/3212-3.

134. Қараңыз, Термези, Тәфсир, 33/9.

Хазіреті Айша радиаллаһу анһә тағы да былай деген:

Бір күні Хазіреті Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Зейнеп бинтү Жахштың үйінде біраз уақыт болып, сонда бал шербетін ішкен еді. Хазіреті Айша анамыз Хазіреті Пайғамбарға деген сүйіспеншілігі себепті оларға күштарлықпен қарап, Хазіреті Хафса анамызбен өзара келісіп алып, Хазіреті Пайғамбар қастарына келгенде «Үстіңнен емен ағашы сағызының иісі келіп тұр, содан жедің бе?» деп айтуға шешім қабылдады. Хазіреті Пайғамбар олардың біреуінің қасына келгенде, олардың біреуі әлгіндей деді. Хазіре Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Жоқ! Зейнеп бинтү Жахштың қасында болғанымда, бал шербетін ішкен едім. Екіншіде мүлдем ішпеймін» - деді. Сонда:

«Ей, Пайғамбар! Аллаһтың Саған халал еткен нәрсесін қалайша жұбайларыңды разы қылмаққа бола харам етесің? Аллаһ өте кешірімді, ерек мейірімді» (Тахрим сүресі, 1) деген аят түсті. (Бұхари, Талак, 8; Мұслим, Талак, 20)

Егер Құранға адамзат тарапынан килігу жасалып, бұрмаланған болса, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өз қалауына кереағар болған бұл аятты өз сезімі бойынша келістіріп айтар еді.

«Кімде кім Расулұллаһ Аллаһтың кітабынан бір нәрсені жасырды деп ойласа, Аллаһқа ең үлкен жала жапқан болады. Өйткені Аллаһ Тағала былай бұйырған:

«Ей, пайғамбар! Раббыңнан саған түсірілгенді тәблиғ ет/жеткіз. Егер жеткізбесең, Оның елшілігін орындамаған боласың. Аллаһ сені адамдардан қорғайды. Аллаһ расында кәпірлер қауымын оңғармайды». (Мәидә сүресі, 67), (Мұслим, Иман, 287)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм жай, себепсіз сылтаулармен Тәбук жорығына қатыспаған сексен адамның айтқан сылтауларын қабылдап, оларға рұқсат бергендіктен, төмендегі аят түсті:

«Аллаһ Сені кешірді. Бірақ, шын айтқандар әбден анық белгілі болып, өтірік айтқандарды білгенге шейін оларға неге рұқсат бердің?!» (Тәубе сүресі, 43) (Сүюти, Лүбәбүн-Нүкул, 1266.)

Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм немере ағасы Әбу Тәліп үшін Аллаһтан мағфират (кешірім) сұрайын дегенде:

«(Кәпір күйінде өліп) тозақтық екендіктері анық белгілі болғаннан кейін, олар қанша жақыны болса да, (Аллаһқа) серік қосқандар үшін кешірім тілеу Пайғамбарға да, мүсылмандарға да жараспайды» (Тәубе сүресі, 113) деген аят түскен еді. (Бұхари, Тәфсир, 9/6; Уәхиди, 266-267 б.)

Екі беткей мүнәфиқтардың басшысы Абдүллаһ бин Үбәй бин Сәлулдің жаназасы оқылып, сүйегі шығарылар кезде, оның салиқалы да адал ұлы Абдүллаһ өтінішінен қайтпағандықтан, Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм оның жаназа намазын оқытқанда, тағы да ескертпе ретінде мына аят кәримә түскен еді:

«Сен олардан өлгеннің бірде-біріне әсте (жаназа) намаз оқыма, қабірінің басында да тұрма! Өйткені олар Аллаһқа және Оның Пайғамбарына қарсы болды. Сондай-ақ олар пасық күйінде өлді». (Тәубе сүресі, 84) (Бұхари, Тәфсир, 9/12-13; Мүслим, Мүнәфиқун, 3; Термези, Тәфсир, 9/3097-8; Нәсәи, Жәнәиз, 40, 69)

Міне, бұл аят кәрімәлар да Құран Кәрімнің адам баласының килігуінен пәк екендігін дәлелдеуге жеткілікті дәлелдер еді.

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Құрайыш руының алдыңғы қатардағы адамдарына Исламды түсіндіріп жатқанда, соқыр мұсылман Абдұллаһ бин Үмми Мәктүм келіп, Одан Исламды үйретуін сұрады. Бірақ, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм алдындағы кісілерді ренжітіп алмайын деп оған қарамады. Ибнү Үмми Мәктүм да сұрап қоймай, тұрып алғаннан кейін Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мазасызданып, қабағын түйген еді. Сол себепті мынадай ескертпеге тап болды:

«(Саған) ісі түспейтіндей кердең біреулер келгенде, сен оған көңіл бөлесің. Алайда, оның тазарып ағаруына сен жауапты емессің. Бірақ, Саған (Аллаһтан) қорқып жүгіріп келгенге теріс қарайсың! Жоқ, (олай етпе!), Бұл Құран – үгіт, қалаған адам үгіт алады»¹³⁵ (Абәсә сүресі, 5-12)
(Қараңыз, Термези, Тәфсир, 80/3331; Муатта, Құран, 8)

135. Осы аяттардағы ескертулер мен сындар Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм істеген зәлләнің себебінен болған. Зәллә – пайғамбарлар еріктен тыс істеген қателіктер. Мұндай зәлләлер пайғамбарларға құдайы қалаумен әрі мынадай мақсаттарға байланысты істетіледі:

1. Пайғамбарлардың жәннәттқа баратындықтары Аллаһтың кепілдемесінде болғанымен, оларға әлсіздіктерін білдіру.
2. Олардың құдайы ілтипатқа бөленгендіктерін білулері, сондай-ақ міндеттерін орындауда аса абай болуларын қамтамасыз ету.
3. Істелген қате/зәлләнің арқасында үмметті тәрбиелеу.
4. Таңдалған құлдардың осындай ескертулер нәтижесінде көңілдері ояу болып, осындай қателерден сақ болып, Құран ахлағын өз бойларына дарытуларын қамтамасыз ету.
5. Пайғамбарлардың да адам баласы екендігін көрсетіп, адамдардың христиандықтағы секілді оларға тәңірлік сипат теліуіне бөгет болу.

Құран Кәрім Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның сөздері болғанда, ол өзі туралы осыншалық ащы да қатты сөйлемейтін еді ғой! Ең болмағанда, мұндай мәселелер хақында үндемей-ақ, өз қатесі мен айыбын жаппас па еді?!

Жоғарыда келтірілген риуаяттардан түсінікті болғаны – уахи толығымен Аллаһтың қалауы бойынша түскен. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қалаған уақыт пен мазмұнда түспеген. Кейде Аллаһ Расулына сөгіс айтқандай ескерту ретінде түскен. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз болса өзіне келген уахидың бір әрпінің өзін жасырмай, түскен қалпында адамдарға жеткізген. Мінеки, бұл жағдай Құранның иләһи туынды екендігін әрі адам жазған шығармалармен ешқандай байланысының жоқтығын көрсетеді. Өйткені адам жазған шығармаларда иегерлердің өздері туралы мұндай сөгіс пен ескертулерді кездестіру мүмкін емес.

В. Уахидың мүжмәл (жабық) түрде келуі

Уахи кей кездері Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға мүжмәл¹³⁶ түрде келетін-ді. Аллаһ Тағала тарапынан анықтаушы мәлімет келмейінше, Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм мүжмәл (жабық) мәселелер хақында өз ойы бойынша түсініктеме бермейтін еді. Төмендегі аят кәрімәларды бұл тақырыпқа мысал ретінде келтіре аламыз:

«Аспандағы және жер бетіндегі нәрселердің барлығы Аллаһтікі. Жүректегілеріңді жария етсеңдер де, құпия

136. **Мүжмәл** – мағынасы қысқа да нұсқа әрі жабық болып, сол туралы анықтама болмайынша толығымен түсіну қиын болған сөздер.

ұстасандар да Аллаһ сендерден оның есебін алады...»

(Бақара сүресі, 284)

Қадірменді сахабалар бұл аят кәрімә түскенде, көңілдерінен еріктерінен тыс өтетін ойларға да жауапкер болатындықтарын ойлап, сол кезге дейін болмаған сезім мен қорқынышта қалған. Бұл аят оларға тым ауыр боды. Олар Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға барып, тізе бүгіп:

«Ей, Аллаһтың Елшісі! Біз осы уақытқа дейін шамамыз жеткен амалдарға, яғни намаз, ораза, жиһад және садақа беруге жауапты едік. Енді болса, Сізге бұл аят түсті. Біздің оған шамамыз келмейді. Біз көңілімізден өтетін ойлар себепті жазалансақ, ол біздің құрығанымыз ғой!» - десті.

Сонда Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Сендер де өздеріңнен бұрынғы яәудилер мен христиандар секілді “Естідік, бірақ қарсы келдік” деп айтқыларың келіп тұр ма? Керісінше сендер “Естідік және бойсұндық, Бізді кешіргейсің, қайтар жеріміз Сенің алдың” деп айтыңдар!» деп бұйырды.

Сахабалар көздерінің қарашығынан да қымбатты Пайғамбарлары айтқан бұл сөзді қайталай бастады. Сөйтіп ауыздары соған үйреніп кетті. Осыған орай Аллаһ тағала жүректеріндегі имандарын одан әрі күшейтті.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм бұл аяттың мағынасы мүжмөл болғандықтан, әлсіздік танытып, анықтама бере алмады. Тек қана сахабалардан Аллаһқа бойсұнып, Оған тәуекел етулерін талап етті. Кейінірек төмендегі аят кәрімә түсіп, мағынасы «мүжмөл» (жабық) болған аят былайша түсінікті болды:

«(Мұхаммед) Пайғамбар өзіне Раббы тарапынан түсірілгенге иман келтірді. Мү’миндер де иман келтірді. Олардың барлығы Аллаһқа, Аллаһтың періштелеріне, кітаптарына, пайғамбарларына сенеді де «Оның (Аллаһтың) пайғамбарларын алаламаймыз (бәріне сенеміз), біз естідік әрі (әміріне) бойсұндық. **Уа, Раббымыз! Соңғы барар жеріміз де (тек) Өзіңнің алдың. (Сондықтан) мағфиратыңды (кешірімінді) тілейміз»** - дейді. Аллаһ ешкімге шамасы жетпейтін істі жүктемейді. (Әркімнің) істеген (жақсылығы) өз пайдасына, істеген (жамандығы да) өз зиянына. **«Уа, Раббымыз! Біз ұмытсақ немесе жаңылысып мүлт кетсек, бізді жазаға тарта көрме! Уа, Раббымыз! Бізден бұрынғы (үмметтерге) жүктегеніндей, бізге ауыр жүк жүктемегейсің! Уа, Раббымыз! Шамамыз келмейтін нәрсені бізге артпағайсың! Бізді кешіргейсің! Жарылқағайсың! Бізді мүсіркегейсің! Сен біздің Иемізсің! Кәпірлер қауымымен қарсыласқанда бізге медет бергейсің!»** (Бақара сүресі, 285-286)

Сахабалар да бұл аятқа қарап, көңілдерінен өткен ой туралы «өз шамалары бойынша» жауапты болатындықтарын түсінді.

Аллаһтың Расулы саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның аят мүжмөл (жабық) болғандықтан, анықтаушы бір аят келгенше өздігінен түсініктеме бермеуі пайғамбарлыққа тән шындық болып, Құран Кәрімнің Аллаһтан келгендігінің айдан анық дәлелі. Әйтпегенде не осындай бір мәлімет берілмейді немесе берілген мәлімет негізсіз, адамның жеке өзінің көзқарасымен берген анықтамасы ғана болар еді. Ал, мұндай жағдайдың болмауы Құран Кәрімнің иғжазының ерекше бір белгісі.

Нижраттың 6 - жылында, Хақ жолдың теріс жолға үстемтік құруының барлық себептері іске асып, оған дейін мүшріктердің қолында тұрған Меккеге барып, Қағбаны тауаф етуге шешім қабылданды. Мұсылмандар осы мақсатпен Меккеге қарай аттанып, Хүдәйбияға жақындағанда Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның түйесі Қасуа шөгіп қалады. Сахабалар түйені Харам аймағына қарай айдайын десе де ештеңе істей алмай:

«Қасуа шөгіп қалды, Қасуа шөгіп қалды» - десті. Сонда Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Қасуа өздігінен шөкпейді. Оның ондай мінезі жоқ. Бірақ, Әбрәһәнің пілдерін тоқтатқан (Аллаһ) Қасуаны да тоқтатты» - деді.

Бұл Хақ Тағаладан Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмға келген бір ишарат еді. Яғни Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Әбрәһәнің пілін тоқтатқан Аллаһ Тағала еді. Сондай-ақ осы түйені де тоқтатқан Аллаһ!» деп айтып отыр еді. Сонда, Меккеге шабуылдау немесе қорғау мақсатымен де болса, соғысып кіруге Аллаһ тарапынан рұқсат берілмегендігі Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның пәк жүрегіне нақты түрде аян болған.

Сол сәтте мәселенің анық-қанығына жете алмаған сахабалардың арасында айқай-шу шықты. «Меккеге баруға болмайды» деген шешімге сырттай қарағанда, мұсылмандар жеңілгендей болып көрінген еді. Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм сырын өзі де білмеген бұл Құдайы ишаратқа бойсұнып, бір сахабасын да Меккеге аттандырмады.

Бұл жағдайды жеңіліс іспетті бағалаған Хазіреті Омар Пайғамбардың бұйрығына қарамастан, сапарды жалғастыру туралы айтқан ойына Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм:

«Мен Аллаһтың Елшісімін. Оған қарсы келе алмаймын. Менің жәрдемшім Аллаһ!» - деп жауап берді. (Бұхари, Мәғәзи, 35; Мұслим, Жихад, 90-97)

Сол кезде мүшріктермен жасалған Хүдәйбия келіс-сөзіндегі шарттар сырт көзбен қарағанда, мұсылмандарға қарсы шарттар еді. Мәдинаға қайтар жолда, Фәтих сүресі түскенге дейін бұл істегі сырды ешкім түсінбеді. Фәтих сүресі арқылы бұл істегі хикметтер мен қуанышты хабарлар білдірілді. Кейін түсінікті болғанындай, алғашында жеңілу әрі қаһарлы көрініс деп бағаланған «кері қайту» мәселесі негізінде жеңіске апарар жолдың басы екен...

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм алғашында анықтай алмаған бұл мүжмәл (жабық) оқиға тек екі жылдан кейін ғана анық болды. Расында осы келісім-шарттың арқасында пайда болған бейбітшілік кезінде көптеген адамдар мұсылман болып, екі жылдың ішінде мұсылман болғандардың саны келісім-шартқа қол қойылған кездегі мұсылмандардың санынан асып түсті.

Негізінде осы келіссөздің арқасында Ислам ресми түрде танылды. Араб тайпаларынан қалағандары мұсылмандардың қарамағына өте алатын еді. Бұл болса, Құрайштың ықпалының жойылуы әрі елді Исламға емін-еркін дағуат қыла білу, шақыра білу деген сөз еді.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның бұл келіс-сөзге қол қоюының себептерінің бірі – сол кезде

мұсылман болғанымен, онысын кейбір қажеттіліктер себепті жария қыла алмаған көптеген адамдардың Меккеде болуы еді. Егер мүшріктермен соғысса, мұсылмандар бұларды білместен өлтіріп, соңында қайғы шегетін еді.

Құран Кәрімде бұған ұқсас мысалдар кездеседі. Құран деген ұлық мұғжизаға қысқаша шолу жасағандықтан, мәселенің егжей-тегжейіне көп бармай отырмыз. Өйткені, Құранның әрбір мұғжизасының өзі үлкен бір кітаптың ауқымынан асып түсетіндей кең мазмұнды қамтиды.

Бұл жерге дейін келтірілген мысалдар Құранның адамзаттың килігуінен, бұзып, бұрмалауынан аман екендігін әрі Аллаһ тарапынан уахи етілген иләһи кітап екендігін айдан анық түрде белгілеп, бекітуде. Жалпы ынсабы бар адам баласының бұл нақты үкімді мойындауы аса зәру жағдай. *Жаңа Католик Энциклопедиясындағы «Құран» тармағында назар аударарлық мына бір мәліметтер жазылған:*

«Құран қайдан туындады? деген мәселе туралы ғасырлар бойы көптеген болжамдар мен тұжырымдамалар жасалды. Қазіргі таңда ақыл-есі дұрыс бірде-бір адам сондай тұжырымдамалардың ешбіреуін мойындамайды».

Әрине, Католик шіркеуі Құранның уахи еместігі туралы дәлел-дәйек келтіре алса, оған тым разы болады. Алайда, онысын істей алмайды әрі орынды анықтама да бере алмай жатыр. Сонымен қатар, жүргізген зерттеулерінде аз да болса ынсапты жоғалтпай, ертеден бері жалғасып келе жатқан және дәлелдеп бекіту әсте мүмкін емес жалаларды жоққа шығарып отыр.¹³⁷

137. Gary Miller (Абдұлахад Омар), *The Amazing Qur'an (Eşsiz Mucize Kur'an)*, (Аударған, Др, Ердоған Баш), Стамбул, 2007, 61 б.

III. ҚҰРАННЫҢ МҰҒЖИЗАУИ ТҰСТАРЫ

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм адамзатқа тәңірлік сый ретінде әкелген Құран Кәрім сан жетпес мұғжиларға толы екендігін көптеген тұстары арқылы ортаға салуда. Құран Кәрімнің қияметке дейін жалғасатын көптеген мұғзиуи тұстарының әсіресе, төртеуіне шолу жасайық деп отырмыз:

- а. Тіл тұрғысынан иғжазы
- ә. Ғайыптан хабар беруі
- б. Ғылыми тұрғыдағы иғжазы
- в. Тәшриф (заңдастыру) тұрғысынан иғжазы

A. ТІЛ ТҰРҒЫСЫНАН ИҒЖАЗЫ

1. Айбынды тәсілі

Құран Кәрім өлең де емес, проза да емес. Сонымен қатар өлеңнің де прозаның да ерекшеліктерін қамтитын ерекше тәсілі бар. Оның бұл тәсілінде тым керемет үйлесімдік пен тәңірлік әуен және мақам бар. Адамзат баласы қашан Құран оқыса, осы тәңірлік әуеннің әсерін ішкі жандүниесінің тереңдіктерінде сезінеді.

Құранның өлеңде, не музыкада болмаған бір әсемдігі бар. Оны қайта-қайта оқығанда немесе тыңдағанда бір қалыптылық сезілмейді, үнемі өзгеріп тұратын және жаңаланған дыбыстардан әрбір адамның санасы өз денгейі бойынша несібесін алады. (Драз, ән-Нәбәүл-Азим, 102 б.)

Құран Кәрім әдебиет саласындағы әдіс-тәсілдерден өзгеше әрі өзіндік тәсілі болғанымен, әебиет саласындағы

әдіс-тәсілдерді де ең керемет түрде қолданады. Қисса, әңгіме, тарих, заң шығару (заңдастыру), тартыс-талас, ахирет, жәннәт және жәһәннәм сияқты тақырыптарды, қорқытушы әрі қуантушы аяттарды мағыналарының күштілігіне қарай тіл байлығын ең жоғары шыңында ұстай отырып баяндайды. Бұл да, оның иләһи кәләм (сөз) болуынан туындаған ерекшелік.

а. Сөз таңдаудағы тыңғылықтылығы

Құран мәселені баяндау барысында, тілдегі синоним-дес сөздердің ішінде мағынаны ең кемелді ғып жеткізетін, адамның санасына толық сүреттеп беретін әрі шешендік тұрғысынан ең күшті болған сөзді таңдайды. (Бути, Рауаи, 140 б.)

Құран аяттарындағы бір сөздің өзін алдыға немесе артқа қарай орнын ауыстыру, не қандай да бір өзгерістер енгізу ондағы үйлесімділік пен сәйкестікті дереу бұзады. Бұл туралы Ибнү Атийе былай деген:

«Құран сондай бір кітап. Одан бір сөзді алып тастаса, сонан соң Араб тілін бастан-аяқ қарастырып, ең дұрыс, ең ыңғайлы сөзді тауып сол орынға қою мүмкін емес».¹³⁸

Бертін кездердің Ислам ғалымы, құрметті Мұхаммед Хамидұллах Құрандағы үйлесімділікке байланысты бір естелігін былай айтқан:

«Мұсылман болған француз әнсүйер бір адам кездескенімізде, маған Наср сүресін:

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ

138. Ибнү Атийе, *әл-Мұхаррарүл-Уәжиз фи Тәфсирил-Китәбил Азиз*, Бәйрут, 1413, 1, 52.

«**фи динилләһи әфуәжә.(2) Фәсәббих...**» деп оқудың мәнерлеп оқу тұрғысынан құлаққа жағымды еместігін айтты. Мен Оған, бұл аятта «**әфуәжән**» сөзінде тоқталмайтындығын, керісінше «**әфуәжән-фәсәббих...**» деп оқылатындығын түсіндірдім. Бұл әнсүйер баурымыз қатты таңырқап:

«Иә, шынымен де солай ма?! Шындық сен оқығандай болса, міне, енді болды. Енді иманымды қайталауым керек. Аллах мені кешіргей!» - деді.¹³⁹

Француз әнсүйер адам бұл түсініктемеден кейін Құран Кәрімге әуен-ырғақ тұрғысынан да, қандайда бір қарсылық айтыла алмайтындығын толық түйсінген болды. Шынымен де, Құранның үйлесімділігі мен сәйкестігі адамзаттық өлшемдерден әлдеқайда жоғары дәрежеде. Ол бейне бір үйлесімділік пен сәйкестіктің салтанатын көрсетуде. Мұндай ұлық, кәміл кітаптың орнына, адамзат туындысын тұрғызуды кім алға тарта алады екен дейсіз?!

б. Жандүниеге ықпалы

Құран Кәрім адамзаттың жандүниесіне төтенше ықпал еткен. Арабтар оны Расулұллаһ саллаллаһу әләйһи уә сәлләмның киелі аузынан тыңдап топ-тобымен иман келтірген еді. Мүшріктердің барлығы да, оның ұқсасын шығара алмай, шарасыз қалғандықтарынан Құранның тіл байлығы мен шешендігін ұждандарымен де болса мойындаған еді. Олар негізінде бір жетімге бойсұну нұрсыз ұждандарына өздеріне ауыр келгендіктен Құранды қабылдамаған еді.

139. Бұл туралы кеңінен мәлімет алу үшін қараңыз, Мұхаммед Хамидұллах, *Құран Керим Тарихи*, Стамбул, 1993, 94-95 б.

Халықтың Құранды тыңдауына бөгет болған қас мүшрік Әбу Сүфян, Әбу Жәһіл, Ахнәс бин Шәрик бір-бірінен хабарсыз күйде, жасырынып түнде Қағбада Құран оқып жатқан Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләмды тыңдағалы келген. Сонда олар бірімен-бірі кездейсоқ кездесіп қалған. Әрі сасып қалып, өздерін-өздері кінәлаған еді. Бұл іс тап үш түн осылай жалғасып, ақыры өзара:

«Қап! ешкім біліп қоймасыншы! Ел біздің жағдайымызды біліп қойса, тым масқара болатындығымызға ант етемін. Бұдан былай, бұл туралы ешкім де бізге құлақ аспайды!» деп, істеген істерінің дұрыс еместігіне бір ауыздан келісіп, ендігәрі былай істемейтіндіктеріне уәделескен еді. (Ибнү Хишам, 1, 337-338)

Құранның тәсілі аса әсерлі болғандықтан мүшріктер адамдар Құран дауысын естімесін деп, айқай-шу шығарып, не болмаса оны оқуларына тыйым салып жатқан-ды. (Ибнү Хишам, 1, 395-396)

Өйткені, адам Құран ырғағын естігенде, жүрек бар күшімен оған бағытталады. Одан ләззаттанып рахаттанады. Тағы кішкене тыңдаса, махаббат пен қорқынышқа қарық болады. Кейбір аяттар естіген адамға қуаныш сыйлап, тыныштыққа бөлейді, жүректі жұмсартады, көңілді жеңілтетіп, иманды күшейтеді. Ал, кейбір аяттар болса, адамның жанына қорқыныш пен үрей ұялатып, жүректі дүр сілкіндіреді. Бұл жағдайды мұсылмандармен қатар көптеген имансыз пенделер де мойындауға мәжбүр болған. (Абдұлқадир Ата, Азамәтүл-Құран, 87 б.)

Көптеген адамдар Құранның бұл әсері мен ықпалы арқасында мұсылман болған еді.

Жүбәйр бин Мұтғим Тур сүресін Расул Әкрәмнан тыңдаған кездегі сезінген әсерін «жүрегім жарылып кететіндей болдым»¹⁴⁰, «Жүрегім шаттанғандықтан бейне бір қанаттанып ұшатындай болды»¹⁴¹ - деп жеткізген.

Хабәш (Эфиопия) Нәжәшисі Асхамның Құранды тыңдағанда үлкен әсер алуы¹⁴², тым қатал мінезді болған Хазіреті Омардың тыңдаған аяттарының әсерімен жүрегі жұмсарып, Исламға жақындауы әрі мұсылман болуы,¹⁴³ шайыр Түфәйл бин Амр әд-Дәусидің Хазіреті Пайғамбарға Исламды түсіндіртіп, Құранды тыңдаған соң: «Уаллаһи, мен ешқашан Құраннан көркем сөз естіген, Исламнан күшті дін көрген емеспін!» деп, иман келтіруі және Исламды тәблиғ ету мақсатымен өз еліне қайтуы,¹⁴⁴ меккеліктердің балалары мен құлдарына ықпалын тигізеді деп, Хазіреті Әбу Бәкірдің Құран оқуына тыйым салуы,¹⁴⁵ Құран тыңдаған бір топ жындардың:

«...Біз шынында бір ғажайып Құран тыңдадық. Ол Құран тура жолға салады. Біз оған иландық. Раббымызға ешқандай серік қоспаймыз»¹⁴⁶ - деп айтулары¹⁴⁷ және мұндай көптеген іс-оқиға Құранның жандүниеге деген ықпалының айдан анық дәлелі.

Құран Кәрімнің әсері тақырыбында Джон Дауенпорт (John Davenport)¹⁴⁸ былай деген:

140. Ахмед, 4, 83-85.

141. Бұхари, Тәфсир, 52.

142. Табәри, 7, 4, (әл-Мәйдә, 83).

143. Ахмед, 2, 17; Ибнү Хишам, 1, 369-371; Ғәйсәми, 9, 63.

144. Ибнү Хишам, 1, 407-408; Ибн. Сағд, 4, 237-238.

145. Ибнү Хишам, 1, 395-396.

146. Жин сүресі, 1-2.

147. Хаттаби, Баян, 64-65 б.

148. Лорд Жон Дауенпорт ХІХ ғасырдың соңында өмір сүрген шығыстанушы ғалым.

«Әдебиет тұрғысынан қарағанда, Құран – шығыс әлемінің ең күшті шығармасы. Құран Кәрімнің араб тілі үшін дәлел мен дәйек орнында екендігінде еш шәк-шүбә жоқ. Гете¹⁴⁹ айтқандай, Құран қамтыған сырлары және әсемдігімен оқушыларының жүректерін баурап алады».¹⁵⁰

Құранның баянындағы бұл үйлесімділік әрі оның әуені мен әсері ондағы дыбыс тәртібінен, яғни әріптердің, сүкун (тыныштық белгісі) мен харекелердің (дыбыс белгілерінің), ұзын әрі қысқа буындарының ең сәйкес түрде тізілу тәсілінен туындаған жағдай. Құран Кәрім бітіп таусылмай-тындай үйлесімдіктер мен сәйкестіктерге толы. Көбінесе бір дауыстан кейінгісіне өтерде байқалатын үйлесімділік пен әуен көңілді тебірентеді. Мағынасын түсінбегендердің өзі бұл теңдессіз әуенді тыңдағанда ләззаттанып, мәз-майрам болады.

в. Сөз бен мағына үйлесімділігі

Құранның тәсілінде сөз бен мағына байланысында тепе-теңдік және өзіндік деңгейі бар. Ол түсіндірмек болған жағдайды ең көркем әрі ең күшті түрде жеткізе білетін сөзді, өзгертілмейтін бір құдіретпен қолданады. Құран осылайша сөз бен мағынаның арасындағы деңгейді «кәләм» (сөйлеу) сипатының абсолютті Иесіне тән тәсілмен құрады. Бұл мәселеде ең күшті, атақты әдебиетшілердің өзі шексіз әлсіздікте қалады.

Өйткені, **мағына** мен **сөз** деген құбылыс ұзын нәрсенің бір-бірінен алыс екі ұшы сияқты болып, екеуін де

149. Johann Wolfgang von Goethe: 1749-1832 ж.ж. аралығында өмір сүрген, дүниеге танымал неміс ақын, жазушысы.

150. John Davenport, *An Apology for Mohamad and Koran*, London, 1869, 66 б.

бір мезгілде лайықты орнында қолдану әсте мүмкін емес жағдай. Ойын қысқа да нұсқа жеткізу үшін сөзді аз пайдаланған адам, ойын жеткізетін сөздердің мағынасын азды-көпті жоғалтқандай болады. Ал, бұған керісінше мағынасын толық жеткізейін деп, сөздің барлық ерекшеліктерін пайдаланбақ болған әдебиетші сөздің көркемдігі мен әсемдігін бұзып, сөзді ұзартуға, созуға тура келеді. Әдебиетшілер мен ақындар тек білімдерінің деңгейі әрі сол сәттегі шабыттарының ықпалына қарай шекті бір кемелдікке қол жеткізуі мүмкін. Мұның ең анық айғағы – ақын-жазушылардың уақыт өте келе, бұрын жазғандарына өзгертулер енгізіп, толықтырулар жасап шығармасын кемелдендіруі. Тіпті, ең көркем шығармасын жетпіс рет қарап шықса, әр жолы өзгерістер енгізуге қажетсінеді. Құран болса, келгелі ондаған ғасырлар болғанымен, сөздері мен мағынасында ешқандай өзгеріс қажетсінебеді.¹⁵¹

Құранның баяндау тәсіліндегі басым болған ерекшелік – қайсы бір сала мен мәселе туралы сөйлесе де, үнемі ең көркем түрде керек-жарақты әрі мақсат тұтқан мағынаға ең ыңғайлы сөз тіркестерін таңдауы, бір әріптің өзін орынды етіп келтіріп, мақсатын еш кемшіліксіз, не артық кетпей түсіндіруі. Сондай-ақ Құран Кәрім қысқа да нұсқа түсіндіруді таңдаған жерлерде істің мән-мағынасын толық жеткізгені сияқты, егжей-тегжейлі түсіндірген жерлерде де сөзді артық жібермейді.

г. Түрлі деңгейдегілерге үндеуі

Құран Кәрім қай уақыт, қай кезеңде болмасын әр жерде өмір сүретін, ғылыми деңгейлері түрліше болған барлық

151. Қараңыз, Драз, ән-Нәбәүл-Азим, 92 б.

адамзатқа түсініктеріне қарай үндейді. Түрліше деңгейдегі көптеген адамдар болған жиында Құран аяттары оқылғанда, сол жерде отырғандардың әрбіреуі өз сана-сезіміне, түйсігіне қарай оның мағынасынан өз үлестерін алады. Бір шығармада мұндай жағдайды қамтамасыз ету адамзаттың мүмкіншілігі мен күші жетпейтін жағдай.

Тіпті, Құранның керемет мағынасында болашақ ұрпақ қорытындылайтын жаңа түсініктер де бар. Түрлі түсініктерге мүмкіндік берген бір аятты алғашқы дәуірдің мұсылмандары өз жағдайлары бойынша, ал кейінгі дәуірдің мұсылмандары болса, олар да қол жеткізген ғылыми деңгейлері бойынша түсінеді, түсіндіреді. Өйткені, Құран Кәрім әр кезеңдегі адам баласы қол жеткізетін білім мен ғылымнан әлде қайда көп, кең, ауқымды білімді қамтыған. Өйткені, ол көктердегі және жердегі сырларды білген Аллах Тағала тарапынан түсірілген.¹⁵² Құран аяттары – Аллаһтың білімінің біздерге қарай ашылған терезесі. Ішкі жандүниеміздегі назарымыз бен санамыз неғұрлым өткір болса, аяттардан қорытындылайтын біліміміз де солғұрлым күшті болмақ.

Бұл туралы арабтардың ұлы ақыны Мұстафа Садық әр-Рафии былай дейді:

«Құран Кәрімнің мұғжизаларының біреуі – әрқашан байқала бермейтін бағзы бір ақиқаттарды үнемі байқалып тұрған жай сөздердің ішінде жасыруы әрі оларды уақыты келген сайын көрсетіп, ортаға салуы». (М. Садық әр-Рафии, Уахюл-Қалам, 2, 66)

Әдебиеттің білгірі - Аббас Махмуд Аққад былай деген:

«Құранның үндеуі тек үмми Арабтарға немесе жиырмасыншы ғасырдың адамдарына ғана қаратылған емес. Ол барлық ғасырлар мен мекендер үшін абсолютті түрде жалпылықты қамтиды. Өйткені, адамзаттың барлық заман атаулысында бір қалыпты түсінік деңгейінде болатындығын ойлау – ақылға сай емес». (А. Мұстафа Аққал, *Мәусуа*, 4, 203)

Екіншіден, Құранның тәсілі ақыл мен жүрекке бірдей, тепе-тең түрде үндеу салғаны үшін оқыған әр адамға тыныштық пен қуаныш сыйлайды.

ғ. Қайталаудағы сыр

Құранның тәсілінде бірнеше тақырыптар мен мәселелер қайталанғаны соншалық, бұл тәсіл арқылы назар аударылған ақиқаттар зейіндер мен көңілдерге әбден орнығады. Құранның тақырыптарды қайталауы оның мән-маңызын күшейту, тәлім, қорқыту, күнә істеуден және Аллаһқа қарсы келуден сақсындыру, адамның ойлап ғибрат алуын қамтамасыз ету,¹⁵³ тақырыпты суреттей отырып, адамның зейініне оңай орнықтыру сияқты мақсаттармен бәләғат (тіл байлығы) қағидалары бойынша керек жерінде әрі қажеттілікке сай орын алған. Яғни, бұл қайталаулар бірнеше бәләғат ерекшеліктерін қамтиды.

Құран Кәрімдегі қайталаулар бастан-аяқ бір келкі емес. Бір мағынаны түрлі қалыптар және сөздермен, кейде кеңінен, кейде қысқа түрде баяндап тіл байлығымен, шешендікпен келтіреді. Діни ақиқаттарды тәсілдің түрлі бейнелері арқылы санаға ұялатады. Аят кәрімәда былай делінеді:

«(Расулым!) Біз оны (Құранды) осылайша арабша түсірдік және ондағы ескертулерді түрлі тәсілдермен

153. Қараңыз, Таһә, сүресі, 113; Қасас сүресі, 51.

қайта-қайта баяндадық. Мүмкін, сонда ғана адамдар (осы арқылы күнәдан) сақтанады немесе ол (Құран) өздері үшін ғибрат болар». (Таһә сүресі, 113)

Яғни, Құран Кәрім ұзақ уақыт өтуі себепті бірінші ескертудің ұмытылып кетпеуі және мәселенің мән-мағынасын әбден орнықтырып, жеткізу үшін ескертудегі сөздің өзін немесе сол мағынаны жеткізетін екінші бір баламасын келтіріп, мәселені қайталайды. Бұл – Құран ұстанған тәрбие тәсілі.

Құран Кәрімдегі қайталанған тақырыптардың әрбіреуін оқыған сайын жаңа хабар оқып естігендей ойланып, шабыттанамыз. Адам баласының ұзын әрі қысқа, әр екі тәсілге де қажеттілігі бар. Өйткені, кейбіреуі қысқа да нұсқа түсіндірумен қанағаттанады. Ал, кейбіреуі егжей-тегжейлі түсіндіруді қажетсінеді. Құран Кәрім барлық адамзатқа арналғандықтан түрді тәсілдер мен амалдар арқылы маңызды мәселелерді қайталау арқылы барлық адамзатты қамтыған. (Бути, Рауаи, 118-120 б.)

Ташкөпрүлүзада¹⁵⁴ бұл туралы былай дейді:

«Құранда сөз жағынан қайталау бар сияқты көрінгенімен, анығында мағына жағынан қайталау жоқ. Өйткені, екі синоним сөздің бір араға келуімен сондай бір мағына шыққаны болмаса, екеуін айырып тастағанда ол мағына шықпай қалады¹⁵⁵».

154. Ташкөпрүлүзада Ахмед Әпенді 1495-1561 жылдар аралығында өмір сүрген Османлық үлкен ғалымдардан. Әкесі Явуз Сұлтан Селим Ханның ұстаздарынан. Өзі Қануни дәуірі ғұламаларынан болып, Бұрса, Едирне және Стамбул сынды қалаларда ұстаз болып, Бұрса мен Стамбул сот төрағасы қызметін атқарған және көптеген шығармалары бар.

155. Ташкөпрүлүзада, *Мәуизатұл-Улум*, аударған, Мүмин Чеуик, Стамбул, 1975, 1, 412; Шакир Қожабаш, *Құранда Яратылғыш*, 47 б.

Қазіргі таңдағы ғылыми жаңалықтар мен ашылулар Құран ұстанған тәсілдің аса пайдалы әдіс екендігін ортаға салуда. Ғылыми тәжірибелер тартымды тәсілмен жасалған қайталаулардың адамға жақсы әсер ететіндігін, ал, бір қалыпты, не шегінен тыс қайталаулар болса, кері әсерін тигізетіндігін, ақырында ол тәсіл адамды бездіріп жіберертіңдігін белгілеген.

Адамдар Құран Кәрімнің кейбір қиссаларды неліктен түрлі тәсілдер арқылы қайталағандығын және оның маңыздылығын ғасырлар бойы толығымен түсіне алмай келеді. Тіпті кейбір кәпірлер мұны кемшілік деп көрсетуге тырысып бақты. Бірақ, жиырмамыншы ғасырда білім жеткен деңгей мен қолдаған тәсіл – Құранның бір мың төрт жүз жыл бұрын ұстанған тәсілі ғана болды. Құлдарының жаратылысы мен ерекшеліктерін, оларды жаратқан Аллаһтан жақсы кім біле алмақ?!

«Жаратқан Ие білмей ме? Ол – Ләтиф (ең нәзік істердің өзін біледі) және барлығынан хабардар». (Мүлік сүресі, 14)

д. Аз сөзбен көптеген мағыналарды жеткізуі

Құран Кәрім аз сөзбен ең ауқымды да, ең бай мағыналарды жеткізеді.

Тәфсірлерде нақыл (риуаят) етілгені бойынша, арабтардың алғашқы философы атақты Киндиден шәкірттері:

«Ей, Пәлсапашы! Бізге мына Құранның теңіз жасап берші!» депті. Ол:

«Жарайды. Барлығын емес, бір-ақ бөлігінің ұқсасын жасап берейін» - депті. Сөйтіпті де, бір бұрышқа шегініп, бірнеше күн бойы ойланып, тырысып, соңында да:

«Уаллаһи, бұған біздің құдіретіміз жетпес. Сондай-ақ басқа біреудікі де. Мұсхафты (Құран кітабын) ашып-ем, Мәйдә сүресін кездестірдім. Қарасам, опашылдықты бұйырады. Уәдеден таюды тыйған. Жалпылай шолу жасап, сонан соң шектеу қойған. Бұдан басқа құдіреті мен хикметінен де хабар берген әрі бұлардың барлығын екі жолға сыйдырған. Ал, мұны томдаған кітап жазбай, ешкім жеткізе алмайды!» деген екен. (Әбу Хайян, әл-Бахрүл-Мұхит, 3, 411; Елмалылы М. Языр, 3, 1546, «әл-Мәйдә, 1)

е. Аяттар мен сүрелер арасындағы үйлесімділік

Құран Кәрімнің аяттар мен сүрелері арасында аса көркем үйлесімділік бар. Құран түрлі уақыттар мен мекендерде бөлек-бөлек түсіп, көптеген мәселелер туралы айтқанымен, мәтіндеріндегі тұтастық пен үйлесімділік шексіз дәрежеде көркем әрі өнер туындысы ретінде ұсынылған. Барлық бөлімдері арасында тәсіл ұқсастығы мен қисынды тұтастық байқалады. Құран Кәрім қамтыған бөлімдердің бір-біріне байланысы себепті бір сүре іспетті, тіпті бір аят сияқты аса үйлесімді әрі ұйқасты болып табылады.¹⁵⁶ Тіпті Құранның барлығы да, бір сөз сияқты үйлесімді.¹⁵⁷

Құрандағы сөйлемдердің бөлшектері тым орынды болғаны соншалық, бұл бөлшектердің өзара үйлесімдігі нәтижесінде бекем бір уахдәт (бірлік-бүтіндік) көрініс табады. (Драз, *ән-Нәбәүл-Азим*, 142 б.)

Саид Нүрси бұл тақырыпты мынадай қорытындылайды:

156. Қараңыз, Құртуби, 19, 271, (әл-Иншиқак, 5); Сүюти, Итқан, 3, 369; Самарраи, *әт-Та'бирүл-Құрани*, 19 б.

157. Рази, 2, 147, (әл-Бақара, 30); Сүюти, Итқан, 3, 369; М. Хамди Языр, 1, 47 (Бисмилләһтің тәфсірінде).

«Құран Кәрім жиырма үш жылда, қажеттілік бойынша бөлшек-бөлшек түскенімен, сондай бір үйлесімдік пен тұтастыққа ие болғандықтан, бейне бір, бір ретте түскен сияқты кемелдік танытады. Сондай ұзақ уақыт аралығында, түрлі және бір-бірене байланысы жоқ себептер арқылы түскенімен, тек бір себептің арқасында ғана түскендей тұтастықты қамтиды. Түрліше әрі қайталанған сұрақтарға жауап ретінде келгенімен, барлық адамзаттың ортақ қажеттіліктері мен армандарын қанағаттандыратындай кемелдік пен бүтіндікке ие. Көптеген түрлі оқиғалардың үкімін баяндау ретінде келгенімен, тек қана бір мәселенің анықтамасы сияқты кемелді тәртіпті қамтиды. Бір-біріне қарама-қарсы және түрліше халдердегі сансыз адамдардың түсініктеріне сай тәсілдер бойынша түскенімен, сондай керемет бір қызыл тілділікпен үндегендіктен, бейне бір түсініктері мен жағдайлары бірдей адамдарға үндеп жатқандай, барлығы оны өз түсінігі бойынша оп-оңай түсіне қояды. Тіпті, әр сатының, әр заманның адамдары негізгі тыңдаушының өзі екендігін ойлап қалады». (Нүрси, *Күллият*, (25-сөз), 1, 187)

Елмалылы Мұхаммед Языр болса бұл жайлы:

«Құранның сүрелері мен аяттары кездейсоқтықпен, не болмаса тек қана ақындық сезімнің күшімен ортаға шыға салған аралас «шығармалар топтамасы» емес, ол бастан-аяқ *بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ* сынды мағынасы кең бір сөйлем, бәлкім тым күшті бір сөз тәртібінде ұйқасымы мен үйлесімі бекем, аса дана баян әрі ғажап тәсілдермен түскен иләһи сөз» деген. (М. Хамди Языр, 1, 47 Бисмилләһтің тәфсірінде)

2. Фәсахаты мен бәләғаты (тілмарлығы)

Құранның мұғжизалық ерекшелігінің ең маңызды тұсын оның тілмарлығы құрайды. Бәләғат – мазмұнға, мақсатқа, тақырыпқа және алдындағы адамына қарай, яғни жағдайдың қажеттілігіне қарай ең орынды сөзді айтып, мақсат-мұратын толық жеткізіп, ықпал ету. Құран Кәрім талдау жасаған барлық мәселелерде бұл ерекшелігін ең көркем түрде іске асырған.

Құран Кәрім фәсахат тұрғысынан да күллі әдебиеттің шыңында. Таңдаған сөздерінде, құрастырған сөйлемдерінде және олар қамтыған мағыналарда титтей де болса, кемшілік жоқ.

Шөл даланың адамдарында тіл мен әдебиет қатты дамығаны сонша, бейне бір Пайғамбарымыздың мұғжизасының көктем қарлығашы іспеттес дайындық жасағандай еді. Исламнан бұрын әдебиет туралы жәрменке ұйымдастырып, мәдени іс-шаралар өткізілетін. Бұл іс-шараларға жүзге жуық ақындар мен айтыскерлер қатысатын. Алғашқы жеті орынды иеленген ақындар бірінші орынның жүлдегері деп жарияланып, шығармаларын Қағбаның қабырғасына іліп қоятын. Бірақ, Құран аяттары түсе бастағаннан-ақ, әдебиет жәрменкелері өз құндылықтарын жоғалтып, соңында ондай іс-шаралар өткізбейтін болып, атымен жоғалды. Атақты ақын Имрүл-Қайстың қарындасы өлең мен әдебиетте аса шебер, күшті шешен еді. Ол:

«(Ақыры) **“Ей, жер, суыңды жүт! Және ей, аспан, (суыңды) тоқтат!”** делінді де, су тартылды, іс орындалды. (кеме де) **Жуди** (тауының) үстіне келіп тоқтады. Және **“Жойылсын залымдар қауымы!”** - делінді» (Гуд сүресі, 44 аят) деген аят кәрімәны естігенде:

«Енді ешкімнің айтар сөзі қалмады. Ағамның өлеңі де бұдан кейін мақтаныш орнында тұра алмайды!» деп, барып Имрұл-Қайстың ең жоғары орында ілулі тұрған қасидасын Қағбаның қабырғасынан жұлып алып тастады. Ең бірінші өлең орнын жоғалтқанда, онан төмен дәрежедегі өлеңдер (Мұаллақат) тұра алама? Бір бірлеп бәрін де алып тастады.¹⁵⁸

Ақындардың басшысы болған атақты Уәлид бин Мұғира:

«Аллаһ әділ болуды, жақсылық істеуді, жақынына қарайласуды бұйырады һәм арсыздықтан, жексұрындықтан, зорлық-зомбылықтан, шектен шығушылықтан тияды. Ойланып, ұстанарсыңдар деп (Аллаһ) сендерге үгіт береді» (Нахл сүресі, 90 аят) деген аятты естігенде, Құрандағы иләһи сырларды түсініп, амалсыздан шындықты мойындап:

«Ант етемін, жаңарақта Мұхамедтен бір сөз естідім, адам баласының сөзі десем, емес, жындардың сөзі десем, ол да емес. Сондай бір тартымдылығы, шексіз көркемдігі сонша, бейне бір тамырын тереңге жайған жемісі мол ағаш секілді! Ол қайткенде де, үстемдік құрады. Одан ешкім аса алмайды» - деді. (Хақим, 2, 506-507/3872; Сүюти, *әл-Итқан*, 4, 5)

Ол тағы:

«Құрайштың ұлысы, мырзасы болған мен және Сәқифтың ұлысы Әбу Мәс'үд тұрғанда, уахи Мұхаммедке түсе ме екен?! Біз осы екі аймақтың ұлысымыз ғой!» деген еді. Сонда Аллаһ Тағала:

158. Ахмед Жәудәт Паша, *Қысас-ы Әнбия уә Теуарих-и Хүлефа*, Стамбул, 1976, 1, 83.

«“Бұл Құран екі қаланың (Мекке мен Таифтың) адамдарынан бір ұлы адамға түсірілсе болмас па еді?” десті»

(Зұхруф сүресі, 31) - деген аятты түсірген еді. (Ибнү Хишам, 1, 385)

Яғни Уәлид Құранның хақ екендігін ұжданымен мойындаған. Бірақ, нәпсіқұмарлығына және ібіліс сияқты тәкаппарлығынан жеңіліп, Аллаһтың еркіне қателік таңатындай оңбаған қылық танытты.

Аллаһ Тағала мұндайларға қандай көркем жауап берді десеңізші:

«Раббыңның рахметін бөлістіріп беретін олар ма?!»

(Зұхруф сүресі, 32)

Бәләғаттың ең жоғары дәрежесі Құранда көрініс тапқан. Сондықтан Арабтармен бірге ешбір ұлт өкілі оның ұқсасын келтіре алмайтындай Құранның игжаз қасиеті бар. (Рұммани, ән-Нүкәт, 69-70 б.)

Адам баласына қаншалқыты күдірет бағышталса да, бәләғатың шыңына жете алмайды. Адамның бәләғатты лайықты түрде орындай білуі үшін араб тілінің барлық сөздерін синонимдерін біліп, олардың ішінен қайсысының айтылмақ болған мағынаны толық жеткізетіндігін, тіпті адам санасында жанданатын сүретке сай келгендігін біліп, ең орындысын таңдауы керек. Өйткені сөз адамның зейіні мен санасындағы мағынаға және оған сілтеген сөз бен қиялдағы мағына үшін қамтамасыз етілетін үйлесімдік пен ұйқастың мөлшері бойынша бәлиғ (шешен) деп табылады. Адам баласы болса, мұндай күрделі істі толығымен орындай алмайды. Тек өз қабілеті бойынша, бәлиғ (шешен) сөйлеу ерекшелігінің бір бөлігіне ғана қол жеткізе алады. Мұның екі түрлі себебі бар:

1) Мағыналар, пікірлер мен санадағы сүреттер адамның ішкі жандүниесінің тереңдіктерінен туындайды. Сөздер мен сөйлемдер адамға сырттан келеді. Сол себепті сөздер қайткенде де шектеулі қалыпта болады. Сондықтан мына жағдайға бір ауыздан тоқталған: Тіл қаншалықты бай болса да, мағына мен сезімдердің өте аз бір бөлігін ғана жеткізе алады. Мысалға, «қайғы» мен «жақсы» деген сөздерді көптеген сезімдер мен мағыналарға бола айта береміз. Сол жағдайлардың барлығын бөліп, әрбіреуі үшін ең лайықты сөзді қолдана алмаймыз. Сондай-ақ сөздердің көпшілігі бір-бірінен басқа көптеген мағыналар үшін қолданылып, араларындағы ортақ ерекшеліктер жай байланыстардан аса алмауда. Адам баласы мұндай күрделі, шиеленіскен мағыналарды толық жеткізе білу үшін тырысып баққанда, өз шамасының бұған жетпейтінін түсінеді.

2) Адамзаттың тілі шекті болғанымен, Құран тілі болған араб тілі – тілдер арасында ең таңдаулы орында. Араб тілі сөзге тым бай, бейне бір тіл дариясы. Ондағы сөздердің көпшілігін де синонимдері бар сөздер құрастырады. Әдебиет өнерпазы қаншалықты шешен болса да, жадында қанша сөз болса да, сөздерді синонимдері және басқа да ерекшеліктерімен бірге білуі мүмкін емес. Сондықтан өз ойы мен сезіміне ең жақын сөзді таңдап айта алуы мүмкін емес сияқты. Ол сөйлемек, не жазбақ болғанда жылдамырақ ойлап, есіне алғашқы келген сөзді пайдаланады. Қолданатын сөзі туралы біраз ойланатын болса, өз ойын дұрыс жеткізетін басқа бір сөзді табуы мүмкін. Алайда, үнемі ондай істей алмайды. Кейде қол жеткізсе, көбінде ондай жағдайға қол жеткізе алмайды. Мақсатын ашық та анық жеткізетін сөздер мен синонимдер

әрқашан бар бола бермейді. (Қараңыз, Бүти, *Рауаи*, 136-137 б.; Ташкөпрүлүзада, *Мәузүатүл-Ұлум*, 1, 849)

Кейде ойымызды жеткізу үшін ең дұрыс сөздерді таңдаудың өзі жеткіліксіз болып шыға келеді. Сөздердің тізілуі, сөйлемдердің құрастырылуы, мәтіндегі сөздің алды мен арты да мағына мен сезімді жеткізу құралы. Құран Кәрім синоним сөздер арасынан мағынаны ең дұрыс жеткізетінін және сол мағынаны санада ең кемелді суреттей алатынын қолданады. Тілдің шектеулі мүмкіндіктері таусылып, әрі кейбір мағыналар мен суреттеулер жетпей қалса, Құрани сөздер оларды көркем шығармалық тәсіл, дыбыс, ырғақ және өлшем-қалыптар арқылы жеткізу жолын ұстанады. Бұлар да оқушының сөздерді бір-біріне байланыстырып, бітістіру арқылы оқыған немесе тыңдаған кездегі сезінген және Құранның тұтастығы ішінде бар болған мағыналар болып табылады. (Бүти, *Рауаи*, 140 б.)

Құранның ең көркем сөздерді таңдап, оларды ең ыңғайлы орнындарда таңғажайып тілмарлықпен қолданғанын бейнелейтін мына бір мысалдар қандай ғибратты десеңізші!

Абәсә сүресінде бұл жайлы:

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاحَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾

«(Құлақты керек қыларлықтай, қияметтің анау) сұрып-пыл даусы жеткен кезде! Міне, сол күні адам аға-баурынан, анасынан, атасынан, әйелінен, балаларынан безіп қашады. Ол күні әр адам өз басының қайғысында (болды)» деп анық ұқтырады. (Абәсә сүресі, 33-37)

Мәриж сүресінде болса:

يُصِرُّوهُمْ يَوْمَ الْمُجْرِمِ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بَيْنِي ﴿١١﴾ وَصَاحِبِيهِ وَأَخِيهِ
﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُتَوَبِعُهُ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾
كَلَّا إِنَّهَا لَلظَى ﴿١٥﴾

«(Шынайы дос болғандар ол күні) бір-біріне көрсетіледі (бірақ, әркім өз қайғысымен). Күнәһарлар сол күннің азабынан құтылу үшін өзінің балаларын, сүйген жарын, аға-бауырларын, өзінің ел-жұртын, тіпті бүкіл жер жүзіндегі адамдарды түгел бодауға беріп, өзін құтқарғысы келеді. Бірақ, (онысы) мүмкін емес қой! Ол жәһәннәм – жалындаған от...» екені тағы анық айтылады.

(Мәриж сүресі, 11-15)

Абәсә сүресінде алдымен аға-бауыр айтылған, сонан соң ана, одан кейін ата мен әйел және балалар айтылған. Мәриж сүресінде болса, бұл мәселе балалардан бастау алып, әйел, аға-бауыр, ел-жұрты мен жер жүзіндегі барлық адамзат деп жалғасқан. Бұл реттеу кездейсоқ бола салған емес, көптеген хикметтер бойынша ретке келтірілген. Бұл хикметтердің біразін былай түсіндіруге болады:

Абәсә сүресінің аяттарында безіп-қашуға тоқталған. Адам деген жаратылыс алдымен өзінен туыстық жағынан алыс болғандардан безеді. Ең соңында барып, өзіне жақын болғандардан қашады. Мұнда айтылғандар ішіндегі адамға ең алысы оның бауыры, ал ең жақыны болса оның бала-шағасы. Бала адамға әйелінен де жақын. Өйткені адам әйелінен ажыраса алады, ал, балаларынан ешқашан айрыла алмайды. Оларды қолдап, қорғайды, оларға барынша қарайласады.

Аятта ана атадан бұрын айтылған. Өйткені ата жәрдем етіп, қол ұшын беруде анадан гөрі тым күшті. Адам болса, сол кезде қорқынышта және қашу үстінде. Сондықтан қуатты адамдардың жәрдеміне мұқтаждық танытады. Әйелден безу де атадан соң айтылған. Өйткені адам әйеліне жүрегінен көп орын бөлген. Адамның жұбайы өзінің сырласы және өмірлік жолдасы. Абәсә сүресінде алға шыққан жайт адамның таныстарынан және жақындарынан безіп, өз басына оңаша болуды қалағаны. Өйткені, ол күні әркім өзін құтқаруды ойлап, ең жақындарының өзіне қарауға мұршасы жоқ күйде болады. Тіпті олардың өз ақыларын талап етулерінен де қорқуда.

Бұл тақырыптың екінші бір нәзік тұсы – безіп-қашу көрінісінің қашуға байланысты мәселелерге жиі тоқталған Абәсә сүресінде орын алыуы.

Мәариж сүресіндегі көрініс болса, адам төзгісіз азап сахнасы. Күнәһар жалындаған және күйіп тұрған жәһәннәм отына лақтырылмақ болып ортаға әкелінген. Бұл күнәһар барлық шараларды іздестіріп, қолындағы барлық мүмкіншіліктерін пида етіп, өзін құтқарғысы келеді. Бұл да оны ең жақыны болған балаларынан бастауға, көзінің қарашығындай қорғаған балапанын жәһәннәмнің жалындаған отына салуға итермелеуде. Қияметтегі жағдайдың қиын да қорқынышты болуы себепті, аят жүрекке ең жақын болғаннан бастап тұр.

Мына жайтқа да назар аударғанымыз жөн болар: аят жай адам туарлы емес, күнәһар адам туралы айтып тұр. Күнәһар өзін құтқару үшін әрнәрсені істейді. Өз мүддесіне тезірек жету үшін ең жақынын да отқа салады. Ол өзі істеген

қылмысы себепті адамдардың барлығын құрбан етеді және олардың жәһәннәмде азапталуына еш мән бермейді.

Бұл көріністерден бұрын оныншы аятта, тақырыпқа байланысты түрде **«Шынайы дос болғандар ол күні бір-біріне көрсетіледі. Бірақ, әркім өз қайғысымен»** деп айтылып, соңында адамның тым әуесқой, сабырсыз, басына іс түскенде төзімсіздік танытып, жылай беретін жаратылысқа ие екендігі айтылады. Осылайша Құрандағы сөз-сөйлемнің алды мен артының байланысы және үйлесімдігі іске асқан болады.

Адамның ең жақын жандардың өзінен кешуі иләһи азаптың санадағы барлық ойлау мен көріністерден тым қатты, ауыр және ол туралы қорқыныштың да қиял жетпес дәрежеде жан күйзелткіш екендігін көрсетеді. Бұл сүренің азап туралы айтып бастау алған сүреде болуы, сүреде талқыланған тақырыптар арасында күшті бір үйлесімдіктің бар екендігін де көрсетеді. Бұл жағдай Құран Кәрімнің тәңірлік тәсіліндегі айбындылықты бейнелейтін ерекшеліктерінің тек біреуі ғана.¹⁵⁹

Мұндай мысалдардан айқын байқалғанындай, Құрандағы фәсәхат сыры ешқашан бұзылмаған. Онда мұғжизауи мәтіннің сыртына шыққан бірде-бір сөз кездестіре алмайсыз. Тек шектелмеген, жансыз, қозғалыста болмаған атаулар баяндалған аяттарды ғана оқысаңыз, ондағы құрамның да айбынды иғжазды қамтығандығын байқайсыз. Әріптердің құрамы мен сөйлемдегі құрылымы немесе басқа да бір ерекшелік себепті істелген тақдим-тә'хирлар (тақырыптағы мәселелерді алдында немесе артында айту) адамды таң қалдырады. (Қараныз, Рафии, *И'жазул-Құран*, 192-193 б.)

159. Фадыл Салих Самарраи, Ләмәсәтүн Баяния, Амман, 2003, 193-197 б.

Ә. ҒАЙЫПТАН ХАБАР БЕРУІ

Құран Кәрім ғайып туралы хабар беруде. Осы берген хабарлары да оның анық мұғжиза екендігін көрсетеді.

Құран Кәрім өткен замандар туралы берген мәліметтерді ақиқат бойынша баяндайды. Бұл мәліметтер турасында біздің эраның жетінші ғасырындағы Меккеде білім саласында бір ұйым немесе жалпы мәдениеттерді білетін бірдебір адам жоқ еді. Бүкіл тарихи мәліметтер саудагерлердің бір-бірлеріне қайшы түрде жеткізген аңыз түріндегі бірнеше Парсы ертегілерінен құрастырылатынды. Ал, Құран Кәрімдегі көне замандарға байланысты мәліметтер нақтылығы мен шындығы тұрғысынан ешбір адам ақылымен және парасаттылығымен жаза алатын мәліметтер емес.

Ендеше ақылды адам ойлансын! Надан қауымның ішінен шыққан үмми, яғни оқу жазуды білмеген адам құдайы сырлар бұлағынан бастау алмай, Құранның мағынасына бастау бола ала ма? Әрине бола алмайды! Бұл жағдай да Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм білдірген бүкіл хабарлардың Аллах тарапынан уахи етілгендігін көрсетеді.

Бұл туралы аят кәримәларда былай баяндалады:

«(Ей, Расулым!) Бұлар – Біз саған уахи еткен ғайып хабарларынан. Мәриямды қарамағына алу үшін олардың әр қайсысы қаламдарын (жеребе) тастағандарында сен олардың жанында жоқ едің. Олар (бұл туралы) өзара таласқанда да сен олардың жанында жоқ едің». (Әлү Имран сүресі, 44)

«Саған осылайша уахи еткендеріміз ғайыптың хабарларынан. Олар бас қосып, (Юсуфқа) сұмдық амал-айла жасағанда Сен олардың қасында жоқ едің». (Юсуф сүресі, 102)

«Сен бұдан бұрын кітап оқымаған, қолың да хат білмейтін (жан) едің. Егер ондай болғаныңда, онда тоңмойын қарсыласушылар тіпті де күмәнданар еді». (Анкәбут сүресі, 48)

«Біз Саған бұл Құранды уахи етіп, өзіңе қисалардың ең жақсысын баяндап тұрмыз. Алайда, бұдан бұрын (бұлардан) хабарсыз едің...» (Юсуф сүресі, 3)

Шынында да, сол кездің адамдары Әд пен Сәмуд қауымдарының жермен-жексен болулары және Нух топаны туралы тек ертегі түрінде ғана, аз-ақ мәліметтері бар еді. Ал, Құран Кәрім бұларды қазіргі кездегі тарих білімі мен тарих философиясы да мойындап, бекіткен түрде адамзатқа ұсынған.

Кітап иесі болған қауым – христиандар мен еврейлердің сенімі бойынша Асхабү Кәһф, яғни «үңгір тұрғындары» үңгірлерінде үш жүз жыл болған еді. Құран Кәрім бұлардың үш жүз жылға қосымша тағы да тоғыз жыл болғандықтарын баяндайды. Осы тоғыз жыл болса, үш жүз жылдық мезгілдегі «күн жылы» мен «ай жылы» арасындағы уақыт айырмашылығынан ғана тұрады. Аят кәримәда:

«Олар үңгірлерінде үш жүз жыл және бұған қосымша тоғыз жыл тағы болды» (Кәһф сүресі, 25) деп айтылған.

VII ғасырдағы Меккеде әдебиет пен шешендіктен басқа әр түрлі ғылым саласындағы надандық шексіз еді. Мысалы, математикада қосу және алу деген амалдар жоқ еді. Сандарды асты-астына жазу, «нөл саны» деген түсініктер әлі жоқ еді. Сандар тек қана сөздермен айтылып, жазылатын-ды. Жоғарыдағы аят түскен кезде Мекке халқының арифметикада да шексіз надандықта болғандықтарына қарасақ, қоғам жазуды және арифметиканы білмейтін болса, әрі сондай

қоғамның ішінен шыққан үмми Пайғамбар «күн жылы» мен «ай жылы» арасында минуттық есепке келіп тірелетін айырмашылықты, есепті қайдан білді дейсіз?!

Сондай-ақ Құранда ақылмен, қисынмен салыстыру арқылы қол жеткізе алмайтын, тек қана нақылдан тұратын мәліметтер көп кездеседі. Бұл мәліметтер надан қауымнан әрі үмми адамнан қалай шығады?!

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның мұғалімі Аллаһ Тағаланың Өзі еді. Сонымен қатар құдайы әмір бойынша әр-Рұхұл-Әмин де (Жәбірейіл аләһис-сәләм) Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ұстазы еді. Оның міндеті Аллаһ Тағаладан алған мәліметтерді толығымен Пайғамбарға жеткізу еді.

Құран Кәрім болашаққа байланысты хабарлар берген, бұл хабарлар да өз уақытында ол білдірілгендей жүзеге асып жатыр. Әлі де аса бермек... Яғни, Құранның үкімі ешқашан жойылмайды. Ол қашан да білімнің алдында. Аят кәрімәда былай делінеді:

«...Алайда, Құран – нағыз ардақты кітап. Не өткенде, не келешекте оны жоюшы жоқ (батыл (теріс) нәрсе оған алдынан да, соңынан да жол таба алмайды). Ол сөзсіз дана, әр жағдайда мақтауға тым лайықты болған Аллаһ тарапынан түсірілген». (Фүссиләт сүресі, 41-42)

Адамзат тарихында белгілі бір күш-қуатқа және құндылықтарға ие болғанымен жер бетінен жойылып кеткен көптеген мәдениеттер бар. Тарих беттері өлтірілген пайғамбарларға, жоқ болып кеткен, кемітілген және бұрмаланған киелі кітаптарға толы. Алайда, Аллаһ Тағала тек

қана Құранның өзгертілмей, толығымен қорғалып, дәуірлер бойы жүретіндігін хабарлап:

«Шынында Құранды Біз түсірдік. Оның қорғаушысы да әрине Бізбіз!» (Хижр сүресі, 9) деген. Осылайша Құран Кәрімнің ешбір кітапқа нәсіп болмаған құдайы қорғау-қолдаумен өз күшін мәңгілік сақтайтындығын білдірген.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өзіне уахи келмей тұрып, адамзатқа пайғамбар ретінде жіберілетіндігін ойлап-жоспарлау түгілі ондайды қиялдаған да емес-ті. Бұл шындықты Аллаһ Тағала былай баяндайды:

«Сен өзіңе кітап түсірілетінін (пайғамбар болудан бұрын) ойлаған жан емес едің. Ол Раббыңның саған деген рахметі...» (Қасас сүресі, 86)

Дінді қорғау жөніндегі жалғыз ғана кепіл – Аллаһ Тағала.

«Шынында, Біз қаласақ Саған уахи еткенімізді (көңіліңнен (жадыңнан)) алып кетерміз (өшіреміз). Сосын Бізге қарсы (оны қайтарып әкелуші) қорғаушы (сүйеніш) таба алмайсың. Бірақ, Раббыңның рахметі (арқылы Құран мәңгілік қалды). Өйткені Оның саған деген ілтипаты аса зор». (Исра сүресі, 86-87)

Көркем аятта ап-анық баяндалғанындай, Құранның килігуге ұшырап, бұрмаланбағандығының жалғыз себебі – **«Оның құдайдың күдірет қолымен қорғауда болуы».**

Римдіктер мен отқа табынушы мәжусилер соғысып, мәжусилер римдіктерді жеңген еді. Бұдан пайдаланбақ болған мүшріктер мұсылмандарға:

«Кітаптың арқасында үстем болатындықтарыңды ойлап едіңдер ғой! Міне, мәжусилер Кітап иесі болған римдіктерді жеңіп тастады» деп, мұсылмандардың иманы мен бекімдерін шайқалтуға тырысып жатқан еді. Аллаһ Тағала бұл жағдайға қарай мүшриктерге қайғы, ал мұсылмандарға қуаныш сыйлайтын мына аяттарды түсірді:

«Әлиф, Ләм, Мим. Римдіктер жеңілді. Ең жақын бір жерде. Олар бұл жеңілісінен кейін-ақ жеңіске жетеді. Бірнеше жылдың ішінде (3 пен 9 жылдың арасында). Барлық іс бұдан бұрын да, кейін де Аллаһтың еркінде. Сол күні мұминдер Аллаһтың медет беруімен шаттанады. Ол әзиз-дүр (нағыз үстем), рахим дүр (ерек мейірімді)».
(Рум сүресі, 1-5)

Сол кезде Византия сондай әлсіз, айбынды күшінен айрылып қалған мемлекет болғандықтан, ешкім ойсырай жеңілістен кейін қайтадан жеңіске жетуді мүмкін емес деп ойлайтын. Бірақ Құран Кәрім нақты түрде былай жария еткен еді:

«Бұл – Аллаһтың уәдесі. Аллаһ уәдесінен таймайды. Бірақ адамдардың көбі білмейді». (Рум сүресі, 6)

Ақыры, Аллаһ өз уәдесін орындады. Барлық тарихшылардың бір ауыздан белгілеп, жазғанындай тоғыз жылға жетпей, римдіктер парсыларды жеңді. Римдіктер осы жеңіске жеткен күні мұсылмандар да Бәдір шайқасында мүшриктерге қарсы жеңіске жетіп қуанышқа бөленген еді.
(Қараңыз, Тірмізи, Тәфсир, 30/3191-3194; Ахмед, 1, 276; Құртуби, 14, 3)

Меккелік мүшріктер істеген зұлымдық әбден арта түскенде, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Юсуф аләйһиссәләмның кезіндегі тәрізді ашаршылық болуын тілеп қарғады. Сонда Аллаһ Тағала:

«Аспан көрнеу түгін (тұман) әкелетін (оларға азап-апат келетін) күнді күт! Ол адамдарды қаптап алады. Бұл бір ащы азап» (Дұхан сүресі, 10-11) деп бұйырды.

Сондықтан, құрғақшылық пен ауыр ашаршылыққа тап болғаны сонша, олардың біреуі көкке қарайтын болса, тартқан тауқыметінің ауырлығынан жер мен көк арасын түгін қаптап алғандай көретін-ді.

Аят былай жалғасады:

«Расында Біз азапты аз уақыт айықтырамыз, ал сендер (бұрынғы күйлеріңе) қайта түсесіңдер. Алайда, қырымызға мықтап алған күні сөзсіз өш алып, қатты жазалаймыз». (Дұхан сүресі, 15-16)

Бұл аяттарда ғайыпқа (болашаққа) байланысты үш хабар берілген:

1. Қиыншылықтардың жеңілдетілетіндігі білдірілген. Сонджай-ақ мүшріктер ашаршылық пен құрғақшылық кезінде жаңбыр жаууы үшін Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамызға жүгініп, дұға етуін сұраған. Сонда Ол қол жайып:

«Ей, Раббымыз! Бізден азапты көтер. Шынымен, енді біз сенеміз!» деп жалбарынған, Аллаһ Тағала да оларға жаңбыр жауғызған.

2. Мүшріктердің қайтадан айлаға көшіп, тұзақ дайындайтындықтары білдірілген. Шынымен де мүшріктер «иман

келтіреміз» деп берген сөздерінен тайып, қайтадан бұрынғы күйлеріне түсіп, мұсылмандарды жеңу үшін Бәдір соғысына дайындалған еді.

3. Ақыры мүшріктерден өш алынатындығы білдірілген: Расында Бәдір жеңісі күні Аллаһтың азабы мүшріктерді қатты қинап, масқара қылған еді. Сол күні мүшріктердің алдыңғы қатарлыларынан жетпіс адам өлтірілген, тағы жетпістей адам тұтқынға алынған еді.

Бәдір шайқасынан біраз бұрын кәпірлердің басшыларының бірі болған Уәлид бин Мұғира туралы:

«Оған аяттарымыз оқылған сәтте: «Бұл бұрынғылардың ертегісі ғой!» - деді. Біз оны мұрынына таңба салу арқылы белгілеп қоямыз» (Қалам сүресі, 15-16) аяттары түскен еді.

Бәдір шайқасында Уәлид мұрнынан жарақат алып, мүгедек болды да, бетіне өмірбойғы құдайы таңба түсті. (Бәйдауи, 5, 144; Құртуби, 18, 236-237)

Тағы да сол Бәдір шайқасында Қамар сүресінің қырық бесінші аятында білдірілген Аллаһтың мына уәдесі де жүзеге асқан еді.

«(Мүшріктердің) тобы жеңіліске ұшырайды да, артқа бұрылып қашады!»

Хазіреті Омар радияллаһу анһу мұндағы шындық туралы былай деген:

«Бұл аят Меккеде түскен кезде “Қайсы топ жеңіліске ұшырайды екен? Кімдерге үстемдік құрады?” - деп ойла-нып едім. Бәдір күні Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның осы аятты оқып жатқанын естігенде, жеңіліске

ұшырайтын топтың Құрайш мүшріктері екендігін түсіндім. Аяттың төфсирін сол күні үйрендім». (Ибнү Са'д, 2, 25; Ибнү Кәсир, әл-Бидәя, 3, 312)

Мү'миндер алғашында Аллаһ Расулын қастандықтан және түрлі қауіп-қатерден қорғау үшін Оның жанында кезекпен күзетте тұратын. Бірақ Аллаһ Расулы саллаллаһу әләйһи уә сәлләм:

«...Аллаһ Сені адамдардан (олардың кесірінен) қорғайды!» (Мәидә сүресі, 67 аят) аяты түскенде, жанындағы күзетті алып тастады. Жан-тәнімен беріле отыра, таңға дейін ұйықтамай күзетте тұрған пидашыл сахабаларына:

«Енді үйлеріңе қайтсаңдар болады. Өйткені мені қорғауды Аллаһ өз мойнына алды» деп айтты. (Термези, Тәфсир, 5/4)

Затұрриқа ғазуатында Пайғамбарымыз саллаллаһу әләйһи уә сәлләм кішкене дем алайын деп, бір ағаштың көленкесіне барып, қылышын әлгі ағаштың бұтағына іліп қойып, өзі ұйықтаған еді. Сол кезде бір мүшрік Расулұллаһ саллаллаһу әләйһи уә сәлләмның жалғыз ұйықтап жатқанын көрді. Ол дереу бұтақтағы қылышты алып, Пайғамбардың алдына келді. Сол кезде Расулұллаһ саллаллаһу әләйһи уә сәлләм оянды әрі еш асып саспады. Әлгі мүшрік:

«Менен қорықпайсың ба?!» - деп сұрады.

Мырзамыз саллаллаһу әләйһи уә сәлләм:

«*Жоқ!*» - деп жауап қайтарды. Мүшрік болса:

«Енді менің қолымнан сені кім құтқара алады?» - деді.

Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм орнынан түрегеліп:

«Аллаһ құтқарады, қылышты таста!» - деді.

Мүшрік сонда Оның батылдығы мен айбындылығын көріп, қорқып, сасқалақтап қылышты тастай салды. (Қараңыз, Бұхари, Жихад, 84, 87; Мәғазі, 31, 32; Мұслим, Фәдәил, 13; Мүсәфирин, 311)

Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз өзін өлтіруге шабуылдаған осы мүшрікті жазаламады, керісінше оны Исламға шақырды. Мұндай керемет ұстанымды көрген әлгі мүшрік өз еліне қайтқанда:

«Мен адамдардың ең жақсысының жанынан келе жатырмын» - деп айтты. (Хақим, 3, 31/4322) Міне, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм осындай ең қорқынышты кездерде де шексіз сенімді де тәуекел-шіл еді.

Тағы осындай бір оқиға Хұнайн соғысында болған еді. Сол күні мұсылман әскерлердің жеңіл жабдықталған алдыңғы қатардағыларымен, сауытсыз болғандары Хәуәзиннің бір қолына шабуылдады. Алайда, сол жердегілер садақшы еді. Мұсылмандар қаптаған шегіртке сияқты оқтың астында қалып, бытырай қаша бастады. Сонда дұшпан Расулұллаһқа қарай бет алды. Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм болса, қалың жауға қарай шабуылдап, мінген қашырын үнемі алға айдады. Пайғамбармыз аләйһиссаләтү уәссәләмды тоқтату үшін Ибнү Аббас қашырдың тізгінінен, Әбу Сүфян Ибнүл-Харис үзеңгісін ұстады. Біраздан кейін Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләм қашырынан түсіп, дұға етіп:

«Мен Пайғамбармын, бұл сөзім өтірік емес! Мен Әбдүлмүтәліптің ұлымын! Аллаһым! Жәрдеміңді жібергейсің!» - деді.

Сонан соң әскерді реттеп, сап түзетті.

Оқиғаны жеткізген Бәра радияллаһу анһу:

«Уаллаһи, соғыстағы жағдай қиындаған сайын, біз Расулұллаһ аләйһиссаләтү уәссәләмды паналайтын едік. Біздің ішіміздегі ең батылымыз Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләммен бірге бір қатарда соғыса алғандарымыз еді» дейді. (Қараңыз, Мұслим, Жиһад, 76, 79; Бұхари, Мәғази, 54; Жиһад, 52, 61, 97, 167)

Оның осы шексіз ерлігі мен батылдығын көрген дұшпандар сасқалақтап, ештеңе істей алмады. Тіпті Оған зиян да келтіре алмады. Аллаһ осы соғыста Ұлы Пайғамбарына көзге көрінбейтін әскерлерімен жәрдем жіберіп, дұшпанды өз қолымен қуған еді.

Нижраттан кейін Әнсарлар Мүһәжірлерді бауырына басып, барлық мүшрік арабтар да бас қосып, бір араға жиналған еді. Сонда сахабалар қарусыз жатып тұра алмайтын-ды. Өз араларында:

«Аллаһтан басқасынан қорықпайтындай күн туа ма?» десетін. Осыған орай мына аят кәримәлар түсті:

«Аллаһ сендерден иман келтіріп ізгі іс істегендерге, өздерінен бұрынғыларды жер жүзінде қалай үстем еткен болса, оларды да үстем ететініне және олар үшін таңдап, разы болған дінін бекемдеп беретініне әрі олардың қорқыныштарын жойып, бейбітшілікке жеткізетіндігіне уәде берген». (Нұр сүресі, 55)

«Ант етемін, Таураттан кейін Зәбүрде де: “Әлемге менің жақсы құлдарым мұрагерлік етеді” - деп жаздық». (Әнбия сүресі, 105)

Сондай-ақ аз бір уақыттан соң Ислам әскерлері «и'ләю кәлимәтүллаһ», яғни Аллаһ сөзін барлық әлемге жеткізу жолында күш-жігер жұмсап, сол дәуірдің ең күшті мемлекеттері болған Византияны тізерлетіп, Парсы империясын да тарихтың қоқсығына жіберген-ді. (Уәхиди, 338 б.)

Аллаһ Тағала Қызыл теңіздің толқындарында тұншыққалы жатқанда амалсыздан иман келтірейін деген Перғауынға:

«Енді ме (иман келтілтіріп тұрсың)?! Алайда сен бұдан бұрын (өмірбойы) қарсы болып, үнемі бұзықтардан болған едің!» (Юнус сүресі, 91) Яғни, «бір пәлеге ұшырағанда есіңді жиып Аллаһқа бас игенсің. Бірақ, амандыққа жеткенде бұрынғы күйіңе қайта түскенсің! Қазір де солай істейтіндігіңнен, енді сенің иманға бұрылуыңның ешқандай мәні, күші жоқ!» деп, оның үмітсіз күйінде келтірген иманын қабылдамай, тағы:

«(Ей, Перғауын!) Сенен кейін келгендерге гибрат болсын деп, Біз бүгін сені (жансыз) дене ретінде (құрлықта биік бір жерге лақтырып, шіріп, бұзылудан) құтқарамыз. (Сонымен қатар) адамдардың көбі аяттарымыздан шын ғапыл (бейқам)» деген. (Юнус сүресі, 92)

Атақты мүфәссірлердің бірі Зәмахшәри бұл аяттың тәфсірінде былай түсіндірген:

«Сені теңіздің шетінде бір бұрышқа лақтырамыз да, өзіңнен кейінгі ғасырларда өмір сүретіндерге гибрат болсын деп, сүйегіңді бүтін, бұзылмаған күйде әрі жалаңаш түрінде сақтаймыз» (Зәмахшәри, 3, 24)

Бертін кездердегі зерттеулерде Перғауынның сүйегі теңіздің жағасында, сәждеге жығылғандай күйінде табылды.

Бұл оның өлмей тұрғандағы соңғы бейнесі. Соңғы сәтте кездескен үрейлі көріністердің әсерімен иман келтірмек болған, бірақ үмітсіз халінде болғандығынан оның иманы қабылданбаған. Міне, оның сүйегі мыңдаған жылдар бойы шірімей, аят кәрімәда баяндалғаны бойынша адамзатқа ғибрат көрінісі болсын деп жуықта ортаға шығарылған. Қазір бұл сүйек Каир Музейіндегі Перғауын мумиялары залында көрермендерге ұсынылуда. Бұл ақиқат Аллаһ Тағаланың Құран Кәрімде қияметке дейін жалғаса беретіндігін білдірген мұғжизалардың тек біреуі ғана.

Бұлардан басқа тағы мұсылмандардың Харам Мешітіне қауіпсіздік ішінде кіретіндігі¹⁶⁰, адамдардың топ-тобымен Исламды қабылдайтындығы¹⁶¹, Ислам дінінің барлық діндерге үстемдік құратындығы¹⁶², мұсылмандардың жеңіске жетіп, Мекке қаласын алатындығы¹⁶³, Құранның ұқсасын келтіре алмайтындығы¹⁶⁴ және Құранның мәтінінің қорғалып, сақталадындығы¹⁶⁵ сынды көптеген жағдайларда Құранның болашаққа байланысты берген ғайып хабарлары болып табылады. Хазіреті Пайғамбардың өзіне де беймәлім және ғайып сатысына жататын мұндай хабарлар мен мәліметтерді уахиға сүйенбей, алдын ала айтуы мүмкін емес. Бұл тақырыпта мына аяттарды да айтуға болады:

«(Тағы да) оларға (былай деп) айт: «Егер, ахирет жұрты (жәннәт) Аллаһ алдында басқа адамдарға емес, өздеріне ғана тән болса, қанеки, онда (бұл дауларыңда шыншыл

160. Қараңыз, Фәтх сүресі, 27.

161. Қараңыз, Наср сүресі, 2.

162. Қараңыз, Тәубе сүресі, 33; Фәтх сүресі, 28; Сафф сүресі, 9.

163. Қараңыз, Фәтх сүресі, 16, 27.

164. Қараңыз, Бақар сүресі, 23-24.

165. Қараңыз, Хижр сүресі, 10.

болсаңдар, сендерді жұмаққа жеткізетін) **өлімнің тезірек келуін тілеңдерші! Бірақ, олар бұрын өз қолдарымен жасағандарының салдарынан** (күнә істері мен Тауратты бұрмалағандықтарынан), **оны (өлуді) ешқашан да қаламайды. Аллаһ залымдарды жақсы білуші**». (Бақара сүресі, 94-95)

«Сендердің мінулерің һәм сәнденулерің үшін Аллаһ жылқы, қашыр, есектерді жаратты. Және сендер (қазір) біле алмайтын талай нәрселерді де жаратады». (Нахл сүресі, 8)

Еврейлер туралы айтылған мына хабарлар да ғайып хабарларына жатады:

«...(Сонымен қатар) Біз олардың арасына қияметке дейін жалғасатын дұшпандық пен араздық салдық. Олар қашан соғыс отын тұтандырмақшы болса, Аллаһ оны сөндірді (оларды жеңіліске ұшыратты). Олар жер жүзінде бұзақылықтар істеуге мейлінше асығады. Аллаһ болса, бұзақыларды жек көреді». (Мәйдә сүресі, 64)

«Раббың оларды (еврейлерді) қияметке дейін қатты азаппен азаптайтын адамдарды жіберетіндігін жария етті. Әрине Раббың тез жазалаушы. Ол әрі аса кешірімшіл, ерек мейірімді. Оларды (еврейлерді) бір қанша топқа бөліп жер жүзіне тараттық. Олардың жақсылары да бар. Жақсы еместері де бар. (Жамандықтарынан) қайтар деп оларды жақсыдықпен де, жамандықпен де сынап көрдік». (А'раф сүресі, 167-168)

Әлем және табиғат құбылыстары туралы келген нақты баяндар да ғайып хабарларына жатады:

«Біз кімге ұзақ өмір берсек, сонда оның жаратылысын (денесін теріске айналдырамыз) әлсіретеміз. Әлі де түсінбей ме?» (Иәсин, 68)

«Қай жерде болсаңдар да, өлім сендерді тауып алады. Тіпті мықты, биік қорғандардың ішінде болсаңдар да...»

(Ниса сүресі, 78)

«Біз аспаннан белгілеген өлшем бойынша су (жаңбыр) түсіріп, оны жерде тоқтатамыз (тұндырамыз). Ал, оны құрғатып жіберуге де құдіретіміз жетеді». (Мү'минун сүресі, 18)

«Олар Сеннен рух (жан) туралы сұрайды. (Оларға) айт: «Рух Раббымның әміріндегі «іс» (Сол білетін істерден). Сендерге ол жөнінде өте аз мәлімет берілген». (Исра сүресі, 85)

«...Алайда, Біз олардың дүние тірлігіндегі рызықтарын бөліп бердік. Бірін-бірі басқарып бағындырсын деп, біреуінен біреуінің дәрежесін артық қылдық. Сенің Раббыңның рахметі болса, олардың жиған тергендерінен тым хайырлы». (Зүхруф сүресі, 32)

Уақыт пен мекен деген ұғымдармен шектелмеген және нақты үкімдер қамтыған бұл үкімдердің келешекте қалай көрініс табатындығын, білімнің қандай жаңалықтар ашатындығын білмейтін бір адамның бұлардың барлығын өз ойы деп ұсынуы әсте мүмкін емес.

Аллаһ Тағала былай дейді:

«Оның (Құранның) хабарының растығын бір мезгіл өткеннен кейін, сөзсіз білесіңдер». (Сад сүресі, 88)

Расулұллах саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыздың да ғайыптан хабар берген мұғжизауи хадистері бар. Бұлардың екеуінде былай делінген:

«Таяуда Ефрат өзенінің суы тартылып, судың арнасында жатқан алтын тауды таппайынша және құтылып,

жеңіске жеткен мен болайын деп, бір-бірімен соғысқан әр жүз адамнан тоқсан тоғызы өлмейінше қиямет қопарылмайды»
(Бұхари, Фитән, 24; Мүслим, Фитән, 29)

«Йени Шафак» журналының 2002 жылдың 28 - қыркүйек күнгі санында жоғарыдағы хадисті растайтын:

«Ағылшындар мен американдықтардың жерсеріктері ғарыштан түсірген суреттерінде Ефрат өзенінің тереңінде мол алтын резервтерінің бар екендігі анықталды. АҚШ Ираққа шабуылдау арқылы Таяу шығыстың мұнайын өз бақылауына алуды көздеп, сонымен қатар, Ефрат өзеніндегі жасырын алтын резервтеріне де қол жеткізуді мақсат тұтады» - деген хабар басылды.

Қорыта айтар болсақ, Құран Кәрім ғайып туралы берген таңғажайып хабарлар тұрғысынан да мұжиза. Өйткені, Ол хабарлаған нәрселер шын болумен бірге іске асып жатыр. Мұндай хабарлар берген басқа кітаптарды кездестіруіміз де мүмкін, бірақ олардың ешбіреуі Құранға жақындай алатындай ерекшеліктер мен құндылықтардан ада. Олар берген ғайып хабарларының бірде-бірі Құран Кәрімдегі ғайып хабарлары сияқты обективті, нақты емес. Әрі расталмаған. Бұған тарих куә.

Б. ҒЫЛЫМИ ИҒЖАЗЫ

Құран Кәрімде ғылыми даму мен ашылатын жаңалықтарға жарық ұстайтын көптеген аят кәримәлар бар. Бұлар да Құранның болашақ туарлы иғжазы. Яғни Құран Кәрім әрқашан алда. Ал, білім болса Оның соңынан еруде.

Алайда, Құран Кәрімнің негізгі мақсаты – тәухид сенімін жүректерге ұялатып, адамзатты тура жолға бастау. Сондай-ақ өзінде назар аудартатын барлық мәселелерді осы ұлы мақсатқа негіздеп ұсынады. Сонымен қатар, білім саласына кіретін мәселелер бойынша адамзатқа ғибрат болсын деп берген мәліметтері де толығымен ақиқатқа сай. Бұл болса, Құран Кәрімнің қияметке дейін жалғасатын барлық замандар мен мекендер атаулысында өз күшін көрсететін ерекше **и'жазы**. Құран Кәрімнің айбынды салтанатын қайта-қайта құру, сондай-ақ үнемі дамып бара жатқан ғылыми жаңалықтар Құрани мәліметтерді растап бекітуде. Мысал ретінде, төмендегі тақырыптарға қысқаша шолу жасап көрейік:

1. Биология

а. Адамның жаратылуы

Құран Кәрім адамның көбеюі мен эмбрионның құрастырылуы хақында биологияның негізін құрайтын кейбір мәліметтер бергені соншалық, қазіргі таңдағы білім сол мәліметтерге бертінде ғана қол жеткізді. Бұл өзіндік мәліметтер, әсіресе Хаж сүресінің 5-ші және Мү'минун сүресінің 11-13-ші аяттарында егжей-тегжейлі түсіндіріледі:

«Ей, Адамзат! Егер қайта тірілуге күмөндансаңдар, онда (күдіретімізді) біліп қойыңдар! Біз сендерге (өз күдіретімізді) көрсету үшін, сендерді әу баста топырақтан, сонан соң шәһуәт тамшысынан, одан кейін аләқадан (ұрықтанған жұмыртқадан), одан соң мүшелері бейнелі де бейнесіз жанды бір кесек еттен (мүшелері уақыт өткен

сайын шығатын нәрестеден) жараттық. Біз қалағанымызды жатырда белгілі уақытқа дейін тоқтатамыз. Онан соң бөбек түрінде шығарамыз. Одан кейін тың шақтарыңа жетулерің үшін (сендерді өсіреміз). Кейбіреуің өлесіндер. Кейбіреуің әр нәрсені білетін кісі болғаннан кейін өмірдің түк білмес ең нашар (алжыған) кезіне қайрыласыңдар. Сен жердің қурап, қаңсығанын көресің. Бірақ Біз жаңбыр жаудырсақ, оған жан бітіп, көпсіп шыға келеді де, әр түрден (немесе жұптан) әсем өсімдіктерді өндіреді». (Хаж сүресі, 5)

«Ант етеміз! Біз адамды балшықтың маңызынан жараттық. Одан соң оны берік орында (жатырда) шәһуәт тамшысына айналдырдық. Одан соң сол тамшыны аләқаға (ұрықтанған жұмыртқаға) айналдырдық. Артынан аләқаны кесек етке айналдырдық. Сонсоң осы бір шайнам етті сүйектерге айналдырдық. Сүйектерді де етпен қаптадық. Соңында оны басқа бір жаратылыспен адам хадіне айналдырдық. Жасап-жаратушылардың ең күштісі Аллаһ аса ұлы». (Мүминун сүресі, 12-14)

Адамның ішкі жандүниесі Аллаһ Тағаланың разылығына бөлене алатын қабілетте жаратылған. Екіншіден оның дене құрылымы да Аллаһ Тағаланың орасан да айбынды, теңдессіз өнерінің туындысы. Аллаһ Тағала бұл аяттарда осы теңдессіз өнеріне назар аудартады. Аяттағы екінші бір сыр – адамзат баласының пішінсіздіктен ең жақсы кейіпке енуі.

Аллаһтың Елшісі саллаллаһү аләйһи уә сәлләм жаратылысқа байланысты аяттарға түсініктеме беру ретінде былай деген:

«Әрбіреулеріңнің жаратылыс ашытқыларың – ана жатырыңда нұтфә (шәһуәт тамшысы) күйінде қырық күн теңіліп жиналады. Одан соң (қырық күн ішінде) аләқа күйіне

енеді. Сонан соң тағы осылай (тағы бір қырық күн) кесек ет (мүдға) күйінде болады. Одан кейін періште жіберіледі де (Аллаһтың бұйрығымен) оған рух (жан) үрлейді әрі рыздығы, ажалы, амалы, жақсы не жаман болатындығын (тозақтық, не жәннәттік болатындығын) жазады.» (Бұхари, Қадәр, 1; Мүслим, Қадәр, 1; Әбу Дәуіт, Сүннет, 16/4708)

Ұрықтың ана жатырында өткізетін алғашқы қырық күні хадис шәрифте нүтфә мерзімі деп баяндалған. Осы кезге дейін бірталай дене мүшелерінің алғашқы белгілері көріне бастайдықтан, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның «теріліп жиналады» деп айтуы медициналық ақиқатпен дәлме-дәл сәйкеседі.

Ана жатырындағы баланың 40 пен 80 - күндер арасы аләқа мерзімі, 80 мен 120 - күндер арасы «мүдға» (кесек шайналған ет) мерзімі деп аталады. 120- күнінде, яғни ана ұрықтанғаннан кейінгі төртінші айдың басында, іште жатқан жансыз бейнеге періште жіберіліп рух (жан) үрленеді.¹⁶⁶

Құран Кәрім және хадис шәриф білдірген бұл мәліметтер мен қазіргі таңдағы биология білімі ортаға салған шындықтар салыстырылғанда, араларында ешбір қайшылық пен айырмашылық болмай, бір-біріне дәлме-дәл, саймасай түсетіндігі байқалады. Алайда, Құран Кәрім берген бұл

166. Адамда екі рух бар. Жәнин – жатырда ең әуелі халқ (жаратылыс) әлемінен келген рухпен өсімдік тәрізді өмірін жалғастырады. Халқ әлемінен келген осы рух денемен біге өледі. Ал, екінші рух әмір әлемінен келген. Аллаһ Тағаланың Құран Кәрімде: **«Мен оған (адамға) пішін берген және рухымнан үрлеген уақытта...»** (Хижр, 29) деп баяндаған жағдай. Осы рухта мәңгілік сипат бар. Оған өлім жоқ. Қиямет күні оған қайтадан дене кидіріледі. Хадисте баяндалғанындай періште 120- күні осы рухты сүйекке үрлейді. 120- күнге дейін дамыған сүйек өсімдік тәрізді үлкею мен өсу барысында болады. 120 - күні Аллаһтан келген рух үрленгеннен кейін адамдық және рухани сипаттар құралады.

мәліметтер XIX ғасырдан бұрын жер жүзінің ешбір елінде білінген емес еді. Құран адамзат баласының өсіп, көбеюіне байланысты болған әрі ғасырлар бойғы зерттеулерден кейін барып әрең ашылған, анықталған. Бұл ақиқаттарды осыдан он төрт ғасыр бұрын қарапайым тәсілмен әрі нақты баяндаған еді. Расында бұл шындықты өздері білгенде Құранды растаған мұсылман емес эмбриология мамандарының саны ғаламда өте көп. Өне сондай ғалымдардың бірі, Канаданың Торонто Университеті Эмбриология кафедрасының профессоры **доктор Кеит Л. Моор**.¹⁶⁷

Профессор, доктор Кеит Л. Моор эмбриология туралы жазған шығармасында, адам баласының ана жатырындағы даму мерзімдерін түсіндіре келе, бұл мәліметтерді Құран аяттарымен салыстырады. Сөйтеді де, білімнің Құран Кәріммен тығыз сәйкес, үндес екенін, тіпті Құран берген мысалдар мен түсініктемелер қазіргі медицина ілімінен көш ілгері екендігін мойындайды.

Кеит Құрандағы нұтфә, аләқа және мүдға сөздерімен баяндалған мерзімдердің бөрінің де, ғылыми ақиқаттармен тығыз сәйкестігіне қосымша, медицина әлеміне де үлкен жарық түсіргенін баяндайды. Нұтфә күйі деп баяндалған мерзім ғылыми зерттеулердің барлық мазмұнын қамтиды. Аләқа мерзімі ілінген (ортада тұрған) және ұйыған қан сияқты көрінеді. Ұрықтың өмір ерекшеліктерінің барлығы осы ұйыған қанда жи-налған. Ал, мүдға – шайналған ет дегенді білдіреді. Түріне қарағанда үстінде тістің іздері бардай, шайналған бір жапырақ ет сияқты

167. Бұл шығармамыздағы шетелдік және батыстық білім адамдарының Құран Кәрім алдындағы қайрандықты мен таңырқауларын білдіретін сөздері Абдүлмәжид Зынданидың ғылыми конференцияларынан алынған үзінділер.

көрінеді. Бұл зерттеулердің нәтижесінде Кеитч Құран мен Хазіреті Пайғамбарға шексіз қайрандықпен назар аударып, Құранның 1400 жыл бұрынғы бұл мұғжизасын толық сеніммен қабылдайды.

Одан:

«Бұл мәліметтердің Құранда баяндалғанын қалай түсіндіресіз?» - деп сұрағанда:

«Ол Құран – Аллаһ тарапынан түсірілген уахидан басқа еш нәрсе емес» - деп жауап қайтарған. (Gary Miller, The Amazing Qur'an 6 34-39 б.)

Ғұламалардың мұндай мойындап, растауларын Құран Кәрім мұғжиза ретінде былайша білдіреді:

«(Пайғамбарым!) Шынайы білімділер Саған Раббыңнан түсірілген иләһи уахидың толығымен шындықтан тұратындығын және Әзиз (мүлде жеңімпаз), Хамид (мақтауға ең лайық) Аллаһтың жолына бастайтындығын көріп, біледі!» (Сәбә сүресі, 6)

Кеит өткізген бір конференциясында Құран Кәрімнің эмбриологияға байланысты ақиқаттарын былайша мойындап:

«Құран мен сүннет келтірген мұғжизалар туралы сіздерге конференция ашқаным үшін өте қуаныштымын! Қазіргі таңдағы білім мен технологияның енді ғана ашқан шындықтардың бұдан он төрт ғасыр бұрын өмір сүрген үмми адам тарапынан тілге тиек етілуі мені шексіз таң қалдырды. Сондай-ақ жасаған зерттеулерімнің барлығы мені Құранның сөзсіз уахи туындысы екендігі туралы нақты пікірге жеткізді» - деген. Жаратылысқа байланысты жоғарыда айтылған аят кәримеларға қосымша адамзат баласының ана жатырында өсу барысының үш бөлек

мекенде жүзеге асатындығы Зүмәр сүресінің 6 - аятында тағы былайша білдіріледі:

«...(Аллаһ) сендерді де аналарыңыздың қарнында, үш қабатты қараңғылық ішінде түрлі мерзімдерден өткізіп жаратады...»

Биологиялық тұрғыдан қарағанда, осы үш қараңғы орынның эмбрионның даму кезінде бірінен біріне өтетін үш орын болғаны баяндалуда.

Құранда баяндаған жаратылыс мерзімдері америкалық (анатомия ғылымы кафедрасының жетекшісі болған) профессор, доктор **Маршал Джонсонды** да таң қалдырып, «мұдға» қамтыған ақиқаттар оның назарын өзіне тартқан:

Бір шайнам ет. Дәл тістердің тізілуіне ұқсас түрге енген күйде. Бейне бір шайналған бір жапырақ еттің үстінде қалған тіс іздерінің көрінісі. Түгелі бір-ақ сантиметр (дәл бір тілімдей).

Мұдғада адамның барлық ерекшеліктері бар. Бірақ, кейбіреуі тірі, кейбіреуі жансыз. Медицина бұл жағдайды түсіндіретін сөз таба алмай жатыр. Мүшелер істеп жатыр дейін десе, істемегендері де бар, істемейді дейін десе, істеп жатқандары бар. Алайда, Құран мұны **«бейнелі де бейнесіз бір шайнам ет»** деп сипаттап, ол туралы барлық мәліметтерді өзіне қамти алатын бір-ақ ауыз сөзбен осыдан он төрт (14) ғасыр бұрын айтып, бұл жұмбақты шешіп қойған... Міне, осылайша Құрани мәліметтерді әуелі ойланбастан жоққа шығарған, кейін толығымен қабылдауға мәжбүр болған, тіпті қазір ол арқылы бірталай жаңа ақиқаттарға да көзі жеткен профессор, доктор Маршал ақыры ол жайлы күшті сеніммен былай деген еді:

«Иә, білім адамдарына жарық берген бұл Құран – Аллаһ тарапынан түсірілген. Оның ақиқаттары уақыты келген сайын осылайша бір-бірлеп ашылып, ортаға шығады. Аллаһ түсірген:

«(Құран білдірген шексіз ақиқаттар арнасы болған) әр хабардың (және ұлы мәліметтердің) жүзеге асатын бір заманы (мен мекені) бар. Таяуда сендер де шындықты білесіңдер!» (Ән'ам сүресі, 67) деген аяты жүзеге асады».

Білім әлемі тіпті кешегі он жетінші ғасырдың өзінде микроскоп әлі табылмай тұрған кезде шәһуәт (сперма) ана жатырына дәл бір кішкене адам түрінде кіреді деп пайымдап, адамның жаратылысындағы әлгі Құран айтқан мерзімдерді білмейтін. Бұл көзқарас тіпті он сегізінші ғасырда да, әуел десеңіз он тоғызыншы ғасырдың жартысына дейін жалғасып, ғалымдар адамның үш бөлек кезеңде жаратылатындығының шындығына жете алмаған еді. Бірақ соңғы, күні кешегі кездерде ғана техникалық мүмкіндіктердің әбден күшеюінен барып, осы мәселеде жеткілікті зерттеулер жасай алды. Сөйтіп, ақыры бір мың төрт жүз жыл бұрын Құран баяндаған ақиқаттың табалдырығынан енді ғана аттай алды.

Бұл шындықтар бойынша, ғылыми зертеулердің барлығы кемелді де дұрыс аяқталғанда ортаға шыққан шындық Құранды растап, бекітуден басқа нәрсе емес екендігін айта аламыз. Құран «күн айналады» десе де, бір кездері оның айналмайтынын дәлелдеуге тырысқан ғылым бүгінгі күнде шындықты көріп, «Иә, күн айналады екен!» деп мойындауға мәжбүр болғаны сияқты, Құран айтқан басқа ақиқаттар туралы да, білімнің мүмкіншіліктері

дамыған сайын «Иә! Солай екен!» деушілер әр кезеңде бола бермек.

Түбі күллі адамзат шындыққа назар аударып, Құран Кәрімге бас июге мәжбүр болады.

Міне, осылайша Құран Кәрім барған сайын дамыған биологиялық мұғжиза сырымен біздерге енді ғана белгілі болған осы ғылыми ақиқаттарды және Құдайдың бұл туралы тәртібін биология саласынан бірде-бір жаңалық ашылмаған осыдан он төрт ғасыр бұрын хабар беріп, баяндаған еді. Сондай-ақ бұл Құранның айбынды салтанаты мен ұлылығын бейнелейтін дәлелдердің біреуі ғана.

ә. Әр нәрсе судан жаратылған

Аллаһ Тағала аят кәримәда былай дейді:

«Кәшірлер (мынаны) көрмей ме екен, көк пен жер тұтасқан бітеу еді. Біз екеуін бөліп қойдық. Күллі жандыны судан жараттық. Әлі де сенбей ме?» (Әнбия сүресі, 30)

«Аллаһ әрбір жандыны судан жаратты». (Нұр сүресі, 45)

Бұл аяттардан әр жандының өзегі бойынша судан жаратылғандығын және бұған қоса әрбір жандының іргесінде судың бар екендігін ұғына аламыз. Бұл мағыналардың барлығы ғылыми шындықтарға толығымен сәйкеседі. Өмір судан басталғанындай, жанды әрбір жасушаның өзегі де су. Суызыз ешқандай өмір, тіршілік мүмкін емес.

Он төрт ғасыр бұрын адам денесінің басым көпшілігі судан тұрады деп айтылса, бұған ешкім сенбейтін-ді. Бірақ, микроскоп деген құралдың табылуының нәтижесінде стоплазманың, яғни жасушаның ең кішкентай бөлшегінің

сексен пайызының судан жаратылғандығы жайлы шындық белгілі болғанда, адамзат жоғарыдағы аяттарды бірден түсіне бастады.

Аяттағы **«әр жанды»** сөзі өсімдіктер мен ағаштарды да қамтиды. Өйткені олардың өмірі де суға байланысты. Бұлардағы дымқылдық, бүршік пен жемістер судан құрам табады.

Екіншіден, қазіргі ғарыш туралы зерттеулердің қорытындысы бойынша, дүние планетасынан басқа ешбір планетада су пары болмағандықтан ол жерлерде жанды болмыс та жоқ. Бұл жағдай да судың өмір және тірі-жанды болумен қаншалықты тығыз байланысы бар екендігін көрсетеді.

Осындай анықтамалардан кейін мынадай қорытынды айта аламыз: Әнбия сүресіндегі аят өмір мен жанды құбылыстардың негізін су құрайтындығын, барлық жандылардың¹⁶⁸ ең алғашында судан түзілгендігін баяндаса, Нұр сүресіндегі аят ақылды-ақылсыз барлық жандылардың өзіндік сумен (нұтфәдан, тамшыдан) жаратылғандығын баяндайды. Бұл баяндар болса, қазіргі таңдағы ғылыми шындықтарға сайма-сай келіп тұр.

Демек, өмір судан бастау алып, сумен жалғасуда екен. Мүмкін, судың құрып кетуімен де әрнәрсе құрып кетер. Мұны кім «болмайды» дей алады дейсіз! Сондай-ақ қиямет кезінде болатын оқиғалар түсіндірілгенде:

«Теңіздер (отқа салып) қайнатылған кезде» делінген.
(Тәкуир сүресі, 6)

168. Адамзатпен қатар барлық жан-жануарлар. Өйткені **«даббә»** сөзімен айтылған. Бұған өсімдіктер мен ағаштар жатпайды.

Теңіздерді қалай отқа салып, қайнататындығы қазіргі таңдағы біліміміз бойынша беймәлім жағдай. Сонымен қатар бұл аят кәрімә судың құрамындағы заттардан сутегінің өртенуші, оттегінің де өртеуші екендігін есімізге салуда. Міне, Хақ Тағала осы екеуі де жоюшы болған заттардан өмір сыйлайтын қоспа жасаған. Уақыты келгенде болса, бұл екі қоспаның ажыратылатындығы тұжырымдалған.

Жоғарыдағы мысалдардан байқағанымыздай, Құран Кәрім өзі түскен дәуірдегі адамдарды қанағаттандырған болса, ол сонымен қатар ғылыми жаңалықтары барынша дамып бара жатқан осы кезеңнің адамдарын да қанағаттандыруда. Әрі болашақтың адамдарын да қанағаттандырмақ.

б. Сүттің пайда болуы

Сүтті құраған элементтердің жануардың денесінде пайда болатын жер туралы Құран Кәрім берген мәлімет қазіргі таңдағы ғылыми табыстармен бірдей. Бұл туралы аят кәрімәда былай айтылады:

«Сөзсіз хайуан-малдарда да сендер үшін ғибрат бар. Сендерге оның қарнындағы қан мен жынның арасынан бөлініп шыққан, оны ішетіндерге таза әрі жағымды сүттен ішкіземіз». (Нахл сүресі, 66)

Аятта айтылған жын мен қан сөздерінің мәні химия білімі мен сіңдіру физиологиясы қазіргі таңда қол жеткізіп отырған табыстардың арқасында әрең түсінікті болды. Бұл туралы мәліметтер Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның кезіндегі пайдалы ғылымдар саласында мүлде беймәлім еді. Бұлар бар болғаны жиырма бірінші ғасырдың алдында ғана жарыққа шығып отыр. Ал, қанның

айналу жүйесі болса, Құраннан он ғасырға жуық уақыттан кейін Харвей тарапынан жарыққа шығарылды.

Қанның қортылған тамақтан бөлінген қоректі сүт сілекей бездеріне жеткізіп, ол сілекей бездерінің өздеріне жеткен шикі қоректі өндіріп сүт жасағандығы Пайғамбар Мырзамыздың кезінде мүлде белгісіз жағдай еді.

Бұл мәліметтерге ишарат еткен аят кәрімның Құран Кәрімде болуы мен оның қашан түскені есепке алынса, Құранды «адамзат туындысы» деп айту, ондайды дәлелдеу қандай бір тәсілмен болса да, әсте мүмкін емес. Бұл айдан анық іс.

в. Ана сүті

Бұл жерде ана сүтіне байланысты ақиқатқа да шолу жасап кетсек орынды болмақ. Құран Кәрімде:

«Аналар балаларын толық екі жыл емізеді. (Бұл үкім) емізуді толық орындатпақ болған (адамдар) үшін...»
(Бақара сүресі, 233)

«Біз адамдарға ата-анасына қарайласуды үгіттеген едік. Өйткені, анасы талай қиыншылықтарға төзіп, оған жүкті болған. (Емшектен) шығаруы да екі жылда болады...» (Лұқман сүресі, 14) деп айтылып, балалардың толық екі жыл емізілуі ұсынылады.

Қазіргі таңдағы дамыған медицина білімі де, анасының баласын емізуі өзінің және баласының денсаулығына өте маңызды екендігін білдірген.

Ана сүті құдайы құдірет ағыстарына толы кемелдікті қамтиды. Онда баланың өмірлік қажеттіліктері ретіндегі витаминдер, гормондар, қорғаушы элементтер және

микроптарға қарсы күресетін ферменттер, сондай-ақ рухани тұрғыдан да шешенің мінез-құлқын балаға дарытатын ерекшеліктер бар.

Ана сүтінде баланың өсуі үшін қажетті негізгі элементтер болған протейн, шекер, май, фосфор және витаминдердің барлығы нәрестенің денесіне сай келетіндей аса үйлесімді мөлшерде бар екені шындық. Бұлар құдайы күдіретпен жүйеленген.

Ана сүтінде нәрестенің алғашқы алты айында барлық микробтық (жұқпалы) аурулардан қорғайтын қарсылық (иммунитет) заттары бар. Бұл және басқа да себептермен, әсіресе баланың алғашқы алты айында тек ана сүтімен ғана қоректенуі биологиялық зәрулік.

Дамыған медицина білімі бойынша да, емізу уақыты толық екі жыл болып табылады. Өйткені бауырдың қан жасауы себепті жұмысы ауыр және мүшелер өсу барысында болғандықтан ана сүтіне деген зәрулік қажеттілік екі жыл жалғасады. Екіншіден, баланың өсіп-өнуіндегі ең маңызды сатысында табиғи биологиялық заттарға екі жыл бойы қажеттілігі бар. Өйткені, медицина нәрестенің алғашқы екі жылдағы өсуінің, оның ең маңызды шағы екендігін нақты түрде қабылдаған.

Тағы да медицина нәрестені 1-2 жыл емізген анада биологиялық жаңару болатындығын, сол себепті анада омырау қатерлі ісігінің (рак) тым аз кездесетіндігін, ал нәрестесін емізбеген аналардың денсаулығына қауіп-қатер төніп тұрғандығын мәлімдеген.

Барлық осы пайдалардың толық іске асуы баланы емізу мерзімінің толық екі жылға толуы тиіс. Бұл да Құранның үлкен бір мұғжизасы.

Екіншіден, Ниса сүресінің 23 - аятында адам мүлде үйлене алмайтын әйелдердің кімдер екендігі баяндаларда, **«сүт қарындастар»** бұл санатқа жатқызылған. Яғни сүт қарындасы дегеніміз, басқаның баласы бола тұра бір шешеден сүт емген ұл-қыз балаларды сүт бауыры, сүт қарындасы деп атайды.

Бала екі жасқа дейінгі мерзімде өз анасынан тыс басқа әйелдің омырауын емсе, Ислам фикхы (заңы) бойынша сүт бауырластығы іске асады. Екі жастан кейін емген болса, онда сүт бауырластығы іске аспаған болады. Демек, ана сүті екі жылдан кейін өзіндік ерекшеліктерін жоғалтады екен.

Баланың ана жатырында пайда болуымен, ана сүті де пайда болады. Басқа біреудің баласы екі жасына дейінгі шағында осы сүттен азғантай ғана емсе, сүт бауырластығы жүзеге асады. Ананың бұл сүті баланың жатырда жаратылуының арқасында пайда болғандықтан, оны емген бөгде балаға да сол жаратылыс ерекшеліктері өтеді. Яғни, бір анадан туғандай болып, ортақ сипатты иеленген бауырластық мінез пайда болады. Сол себепті Исламда жоғарыдағы аятпен бір шешеден емген адамдардың, яғни сүт бауырлардың бір-бірлерімен үйленулеріне тыйым салынған, харам қылынған. Сондықтан бір анадан туған бауырлар арасында жүретін халал-харам шарттары сүт бауырлары арасында да жүреді.

Құранның мұндай тыйым салып, харам қылғандығының баршаға мәлім болған және тіпті, қазіргі таңда да әлі ашылмаған беймәлім болмаған тұстары мен хикметтері де бар екендігі даусыз.

2. Қанның харам болуы

Аллаһ Тағала «қан» жеуді Құран Кәрімдегі мына аят кәримәмен харам қылған.

«Аллаһ сендерге өлексені (бауыздаусыз өлген малды), қанды, доңыз етін және Аллаһтан басқаның атымен бауыздалғанды жеуді мүлде харам қылды. Алайда, кім амалсыз жағдайда (ешкімге) шабуылдамау және шектен шықпау (жан сақтап қаларлық) шартымен одан жесе, оған күнә жоқ. Сөзсіз, Аллаһ өте кешірімшіл һәм ерекше мейірімді». (Бақара сүресі, 173. бұған қосымша Мәйдә сүресі 3- және Нахл сүресі 115- аяттарға қараңыз.)

Адамдар бұрын қан жемеу туралы тыйымның мәні мен маңыздылығын білмейтін. Қан туралы жасалған зерттеулерден кейін ғана бұл иләһи тыйымның адамның денсаулығы тұрғысынан қаншалықты маңызды екендігін түсінді. Зерттеулердің қорытындысы бойынша, қанда аса көп мөлшерде «зәр қышқылы» (uric acid) бар. Мұны азық ретінде пайдалануға болмайды. Өйткені, ол денсаулыққа зиян келтіретін улы зат. Ислам мал бауыздаған кезде бағыну шарт деп алға қойған арнайы әдістің сыры да осында. Ұлы дініміз малдың денесіндегі барлық қанның шығуын қамтамасыз ететіндей белгілі әдіспен бауыздалуын бұйырады. (Уахидүддин Хан, Ислам Мейдан Окүиор, 249 б.)

Қанның харам қылынуының бұдан басқа себептері мен хикметтері де бар шығар. Уақыты келген сайын олар да ашылып, білінетін болады.

2. Дактилоскопия

Саусақ таңбасын зерттейтін бұл білім саласы саусақ таңбасының өмірбойы өзгермей қалатындығын, сондай-ақ адамның саусақ таңбасының екінші бір адамдыкіне ұқсамайтындығын анықтап, белгілеген. Сондықтан қауіпсіздік пен заң саласында ең сенімді тану құралы (опознание) саусақ таңбасы болып табылады. Бұл ақиқат адам ашқан ғылымда он тоғызыншы ғасырдың аяғында білініп, іске аса бастаған. Ал, бірақ, Аллаһ Тағаланың Кәләмы Құран Кәрімге жүгінер болсақ:

«Адамзат Бізді өздерінің сүйектерін жинай алмайды деп ойлай ма? Әрине жинаймыз, оның саусақ сүйектерінің де (بِئَانَةٍ) ең нәзік тұстарына дейін, қайтадан құрап қалпына келтіруге құдіреттіміз жеткілікті» (Қиямет сүресі, 3-4) деп айтып, саусақ ұштарының бұл ерекшеліктеріне бұдан ондаған ғасырлар бұрын назар аудартқан.

Адамның бет-әлпеті екінші бір адамдыкіне ұқсамайтынды, саусақ таңбалары да толығымен өзгеше өрнектермен пішінде жаратылған. Осыншалық кішкене де тар жерге аса шеберлікпен таңғажайып өрнектердің салынуы шексіз құдірет пен ғылым иесі болған әрі ең үлкенінен ең кішкенесіне дейін әр нәрсені тым оңай жаратып, барлық жаратылысты да асқан кемелді тәртіпке бағындырған және Өз керемет өнерін орындаған ұлы Зат – Аллаһтың туындысы емей немене десеңізші!

Күллі әлемдегі иләһи ұлылықтың сан алуан көріністеріне үңіліп қараңызшы, күллі болмыстың ішінде заттық және рухани тұрғыдан үп-ұқсас болып жаратылған жаратылыс бар ма екен?! Тіпті, егіз адамдардың өзінде ұқсастық жоқ. Түрлі айырмашылықтар бар.

Бір адам Хазіреті Омардың қасында тұрып:

«Мына шахмат ойыны мені таң қалдырады. Шахматтың тақтасы ұзындығы мен ені бір аршындай бола тұра, адам оның үстінде миллион рет ойнаса, сөзсіз бір ойыны екіншісінен басқаша іске асады. Ешбір ойыны екіншісіне ұқсамайды екен!» деген.

Сонда Хазіреті Омар радияллаһу анһу әлгі адамға:

«Адамды бұдан да таң қалдыратыны бар. Ол – адамның ұзындығы мен ені бір қарыстай болған жүзінде қасы, көзі, мұрны мен аузы сияқты мүшелері өзгермегенімен, шығыс пен батыста бет-бейнесі бір-біріне ұқсайтын екі адамды таба алмайсың. Мына кіп-кішкентай адам терісінің бөлшегінде шетсіз де шексіз өзгешеліктермен өз өнерін дарытқан Аллаһтың құдіреті мен хикметі қандай ұлы десеңіші?!» деген. (Рази, 4, 179-180, Бақара сүресі 164 - аяттың тәфсірінде)

3. Дерматология

Тайланд Чайн-Майн Университетінің Медицина факультетінің деканы **профессор доктор Тажакет Тажасонға** бір медицина конференциясында Құран Кәрімдегі ғылыми ақиқаттар туралы айтылғанда, алғашында мән бермей:

«Мұндай мәліметтер біздің елдегі кришна (Будда) дінінің «киелі» кітаптарында да бар» деген.

Бірақ, бұл сөзін растауын сұрағанда, жүргізген зерттеулерінің бірде-бірінде әлгі сұралған мәліметтердің бірде-бірін кездестіре алмаған. Содан кейін Құран мәліметтерін зерттей бастайды. Сөйтіп ол бұрынғы айтқандарына өкініп, бұл туралы айтысқан мұсылман білім иелерінен кешірім сұрауға мәжбүр болады.

Тажасон бұрыннан азапқа байланысты зерттеулер жасап, мынандай қорытындыға жеткен еді:

Азаптың ұзақ уақыт жалғасуы үшін тері отта жанып, сезімі жоғалғанда, қайтадан сол сезімді жандандыру керек. Яғни азап терінің үстінде болатындықтан, тері жанып-жанып ішіндегі бұлшық ет бұзылады да істемей қалады. Бұл да, енді азап сезілмей қалады деген сөз. Өйткені ми тері арқылы сезінеді. Басқаша айтқанда тері – бұлшық ет өз міндетін атқаратын мүше. Сондықтан тері жанып, көмірдей қарайып кеткенде бұлшық еттер міндетін атқара алмайды. Оның жаңа бір терімен қапталуы керек. Яғни тері жаңадан жаратылып, дене қапталғанда ғана азапты сезінетін жүйе қайтадан құрылған болады. Басқадай болса, немесе тері күйіп болғасын қайтадан тері жаратылмаса, азап жалғаспақ емес.

Мұндай ғылыми қорытындыға жеткен Тажасонға Құрандағы мына аят айтылған еді:

«Біздің аяттарымызды мойындамағандар (бар ғой!) Оларды таяуда қайткенде де отқа саламыз. Терілері күйіп-піскен сайын, азаптың дәмін (қайта-қайта, үнемі) тата берулері үшін оларды басқа бір терімен қаптаймыз. Расында Аллаһ әзиз-дүр (тым жеңімпаз), хақим-дүр (абсолютті түрдегі үкім мен хикмет иесі)». (Ниса сүресі, 56)

Бұл аят кәрімәні оқыған Тажасон қатты әсерленгені сонша, ол Құран Кәрімнің әсте адам сөзі еместігін мойындайды. Ол еліне қайтып келіп, өткізген алғашқы конференцияда-ақ бес оқушысы бірден иман келтіріп, мұсылман болған. Ақыры өзі де Риадта өткізілген сегізінші медицина конгрессінде иман келтіріп: **«Мен де мұсылман болдым!»** деп қуанышпен айқайлаған. Сөйтіп ол одан кейінгі өмірін тұтас Құранға арнаған.

4. Ботаника

«(Күллі нұқсаннан) пәк Аллаһ жерде өнген нәрселерден, олардың өздерінен (адамдардан) және олар білмейтін талай нәрселерден болған барлық жұптарды жаратты» (Иәсин сүресі, 36) деген аят барлық жаратылыс атаулының жұп болып жаратылғандығын, бұлардың біраз бөлігінің қазіргі таңға дейін мәлім екендігін және әлі де адамға белгісіз талайының бар екендігін хабарлайды.

Сондай-ақ жанды һәм жансыз әлемде бір жағынан өте үлкен (макро), екінші жағынан өте кішкене (микро) жүйелерде, «жұпты құрамдардың» немесе «жұпты функциялардың» бар екендігі де қазіргі таңда әрең білініп отыр. Сондықтан Құранның білдірген ақиқаттары мен білім арасында ешқандай қайшылық жоқ.

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйінін айтар болсақ, Аллаһ Тағала «біреу-ақ болуды», яғни жалғыздықты тек Өзіне ғана тән қылғандықтан, жансыз атаулылар, көкөністер, жан-жануарлар, жындар мен адамзаттың барлығы жұп болып жаратылған. Мысалы, оң зарядты (плюс) тоқтың теріс зарядты (минус) тоққа ағуымен жарық пайда болады. Оң зарядты бұлт теріс зарядты бұлтқа қосылады да жаңбыр жауады. Бұл – сүннетұллаһ, яғни Аллаһтың заңы. Оның заңы барлық жаратылыс атаулыны толық қамтиды.

Мына төмендегі аят кәримә өсімдіктердің де жұп-жұбымен жаратылғандығын білдіреді. «...Аллаһ онда (жер бетінде) жемістердің әр түрін аталық-аналық етіп екі жұптан жаратты» (Ра'д сүресі, 3). Сондықтан барлық өсімдіктердің гүлдерінде аталық пен аналық ерекшеліктері бар және аталықтың аналықты егуімен жеміс-жидектер пайда болады. Осы ұрықтандыру және егу желдің арқасында

іске асады. Білім бертін кездерде ғана бетін аша алған бұл шындықты Құран Кәрім он төрт ғасыр бұрын былайша білдіріп қойған.

«Біз желдерді егуші қылып жібердік және аспаннан су түсіріп (жаңбыр жаудырып), сендерді сусындаттық...»

(Хижр сүресі, 22)

Жел өсімдіктерді еккен сияқты бұлттарды да егеді. Бұл жөнінде қазіргі таңға дейін жасалған ғылыми еңбектерде мынадай қорытындылар мәлім болды:

Жел атмосферадағы тонналаған салмақтағы орасан бұлттарды айдап, олардың ауамен жанасуын қамтамасыз етеді. Сөйтіп олардың минус және плюс энергия қуатымен егілуіне себепкер болады. Сондай-ақ жел судың парынан пайда болатын бұлттарды бір-біріне соғыстырады. Бұл соғысудан бұлттар арасында плюс-минус электрон ауысымы болады да соның әсерінен найзағай жарқылдайды. Жел бұлттарға электр қуатын егеді. Сонымен қатар бұлттарды биіктетіп, олардың суып, қоюлануын, қалындауын және ішіндегі су парының жаңбырға айналуын қамтамасыз етеді. Өйткені, жаңбырдың жаууы үшін бұлттарды құрастырған су парының сууы керек. Бұл болса, бұлттардың ыстық теңіздің үстінен көлденең (горизонталь) түрде суық құрлыққа жеткізеді немесе жоғарыға көтерілуімен ғана мүмкін болмақ.

Бұдан басқа түсіндірер болсақ:

Теңіздер мен басқа да су-өзендердегі көбіршіктердің себебінен ауа көбіршіктері пайда болады. Бұл көбіршіктер желдің құрлықтан айдаған тозаңдарына араласып, атмосфераның үстінгі қабаттарына қарай көтеріледі. Жел көтерген бұл тозаң-көбіршік аралас бөлшектер су парымен қосылады. Су пары осы бөлшектердің төңірегінде

шоғырланады. Яғни, желдің ауада еркін ұшқан су парын өзі тасымалдаған бөлшектерге егуімен бұлт пайда болады. Желдің міндеті осымен аяқталмайды. Ол атмосферадағы тонналаған салмақтағы бұлттарды Аллаһ қалаған жерге айдап аарады. Ол да оның міндеті. Жел болмаса, бұлттар болмайтын еді. Болған жағдайда да бұлттар парға айналған жер – мұхиттар мен теңіздерге ғана жаңбыр жауғызып, жер бетіндегі адамдар, өсімдіктер мен хайуанаттар жаңбырдан мақрұм қалып, оның салдарынан тіршілік болмайтын еді. Аллаһ Тағала әр ісінде құдіретті болғаны іспетті, бұл ісінде де ең кемелді. Әрі бұл ісін де кемел түрде реттеп, белгілі бір тәртіпке салған.

Қорыта айтар болсақ, Құран Кәрім бір жағынан Аллаһтың адамзатқа деген игіліктерін санап көрсетіп, оларды Аллаһқа құл болуға шақырса, екінші жағынан биология, ботаника және география білімдерінің зерттеу алаңына жататын бір ғылыми шындыққа арнайы бір сөзді – «لُؤَاقِحْ» қолданып, ишарат етуде. Бұл сөз қамтыған мағыналар бойынша, желдің бұлттар мен ағаштарды екетіндігі ертеде тұжырымдалған болса да, бұлардың ғылыми түсініктемелері он сегізінші ғасырдан соң ғана жасала бастады. Құран ишарат еткен мағына мен қазіргі таңдағы білім мақұлдаған шындық арасында керемет үйлесімділік бар. Тек Құран Кәрім мәселеге өз мақсатына қарай ең қолайлы әдіспен сілтеме жасаған, білім болса ол да өз мақсаты мен жағдайы бойынша түсініктеме берген.

5. Астрономия

Құран Кәрім сана-сезімде тереңдікке жете білуіміз үшін және Аллаһтың шексіз ұлылығы мен құдіреті жүрегiмізге

әбден орнықсын деген мақсатпен ауық-ауық аспан әлемінен мысалдар келтіреді. Мүлік сүресінде былай баяндалады:

«...Рахман Аллаһтың жаратуынан ешқандай селкеу таба алмайсың. Қайта бір көз жіберші, әлде қандай ақау көзіңе шалғыр ма екен?! Сонан соң қайта-қайта көз жіберші, көз (ешқандай тәртіпсіздік пен үйлесімсіздік таба алмай) күдер үзе болдырап, талған күйінде өзіңе қайтады».

(Мүлік сүресі, 3-4)

Яғни, аспаннан апат, не жарылыс байқайсыңдар ма? Жұлдыздардың бір-біріне соғылып түскенін еш көрдіңдер ме, деп сұрап жатыр. Бұлардың барлығы Аллаһтың айбынды құдіретімен орнатқан тәртіп пен жүйесі.

Хақ Тағала Күн мен Айдан мысалдар келтіреді. Күннің өз арбитасында айналғандығына ишарат етеді. Алайда, ғылым бұл ақиқаттың бетін таяу уақытқа дейін аша адмаған еді. Сол себепті адамдар XVI-XVII ғасырда дүние айнала ма, әлде тұрақты ма, домалақ па, әлде тегіс пе; Күн айнала ма, әлде дүние айнала ма деп, талас-тартыста күн кешіп жатқан болатын.¹⁶⁹

169. XVI ғасырда Галилео дүниенің айналғандығын алға тартқаны үшін инквизицияда сотталған еді. Христиандық дініне қайшы пікір баяндағаны үшін өлім жазасына кесілді. Галилео аман қалу үшін «Қателесіпмін, дүние айналмайды» деді. Сөйтіп аман қалды. Соттан шығарда болса, жолдастарына «Мен дүние айналады деп айтсам да, айтпасам да дүние айналады» деді. Галилео бұл мәліметтердерді Аббаситтер дәуіріндегі ғылыми жаңалықтардан үйренген еді. Сол кезде Мұса деген ағайындылар Синжар деген аймақта істеген зерттеу жұмыстарында меридиан бойлығының 360 градус және бір градусқа тең келетін қашықтықтың 106/2-3 шақырым екендігін, сонымен қатар дүниенің айналасының 8000 фарсах (39,000 шақырымға жуық) екендігін білген еді. Қазіргі таңдағы ғылыми құралдар арқылы жасалған өлшемде болса, дүниенің айналасының 40,000 шақырым екендігі айқындалды. Бұл азғантай айырмашылық олардың ғылымда жеткен биік дәрежелерін көрсетеді. (Қараңыз, Махмут Кая, «Бөйтүл-Хикме», Диянет Ислам Анциклопедиясы, Стамбул, 1992, 6, 89; Исмайыл Хақы Измирли, Ислам Мүтефекирлері иле Фарб Мүтефекирлері Арасында Мұқайесе, Анкара, 1977, 16 б., Шемсеттин Сами, Камусүл Алам, Қашғар Нешрият, Анкара, 1996, 6, 4194)

а. Көктер мен жердің жаратылуы

Әлемдегі ең алғашқы заттың не екендігі және оның қалай жаратылғандығы туралы ойлар мен пікірлер әу бастан бері айтылып, талқыға салынған мәселе. Яғни адамдар аспан әлемі хақында түрліше көзқарастарға ие. Сонымен қатар, адамдар алға тартқан тұжырымдамалардың нәтижесінде Құран Кәрімнің бұл тақырыптағы ақиқаты мен иғжазы одан әрі жақсы түсінікке енді.

Көркем аяттарда былай делінеді:

«Кәпірлер (мынаны) көрмей ме екен, көк пен жер тұтасқан бітеу еді. Біз екеуін бөліп қойдық. Күллі жандыны судан жараттық. Әлі де сенбей ме?» (Әнбия сүресі, 30)

«Сонан соң (Аллаһтың еркі) аспанға бет бұрды. Ол кезде аспан бұлыңғыр түтін ғана еді. Аспан мен жерге: «Ерікті, еріксіз түрде келіндер!» деп пәрмен қылды. Екеуі де: «Ерікті түрде келдік» деп үн қатты». (Фүссиләт сүресі, 11)

Қазіргі таңда астро-физика ғалымдарының бұл туралы көз қарастары да осы аяттар сызған шенберге сай.

Токио Ғылыми Зерттеулер Орталығының бастығы профессор доктор. Иушили Козаин жердің пайда болуы туралы Құрандағы мәліметтерді өзіне ұсынғандардан:

«Бұл кітап қашан түскен?» - деп сұрады.

«1400 жыл бұрын» деп жауап берілгенде, ол есінен таңғандай болып, таңырқап:

«Күмәнсіз, бұл кітап әлемге жоғарыдан қарайды. Қарасандаршы, не бар, не жоқ әр нәрсені егжей-тегжейіне дейін көрген әрі күш жеткісіз кемелдікпен суреттеп түсіндірген! Оған құпия болатындай ешбір нәрсе жоқ!» деген.

Профессор доктор Иушили бір конференциясында жердің және аспан денелерінің пайда болуы туралы қазіргі таңдағы білімнің айқын да нақты қорытындыларға жеткендігін айтып әрі жер мен аспан денелерінің тұрақты газ үйіндісінің жарылуы арқылы пайда болғандығын баяндап жатқан еді. Міне, ол өзін таң қалдырған Құрани мәліметтерден дәл осы кезде хабардар болған. Құран осы пайда болу барысындағы болмысты «**дұхан**» деп атаған еді де, бұл сөз профессорға шексіз дәрежеде әсер етті. Өйткені, білім бұл жағдайды, яғни газ үйіндісі жарылып, пайда бола бастаған құбылысты «**тұман**» деп түсіндірген еді. Алайда, тұманда суықтық пен су (дымқылдық) болғандықтан, «тұман» сөзі бұл ақиқатты түсіндіруге тым әлсіз еді. Ал, Құран Кәрім болса, «дұхан, яғни ыстық түтін» деп баяндау арқылы мәселені шындық бойынша түсіндірген хәм зерттеу барысындағы ғылыми әрекеттерге жарық ұстап, жарылыстағы ыстық пен қызуды да тілге тиек еткен. Бұл бойынша, Құран Кәрім білім тіреліп қалған есікті он бес ғасыр бұрын ашып, адамзат енді ғана білсе де, оларға кемелді ақиқаттың мәліметін ұсынған.

Профессор доктор Иушилиден білімнің кейбір ақиқаттардың ұсақ-түйектеріне енді ғана қол жеткізгендігі, Құран болса, бұл шындықтарды ең нәзік тұстарына дейін бұрыннан қалайша хабарлағандығын сұрағанда, ол:

«Бұл мәліметтердің адамзат сөзі болуы мүмкін емес! Өйткені біздер, яғни ғалымдар тек бір салада ғана тереңдей аламыз. Алайда Құран әлемге байланысты мәліметтерді, тіпті ондағы құпияларды да ең кемелді түрде қамтиды әрі баяндайды. Осыншалық кең ауқымдағы мәліметтерді ең дұрыс, ең кемелді түрде қамти алатын ғылыми күдірет ешбір адам баласында жоқ! Бұдан кейінгі ғылыми өмірімінің

бағыты Құран Кәрім болмақ! Бұрынғы таяздығымды Құран арқылы жоямын!» деген.

ә. Атмосфера

Бертін кездерге дейін жылылық дәрежесі ыңғайлы болған әр планетада өмір сүруге болатындығы айтылып жүрген еді. Алайда, зерттеулердің нәтижесінде әр планета үшін ең қиын мәселе атмосфераға ие болу екендігі айқындалды. Өйткені, планеталар мен атмосфера арасында шексіз дәрежеде қайшылық бар. Атмосфера жерді қоршап тұрған газ қабатындағы атомдар деген сөз. Алып планеталар бұл атомдарды өзіне тартып алады. Ал, кішкентай планеталардағы тартылыстың күші бұл атомдарды өзіне тарта алмайды. Сондықтан атомдар құраған бұл газ үйіндісі олардан ұшып кетеді. Яғни, планета мен атмосфераның өздігінен бір араға келуі мүмкін емес.

Мінеки:

«...Аспан мен жерге: «Ерікті, еріксіз түрде келіңдер!» деп пәрмен қылды. Екеуі де: «Ерікті түрде келдік» деп үн қатты» (Фүссиләт сүресі, 11) деген аят осы ақиқатқа да ишарат етуде.

Атмосфераның пайда болуы үшін молекулалардың қозғалысы мен жердің тартылыс күші тепе-тең болуға тиіс. Екіншіден, атмосфераның жылуы мен жердің тартылыс күші де тепе-тең болуға тиіс. Сондай-ақ ғарыштағы түрліше деңгейдегі энергиялар бұл үйлесімділікті бұзбауға тиіс. Бұл болса, әсте мүмкін емес дегізетіндей тым қиын жағдай. Бәлкім, ғарыштағы планеталардың мұндай жағдайға қол жеткізуі миллиардтан бір пайыздан да төмен жағдай. Аллаһ Тағала арнайы бұйрығымен адамның ақылы, күші жетпей-

тін дәрежеде белгілі бір деңгей мен тепе-теңдік орнатып, пенделеріне аса көркем өмір сыйлаған.

б. Дүниенің домалақтығы және айналуы

Құран Кәрімде жер шарының домалақ екендігіне ишарат еткен көптеген аят кәрімәлар бар. Сондай аяттардың біреуінде:

«Аллаһ түнді күндізге, күндізді де түнге орайды (айналдырады)» деп айтылған. (Зүмәр сүресі, 5)

Бұл аяттағы тәкуир (يَكْوِرُ) сөзі бас сияқты домалақ бір заттың айналасын бір нәрсемен, мысалы сәлдені айналдырып орау дегендей, «орау» мағынасына келеді.

Тәкуир сөзі жер шарындағы бір шындықты бейнелейді: Өз осы бойынша айналған жер шарының Күнге қарайтын бөлігі жарық, яғни күндіз болады. Бірақ, жер шары айналып тұрғандықтан жарық болған бөлігі үнемі күндіз болып тұра бермейді. Жер шары айналған сайын жарық болған бөлігі қараңғы, ал қараңғы болған бөлігі жарық болады. Яғни үнемі түн күндізге, күндіз түнге оралып айнала береді. Бұл да жер шарының домалақ екендігін көрсетеді. Міне, жаңағы аятта қолданылған тәкуир сөзі жердің шеті жоқ шар тәрізді домалақ болатындығын әрі айналғандығын баяндайды.

Ғалымдар: **«Сен тауларды көріп, оларды мызғымай түр деп ойлайсың. Алайда, олар да бұлттар жүргендей жүреді!»** (Нәмл сүресі, 88) деген аятты да, дүниенің айналатындығына ишарат еткен аяттардың қатарына жатқызады.

Ғалымдардың тұжырымдамасы бойынша, осы аят кәрімә дүниенің айналатындығын, оның айналу бағытымен қоса хабарлап отыр. Үш жарым, төрт (3,5-4) шақырымға

жуық қашықтықтай жер шарынан жоғарыда болған негізгі бұлт үйінділерінің қозғалыс бағыты ауадағы өзгерістерге қарамай, ауа шарттарына бағынбай үнемі бір бағытта қозғалады. Батыстан шығысқа қарай... Дүние де сол бағытқа қарай айналуға.

Аят кәримә тағы басқа бір шындыққа да сілтеме жасауда: Жер бетіндегі құрлықтар дүниенің алғашқы кезінде бір арада еді. Бірақ, жыл сайын 1-5 см аралықта түрлі бағыттарға қарай жылжып, бір-бірінен алшақтауда. XX ғасырдың алғашқы кезеңдерінде Альфред Вегнер (Alfred Wegener) ашқан жаңалыққа, алдында ешкім мән бермеген еді. Ол тек 1980 жылдан кейін ғана геологиялық шындық деп қабылданды.¹⁷⁰

Ай мен Күн туралы Йәсин сүресінде былай баяндалады:

«Күн өзі үшін белгіленген орнында аға береді (айналып тұрады). Міне бұл – Әзиз де Ғалым Аллаһтың белгілемесі. Ай үшін де орындар (орбита) белгіледік. Ақыры, ол құраған құрманың бұтағындай (жаңа туған ай) болып, кері оралады. Күн Айды қуып жете алмайды. Түн күндізді басып оза алмайды! Әрқайсысы өз орбитасында жүзіп жүреді». (Йәсин сүресі, 38-40)

VII ғасырда Ай мен Күннің белгілі бір орбитада айналғандықтарын ойлаудың өзі мүмкін емес құбылыс еді. Олардың әрекеттері туралы негізсіз, теріс пікірлер халық арасында кең тараған. Тіпті Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ұлы Ибраһим опат болған күні Күн тұтылған еді. Халық:

«Хазіреті Пайғамбардың ұлы дүние салғаны үшін Күн тұтылды» - десті. Сонда Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу әләйһи уә сәлләм бұл сөздерге қарап:

«Ай мен Күн Аллаһтың бар екендігін (Оның ұлылығы мен құдіретін) көрсететін белгілер. Олар ешбір адамның өлімінен де, өмірде болуынан да тұтылмайды. Осындай бір жағдайға тап болсандар, Ай мен Күн ашылғанға дейін намаз оқыңдар¹⁷¹, дұға етіңдер!» - деп бұйырды. (Бұхари, Күсуф, 15)

в. Күн мен Айдың құрамы

Құран Кәрім Ай мен Күннің бір-бірлерінен бөлек құбылыстар екендігін де білдіреді:

«Көрмедіңдер ме, Аллаһ жеті қабат аспанды бір-біріне үйлесімді етіп, қалай жаратқан? Олардың ішінде Айды нұр (жарық), Күнді шырақ қылып жаратқан!» (Нух сүресі, 15-16)

«Үстілеріңе жеті қат мықты аспанды тұрғыздық. (Оған да) жап-жарық, жанып тұрған шырақты іліп қойдық». (Нәбә сүресі, 12-13)

Аят кәрімәда Ай «**мүнир**» (жарық беретін) деп сипатталған. Сондай-ақ ол жарығын басқадан алғандығы үшін нұр деп аталған. Мүнир сөзі нұр сөзімен түбірлес болып келеді. Ал, Күн бір шыраққа (сирәж) немесе көз қаратпастай дәрежеде жарқырап тұрған лампаға (уәһһәж) ұқсатылған.

171. Хүсуф (Айдың тұтылуы) және Күсуф (Күннің тұтылуы) намаздары Пайғамбарымыздың Сүннеті. Өйткені, мұндай құбылыстар Аллаһтың құдіретін көрсететін оқиғалар. Күн мен Айдың құдайы құдіретпен қозғалыста екендігін көрсетеді. Оқылатын намаздар болса, Аллаһ Тағаланы паналау және Оған шүкірліктің белгісі. Адамзат Ай мен Күн болмаса түндеріміз бен күндеріміздің қараңғылықта қалатынын, олар арқылы қол жеткізген жақсылықтардан құр қалатындығын ойланса керек!

Бұл жерде бір мәселеге назар аудару керек.

Бұрмаланған Таурат Күн мен Айды «жарықтар» деп атап, бұлардың біреуін «үлкен», екіншісін «кішкене» деп сипаттайды. Алайда Құран Кәрім Күн мен Айдың бір-бірінен бөлек жаратылыстар екендігін білдіруде. Сонымен қатар екеуінің бірдей жарықтар еместігін айқын түрде баяндаған.

Қазіргі таңдағы білім ғарышта жылуы мен жарығы бар аспан делеріне «жұлдыз», тәуелді болған жұлдызынан алған жылу мен жарықты шағылыстырған аспан денелерін «планета» дейді. Бұл бойынша Күн құс жолы галактикасынан орын алған бір жұлдыз, Дүние бір планета. Ал, Ай да Дүниенің серігі (спутник). Яғни Дүние мен Ай өздеріндегі жылу мен жарықты Күннен алады. Өздері тек шағылыстырушы ғана.

Екіншіден, Ай қозғалысындағы мерзімдер арқылы заман мен уақыт өлшемінің құралы ретінде адамзаттың пайдасына ұсынылған. Ол жайлы Құран Кәрімде:

«...Жылдардың санын, (уақыттың) есебін білулерің үшін Айға бекеттер белгілеп қойған – Ол (Аллаһ). Аллаһ бұларды (бостан босқа емес) тек (хикмет пен) шындық бойынша ғана жаратты. Білетін қауым үшін Аллаһ аяттарын ашық баяндайды». (Юнус сүресі, 5)

г. Қара тесіктер

Бұдан бір мың төрт жүз жыл бұрын жұлдыздарды тек қана бал ашатын және жол сілтейтін құрал ретінде ғана пайдаланатын еді. Бірақ, Аллаһ Тағала Уақы'а сүресінің 75-76 аяттарында Өз ұлылығын білдіріп әрі айбынды құдіретін көрсетіп:

«Жоқ! Жұлдыздардың орындарымен ант етемін. Егер білсеңдер, мұның өзі үлкен серт» - деді.

Аллаһ Тағала бұл аят кәримәда аса күшті антпен жұлдыздардың орындарына назар аудартты. Физика және астрофизика мамандары «жұлдыздардың орындары» деген сөзбен жұлдыздар туатын «ақ тесіктер» мен олар өліп, жоқ болатын «қара тесіктердің» де бар екендігін баяндады.

Ақ тесіктер – адам ақылы түсіне алмайтын дәрежеде аса шексіз энергия қоймасы іспетті іштеріне миллиардтаған жұлдыздар шығаратындай энергияға ие хикметті орын. Бұл «галактиканың тұқымдары», оны өндіретін орын деп қабылданады.

Ал, қара тесіктер – құпия бір жұлдыздар қабірстаны. Бұл тесіктер төңірегінде болған бүкіл замандар мен заттарды өз құпиясында жоқ қылады.

1950 жылдан кейін байқалған қара тесіктер энергиясы таусылып семген жұлдыздардың сему дәрежесі «0» болғанша өз ішіне қарай бүрісіп, тарылып, содан кейін шексіз керемет бір күшпен тартылыс алаңын пайда қылып қара тесікке енеді деген сөз. Бұл тым құпия құбылыстардың тартылыс күші, дәрежесі аса күшті болғаны соншалық, оның тартылысынан қайсы бір жарық не зат, не болмаса басқа да бір болмыс әсте құтыла алмайды. Сондықтан ол телескоп арқылы көрінбейді. Тек қара тесік ретінде ғана көрінеді. Сондай-ақ өз айналасына тигізген әсерінің салдарында ғана олардың бар екендігі білінеді.

Екіншіден Құранның **«Жұлдыздардың нұры өшкен шақта»** (Мүрсәлат сүресі, 8) деген аят кәримәсы ишарат еткені бойынша, қара тесік жұлдыз емес, жарығы өшкен

жұлдыздың опат орны болып табылады. Бұл шындық Құран Кәрім қолданған сөздердің қандай дұрыс таңдалғандығын көрсетеді.

Қара тесіктің назарымызды аударған екінші бір ерекшелігі – алып жұлдыздардың ғарышта семуге себеп болмауы әрі ғарышты өтіп кетулері. Бұған мына аяттарды ишарат етіледі:

«Аспанмен және “Тарықпен” серт. Тарықтың не екенін сен қайдан білесің? (Ол) тесіп өтетін жұлдыз». (Тарық сүресі, 1-3)

Мұндай аяттардан Аллаһ Тағаланың күдіретінің шексіз екендігін түсінеміз. Білім қазіргі таңда аспандағы қашықтықтарды тек қана «жарық жылы» деп есептеп жатыр, бұл болса адам түсінігінен тыс жағдай. Бір (1) санының оң жағына дүниені толтырытындай нөл (0) қойып шықсақ, сонда да жұлдыздар арасындағы қашықтықты білуіміз мүмкін емес. Бұл да Құран Кәрімнің аспандағы ұлылық, күдірет пен хикмет көріністерін бейнелейтін мұғжизалық ерекшелігі.

Аллаһ Тағала Уақы’а сүресіндегі аят кәрімәда күшті серт бере отырып, тілге тиек еткен осы мәселе бұл ғасырдағы жеткен біліміміздің мүмкіндігі арқасында енді ғана түсініліп отыр. Сонымен қатар бұл аят кәрімә болашақта ашылатын талай жаңалықтарды қамтымайды деп айту тағы мүмкін емес.

з. Жұлдыздар жол сілтейді

Аспанға себілгендей орналастырылған жұлдыздардың өзгеше бір сыры да адамзатқа жол сілтеуші болулары:

«Ол (Аллаһ) сендерге құрлық пен теңіздің қараңғылығында жол табуларың үшін жұлдыздарды жаратты. Шынында білетін елге аяттарымызды (осылай) ашық баяндадық». (Ән'ам сүресі, 97)

«(Жол табу үшін пайдаланатын) белгілер де (жаратты). (Адамдар) жұлдыздармен де жол табады». (Нахл сүресі, 16)

Мысалға айтар болсақ, темір қазық жұлдызы үнемі сол түстікті көрсетеді.

Әлемдегі табиғат құбылыстарының барлығында Құдай Тағаланың ерекше өнері мен тәртібі бар. Сондықтан олардың арасында жол апаты сияқты ешқандай соғысу болмайды. Әрекеттерінде бір сәттік кешігу немесе артық кету мүмкін емес. Үнемі бір қалыпта, құдайы деңгейде жалғаса береді. Ешкім «Бүгін жұлдыздар кешігіп ортаға шыға ма немесе ерте жоғала ма?» деп уайымдамайды. Бұл да аят кәрімәмен ишарат етілген тағы бір ұлылық көрінісі.

д. Заман деген ұғымның салыстырмалылығы

Осы орасан зор, шексіз жүйенің жаратылуы шексіз күдірет пен ұлылық иесі – Жаратушы Аллаһ Тағалаға өсте қиын емес. Аят кәрімәда ол туралы былай делінеді:

«Ант етемін! Біз көктерді, жерді және екеуінің арасындағы нәрселерді алты күнде жараттық. Біз (бұған) еш шаршап-шалдықпадық». (Қаф сүресі, 38)

Құранға түсініктеме беретін кейбір мүфәссір ғалымдар «алты күн» сөзімен алты заманға бөлінген алты мерзім екендігін айтуда. Білім де Құран Кәрімдегі осы баяндаманы растайды.

Бұрмаланған Таурат болса, осы «алты күн» сөзін жиырма төрт сағаттық бір күнге балап, «жетінші күн болған сенбі күні Аллаһ демалды» деп айтады. (Тәкуин /Жаратылыс/, баб 1:31) Таураттың мәселені бұлай түсіндіруі оның ғылыми ақиқаттардан қандай алыс болғанын, ал Құран болса, бүкіл аяттарымен әр кезде және әр жерде қандай үлкен мұғжиза екендігін айдан анық көрсетеді.

Мұнда айтылған күн – ерекше бір заман аралығы болып табылады. Адамзат түсінігіне тән заман ұғымы деп түсінбеу керек. Мезгілін тек Аллаһ қана біледі. Аллаһ Тағала былай дейді:

«Аллаһ аспаннан жерге дейін (түгел) істі меңгереді. Сонан соң (бұл істер) ұзақтығы сендердің санауларың бойынша мың жылдай болатын бір күнде Оның алдына көтеріледі». (Сәжде сүресі, 5)

«Періштелер мен Рух (Жәбірейіл) сол жерге (дүниедегі санақ бойынша) елу мың жылға тең келетін сондай бір күн ішінде жетіп барады». (Мә'ариж сүресі, 4)

Сәжде сүресінің бесінші аятында әлемдегі істерді меңгеруге байланысты уақытты, Мә'ариж сүресінің төртінші аятында болса, періштелер мен Жәбірейіл аләйһиссәләмға байланысты болған қашықтықты қамтыған біздің уақыт өлшемімізден басқа бір уақыт туралы айтылып тұр. Яғни екі уақыттың мазмұны бөлек әрі араларында еш қайшылық жоқ.

Сондықтан былай айтуға болады: Аллаһтың алдын-дағы заман ұғымы адамзат түсінігіндегі заман ұғымынан мүлде бөлек. Кейбір ғалымдар ол ұғым туралы былай деп түсініктеме береді: «Аллаһтың баяндағаны астарлы сөз ретінде келіп, мезгілдің ұзақтығын білдіру үшін осылай айтылған.

Бірақ, осы мезгіл жаратылғандарға бола белгіленген мезгіл. Аллаһ Тағала үшін ешқандай заман ұғымы жоқ. Ол үшін ондай ұғым мүмкін де емес. Керісінше, бұл «заман деген киімді» мақлұқатына кидірген Аллаһ Тағаланың өзі. Негізінде Ол миллиардтаған заман атаулыға сыймайтын мигражды сүйікті Пайғамбарына бір секундтан да аз уақыттың ішінде сыйлай салған. Оның бұл ісін адамзат қиялы мен ақылы игере алмайтын шексіз де тым ұлы күдірет. Ол бүкіл замана мен мекен атаулысынан пәк, Сүбхан-дүр!

Ғалымдар бұл аяттарда бертінде ашылған жаңалық – «заманның салыстырмалылығы» мәселесіне де ишарат бар екендігін айтуда.

Заманның салыстырмалылығы мынаумен де белгіленген: Дүние өз орбитасындағы айналымын 24 сағатта тәмамдайды. Сөйтіп бүр күн пайда болады. Ай болса өз орбитасындағы айналымын 29-30 күнде тәмамдайды. Сол себепті Айда 14-15 күн күндіз, 14-15 күн түн болады да дүниеден қарағанда Айдың ылғида бір жағы көрінеді. Сондай-ақ басқа аспан денелерінің де өз орбиталарындағы айналымы мен уақыт ұғымы бөлек-бөлек түрде іске асады.

е. Әлемнің кеңеюі

«Аспанды Біз өз қолымызбен (күш-күдіретімізбен) жасадық және Біз (оны) сөзсіз кеңейтудеміз». (Зәрият сүресі, 47)

Бұл аят түскен шақта Дүние, Күн, әлем туралы дұрыста нақты мәлімет жоқ еді. Бұл аят кәрімә осы ғасырдағы ғылыми жаңалықтар арқасында енді ғана түсінікті бола бастады.

Аяттағы «сәмә» сөзі дүниеден тыс әлемді бейнелеу үшін қолданылған. Әрі Аллаһ Тағала әлемді кеңейткендігінен де хабар беруде.

«لَمُوسَعُونَ: кеңейтушіміз, кеңейту үстіндеміз» деген мағынаға келетін бұл сөздің бас жағындағы «лә» жұрнағы сөзге «аса көп, сөзсіз» деген мағынаны да жүктейді. Сондай-ақ аяттағы бұл мағынаға сай түрде жиырмасыншы ғасырдың басынан бері ашылған ғылыми жаңалықтар әлемнің өте тез жылдамықпен кеңіп бара жатқанын байқаған.¹⁷²

Жаратылған күннен бері жылдамдықпен кеңіп бара жатқан әлем, ауқымы мен үйіндісі белгілі бір шекке жеткенде, тартылыс күші себепті тоқтайды. Сөйтіп өз ішіне қарай бүрісіп, тарыла бастайды. Станфорд Университетінен физика ғылымдарының докторы, профессор Рената Каллош пен Адрей Линде былай дейді:

«Әлем кішірейіп жоқ болуға қарай жол тартуда. Біз көрген және көре алмаған барлық денелер бір протоннан да кішкентай көлемге кішірейеді. Бейне бір қара тесіктің ішіндегі сияқты...»

Ғылыми жаңалықтар енді ашылып, білім әлемі жетейін деп тұрған бұл қорытындыға он төрт ғасыр бұрын Құран Кәрімде Аллаһ Тағала былайша ишарат жасаған еді:

«(Ойланып көріңдерші, анау қорқынышты) күнде (қияметте) Біз аспанды десте-десте жазулы қағаздарды бүктегендей қаттап-бүктейміз де, мақлұқатты әуелде қандай жаратқан бослақ, сол қалпына қайта келтіреміз. Бұл – өз мойнымызға алған уәде (міндетіміз). Біз (уәде берген істі) қайткенде де орындаймыз». (Әнбия сүресі, 104)

172. Кеңінен мәлімет алу үшін қараңыз, Уахидүддин Хан, Ислам Мейдан Оқуиор, Аудармасы, Жиһад Х. Решат, Стамбул 1996, 107 б.

«Олар Аллаһты лайықты түрде (нақ мәнінде) тани алмады. Қиямет күні жер беті бүкілдей Оның билігінде болады. Аспан әлемі Оның құдірет қолында бүктеледі. Ол мүшріктер қосқан ортақтарынан пәк те жоғары». (Зүмәр сүресі, 67)

ж. Аллаһтың ұлылығын ойлау

Құран Кәрім жоғарыда баяндалған тақырыптардан тыс басқа әлемдердің жаратылысына байланысты көктер мен жердің бастабында бір-біріне өзара беттескен бітеу болып, кейіннен ажырағадығы¹⁷³, көктер мен жердің жаратылысының алты күндік мерзім не соған тең заман сатыларында тәмамдалғандығы¹⁷⁴, көктердің көзге көрінетін діңгектері болмай-ақ, жердің тартылыс күшіне бағынышты түрде көтерілгендігі¹⁷⁵, көктердің бір-бірімен үйлесімді жеті қабат екендігі¹⁷⁶, Ай, Күн және жұлдыздардың өз орбиталарында айналғандығы¹⁷⁷, биік жерлерге көтерілген сайын атмосфералық қысымның төмендеп, от тегінің азайғандығы¹⁷⁸ сияқты толып жатқан табиғат құбылыстарынан хабар беруде. Ғылым болса, бұл тақырыптар туралы жүргізілген ғылыми зерттеу жұмыстары арқылы бұл хабарларды растауда.

Аллаһ Тағала да құлдарына ауық-ауық:

«Назар аудар, ақылыңды сал, ой жүгірт!» - деп бұйыруда.

173. Әнбия сүресі, 30.

174. Һуд сүресі, 7.

175. Ра'д сүресі, 2; Лұқман сүресі, 10; Хаж сүресі, 65.

176. Бақара сүресі, 29; Исра сүресі, 44; Мүлік сүресі, 3.

177. Йәсин сүресі, 38-40.

178. Ән'ам сүресі, 125.

Қазірге дейін анықталғандардан гөрі әлі анықталмағаны көп, әлі беймәлімдіктерге толы әлемде күн кешіп жатырмыз. Мысалға, бір атомға қарайық: Электрондар мен ядро. Электрондар ядроның айналасында бір секундта 2000 шақырымға созылатын аса күшті жылдамдықпен айналады. Бірақ ешбір апатсыз, соғысусыз... Біз мұны білмейміз. Тек оқып ғана өтіп кетеміз. Әр жасушада іске асып жатқан бұл таңғажайып істі білуге біз тым әлсізбіз. Физика білімінің нәтижесінде Аллаһ белгілеп, орнатқан жүйенің қағидаларының біразын ғана біле алдық. Ал, бұл жағдай рухани білімдер мен парасаттылықтың арқасында Аллаһ Тағалаға жүрекпен жақындай түсіп, өзәлгі (ежелгі) де әбәди (мәңгілік) хикметті көру керек деген қорытындыны ортаға алып шығады.

Бір атомды шексіз дәрежеде үлкейткенімізде, шексіз бір аспан алдымыздан шыға келеді. Триллиондаған жұлдыз... Барлығы өз орбитасында айналымда. Ешбіреуі екіншісіне соғыса алмайды.¹⁷⁹ Аспандағы сан жетпес денелер арасында жол апаты сияқты оқиға болмайды. Әрбіреуінің міндеті бөлек...

Дәл сондай етіп, аспан әлемін кішірейтсең, бір атом ғана болып қалар еді. Хақ Тағала бұл сияқты өзіндік өнер туындысымен:

«Ойланбайсыңдар ма, ақыл таразысына салмайсыңдар ма, ей ақыл иелері!» деп, ақылымызға, ұжданымызға үндеуде. Хикметтерімен жүрегіміз бен ақылымызды тәрбиелеуде. Әлемдегі ең кішкентай зәрелерден, ең алып

179. Әлемдегі барлық аспан денелері сағаттың тіліне (стрелька) теріс бағытта әрекет етуде, бәрі де айналуға. Бірақ әр біреуінің бөлек орбитасы және айналым мезгілі болғандықтан біріне бірі барып соқпайды.

үйінді денелерге дейін барлық жаратылыс бізге өз тілімен сөйлеуде. Жүрегіміз әлемнің бұл үнсіз хикмет тілін түсінсе болғаны! Сол үшін ғапылеттен (бейқамдықтан) арылып, құтылуымыз ләзім. Өйткені, адам қапыда қалғанда ғана нәпсісінің құлы болып, тек тәнін бағып өсіру жоспарымен ғана құнсыз әрі мәнсіз бір өмір сүреді.

«НАСА Космостық Зерттеулер Орталығының» жетекшісі профессор, доктор Армес Томнан (Armes Thom):

«Атмосферада бостық бар ма?» - деп сұрағанда:

«Жоқ. Атмосферада бостық болуы мүмкін емес. Егер бостық болғанда, әлемнің тепе-теңдігі бұзылып, аспандағы тәртіптің астан-кестені шығар еді. Сондай-ақ, ғарышта көп, үлкен-үлкен апаттар үнемі болар еді» - деген.

Оның бұл сөзіне орай, мұсылман ғалымдар оған мына аят кәрімәны оқып берді:

«Олар үстеріндегі аспанды қайтып (тіреусіз) жаратқанымызға, (жұлдыздармен) әшекейлегенімізге, онда ешқандай саңлау-сызат жоқтығына назар салмай ма? (Жақсылап қараңдар да Жаратушының ұлылығын аңғарыңдар!)». (Қаф сүресі, 6)

Адамдарды ғибрат алуға жетелеп, олардың көкірегін ояту мақсатына орай түскен бұл аят профессор Арместі таң қалдырады. Сол кезде оған:

«Әлемнің шегіне жете алдыңыз ба?» - деген сұрақ қойылды. Миы да, жүрегі де шаршаған ол:

«Ұзақ жылдар бойы соған жетуге тырысып келе жатырмыз. Қолымыздағы телескоптардың күші жеткіліксіз.

Алдымыздан үнемі тұман қабаттары сияқты түрлі перделер шығады. Сондықтан пультпен істейтін телескоптар жасап, ғарышқа жібердік. Өкініштісі, нәтиже бұрынғылардан өзгеріссіз... Мен «әлемнің шегіне жете аламыз» деп ойламаймын. Өйткені оның шексіз екендігіне сенемін...» - деп жауап береді.

Сонда бұл жағдай туралы Құранда білдірілген:

«...Қайта бір көз жіберші, әлдеқандай ақау көзіңе шалығар ма екен?! Сонан соң қайта-қайта көз жіберші, көз (ешқандай тәртіпсіздік пен үйлесімсіздік таба алмай) күдер үзе болдырап, талған күйінде өзіңе қайтады» (Мүлік сүресі, 3-4) деген аят оқылып беріледі.

Профессор доктор Армес Том бұл аяттарды естігенде, бұл ақиқаттардың алдында тізе бүгуге мәжбүр болып:

«Мен әу бастан бері ойланып жүрмін. Құран туралы баға беру өте қиын! Шынымен де таңырқап тұрмын! Осыншама жылдар бұрын түскен бір кітап қалайша астраномияның ең нәзік мәлімет-терін ең кемел түрде дұрыс, тіпті адамзат баласын әлсіз, дәрменсіз, тым қайран қалдыратындай дәрежеде қалай ұсына біледі?! 1400 жыл бұрынғы адам не істей алатын еді, толық мәліметім жоқ. Бірақ бұл мәліметтер керемет мәліметтер» деген. Оның бұл сөзіне сол жердегілердің барлығы ризалығын білдіреді.

Тағы біраз ойланғаннан кейін адамзат баласының бүкіл шығармаларының тәжірибе немесе қиялмен жазылғанын әрі қайткенде де кемшіліктері көп болатындығын білген профессор:

«Бұл адамзат тәжірибесінен туындаған баяндама емес. Біздер білім мен дін татуласқан жаңа ғасырға

аяқ бастық деп түсінсек қате болмас. Ендеше білімнің және діннің берген мәліметтері қауышқан бір заманда болғанымызды сезіп тұрмын» - деген.

Әрине, бұл білім – шын білім. Дін – Аллаһтан келгенді-
гінде ешбір күдік болмаған – Ислам.

6. Геология

а. Таулар атқаратын рол

Геология білімі таулардың жер үстіндегі бөгінің көле-
міндей жер астында да тегі (фундаменті) бар екендігін
анықтаған.

**«Жер бетін төсек (сияқты) жасамадық па? Тауларды
да қазықтар (сияқты қағулы) жасамадық па?»** (Нәбә сүресі, 6-
7) деген Құран аяттарында таулар қазықтарға ұқсатылған.

Шатырдың қазықтарының жартысына дейінгі бөлігі
жерге қағылатыны белгілі. Тағы да:

«Тауларды да (Аллаһ) мықтылап қақты!» (Нәзи'ат сүресі,
32) сынды аят арқылы таулардың жерге қағулы екендігі біл-
дірілген.

Геология білімінің баяндауы бойынша, таулардың ішкі
құрамы қазықтың жерге енген құрамы сияқты. Астында осы
қазықтарды ұстап тұратын іргетасы сияқты бір қабат тағы бар.

Дүние бейне бір жұмыртқаның қабығы, сарысы, ағы
сияқты үш қабаттан тұрады. Ең негізінде ядро, оның сыр-
тында магма қабаты, оның сыртында жер қабығы бар. Жер
қабығы жұмыртқа сырты сияқты қатты, қабықтың асты маг-
ма деп аталатын отты қоймалжың болады. Жер қабығының

қалыңдығы мұхиттардың түбінде болса жіңішке (8-10 шақырым), ал, биік, алып таулардың түбінде қалын (30-40 шақырым), жалпақ болады.

Екіншіден, таулардың магманың үстінде жүзетін құрлық блогтарының тепе-теңдігін қамтамасыз ететін аса маңызды элемент екендігі осы ғасырда ғана анықталып отыр. Құран Кәрім болса, бұл шындықты он төрт ғасыр бұрын көптеген аяттарында баяндап қойған еді. Сол аяттардың біреуінде былай делінген:

«... Сендерді (сілкініп) теңселтпесін деп жер жүзіне де тұрақты таулар қойды». (Лұқман сүресі, 10)

Гео-физикада «ыстық нүктелер» деп аталатын дүние жүзінде 110-ға жуығы белгілі алып таулар топтамасы бар. Бұлар жер қабығының қозғалуына кедергі болып, жердің терең қабаттарынан шығып, жердің бетінде қатайып, шеге қағылған іспеттес қабықты тұрақты да бекем ұстаған және тепе-теңдікті қамтамасыз еткен үлкен магма топтары деп есептеледі. Бұлардан аяттарда келтірілген мәліметтер мен қазіргі таңдағы ғылыми дамулар арасында толық сәйкестік бар.

ә. Көмір мен мұнайдың пайда болуы

Аллаһ Тағала Құран Кәрімде былай дейді:

«Ол Раббың (жап-жасыл) жайылым өрісті (өндіріп) шығарды. Сонан соң оларды қап-қара селдің көбігіне айналдырды». (А'лә сүресі, 4-5)

Бұл аяттардың тәфсірін ғалым Елмалылық Хамди Языр:

«Аллаһ Тағала алдымен жайылым-жайлаулардағы, бақшалар мен ормандарды, онан соң сан алуан ағаштарды өсіріп, сонан соң оларды қап-қара тыңайтқышқа және көмірге айналдырды» деп түсіндірген. (Елмалылы, 8, 5747)

Аяттағы «**әхуә**» сөзі қара, қаракүрең, қою жасыл, күйелі, мөлдір түстердің атауы. Аяттағы сөз қара, қаракүрең, қою жасыл мағыналарымен тәфсірленген.

Геология ғалымдары жер бетінің алғашқы кезеңде кең жайылыммен қапталғандығын айтады. Сол кезде қазіргімен салыстырғанда әлдеқайда ыстық және мол жауын-шашынды климатта өскен алып ағаштар жер бетінің қозғалысы себепті жер астында қалып, тасқа айналған (окаменелый, фоссилизация) еді. Ақыры олардан көмір кендері пайда болған.

Сонымен қатар бұл аят кәрімәның мұнайдың пайда болуына да ишарат еткендігі туралы да айтылады. Жәнеде аятта өсімдіктердің қап-қара әрі қою жасыл сел суына айналдырғандығынан хабар беруде. Ұзақ жылдар бойы жасалған зерттеу жұмыстарының нәтижесінде мұнайдың жер қабаттарында өзен сияқты ағып жататындығы белгіленген. Міне, бұл аят кәрімәның көмір мен мұнайдың пайда болуына, сондай-ақ білім тілінде «мұнай көші» деп аталған оқиғаға да ишарат еткендігі туралы пікірлер айтылуда.

7. Жағырапия (География)

Адамды және оның табиғи айналасымен болған қатынастарын зерттейтін білім – жағырапия (география). Табиғат құбылыстарының пайда болуы мен қалай іске асқандығын себеп-салдарымен бірге түсіндіргенде, оның адамға деген әсеріне де тоқталады.

Ра'д сүресінде география білімінің аясына жататын бір-неше тақырыптарға шолу жасап, Аллаһ Тағаланың құлдарына деген сыйы ескерілген:

«Өздерің көріп тұрған көктерді тіреусіз тұрғызған, онан соң Аршқа истиуә қылған (үстемдік құрған), Күн мен Айды ырықына алған – Аллаһ. Бұлардың әрбіреуі қарарлы мерзімге дейін жылжып жүреді. Ол Раббыларыңа қауышатындықтарыңа нақты сенулерің үшін құллі істі реттеп, аяттарды баяндайды.

Жер жүзін көсілтіп төсеген, онда асқар таулар мен өзен-дариялар жаратқан және барлық жемістерді аталық-аналық етіп екі жұптан жаратқан – Ол (Аллаһ). Түнді де күндіздің үстіне Ол жабады. Міне осылардың барлығында ой жүгірте білетін қауым үшін ғибраттық дәлелдер бар.

Жержүзінде іргелес құрылықтар, жүзім бақшалары, егіндер, бір тамырдан және түрлі тамырлардан біткен құрма ағаштары бар. Бұлардың барлығы бір сумен суарылады. (Солай бола тұра) жемістерін бірінен бірін артық қыламыз. Міне, бұларда түсінетін қауымға белгі-дәлелдер бар». (Ра'д сүресі, 2-4)

Аят кәримәлар Аллаһтың шексіз ұлылығы мен құдіретін көрер көзге, түсінер ақылға ұсынып, айналамыздағы керемет иләһи өнер туындыларынан ғибрат алуымызды үгіттейді. Аллаһ Тағала осы аяттарда тілге тиек еткен нығметтерін һәм аятта айтпаған басқа да нығметтерін бізге арнаған. Ол жайлы мына аят кәримәда:

«Ол көктер мен жердегі барлық нәрсені, өз тарапынан (сый ретінде) сендерге бойсұндырып берді. Ой жүгіртетін ел үшін мұнда сөзсіз дәлелдер бар» дейді. (Жәсие сүресі, 13)

Саяси географияға байланысты кейбір мәселелерді тілге тиек еткен тағы бір аятта:

«Ант етеміз! Біз елшілерімізді айқын мұғжизалармен жібердік және адамзат әділеттікті тұрғызсын деп, ол елшілермен бірге кітапты және мизанды түсірдік. Біз темірді де түсірдік, онда алып күш пен адамдар үшін пайдалар бар. Аллаһ мұны ғайыпқа сене отырып, дініне және пайғамбарларына көмек бергендер белгілі болсын деп (істеген) еді. Аллаһ расында аса қуатты, ерек күдіретті» делінген. (Хадид сүресі, 25)

Аятта айтылған кітап – білім, мизан – әділет, темір – технология деп түсінер болсақ, білімі мен технологиясы күшті елдердің күшті-қуатты болып, адамдарға, түрлі елдерге үстемдік құрып жатқандықтарын байқаймыз. Демек, бұл аят кәрімә мұсылмандарға дамудың жолдарын да көрсетіп отыр.

а. Теңіз деңгейінен ең төменгі аймақ

Ең соңғы археологиялық зерттеулер жасалғанда теңіздің деңгейінен төмен орналасқан бірталай жердің ішінде ең төмен орналасқан жер мына аятта баяндалған жер екені анықталған:

«Әлиф. Ләм. Мим. Римдер (арабтар тұрған аймаққа) ең таяу әрі ең шұңғыл жерде жеңілді...» (Рум сүресі, 1-3)

Лут көлі орналасқан бұл жер арсыздықтары (қызтекелік, гомосексуализм) салдарынан асты үстіне шығып, жойылған Содом-Гоморе қаласы жер жұтып алған аймақ болып табылады. Бұл аймақ теңіз деңгейінен 400 метр төменде орналасқан. Лут көлінің беті теңіз деңгейінен 400 метр

төмен болғанымен, көлдің ең терең жері шамамен 300 метрді құрайды. Осы бойынша есептелгенде жердің бетінен көлдің түбіне дейін теңіз деңгейінен 700 метр төмен.

Осыдан он төрт ғасыр бұрын әлі жер шарының географиясы толығымен белгіленбей тұрып, Құран Кәрімнің бұл мекенді «деңгейі ең төмен» деп атауы Құранның өзгеше мұғжизасы еді.

Геология маманы профессор доктор Балмар бір семинарында зерттеуші Абдүлмәжид Зынданидан осы мәселеге қатысты аятты естігенде алғашында қарсы келген. Бірақ, ол кейін ол туралы жасаған ғылыми зерттеулерден соң нақ шындықты мойындап, шарасыз:

«Ғажайып! Таңғажайып! Бұл Кітап өткен шақты да, осы шақты да, келешекті де түсіндіріп жатыр. Бұған ешбір пенденің күші жете алмас!» - дейді.

Соңғы кездерде бұл профессор Мысырда (Египет) «Геология саласында Құранның игжазы-үстемдігі» деген тақырыпқа баяндама жасады. Баяндамасының соңында:

«Мен Хазіреті Пайғамбар өмір сүрген ғасырдың өмірлік ерекшеліктерін білмеймін! Соған қарамайтан Хазіреті Пайғамбардың жай, қарапайым бір өмір сүргенін білемін! Біріншіден осы жағдайға байланысты, екіншіден ішіндегі терең мағыналы мәліметтерге қарап түсінетінім – Құранның сол кезеңге қарасты бір мәдениеттер жиынтығы деп ойлау барып тұрған надандық! Бұл кітап тек – аспаннан түскен кітап!» деген.

Міне, пенденің дұрыс ақылы біліммен ұштасқанда, «құдайы ақиқаттарды» қабылдаудан басқа еш шарасы қалмайды. Сондықтан адамға ақыл мен білімге Құрани

шындықтарды шағылыстыратын жарық білім айналары қажет. Әрине қияметке дейінгі барлық кезеңдерде жаңа табыстар болады. Ал, Құран мұғжизалары соның барлығында ілім адамдарын тек қана таң қалдыра бермек.

ә. Климат ауысымы

Профессор, доктор Коунер геология саласындағы бір конференциясында Арабстан жарты аралының көне замандарда «жасыл аймақ» болғанын, келешекте қайталанатын үлкен деңгейдегі климат ауысымы нәтижесінде ол жердің қайтадан жасыл аймаққа айналатындығын айтқанда конференцияға қатысқан профессор, доктор Абдүлмәжид Зындани мына хадис шәрифті оның назарына ұсынды:

«Арабстан аймағы қайтадан жасыл алаңға айналмайынша қиямет болмайды!» (Мұслим, Зекет, 60; Ахмед, 2, 370,417)

Сонда профессор, доктор Коунер біраз уақыт таңырқап қалды да содан кейін:

«Бұл – Хазіреті Мұхамедке тек Аллаһ Тағала тарапынан ғана білдірілген мәлімет» деді. Сөйтіп, Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның хақ пайғамбар екендігін мойындап:

«Барлық ғылыми жаңалықтарға жарық түсіретін күдіретпен кездесіп отырмын деп сенемін. Мен осы мәліметтердің 1400 жыл бұрын Аллаһтан келгендігіне сенемін. Өйткені, мұндай сөздерді білім мен технология жоқ дерліктей, бұлыңғыр болған сол бір ғасырда үмми, яғни оқу-жазу білмейтін адамның өз ойынан шығарып айтуы мүмкін емес» деді.

Білім адамдары геологиялық дәуірлердің бірінші сатысында бүгінгі ыстықтан әлдеқайда ыстық әрі мол жауынды климатқа байланысты алып ағаштар өсіп, кейін бұлардың тасқа айналуымен көмір кендерінің пайда болғандығын айтады. Бұл дәуірлердің төртінші сатысы «Мүз дәуірі» болған. Сонда теңіз деңгейі бүгінгі деңгейінен 100 метр төмендеді. Бұл мәселелерден түсінікті болғаны – келешекте де климат өзгерісі болатынының әбден мүмкін екендігі.

б. Теңіздердегі қараңғылықтар

Құран Кәрімнің адамдар біле алмайтын немесе тек мамандары ғана білетұғын мәселелерді өз көзімен айдан анық көрген сияқты суреттеп түсіндіруі оның тек Аллаһқа ғана тән бола алатын айбынды сөздер қамтығандығын көрсетеді. Оның бұл ерекшелігіне дәлел ретіндегі мына бір оқиғатым ғибратты:

Гари Миллердің (Gary Miller) айтуынша, бірнеше жыл бұрын мұсылмандардың біреуі Торонто қаласындағы Яхта айлағында сауда жасап жүріп, өмірін теңізде өткізген бір адамға оқысын деп, Құран Кәрімнің аудармасын сыйға тартқан. Бұл адам Ислам тарихы туралы бірде-бір мәліметі жоқ жан еді. Бірақ, әлгі адам Құранды оқиды да қатты таң қалады. Құранды сыйға тартқан мұсылманнан:

«Мұхаммед теңізші ме еді?» деп сұрайды. Ол кісі Құранның суреттеуінен шексіз әсерленген еді. Өйткені, ол теңіздегі дауыл мен борандарды өз көзімен көріп-білген адамның бірі болатын. Сондай-ақ теңіздегі дауыл сынды құбылысты жазған адамның болса ол адам да дәл өзі сияқты сол теңіздегі дауылдарды өз көзімен көріуі керек

деп есептейтін. Шынымен де, мына Құран аяты суреттеген теңіздегі дауыл оқиғасы, адам баласы тек өз ойымен ғана жоспарлап жаза алатын құбылыс емес.

«Немесе анау көпірлердің сана-сезімдері, істері бейне үсті-үстіне толқындар басып, оның үстін бұлттар қаптап, қараңғылықтар қабаттасқан, (осы қараңғылықта қалған адам) қол созса да (қолының басын) көре алмайтын шүңейт теңіздегі тұңғиық іспетті. Әрине, Аллаһ кімге нұр бермесе, онда оның ешқандай нұры болмайды». (Нұр сүресі, 40)

Әлгі теңізші адамның сенімі бойынша, теңіздегі дауылды суреттеген адамның теңіздегі табиғат құбылыстарын өте жақсы білетұғын адам болуы керек еді. Сондықтан:

«Жоқ! Мұхаммед бүкіл өмірін шөл далада өткізген адам» деп айтылғанда, ол одан әрі таңырқай түседі. Алайда, өмірін теңізде өткізбеген адам біле алмайтын мұндай суреттеулер Құранда бар болатын. Олай болса, Құран әр нәрсені толық білетұғын күдірет тарапынан түсірілуі, уахи етілуі тиіс еді. Ол сөйтіп, мұндай терең ойлармен уақытын босқа жоғалтпай, дереу Исламды қабылдап, бақытты болды. (Gary Miller, The Amazing Qur'an, 22-23 б.)

9. Тарих

а. *Һаман қашан өмір сүрген?*

Құран Кәрім өзәли дә әбәди (бастауы мен соңы жоқ) Аллаһтың сөзі болғандықтан ол қамтыған тарихи мәліметтер де шындықтың өзі болып табылады. Алайда, адамбаласы килігіп, негізін бұрмалаған кітаптарда көптеген қателіктер бар

екені көпшілікке белгілі. Мұның мысаладырының біреуі де «**Һаман**» мәселесі болатын.

Құран Кәрімде Һаманның аты Перғауынмен бірге аталады. Һаман Құранда 6 рет әрі Перғауынға ең жақын адамдардың бірі ретінде айтылады. Ал, еврейлердің киелі кітабы Ахдү Атиқта болса, Һаман туралы Небиим (Нәбилер) бөлімінен орын алған «Естер» кітабында айтылады (3-7 баптар). Мұнда Һаманды Исраил әулетіне зұлымдық жасаған Перс патшасының көмекшісі деп айтады. Ахдү Атиқ берген бұл мәлімет бойынша, Һаман Хазіреті Мұсадан кейінгі дәуірлерде өмір сүрген екен.¹⁸⁰

Сондықтан мүстәшриқтер (шығыстанушы христиандар мен еврей ғалымдары) Құранда қателік бар екендігін алға тартқан еді. Бірақ, Мысыр иероглиф жазуын оқыған ғалымдар көне Мысыр жазуларында (эпитафияларда) «Һаман» деген атты кездестіру арқылы әлгі шығыс танушылар алға тартқан ой-пікірлердің жаңсақ екендігін тағы бір рет анықтады.

Білім адамдары көне Мысыр тіліндегі иероглиф жазуларды он сегізінші ғасырға дейін оқи алмайтын. Өйткені, христиан діннің сол аймақта кең тарауы себепті Мысырлықтардың көне сенімі де, тілі де ұмытылып кеткен еді. Мысырлықтардың иероглиф жазуын 394 жылға дейін қолданғаны сол жылға тән жазудан (эпитафиядан) белгілі болды. Сонан соң бұл тілді 1799 жылға дейін оқып

180. Еврейлердің киелі кітабы – Ахдү Атиқ үш бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімі Таурат болып, жаратылыстан бастап, Хазіреті Мұсаның опат болуына дейінгі оқиғалардан айтады. Екінші бөлімі «Небиим/Нәбилер», үшінші бөлімі «Кетубим/Кітаптар» деп аталады. Бұл екі бөлім Хазіреті Мұсадан кейін пайда болған оқиғалардан, яғни Исраил әулетінің Хазіреті Мұсадан кейінгі тарихынан баяндайды.

білетін ешкім болмады. Ол сөйтіп, ұмытылып кеткен болатын. Көне жазудың сыры «Rosetta Stone» (Розетта столун) деп аталған және 196 жылы жазылған эпитафияның табылуымен қайта ашылды. Бұл эпитафия үш түрлі жазумен жазылған еді: Иероглиф, Демотик (иероглифтің қол жазба түрі) және грек тілі. Jean-Françoise Champollion атты француз грек тілімен жазылған мәтінді пайдалана отырып, эпитафиядағы көне Мысыр жазуын толығымен оқып шықты.

Бұл жетістікпен аса маңызды бір мәліметке де қол жеткізген болды. Шынымен де **Һаман** аты Мысыр эпитафияларында Хазіреті Мұса аләйһиссәләм кезінде аталған еді. Венадағы Хоф музейіндегі тарихи деректің үстіндегі жазуда да бұл ат бар еді. Сол эпитафияда Һаманның Перғауынға деген жақындығы туралы айтылған еді¹⁸¹.

Қолдағы барлық эпитафияларға сүйене отырып жазылған «Жаңа патшалықтағы тұлғалар» деген сөздікте болса, Һаманның «тас кендеріндегі жұмысшылардың басшысы» екендігі туралы айтылған.¹⁸² Бұл археологиялық жаңалықтар Құран Кәрім берген мәліметке сай келеді.

«Перғауын: “Ей, жояндар! Мен сендер үшін өзімнен басқа құдай бар деп білмеймін. Ей, Һаман! Керпіш күйдіріп, маған арнайы мұнара жасат! Бәлкім (соның төбесіне шығып) Мұсаның құдайын көрермін. Расында оны өтірікші деп ойлаймын” - деді». (Қасас сүресі, 38)

Көне Мысыр жазуларында Һаман деген аттың болуы Құран туралы жасалған, айтылған жалаларды жоққа

181. Walter Wreszinski, *Ägyptische Inschriften aus dem K.K. Hof Museum in Wien*, 1906, J. C. Hinrich'sche Buchhandlung.

182. Hermann Ranke, *Die Ägyptischen Personennamen, Verzeichnis der Namen*, Verlag Von J. J. Augustin in Glückstadt, Band I, 1935, Band II, 1952.

шығарумен шектелмей, оның Аллаһтан келгендігін тағы бір рет паш етті. Өйткені Құран түскен дәуірде білу әрі сырын ашу мүмкін емес болған бір тарихи мәліметті мұғжизауи түрде біздерге ұсынған еді.¹⁸³

ә. Ирәм қаласы

Құран Кәрімде мұнараларымен атағы шыққан Ирәм атты аймақ туралы айтылады:

«Көрмедің бе, Раббың не істеді Ад қауымына; діңгектері (биік ғимараттары) болған және аймақтарда ұқсасы жаратылмаған Ирәм қаласына?» (Фәжр сүресі, 6-8)

Бұл қала тарих ғалымдарына беймәлім аймақ еді. 1978 жылы желтоқсан айында National Geographic-тің қосымша шығарған журналы назар аударарлық бір мәліметті хабарлады. Бұл қосымша журналда айтылғаны бойынша, 1973 жылы Сирияда жасалған қазу жұмыстарында «Әблә» деген қала табылған. Сонда бұл қаланың қырық үш ғасырлық тарихы бар екендігі де анықталған. Бірақ істің таңқалдырарлық тұсы бұл емес-ті. Зерттеушілер Әблә қаласының кітапханасынан Әблә қаласы сауда-саттық қатынаста болған елдер мен аймақтар тіркелген құжаттарды да тапқан. Сондай-ақ бұл тіркеу тізімінде «Ирәм» қаласының аты жазылған екен. Иә, Әбләліктер Ирәм халқымен сауда жасасқан екен. (Gary Miller, *The Amazing Qur'an*, 80 б.)

183 Қараңыз, Maurice Bucaille, *Мұса үе Фираун*, аудармашы, Айше Мерал, Стамбул 2002, 144-152 б.; Заман журналы, 1 Қыркүйек 2007 Дүйсенбі, <http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=595189>.

9. Физика

а. Жоғары көтерілген сайын ауа қысымының азаяуы

Ғылыми табыстар мен адамзаттың тәжірибелері атмосфералық қысымның 1013 миллибар екендігін көрсеткен. Теңіз деңгейінен көкке қарай көтерілген сайын ауаның қысымы әр 10,5 метрде 1 миллибар азаяды. Ауаның ыстығы болса, әр 100 метр сайын 0,5 градусқа төмендейді. Сондай-ақ жерден көтерілген сайын атмосфераның қоюлығы мен шаңдардың азаятындығы, сондықтан оттегінің де азайғандығы байқалады. Сол себепті жоғары көтерілген сайын тыныс бітеле бастайды, сөйлеу мен көру қиындап, адам талып қалатындай халдер пайда болады. Тіпті 20,000 метрден асқанда, арнайы құрал-жабдықтар қолданылмаса, адам дем ала алмай, өліп кететіні анық. Сондықтан мұндай қашықтықта іске асатын ұшу кезінде оттегі баллондары қолданылады. Құран Кәрім болса, енді ғана, яғни бертін кездерде ашылған бұл жаңалық пен шындыққа он төрт ғасыр бұрын:

«Аллаһ кімді дұрыс жолға салғысы келсе, оның көкірегін Ислам үшін кеңейтеді. Ал, кімді адастырғысы келсе, сол адам көкке көтерілгендей іспеттес оның көкірегін тарылтып, бітеп тастайды...» (Ән'ам сүресі, 125) деген аятымен ишарат етіп қойған еді.

ә. Екі теңіз арасындағы перде

Рахман сүресінің 19-20 аяттарында:

«Ол (бірі тәтті, бірі ащы) екі теңізді бір-біріне түйіліссін деп ағызды. (Бірақ) екеуінің арасында бөгет бар, бір-біріне араласпайды» деп айтылған.

Бұл аят кәримәларда хабарланған ақиқат – ХХ ғасырда ғана адамзат тарапынан білінген Құран мұғжизасы. Адамзат ашқан соңғы ғылыми жаңалықтарда екі теңіз қосылған жерде судың бір-біріне араласуына бөгет болатын, белгісіз де көрінбейтін бір кедергі, перде бар екендігі анықталды. Ақ теңіздің суы мен Атлант мұхитының суы бір-біріне араласпай, екі су да негізгі ерекшеліктерін жоғалтпай, сақтайды. Гибралтар бұғазында құдайдың құдіретін бейнелейтін мұғжизауи перде бар сияқты.

Миссисипи және Янг-Че сияқты терең өзендер де осындай ерекшеліктерге ие. Өзендердің тұщы суы мен теңіздің ащы суы кейбір кездері теңіз жағасынан алыс жердерде ғана араласады. Бұл Құдайдың құдіреті. Адам баласы бұл шындықты бертін кездерде ғана біліп, анықтап отыр. Бұл да Құраның ерекше мұғжизасы.

Бұл тұрады Стамбул (Босфор) және Чанаккале (Дарданеллы) бұғаздарындағы судың екі жаққа қарай ағып жатқанын да мысал ретінде келтіре аламыз. Ақ теңіздің қою да ащы (мыңнан 36 пайыз) болған суы бұғаздың астындағы ағысы ретінде Қара теңізге қарай, ал, Қара теңіздің тұщы (мыңнан 18 пайыз) болған суы бұғаздың үстінгі ағысы ретінде Ақ теңізге қарай ағады.

Мәдениеттен жүрдай қалған, надан қауымның және сол қауымның ішінен шыққан үмми (оқу-жазудан бейхабар) адамның сол кезде осы ақиқатты өздігінен біліп айтуы мүмкін бе?

Америкалық теңіз зерттеушісі профессор, доктор Хейй де ұзақ уақытқа жүргізген ғылыми зертеулерінің нәтижесінде мына ақиқаттарға қол жеткізген:

Құдайы құдіреттің теңіз суларының арасына тартып қойған пердесі бар. Бұл перде екі теңіздің бір-бірімен араласуына бөгет болады. Алайда екі теңіздің суының бір-біріне өтуіне бөгет болмайды. Сонымен қатар әр теңіз, не өзен суы өз ағысын, ағып өтетін жерінің химиялық құрамына сай қылғаннан кейін барып ағады. Яғни бұл перде ағып кетуі қажет болғанды өткізетін, қажет болмағанды өткізбейтін екі жақты сүзгіш іспеттес. Өйткені бүкіл теңіз бен мұхит суларының өзіндік ерекшеліктері бар. Температурасы мен тұздылығының мөлшеріне қарай, іштерінде өмір сүретін жәндіктердің айырмашылығына дейін әрбіреуі өзгеше бір әлемді бейнелейді.

Құран Кәрімдегі бұл мәселе туралы мәліметтер профессор, доктор Хеййге айтылғанда, ол да, басқа да көптеген ынсапты білім адамдары сияқты таңырқап:

«Расында мен бұл мәліметтерді Құраннан көргеніме таң қалып отырмын! Бұның әсте адам сөзі еместігін айта аламын. Бұл мәліметтер сөзсіз Аллаһ тарапынан білдірілуге тиісті!» - деді.

Содан кейінгі күндерде профессор, доктор Хейй баса назар аудара отырып Құранды және хадис шәрифтерді зерттеді. Сонда ол Құранның уахи туындысы екендігін һәм оның көптеген мұғжизаларға толы екендігін аңғарғанда мына хадис шәрифтегі ақиқаттың да мұғжиза ретінде іске асқандығын баяндады.

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм былай деген:

«Барлық Пайғамбарларға адамдарды иман келтіруге жетелейтін мұғжиза берілген. Маған болса, Аллаһ

уахи еткен сөз ретіндегі Құран Кәрім берілді. Сол себепті қиямет күні үмметімнің өзге үмметтерден көп болатындығынан үміттенемін». (Бұхари, И'тисам, 1; Фәдәилүл Құран, 1; Мұслим, Иман, 279)

Физика білімі саласында қызмет атқарып, Құранды түсінуге зер салған ғалымдар былай деген:

«Физиканың ең маңызды негіздері кемшіліксіз түрде Құраннан орын алған. Әрине, бізден кейінгі дәуірлерде де одан әлемдегі сансыз хикметтер паш болмақ».

10. Генетика

Аят Кәримәда:

«Раббың адам балаларынан, олардың сұлыбынан (белдерінен) нәсілдерін шығарып алып, оларды өздеріне куә қылып: “Мен сендердің Раббыларың емеспін бе? (деген еді)”. Олар: “Әрине, біз бұған куәміз” деді. (Енді) Қиямет күні: “Біздің бұдан хабарымыз жоқ еді” демендер» - делінген. (А'раф сүресі, 172)

Бұл аят адамның гендерінің ерекшеліктеріне назар аудартады. Расында білім гендердің, яғни адамның барлық жаратылыс ерекшеліктерін қамтитын кесте іспеттес болған тұқымды таситын жасушалардың бейне бір тіркеу кітапшасы іспетті екендігін және адам баласы әлі ата-анасының белінде жасуша күйінде тұрған кезінде барлық ерекшеліктерінің сол гендерде мазмұндалғанын (ДНК-ны) білдіреді. Әрі үш миллиард адамның тіркеуін сақтаған және олардың бүкіл ерекшеліктерін қамтыған гендердің көлем жағынан бір сантиметр кубтан (1 см³) аспағанын, яғни оймақтай жерге сыйғанын баяндайды.

Мұндай керемет ғылыми шындықты, яғни бейне бір мұғжизауи компьютер болған ДНК-ны бұдан он төрт ғасыр бұрын бір үмми адамның өздігінен айта алатындығын алға тарту қандай қисынсыз әрі оғаштық десеңізші?!

11. Гигиена

Құран Кәрімде көптеген тұрғыдан маңызды болғанындай, гигиена тұрғысынан да маңызы зор – киім кию, киім-кешектің тазалығы, жетерліктей дем алу, жақсы әрі мөлшерімен коректену, жаман және ашып кеткен, шіріген азықты пайдаланбау сияқты мәселелерге назар аудартылған.

Әсіресе, өсімдіктер және олардың пайдалары айтылып, жақсы және жаман сусындарға да тоқталып, масайтатын сусындарға тыйым салған. Коректену арқылы емделу мен жалпы денсаулық шарттарынан болып табылатын өліктердің жерленуі¹⁸⁴ де Құран Кәрім баяндаған тақырыптар арасынан орын алады.

Құранның өліктерді жерлеу туралы ишаратына ең керемет түрде бағынған Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның мына бір халі қандай ғибратты:

Яла бин Мүррә радияллаһу анһү:

«Нәби Әкрәм саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамызбен бірге көптеген сапарларға қатыстым. Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм өлген адамды кездестірсе, мұсылман, не кәпір екендігін сұрап жатпай-ақ, оның дереу жерленуін бұйыратын-ды» - деген. (Хақим, 1, 526/1374)

184. Мәйдә сүресі, 31.

Мүшріктер Ұхуд шайқасында мұсылмандардың шәһидтерін жабайылықпен парша-парша еткен еді. Олардың бұл жабайылықтарына дәл сондай етіп қарсылық бергісі келген сахабаларға Расулүллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз:

«Сабыр сақтаңдар және сауабын Аллаһтан күтіңдер!» деп бұйырып, олар істемек болған кері іске бөгет болған. (Уәкыди, 1, 290)

Құран Кәрім көп те, аз да емес, орташа тамақтануды әмір етіп¹⁸⁵, медицинаның жартысын қортындылаған. Зина – ойнасқа тыйым салу арқылы жыныстық аурулардың алдын бөгеп, ұрпақтың табиғи да рухани тұрғыдан ең керемет түрде қорғалуын қамтамасыз еткен.

Хадис шәрифте бұл жайлы былай делінеді:

«Фұхуш (адамның өз жұбайының көзіне шөп салып қиянат жасауы, өзгелерге жыныстық тұрғыдан бейімделуі және басқа да азғындықтары) қоғам ішінде сырт көзге көрінетіндей, әшкере істеле бастаса, яғни етек жайса, оба (ауруы сияқты жұқпалы да күйзелтуші аурулар) адамзат ортасында кең тарайды. Тіпті бұрын еш байқалмаған аурулар да пайда болады». (Ибнү Мәжә, *Фитән*, 22; Хақим, 4, 583/8623)

Америкалық теңіз зерттеушісі проффесор, доктор Хейй бұл хадис шәриф баяндаған шындықтан қатты әсер алып, мәселе туралы ұзақ уақыт зерттеу жүргізеді. Ақыры мынадай қорытынды баяндаманы жасайды:

«Қазіргі таңдағы ғылыми жетістіктер де, ақыры осы нүктеге келіп жетті. Міне СПИД! Алдау мен жыныстық

азғындықтың нәтижесі... Шынында Европа ойнас пен жыныстық еркіндікті жариялаған кезде, бірталай жұқпалы ауру жан-жақтан қоршады және аты да белгісіз неше түрлі микробтар қаптап кетті. Адамдарды шарасыз қалдырған қаншама дерт пайда болды. Әрине бұл жағдай, яғни, фұхуш пен аурудың арасындағы байланыс хадис шәрифте айтылған гибратқа толы үрейлі хабардың көрінісі екені даусыз.

Енді мен Хазіреті Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның өзінен кейінгі ғасырларда пайда болатын оқиғаларды өте дұрыс бағалап, хабар беруін әсте бір кездейсоқтықтың әсері деп қабылдай алмаймын! Тіпті Оның үмилігіне назар аударсақ, бұл мәліметтерді өздігінен беруі әсте мүмкін емес! Мен де, досым, ұстаз Кеитч тәрізді ойлаймын да осы мәліметтердің Аллаһтан келгендігін мойындаймын! Бұл терең ақиқаттар адами күш-қайратпен жете алатын шындықтар емес! Мінеки мен, осыншама жылдар бойы тырысып, зерттеп келе жатырмын. Істей алғандарым бәріңізге белгілі... Осындай шынайы ақиқаттардың алдында түкке тұрғысыз бір іс!»

Құран Кәрім өлексе, қан және доңыз егін жеуге тыйым салғаны олардың медицина тұрғысынан тым зиянды екендігінен еді. Бұған еш күмән жоқ. Дене мен ауыз тазалығының, дәрет, намаз және оразаның рухани пайдаларымен қоса денеге тигізетін пайдаларын жоққа шығару мүмкін емес.

Бұлар мысал ретінде айтылған мәселелер ғана. Әсілінде Құран Кәрімде қаншама құпия мазмұндарға жарық түсіретін жүздеген аяттар бар. Мұндай аяттардың мағыналары білім мен ғылым дамыған сайын аз да болса

анықталуда. Сол себепті «Құранның ең үлкен мұфәссірінің, яғни анықтаушысының уақыт екендігі» айтылған.

Осыншалық шексіз көркемдік пен шешендік тәсілге ие, ішінде ешбір қайшылық, не күмәнді мәселе болмаған, қияметке дейін пайда болатын көптеген ақиқаттар туралы хабар берген, бүкіл адамзат пен жындар әлемін жекпе-жекке шақырғанымен, олар ең қысқа сүресінің өзіне ұқсас бір аят, не сүре келтіре алмаған және келтіре алмайтын бір Кітаптың надан қауымның ішінде өскен үмми адамның сөзі болуы ақылға қонымсыз жағдай.

Құран және Сүннет әр дәуірде білім мен ғылымның алдында. Оларға әрқашан бағыт-бағдар көрсетуде. Адамзат білімі Құран мен Сүннет «нақты» деп хабарын берген кейбір мәселелерге әлі нақтылай көз жеткізе алмағандығынан, ондай мәселелерді «ықтимал» үкімімен бағалауда. Алайда, уақыт өткен сайын ғылымның «ықтимал» деген үкімдері ақиқатқа айналып, Құранның ұлылығын ортаға салуда. Өткен беттерде көркем аяттардан мысал келтірдік, енді хадис шәрифтен мысал келтірейік:

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм былай деген:

«Біреулеріңіздің табақтарыңызға шыбын түсіп кетсе, (алдымен) оны ыдысқа толық матырып алып тастап, (сонан соң ішігіздер)! Өйткені шыбынның бір қанатында ауру, тағы бір қанатында сол аурудың дәрісі мен емі бар» (Бұхари, Бәд'үл Халқ 16, Тыб 58.; Әбу Дәуіт, Әт'имә, 48-49/3844; Ибнү Мәжә, Тыб, 31; Ахмед, 2, 229, 246)

Аллаһ Расулы саллаллаһу аләйһи уә сәлләм зәру кезде ыдыстағы тағамды немесе суды төкпей, пайдалануды ұсынған. Бертін кезге дейін шыбынның толығымен микроб

таситын жәндік екені анықталғанымен, оның өз денесінде у қайтарғыш заттардың да бар екені анықталды. Сондықтан бұл ақиқат Хазіреті Пайғамбардың мұғжизасының көрінісі ретінде ғылымның табысы болды.

Расында 2002 жылы Аустралиялық білім адамдары әр түрлі ортадан табылатын шыбын-шіркейлердің өздерінен у қайтарғыш (антибиотик) заттар шығаратындықтарын жариялады. Сиднейдегі Маккария Университетінен (Macquarie University) профессор Энди Битидің (Andy Beattie) жетекшілігіндегі ғылыми топ ғылым әлемі назар аударарлық зерттеу қорытындысын жариялады. Шыбындар мен әртүрлі жәндіктердің шіріген ет пен көң сынды лас нәрселерге төзімді екендігіне назар аударған білім адамдары «Мұндай жәндіктердің инфекцияларға қарсылықтары күшті болулары керек, әйтпегенде тірі қалулары мүмкін емес-ті. Олардың болмысынан антибиотик (у қайтарғыш) жасап шығару бағытындағы ісіміз енді ғана оң нәтижесін берді» деген еді.

Шыбынға байланысты бұл хадис шәриф *Сахихұл Бұхариден* бастап ең маңызды хадис әдебиеттерінде орын алғандығы үшін мұсылмандар оған күмәнсіз сенді. Ал, әлемдегі болмыс пен жаратылысты ақыл, білімге сүйене отырып, түсіндірмек болғандар бұл хадис пен хадисті риуаят еткен Әбу Нұрайра хақында неше түрлі сөздер айтты. Бірақ ғылыми жаңалықтар болса, Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамызды және Оған шынайылықпен сенген мұминдерді тағы бір рет растаған еді.

Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм тағы басқа бір киелі хадисінде былай деген:

«Егер де, ит ыдысты жалап қойса, адамдар қолданудан бұрын алдымен бір уыс таза топырақпен, сонан соң сумен жеті рет жуулары керек». (Мұслим, Тахарат, 91; Бұхари, Вүдү', 33)

Бұл киелі хадисте иттің аузының ластығы және сол ластықтың тазалануында бір уыс таза топырақтың маңызы тілге тиек етілген. Білім енді әрең тапқан бұл ақиқаттарды Сүннет 1400 жыл бұрын хабарлап қойған еді.

Ғылыми жетістіктердің жинағы болған энциклопедиялар жыл сайын қосымша нұсқалар шығарып, өзгерген ғылыми шындықтарды басып өз кемшіліктерін түзетіп, толықтырады. Ал, Құран мен Сүннет болса, 1400 жылдан бері бір сөзі түгілі бір әрпі де түзетуді қажетсінбей қияметке дейін жалғаспақ. Өйткені, Аллаһ Тағала өз Кітабында:

«... Алайда Құран – әзиз кітап. Не өткенде, не келешекте оның күшін жоятын жоқ (теріс нәрсе оған аралсуға оның алдынан да, соңынан да жол таба алмайды). Ол абсолютті хикмет иесі, әр жағдайда мақтауға лайықты Аллаһ тарапынан түсірілген» (Фүссиләт сүресі, 41-42) - деп айтады.

12. Әлемдегі иләһи үйлесімділік пен күдірет нақыштары

Аллаһ Тағала былай дейді:

«Құранның мүлде ақиқат екендігі өздеріне әбден белгілі болғанша, көкжиектегі және өз нәпсілеріндегі белгілерімізді көрсете береміз. Раббыңның әр нәрсеге куә екендігі саған жетерлік емес пе?» (Фүссиләт сүресі, 53)

Дүние тарихы бойынша бұл аят кәрімәны растаған көптеген оқиғалар іске асқан. Бұлардың біреуін индиялық ғалым доктор **Инаятұллаһ әл-Мәшриқи** былай әңгімелеген:

1909 жылы жауынды бір жексенбі күні Кембридж университеті (Cambridge University) профессорларынан атақты астрономия ғалымы Sir James Jonestі көрген едім. Інжіл мен қол шатырын қолтығына қыстырып алып, шіркеуге бара жатқан еді. Оған жақындап, сәлем бердім. Үндемеді. Қайтадан сәлем бергенімде:

«Не керек?» - деп сұрады.

«Екі нәрсе, мырзам! Біріншісі, жаңбыр осыншалық қатты жауып тұрса, қол шатырыңызды неге қолтығыңызға қыстырып алғансыз?» дедім. Сонда күлімдеп дереу шатырын ашты. Сонда сөзімді әрі қарай жалғастырып:

«Екіншісі, сіздей әлемге танымал бір ғалымды шіркеуге баруға жетелеген қандай ықпал?» - дедім. Sir James менің бұл сұрағыма сәл үнсіз қалып, сонан соң:

«Бүгін кешке біздің үйге кел, бірге шай ішейік!» - деді.

Кешке үйіне бардым. Сонда ол маған аспан денелерінің жаратылысынан, олардағы айбынды жүйелерден, араларындағы шексіз қашықтық пен айырмашылықтардан, бұл денелердің міндеттері мен орбиталарынан және тартылыс күштерінен, ақыл жетпес жарық сәулелерінен т.с.с. айта бастады. Сол сәтте жүрегімнің Аллаһтың айбынды ұлылығынан лүпілдеп, дірілдегенін сезініп жаттым. Sir James болса, Аллаһтан қорқынышы себепті төбе шаштары тік тұрып, екі көзінен жас бұршақтап, қолы дірілдеп кеткен еді. Содан ол бір мезет үнсіз қалды да, артынан былай деп сөзін жалғастырып:

«Досым, Инаятұллаһ! Аллаһ жаратқан барлық осы әсемдіктер мен айбынды құбылыстарға көз салып қарасам, Аллаһтың жалалынан (ұлылығынан) денем селк-селк

етеді. Аллаһтың құзырында иіліп, Оған: «Аллаһым! Сен ұлықсың!» деп, айтқанымда, менің мына болмысымның әрбір бөлшегінің бұл дұғамда мені растағанын сезінемін. Міне, сонда мен аса зор қуаныш пен бақытқа һәм тыныштыққа кенелемін әрі менің бұл бақытымның өзгелердің бақытынан мыңдаған есе артық екендігін де жақсы білемін» - деді.

Осыған орай, мен де сол сәтте есіме түскен мына аят кәрімәны айтып бердім:

«Бәнделері ішінде тек ғалымдар ғана Аллаһтан (шынайы түрде) қорқады». (Фәтыр сүресі, 28)

Sir James бұл аят кәрімәны естігенде, кенеттен былай айқай салды:

«Не деп тұрсың, **«Бәнделері ішінде тек ғалымдар ғана Аллаһтан (шынайы түрде) қорқады».** Солай ма? Бұл недеген ғажеп, нендей керемет жағдай?! Менің елу жылдан бері жалғастырып келе жатқан өмір-тәжірибелерім нәтижесінде жеткен жетістігім мен ғылыми қорытындыларым Хазіреті Мұхаммедтің бұрыннан хабар бергендерінің ішінен орын алған екен?! Бұл аят шынымен де Құранда бар ма?! Егер бар болса, Құран Кәрімнің Аллаһ тарапынан уахи етілген кітап екендігіне куәлік еткендігімді жаз!

Хазіреті Мұхаммед үмми еді. Оқу-жазудан бейхабар еді. Сол себепті Оның бұл шындықты өз күшімен білуі әсте мүмкін емес. Олай болса, бұл сырды Оған білдірген – Аллаһ Тағала». (Уәхидуддин Хан, Ислам Мейдан Оқуиор, 251-253 б.)

Раббымыз жаратылыс әлемін тәфәккур (ой жүгірту) қадамдарымен аралауымызды талап етіп тұр. Өйткені, бұл

әлемдегі болмыс ең кішкенесінен ең алыптарына дейін барлығы иләһи өнер туындысы. Раббымыз жүрегіміздің терең ойлана отырып бұл иләһи өнер көрмесін аралауымызды қалап отыр. Ақылды да түйсінді мү'миндерді таныстырғанда:

«...Олар жер мен көктің жаратылсына (ең жұқа тұстарына дейін терең де толық) **ой жүгіртеді...»** (Әлү Имран сүресі, 191) деген.

Жер беті туралы ойланып көрейікші! Жүп-жұқа топырақ қабаты триллиондаған болмыс атаулыны қоректендіреді. Сан жетпес жан-жануарлардың азығы... Миллиардтаған адамдардың қорегі... Әр тіршілік атаулы одан өзіне пайдалысын жеп, зияндысын қалдырады. Кейбіреуі шөппен, кейбіреуі етпен, ал, кейбіреуі болса өлексемен қоректенеді. Біріне у болғаны, екіншісіне шипа болады. Осылайша әр болмысқа иләһи дастархан жайылуда. Бұл туралы Раббымыз қандай керемет айтқан:

«...Біз сенен ризық сұрамаймыз, (керісінше) сені Біз ризықтандырып отырмыз. Ақыры тақуа жандар жақсылыққа кенеледі». (Таһә сүресі, 132)

«Көптеген жанды бары сонша, өз риздығын жанында тасымайды (өзімен бірге алып жүрмейді). Оларды да, сендерді де ризықтандыратын Аллаһ. Ол (Аллаһ) бәрін естіп, біліп тұрады». (Анкәбут сүресі, 60)

Жаны сау құстың өзі науқас құстың риздығын көтереді.

Қандай айбынды да керемет тәртіп!

Қандай ұлы жоспар!

Қандай мүлтіксіз экологиялық деңгей!

Барлығы бұл деңгейдің ішінде. Егер, Адам аләйһис-сәләмнан бастап қияметке дейінгі дүние жүзіне келетін

пілдер бір мезетте келсе, дүние аузына дейін пілге толар еді. Барлық кит балықтары бірдей уақытта келсе, теңіздер мен мұхиттар китке толатын еді. Жыландар мен шаяндар бір мезгілде дүниеге келетін болса, адам баласы жүретін жер таба алмайтын еді. Сондай-ақ дүние өмір сүруге қолайлы мекен болудан шығатын еді.

Сондай-ақ Адам аләйһиссәләмнан ең соңғы адам баласына дейінгі адамдар бір уақытта дүниеге келсе, дүниеде бос орын қалмайтын еді. Алайда, Аллаһ Тағала аса кемелді деңгейде барлық болмыс атаулысын кезекпен келтіріп жатқандықтан ғаламда еш үйлесімсіздік болмауда. Қайта әрнәрсе бірін-бірі толықтыруда.

Қалың орманға бір қарайықшы! Ең жуасынан, ең жабайы жануарына дейін барлығы бір арада өмір сүреді әрі ешбіреуінің нәсілі құрып жоғалып кеткен жоқ.

Кит балығы күніне бір тоннаға жуық балық жейді екен. Сонда да ол жейтін балық тұқымы құрып кеткен жоқ.

Экваторда өмір сүретін жануарлар бар. Оларды полюсқа апарсаң өліп қалады. Сол сияқты полюстағысын экваторға апарсаң олар да өліп қалады.

Ал, енді төмендегі мына жайтқа назар аударайық. Біз үстіне басып жүрген топырақ Адам аләйһиссәләмнан күні бүгінге дейін өтіп кеткен миллиардтаған адамның денесін шірітіп, өз құрамына қосқан... Бейне бір миллиардтаған көленкенің үсті-үстіне келіп реттелуі секілді... Олай болса, жер астындағы қорлыққа тап болмау үшін жер үстіндегі нәпсіқұмарлыққа тән салтанатқа алданбайық, ағайын!

Қорыта айтар болсақ, барлық болмыс Хақ Тағаланың ұлылығы мен құдіретін бейнелейді. Бұл сан жетпес хикмет

көріністері Хаққа жақындай білген жандарға әрдайым иләһи құдірет пен ұлылықты ескертеді. Сол себепті адам үшін үнемі ой жүгірту – аса үлкен ғибадат.

Аят кәримәда Аллаһ Тағала бізге:

«Аллаһтан қорқыңдар, Аллаһ сендерге (білмегендерінді осылайша) үйретеді...» (Бақара сүресі, 282) деп ерекше ескерткен.

Шынымен де, Аллаһ Тағала тақуа болған жандарға мағрифәтұллаһтан несібелер беріп, әлемдегі хикмет, ғибадаттар мен сырларды паш етеді.

а. Мүлтіксіз тене-теңдік

Барлық жұлдыздарымен, планеталарымен мына алып әлем барынша нәзік, мүлтіксіз үйлесімдік пен сәйкестік ішінде екендігі күн өткен сайын әбден түсінікті болып барады. Бұл нәзік жүйелердегі, яғни әлемдегі ережелер мен өлшемдердің қайсы бірінде пайда болатын титтей ғана өзгерістер тек дүниемізді емес, барлық тіршілік атаулысының өмірін жояды. Дүниенің ауқымы, ауырлығы, Күннен алшақтығы, Күннің ауықымы мен ыстықтық дәрежесі, дүниенің өз орбитасындағы белгілі дәрежедегі қиғаштығы, өз орбитасындағы һәм Күннің айналасындағы айналым жылдамдығы, Айдың дүниеден қашықтығы, оның ауқымы мен ауырлығы, құрлық пен теңіздің дүниедегі таралымы және де мыңдаған ережелер мен өлшемдер Аллаһ Тағаланың мына әлемдегі айбынды салтанаты мен теңдессіз тәртібін айдан анық бейнелейтін құбылыстар.

Аллаһ Тағала бұл жайлы:

«Біз күллі болмысты белгілі өлшеммен жараттық».
(Қамар сүресі, 49)

«Оның қасында барлық нәрсенің өлшемі бар» (Ра'д сүресі, 8) - деген.

Ауада 21 % мөлшеріндегі оттегі сәл ғана артық болғанда, дүниедегі барлық нәрсе оның алғашқы ұшқынымен-ақ өртеніп кетер еді. Сондай-ақ Дүние мен Күн арасындағы қашықтық сәл ғана ұзарса, не қысқарса барлық жандылар үсіп, не жанып құритын еді.

Жаңбырдың кәдімгі тамшысы 1500-3000 метр биіктіктегі бұлттан тікелей жауса, жерге төтенше дәрежеде қатты түсер еді. Алайда, жаңбыр тамшысы бұлттан кіп-кішкентай түйір ретінде бастау алып, жерге дейін өсіп, тап жерге жақындағанда парашют ашқан сияқты ауаның көтеру қабілетіне қолайлы жылдамдықпен түседі.

Егер жердің тартылыс күші бір тириллион есе күшті болса, әлем тым кішкене бір жер болып, оның өмірі де тым қысқа болар еді. Орташа деңгейдегі бір жұлдыздың ауырлығы Күннен бір триллион есе кішкентай болып, өмірі де бір жылдай ғана болатын-ды. Ал, жердің тартылыс күші сәл ғана азайса, ешқандай жұлдыз не, галактика құралмайтын еді. Сондай-ақ өзге күш-қуаттар арасындағы тепе-теңдіктер де, аса нәзік те мүлтіксіз жүйеде қалыптастырылған.

Дүниенің өз орбитасындағы айналым жылдамдығы сәл ғана ақырындаса, түн мен күндіз арасындағы жылулық айырмашылығы аса үлкен болатын еді. Ал, сәл ғана жылдам болса, атмосферадағы жел шексіз жылдамдыққа жетіп, ақыры қатты нөсер мен дауыл тіршіліктің өмір сүру мүмкіншілігін жоятын еді.

Жер қабығы сәл ғана қалындау болса, жанды болмыс үшін зәрулік дәрежеде қажет болған оттегі болмайтын еді.

Жер қабығы қалың болса, атмосферадағы оттегіні жұтып алатын еді. Ондай жағдайда өмір сүру мүмкін емес еді.

Сондай-ақ теңіздер қазіргі деңгейлерінен сәл-ақ терең болса, бұл артық су оттегі мен көміртегіні тартып алатындығынан жер бетінде өсімдік өспейтін, өмір сүру де мүмкін болмай қалатын еді.

Дүниенің айналасындағы ауа қабаты қазіргісінен сәл-ақ жұқа болса, метеорлар күн сайын дүниеміздің қабығын тесіп өтіп, жан-жақты өртеп кететін еді.

Жанды болмыстың өмір сүруі оттегі, сутегі, көміртегі және де түрлі құрамдардағы көміртекті газдардың өзара қалыптастырған үйлесімді қоспаларға сүйенеді. Мұндай газдардың қажетті мөлшерде әрі өмір сүруге ыңғайлы ерекшеліктерімен бір планетада кездейсоқтықпен қосылуы он миллионнан бір пайыз да болса, бұл әсте мүмкін емес.

Аспанда күркіреген найзағай азотпен белгілі мөлшерде оттегі қосады және бұдан пайда болған азотпен қоспасы найзағайдан сол жауған жаңбырмен егістіктерге түседі. Осылайша, құдайы құдіретпен егістіктерге себілген азотпен қоспасы химиялық тәсілдер арқылы топыраққа шашылған нитрат натрийдан алыс есе артық болып есептелген.¹⁸⁶

Ауыз суы қамтыған кейбір ерекшеліктер зерттелгенде, оның адам баласы үшін арнайы ризық ретінде жаратылғандығы байқалады. Химиялық зат болуы тұрғысынан судың барынша назар аударарлық қасиеттері бар. Бұлардың біразы мынадай:

186. Бұл тақырыпта адамды таң қалдыратын көптеген мысалдар бар. Бұл үшін қараңыз, Уәхидүддин Хан, Ислам Мейдан Оқуиор, 113-118 б.

а. Судың ең маңызды қоспасы сутегі сульфур (гидроген сульфур, H_2S) судан екі есе ауыр болғанымен, бөлме жылылығындағы газ халінде болады. Екіншіден оның иісі жаман және улы газ.

ә. Судың ең ауыр болған халі оған ұқсас химиялық қоспаларға керісінше қатты, яғни мұздаған халі емес, $+4C$ градустағы сұйықтық халі оның ең ауыр халі болып табылады.

б. Судың тоңу және қайнау дәрежесі органик жандылар үшін ең қолайлы болған жылылықтар болып табылады.

в. Судың поляризациясы себепті көптеген органиклық және инорганик заттарды жеңіл түрде айыра білу қабілеті бар.

Судың мұнда айтылмаған әлі көптеген қасиеттері бары сонша, бұлардың барлығы оның адамзат өмірі үшін әу баста жоспарланған зат екендігін ойға салады.

«Ол (Аллаһ) жер мен көкті алты күнде (сатыда) жаратты. Оның Аршысы су үстінде еді. (Бұл әлемді жаратуы) сендердің қайсыларыңның жақсы амал-әрекет істейтіндеріңді сынау үшін...» (Һуд сүресі, 7) деген аят көрiмәда жер мен көктің жаратылуынан және су туралы айтқаннан кейiн «Сендердiң қайсыларыңның жақсы амал-әрекет iстейтiндерiңдi сынау үшiн» деп айтуы бұлардың адамзат үшiн жаратылғандығын бiлдiруде¹⁸⁸.

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, күллі әлемдегі әрбір болмыс пен қозғалысқа аса жұқа да тым нәзік һәм толық, орнықты өлшем берілген. Бұл өлшемдерде титтей де болса артық кету не кемдік іске асса, мына біздер тамашалап тұрған тәртіп пен үйлесімділік лезде бұзылып, астаңкестені шығар еді.

Аллаһ Тағала тәртіпке салып қойған бұл жүйені адамзаттың қызметіне арнаған. Аят кәрімәда былай делінеді:

«Ол көктер мен жердегі барлық нәрсені өз тарапынан (тарту етілген сый ретінде) сендерге бойсұндырып берді. Ой жүгіртетін ел үшін осының өзінде әлбетте ғибраттар бар». (Жәсие сүресі, 13; қосымша қараңыз, Лұқман сүресі, 20)

Бұл аяттан көктер мен жердегі барлық нәрсенің адамзат баласы үшін арнап жаратылғандығын түсінеміз. Бертін кездерде космология саласында **«Антропик принцибі»** шеңберінде жасалған ғылыми жұмыстардың құрытындысы да бұл үкім мен шындықты растайды. Былайша: Күн жүйесі тәрізді бір жүйеде, дүние сияқты бір планетада адам баласы сияқты бір болмыстың пайда болуы әрі оның өмір сүре білуі үшін барлық әлемнің, ішіндегі тұтас галактикалар мен жұлдыздардың осыншалық орасан әрі сансыз жылдар бойы жалғасып келуі зәрулік жағдай еді¹⁸⁹.

Шын мәнінде, айналамызға қарасақ, адам баласының жанды-жансыз барлық болмысты өз пайдасына асырғандығын байқаймыз. Қазіргі таңда бактериялардың өзін дәрі өндіру саласында бейне бір органикалық реактор іспеттес қолданып жатқаны бәрімізге белгілі.¹⁹⁰

Әлемдегі осы айбынды үйлесімділік әрі оның белгілі бір мақсатқа орай жаратылуы – әр нәрсені аса кемелді өлшеммен жаратқан Аллаһ Тағаланың таңғажайып өнері.

Проффесор, доктор Едвин Конклин (Edwin Conqlin) былай деген: «Өмірдің кездейсоқтықпен пайда болғандығын

189. Шакир Косабаш, Құранда Яратылыш, 104 б; Қараңыз, Barrow, J.D. ve Tipler, F. The Anthropic Cosmological Principle, Oxford University Pres, 1996, 5 б.

190. Шакир Косабаш, Құранда Яратылыш, 149 б.

алға тарту – баспа үйінде кездейсоқтық жарылыстың салдарынан аса айбынды да кемелді бір энциклопедияның пайда болғандығын алға тартумен пара-пар». (The Evidence of God, P. 174; Уәхидүддин Хан, Ислам Мейдан Окүнор, 129 б.)

Он теңгені бірден онға дейін белгілеп қалтамызға салсақ және оларды әбден араластырсақ, сонан соң белгі ретіне қарай бірден онға дейін бір-бірден шығаруға тырыссақ, қалтамыздан шығатын әр теңгені қайтадан қалтамызға салу шартымен 1 нөмірлі теңгені алғашқы әрекетте шығару ықтималы оннан бір пайызды құрайды. 1 және 2 нөмірлі теңгені ретімен шығару ықтималы жүзден бір пайызды құрайды. Ал, 1,2,3,4 нөмірлі теңгелерді қатарымен шығару ықтималы он мыңнан бір пайызды құрайды. Барлық теңгелерді 1-ден 10 -ға дейін қатарымен шығару ықтималы болса он миллиардтан бір пайызды құрайды.

Жоғарыдағы мысалды келтірген америкалық атақты ғалым Гресси Морисон (Gressy Morrison) сөзін былай жалғастырады:

«Осыншалық қарапайым мысал келтіруімдегі мақсатым – шындықтардың кездейсоқтықпен әсте байланысы жоқтығын және мұндай істің мүлдем мүмкін емес жағдай екендігін түсіндіруден басқа бір нәрсе емес еді. (Уәхидүддин Хан, Ислам Мейдан Окүнор, 130-131 б.)

Бір ғана протеин молекуласының кездейсоқтықпен пайда болуы үшін, барша әлемде қазіргі уақытта бар күллі заттан бір миллиард есе артық заттың бар болуы қажет еді. Тек осылай ғана заттың әрекет етуі әрі оны тасымалдау мүмкін болатындығы сонша, бұл іс үшін қажет болған ұзақ уақыты белгілеу үшін 10 санының қасына 243 дана нөл қою керек болады.

Мынаған да назар аударғанымыз жөн болар, қажетті шарттардың барлығы қамтамасыз етілгеннің өзінде бір протеин молекуласының пайда болуы нақты іс емес, тек ықтимал ғана. Сондай-ақ бұл іс мәңгілікке дейін жалғасса да, ешбір оң нәтиженің болмауы да мүмкін.

Жаны жоқ қатардағы бір заттың кездейсоқтықпен пайда бола білуі үшін сол заттың миллиардтаған есесіне және миллиардтаған жылдарға қажеттілік бар екендігі түсінікті болғаннан соң былай ойланып көрелік:

Дүниенің жасы болжаммен 4,5-5 миллиард жыл екендігі айтылған. Олай болса, осыншалық қысқа бір уақытта миллиондаған жануар түрлері мен екі жүз мыңнан астам сан алуан өсімдік қалайша пайда болған? «Інсан» (адамзат) деп аталған кемелді жаратылыс осыншалық көп жанды түрлері арасында қалай пайда болған? Күн сайын көз алдымызда кемелді бір түрде туылған бөпелер қайсы бір құдіреттің әсері?¹⁹¹

Негізінде Аллаһ Тағаланың ең кемелді болмысты жаратуы үшін уақытқа деген қажеттілігі де жоқ. «Бол!» дегенде әрнәрсе дереу бола салады.¹⁹² Алайда әлемге орнатқан тәдриж (сатылау) заңын құлдарына көрсету үшін күллі болмысты белгілі уақыт аралығында жаратуда.

Адам баласы жасап шығарған ең күшті құралдар мен саймандар және жоспарлаған ең күрделі жүйелердің өзі әлемдегі айбынды жүйенің алдында түкке тұрғысыз, еш мәні жоқ халде. Сол себепті ұзақ уақыттан бері табиғаттағы

191. Уәхидүддин Хан, Ислам Мейдан Оқуиор, 132-133, 136 б.

192. Қараңыз, Бақара сүресі, 117; Әлү Имран сүресі, 47; Йәсин сүресі, 53.

айбынды өнерді еліктеу білімнің арнайы мәселесі халіне айналып, сол үшін «Бионикс» (Bionics) атындағы жаңа бір білім саласы пайда болған.

Иләһи өнердің таңғажайыптықтарын еліктеу арқылы жасап шығарылған құрал жабдықтарға мысал келтіретін болсақ, фотоаппаратын тілге тиек ете аламыз. Фотоаппарат адамның көзіне механикалық тұрғыдан еліктеуден басқа нәрсе емес. Камераның объективі (ленс) көздің сыртқы мүшесі іспеттес. Аппараттың диафрагмасы көздің қарашығы іспеттес. Жарықтан әсерленетін пленка (лента) болса, ол көздің қабағы іспетті болып, онда қонулық сызықтар мен пішіндер бар және ол затты теріс жағынан көреді.

Қазіргі таңда фотоаппаратының өздігінен пайда болғандығын ешкім айта алмай тұрса, кейбір ғалымсымақ пенделер көздің кездейсоқтық пайда болғандығын алға тартады!

Адамдардың иләһи өнер туындыларына еліктеп, жасап шығарған көптеген құрал саймандары бар.¹⁹³

13. Құран білімге жол көрсетуші

Американдық профессор, доктор Жоли Сентонның (Joly Senton) Құранды мойындауы аса назар аударарлық жайт. Сентон христиандықтың бұрмаланған киелі кітабындағы сандырақтардың себебінен діннен безіп кеткен еді. Ол тек қана батыс әлеміндегі діннің масқаралығынан хабардар болғандықтан, Құрани мағлұматқа да бастапқыда сол көзқараспен жақындаған, бірақ қарсы шыға алмайтындай нақты да айқын ақиқаттармен кездескенде шектен тыс таңырқап:

«Бұл дін (Ислам) білімге жол көрсете отырып, оны аса зор нәтижелерге жеткізе алады! Сөйтіп, ғылыми төңкеріс жасай алады!» - деген.

Жалпы Құранның сарқылмайтын мұғжиза бұлағы екендігін әрі мағыналарының шексіздігін баяндау үшін көркем аяттарда былай делінген:

«Айт: Раббымның сөздерін жазуға мұхит сия болса, тіпті тағы сондайын келтірсек те, Раббымның сөздері таусылмай тұрып, мұхит таусылып кетер». (Кәһф сүресі, 109)

«Егер жер жүзіндегі ағаш атаулының барлығы қалам болса, теңіз, оған тағы жеті теңіз қосылып (сия болса), сонда да Аллаһтың сөздері (жазумен) таусылмайды. Сөзсіз Аллаһ әзиз-дүр (нағыз үстем) және хикмет иесі» (Лұқман сүресі, 27). Шайыр Зия Паша:

Ұлық ақиқат таяз ақылға қажет емес,

Сірә, бұл таразы осыншалық салмақты өлшей алмайды.

-деп, әлемдегі және Құрандағы құдайы өнерге қарап, есінен адасқандай қайран қалғандығын тілге тиек етеді. Ол тағы да өз әлсіздігін мойындай отырып, Хақ Тағаланы бүкіл кемшілік атаулыдан пәктеп, былай дәріптеген:

سُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ

سُبْحَانَ مَنْ بَقُدْرَتِهِ يَعْجُزُ الْفُحُولُ

«Айбынды да қишті өнеріне қарап, ақылдар қайран қалған Аллаһ бүкіл кемшілік атаулыдан пәк!»

Шексіз құдіретімен ең қишті түйсіктерді де шарасыз қалдырған Аллаһ бүкіл кемшілік атаулыдан пәк!»

В. ТӘШРИҒДАҒЫ (үкім берудегі) ИҒЖАЗЫ

Иләһи тәблиғдың (дағуаттың) дамуы соңғы пайғамбар – Мұхаммед Мұстафа саллаллаһу аләйһи уә сәлләммен бірге тәмамдалғаны және Одан кейінгі барлық замандар мен мекендер Оған арналғандықтан өзіне түсірілген Құран Кәрімнің дүниенің соңы – қияметке дейін іске асатын әрқандай жағдайлардың шешімін қамтуы аса зәру де мәнді іс. Міне, **Құран Кәрімнің** мұғжизауи тұстарының бірі де тәшриф (үкім берудегі) теңдессіз айбындылығы.

Құран Кәрімде заңгерлер үстірт қарай алмайтындай, қоғам мүддесіне қаратылған және мәселені түп-тамырымен шешетін заң шығару әдістемелігімен бірге адамдардың мүддесі үшін зәру де маңызды үкімдер бар. Құранның бұл қасиеті сан ғасыр өткеніне қарамастан, одан әрі қуатталуда.

Құранның заң шығарудағы иғжазы – қамтыған үкімдері адами заңдарға керісінше, үстінен уақыт өтсе де, әр дәуірдің қажеттіліктеріне жауап бере білуінде, өзге заңдардың шешуі мүшкіл болған мәселелерді оп-оңай шешуінде, шығарған үкімдерінің сансыз хикметтерді қамтуында және бұл айбынды тәртібін өзгелерге салыстыра айтқанда тым қысқа бір мезгілде өз шыңына шығаруында көрініс табады.

Құран орнатқан заң-құқық жүйесімен Ислам адам баласының ақылына, тіпті қиялына да келуі мүмкін әр түрлі сұрақтарға жауап береді және оларды өз ішінде қайшылыққа ұшырамай, логикалық тәртіпшен жүйелі де үйлесімді түрде ортаға қояды.

Құран Кәрім қияметке дейінгі заман атаулыдағы барлық ғасырларға құқықтық жүйе орнатқанымен, бұл жүйені ол тым қысқа бір уақыт ішінде қалыптастырған.

Алайда, қоғамдық өмірге тән заң ережелер әу баста толық мағынасымен кемелденбейді. Ешбір қоғам мен көпшілік ең алдымен шексіз деңгейде дамыған құқық жүйесін қалыптастыра отырып, өркениетті елдер қатарына шыға алмайды. Оның мәдениеті дамыған сайын қоғамдық құқық құрамы да дамып, қалыптаса бастайды. Әлеумет танушы ғалымдар мен заңгерлер бұл мәселеге бір ауыздан келіседі. Бірақ, Араб түбегінде болған жағдай бұл көзқарасқа кереғар түрде іске асқан. Білім мен мәдениеттен жүрдай қалған сауатсыз бір қауым ішінен кенеттен, аса кемелді бір жүйе ортаға шығып, отбасылық құқық, жеке тұлғалық құқық, мемлекетаралық құқық, соғыс пен бейбітшілік құқығы және т.с.с. үкімдерді ең көркем де ең мықты түрде орнатқан.

Дүние жүзіндегі ешбір құқықтық жүйенің Құран орнатқан жүйедей әсерлі, күші ешқашан күн тәртібінен түспейтін, жаңа және адамзат үшін жақсылықтарға толы еместігіне тарих куә. Бұл турасында зерттеу жүргізген христиан және еврей шығыстанушылар мұндай мұғжизауи ерекшелікті түсіндірмек болып, білім мен логикадан ауытқып, теріс үгіттеген. Тіпті, шатасып, Ислами үкімдер Рим құқықынан көшіріліп алынған деген қате көзқарасты алға тартқан еді. Мұндай кері ойларының сол кездегі Араб түбегіндегі қоғамға жат болғандығын көргенде, сөздерін дереу өзгертіп, еврей шариғатынан алынған дегенді айтты. Адамдарды бұған да сендіре алмағаннан соң, «Гамбураби заңдарынан көшірілген» деп састы. Негізінде бұлардың барлығы шындықты мойындамаудың және ақиқат алдындағы шарасыздықтарының көрінісінен басқа ешнәрсе емес. (Бути, *Рауаи*, 153-155 б.)

Анығында еврей діні ұлттық бір дін халіне айналдырылған. Яһудилер (еврейлер) Исраил әулетінен болмаған

біреуді Мұсауи шарифатына қабылдамайды. Еврей діні бұл қасиетімен Исламның кемелді құқықығының қайнар көзі болудан және оны орнататын қабілет пен құдіреттен тым алыс.

Гамбураби болса, ол және басқа да атақты заңгерлер Ислам діні тәрбиелеп жетілдірген Имам Ағзам сынды ұлық заңгерлердің қызметкері ғана бола алады.

Шындық болса, Құран Кәрім сол кезге дейін ешбір дін мен ешбір қоғамдық құрылым қалыптастыра алмаған әділдік пен мәдениеттің негіздерін қалаған. Мәдениетсіз де ең дөрекі бір ортада Ислам сияқты ұлы мәдениеттің алғаш және аса қысқа мерзімде орнатылуы еш күмәнсіз мұғжиза болып табылады. Бұл көркем мәдениеттің оқу-жазудан бейхабар, үмми бір адам тарапынан жария етілуі бәрінен де үлкен мұғжиза. Сондай-ақ мүфәссір Қасыми Құранның бұл жөніндегі мұғжизауи ерекшелігін былай деп тілге тиек еткен:

«Аллаһ Тағала арабтарды тәдрижи (сатылап), жиырма үш жылда тәрбиелеп, жетілдірген. Бұл деңгейдегі даму барысы кәдімгі шарттарға ие басқа қоғамдар үшін, қоғамдық ықпалдардың арқасында тек бірнеше ғасырда ғана өз мәресіне жете алады...».¹⁹⁴

Сол себепті Құранның иғжазы басқа тұстан, яғни жиырма үш жыл сияқты қысқа бір уақытта жеке басты һәм қоғамды аса жоғары дәрежелі, абзал тұлғалар қалыптастырған мәдениет деңгейіне көтеруінде де айқын көрініс тапқан.

Құрандағы үкімдер адам баласына тән болса еді, басқа адами жүйелер секілді әлсіз болып, тым ұзақ уақытта қалыптасатын еді. Және белгілі бір уақыттан соң «кемелсіз»

деп бағаланып, қоғамдық өмірден шет қалатын еді. Алайда, Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Құранға ешқандай килікпеген. Бұл туралы Аллаһ Тағала былай дейді:

«Оларға аяттарымыз ап-айқын оқылғанда, (өлгеннен соң) бізге қауышуды көксемейтіндер: “Не бұдан басқа Құран келтір немесе мұны өзгерт!” десті. Айт: “Оны өздігімнен өзгерту мен үшін болатын іс емес. Мен өзіме уахи етілгеннен басқаға ілеспеймін. Өйткені, Раббыма қарсылық істесем, әрине, ұлы күннің азабынан қорқамын”». (Юнус сүресі, 15)

Аллаһ Расулы саллаллаһү аләйһи уә сәлләмның Сүннеті мен хадис шәрифтері Құран Кәрімнің анықтамасы іспеттес. Расулұллаһ саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Құрани үкімдермен керемет бір қоғам құрғаны соншалық, барлығы адамзатқа үлгі боларлықтай, әркімнің аңсары мен аңызына айналды.

Асрү Саадат қоғамы

Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Құран Кәрімнің арқасында іске асырған ұлық та көркем мінез ерекше әсерлі болғандықтан, бұрын жартылай жабайы, көпшілігі адамгершіліктен бейхабар болған жәһилдік кезеңнің қараңғы адамдарын тым қысқа бір уақыт әшәнде, адамзат тарихы құштарлықпен қарап қалған **«сахаба»** деген тұлғаға айналдырып, қиялдар да жете алмайтын деңгейдегі абзалдықтар мен кереметтерге толы мәдениет қалыптастырды. Қараңғы да қанішер, жабайы адамдар мәдениетті; қылмыскер, дөрекі мінезді адамдар салиқалы да тақуалы жандарға айналып, барлығы Аллаһ махаббаты мен қорқынышын өз бойларына сіңіріп өмір сүрген көңілі жұмсақ, жүрегі жалынды жандарға айналды.

Бір адамды ойланып көріңдерші, өз қыз баласын тірідей көрге көме алатындай тас жүрек, жабайы мінезді, қол астындағы құлын қатардағы жай бір зат сияқты бағалап, оған адамгершілікке жатпайтын мәміле жасаған залым, Исламға кіріп, хидаятқа қол жеткізгеннен соң ғылымда, ахлақта, әдептілікте және адамгершілікте ақыл жетпес ұлағатты мәдениет деңгейін өзінде қалыптастырды. Жәһилдік дәуірдегі кезінде адамгершілік пен мәдениетте ең құрдымда жүрген бұл адам Ислам үкімдері бойынша өмір сүре бастағанда руханиятта Гималайдың шыңы Эверестке айналды.

Фасырлар бойы үлгі тұтарлықтай бірде-бір адам жетілдіре алмаған жәһилдік қоғам Аллаһ Расулы саллаллаһу алейһи уә сәлләмның тәлім-тәрбиесі мен руханиятының арқасында ұлық сипаттарға бөленіп, адамзатқа үлгі бола алатын деңгейде көптеген тұлғалар жетілдірді. Сондай-ақ олар Құран мен Сүннеттен алған фәйзді имандылық пен ғылым және парасаттылық алауы ретінде дүниенің түкпір-түкпіріне жеткізді. «Шөл далаға түскен Нұр» мәңгілікті өз рахмет қанаттары астына алып, барлық адамзатқа хақ пен әділеттілік таратты.

Адамзат әлемі үшін ең кемелді үлгі болған Аллаһ Расулының тәлім-тәрбиесімен жетілген Асрұ Саадат (Бақыттылық ғасыры) адамдары мағрифат қоғамының мүшелері еді. Ол дәуір терең ойлау дәуірі, Хақ Тағаланы және Оның Расулын жақыннан тану дәуірі еді.

Қадірменді сахабалар ойлау мен мақсаттың орталығына тәухидті орналастырды. Соның салдарынан дүниелік мүдделерді, нәпсіқұмарлықты, жүректерді жаулап алған әуесқойлықтар мен әуестік пұт-тәңірлерді жоюға қол

жеткізді. Мал мен жан мақсат болудан шығып, дәнекер болу қасиетіне айналды. Немесе өз орнын тапты. Адамдар иманның ләззатын татты. Мархамат өз мәресіне жетті. Қызмет пен қайырымдылық өмірлік дәстурге айналды. Қажымас қайратпен, пидашылдықпен мұсылман тұлғаның қасиеті паш етілді. Оның қадірменді сахабасы тек бір ғана хадисті естіп, үйрену, білу үшін бір айлық жолға шықты. Ол рауидың жанына барғанда, рауи қолында жем болмағанымен, жем бар сияқты атын алдап жатқанын көргенде, «Атын алдаған кісі мені әлдеқайда алдайды» деп, рауидан хадисті сұрамай кері қайтты.

Олар шынымен-ақ сондай жомарт, мархаматты, қызметкер, пидашыл еді. Қамқор еді. Шектен тыс жомарт еді. Ғибадат етуге ынтық еді...

Асхабү Кирамда Аллаһ, әлем мен жан туралы жаңа бір түсінік пайда болды. Күннің кішкентай бір айнаға шағылысуы сияқты, Аллаһ Расулының халін өз бойларына дарыту олардың ең басты мақсаты болды. Осылайша олардың өмірінде хақ пен жақсылық барлық әсемдігімен, теріс пен бәтыл (негізі жоқ сенім жүйесі) да барлық жиіркеніштілігімен айқын көрініс тапты.

Сахабалар Меккеде иман сынағынан өтті. Иманына бөгет бола алатын барлық кедергілерді жойды. Кезі келді малын, орны келді жанын құрбан етті. Меккеде іске асқан иман шаттығы мен толқыны Мәдинадағы теңдессіз мәдениеттің рухани арнасын әзірледі.

Мәдинада құрылған және төрт жүзге жуық отбасыдан құралған кішкене Ислам мемлекетінің шекарасы он жыл ішінде Ирақ пен Палестинаға дейін жетті. Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләм опат болған кезде Ислам

мемлекеті Византия және Иран мемлекетімен соғыс үстінде еді. Соның өзінде сахабалардың он жыл бұрынғы ахуалы, ұстанымы, өмірге деген көзқарасы, дүниеге деген қызықпаушылықтары және отырған үйлерінің жоспары мүлде ауыспаған еді. Олар риязат (дүние ныңметтерін аз пайдалану) халін ұстанып, өмірлерін сол бойы жалғастырып жатқан болатын. Тұтынушылықта шектен шығу, яғни ысырап, ашқарақтық, сән-салтанат деген ұстаным мен ұғым сахаба қоғамына жат өмір жолы еді. Олар әрқашан: **«Бұл нәпсінің ертең қоныстанатын жері – қабір»** түсінігімен күн кешетін-ді. Сондықтан дүние нығметтерін өз нәпсілеріне жұмсаудан және шектен шығудан аса ұқыптылықпен сақтанып жүретін. Иманның ләззаты мен шаттығының арқасында өз қолдарындағы дүние нығметтерін адамзаттың хидаяты мен бақытына бола жұмсаудан тайынбады. Өмірлерін Аллаһтың разылығына бөлену бағытында тауысты.

Расында Исламның зұлымдық көріп, отаршыл саясаттың астында тапталған қоғамдар арасында таң шапағы іспеттес жылдам әрі мөп-мөлдір кейіпте жайылуының ең басты себептерінің біреуі, сахабалар барған жерлерінде кемелді Ислам тұлғасын ұсынулары еді. Өйткені, Аллаһ Расулының нағыз шәкірттері болған қадірменді сахабалар Аллаһтың құлдарына Хақтың рахмет назарымен қарай білген қамқор, адал да әділ, тоқ көңілді және пайғамбарлық нұрына толы ерекше мү’мин жандар еді.

Олар шынайы дос ретінде тек Аллаһ пен Расулын ғана танитын еді. Сөйтіп сауатсыз қоғам мәдениеттің шыңына шыққан еді. Олардың жүрегі «Аллаһ бізден нені талап етеді, Расулұллаһ бізді қалай көргісі келеді?» деген ойлармен шаттанып жүретін.

Олар жамандықты қалап, бұйыратын әммара нәпсінің кесірінен құтылып, өз нәпсілерін сын тезіне салған мұ'мин жандарға айналды. Сөйтіп нәпсілік сезімдерін жойды. Жаратылыстарында бар ұлы қабілеттерді дамытып, «вүслат» (Аллаһтың разылығына бөлену) сапарына жол тарта бастады. Жабайы да дөрөкі адамдар періштелер іспеттес ләтиф (нұрлы) халге бөленді. Исламнан бұрынғы қатыгез Омар Исламнан кейін жұмсақ жүректі Омарға айналды.

Қызын анасының жүрегінен де, құшағынан да суырып алып, тірідей көмген жабайы адам Исламнан кейін көзінен жас бұршақтайтын, жүрегі жұмсақ бір мейірім періштесіндей болды. Сөйтіп, олардың көңіл әлемі дәрғахқа айналды. Шаршап шалдыққан жүректер онда жұбатылып, тыныштыққа бөленді. Жүректер тұлдыр-жетімдер мен ешкімі жоқтардың панасы болды.

Зұлымдық пен надандықта ең терең мұхиттардың түбіндегі адам Аллаһ Расулының жүрек әлемінен шық іспетті үлес алғанда, хақ пен әділет сезімінде, адамгершілік абыройда және Жаратушысына бола жаратылғандарға мейір-шапағатты болуда ең биік шыңға көтерілді. Олар Құран мұғжизасының алды-алдына бір-бір жанды үлгісі еді. Олар парасаттылық пен байыптылықта және адами құндылықтарды ұстануда шыңға көтерілгені соншалық, барша адамзаттың ұлағатты тұлғасына айналды.

Сол кезде мұ'минді кемелдендірген ақыл мен жүрек функциясы бірге әрі керемет үйлесімдікпен қолданылған еді. Сахабалар құраған мұ'миндер қоғамы шабыты мен ғашықтық сезімін үнемі жанды күйінде ұстап, рухани әлемге самғап, бұл дүниенің сынақ дәрісханасы іспеттес екендігін толық түйсіне отырып күн кешті. Олардың жүректері иләһи

ұлылық пен құдірет нақыштарына үйреншікті болды. Әмрү бил ма'руф уә нәһю анил мүнкәр (жақсылықты бұйырып, жамандықтан тыю) жолында Қытайға, Самарқандқа дейін барған сапарларында мүлде шаршап-шалдыққан емес. Әбу Әйюб әл-Әнсари радияллаһү анһү адамдардың һидаятына дәнекер бола білу арманымен және Аллаһ жолында қызмет ету мәселесінде титтей де болса осалдық танытпай, сексенге тақау жасында Ыстамбул сапарына екі рет қатысқан еді. Өйткені, Хақ Тағаланың **«Өз қолдарыңмен өз бастарыңа қауіп төндірімендер!»** (Бақара сүресі, 195) деген иләһи пәрмендегі ескертуі әрдайым оны терең уайымға салатын-ды. Оның соңынан ілескендер де Андулисияға дейін Исламның нұрын жеткізді. Ал, олардан неше ғасыр кейін келген және төрт жүз жауынгермен іргесі қаланған Османлық мемлекетінің алғашқы үш ғасыры болса, бейне бір сахабалар дәуірінің ауық-ауық қайталанған мысалы болды.

Алғашында тас қараңғы өмір сүрген жәһилдік қоғам өкілдері Пайғамбар саллаллаһү аләйһи уә сәлләм Мырзамыздың тәлім-тәрбиесімен «нағыз білетіндерге» айналды. Адамдардың ой жүгірту қабілеті іске асып, адам денесінің бір тамшы судан, құстың жай бір жұмыртқадан, ағаш пен мәуелердің көзге де көрінбейтін кішкентай дәннен пайда болғандығы және басқа да хикметке толы болмыс туралы терең ойлана бастады... Өмір Аллаһтың ризалығына қарай бағытталды. Мархамат пен жанашырлық, хақ пен әділетті орнатудағы ұқыптылық тым жоғары деңгейде іске асып жатты...

Қадірменді сахабалар мү'мин адамда болуға тиісті «мұсылман тұлға» қасиетін аса көркем түрде бейнелеп берді. Әр түрлі жанкештілікке төзіп, алған әр демінде, әрбір

ісінде Аллаһтың разылығын іздеді. Міне, осындай бір көңіл күйімен өмір сүре отырып, жақсылықты, әдемілікті, қайыр мен адалдықты үгіттеп, жаманшылықтан сақсындырды. Олардың назарында өмірдің ең рахат та ең берекелі мезгілі адамдарға тәухид туралы баяндаған кездері еді. Мұның ең керемет мысалы мына оқиғада көрініс тапқан еді: Меккелік мүшріктер бір сахабаны ұстап алып, дарға асқай бара жатқанда, ол қадірменді сахаба өзіне үш минут мүрсат бергенде, ол қарабетке рақмет айтарлықтай қуанып: «Демек, дін таратуға әлі үш минут уақытым бар екен» деді.

Қорыта айтар болсақ, қадірменді сахабалар Құранмен бірге, Құран үшін өмір сүрді ең ұлы мақсаттары деп біліп, барлық өмірлерін Құранға арнаған. Олар тарих бойы екінші бір мысалын көрсетпейтіндей қажыр-қайрат танытып, қызмет атқарды. Зорлық-зомбылыққа, қысымға, жәбір-жапаға ұшырады. Бірақ, имандарынан бас тартпады. Аллаһ жіберген бұйрықтарды өз өмірлеріне ендіре білу үшін мал-мүліктерін, жұрттарын тастап, қоныс аударды. Сол үшін барлық мүмкіншіліктерін құрбан етті.

Түскен әрбір аят кәрімәны өз кемелінде үйреніп, қажетінше іске асырудың қамын ойлады. Олар ең қауіпті кездердің өзінде Құранды ауыздарынан да, жүректерінен де тастамаған еді.

Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз бір жорықта Аббад радияллаһу анһүді күзетке қалдырған еді. Ол намазға тұрған кезде дұшпан оқ жаудыра бастады. Аббад радияллаһу анһү өзіне екі-үш оқ тигеннен кейін жағдайды күзеттегі серігі Хазіреті Аммарға хабарлады. Аммар:

«Алғаш оқ атқанда неге айтпадың?» - дегенде:

«Намазда Құран (сүре) оқып жатқан едім. Оны бітірмей, намазымды бұзуды жөн көрмедім. Бірақ, оқ жауа бастағанда оқуды тоқтатып, рүкуға еңкейдім. Аллаһқа ант етемін, Аллаһ Расулы қорғауды бұйырған мына жерден айрылып қалуды уайымдамасам, сүрені жартысында тастап, намазды доғарғанша өлуді таңдар едім» деп үн қатты. (Әбу Дәуіт, Тахарат, 78/198; Ахмед, 3, 344; Ибнү Хишам, 3, 219; Уәқыди, 1, 397)

Қадірменді сахабалар Құранның мазмұнына сай өмір сүрді. Діннің әрбір рүкуны (әмірі) олар үшін ерекше ләззат болғаны сонша онымен де құмары қанбайтын. Түскен әр аят олар үшін бейне бір көктен түскен дастархандай еді. Олардың барлық қажыр-қайраты Құранды дұрыс ұғыну, өмірге ендіру және ұлағатты өнеге бола білу үшін еді.

Неке қияр кезінде бір сахаба әйелдің күйеуіне Құраннан білген аятарды өзіне үйретуін мәһір деп шарт қоюуы олардың қаншалықты иман шаттығымен өмір сүргендіктерін көрсеткен керемет таңғажайып көріністер десеңізші!¹⁹⁵

Сахабалар түн ортасында тұрып намаз оқуды, сәресі уақытында зікір айтуды және Құран оқуды ыстық төсектерінен артық көретін. Тіпті түнде үйлерінің жанынан өткендер араның ызылдағаны сияқты зікір мен Құран даусын естіп жататын. Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм Мырзамыз оларға ең ауыр жағдайларда да Құран үйретіп жататын.

Әбу Талха радиаллаһу анһу бір күні Пайғамбар Мырзамыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның тік тұрған күйі Сұффа асхабына Құран үйретіп жатқанын көрді. **Ол** –

195. Қараңыз, Бұхари, Никәх, 6, 32, 35; Фәдәйлүл Құран, 21, 22; Мүслим, Никәх, 76.

Пайғамарлар Сұлтаны аштықтан бүкірейіп қалған белін түзетіп, тік тұра білу үшін қарнына тас байлап қойған еді.

(Әбу Нұайм, Хилйә, 1, 342)

Мінеки, олардың ең маңызды ісі – Аллаһтың кітабын түсіну, үйрену және ондағы хикмет көріністеріне қанығу, сондай-ақ қажетінше онымен амал ету еді. Құранды қайта-қайта оқып, тыңдап және бұйрықтарын ұстанумен ғана өмірдің ләззатын тататын еді. Сахабалар Аллаһ Ра-сулын үлгі тұтты. Ақыры Мәдина Мүнәууәра қарилар мен ғалымдарға толды.

Сахабаны Құран Кәрімге бағыттаған себептер не еді?

Олар үмми (сауатсыз) болғандықтан ешқандай мәдениеттің ықпалында болған емес. Сонан соң барлық зейін мен жүрек қабілеттерін Құран Кәрімге қарай жинақтады. Осылайша аса биікте, адамзаттың шыңында тұратын бір мәдениет ортаға шықты. Бұл мәдениет зұлымдық пен нақақтықтың алдын бөгеді. Барлық тіршілік атаулысына тыныш өмір сүру құқығын сыйлады.

Құран аяттарының біртіндеп түсуі оны жаттауды әрі ұстануды жеңілдетте түсті. Сөйтіп тәдрижи (сатылаған) тәлім үрдісі іске асты.

Намазда Құран оқу шарт болғандықтан, Құран оларға үнемі түрде үндеді. Ақыры олардың Құранға деген жақындығы арта түсті.

Қабылдаған шешімдері мен ұстанымдарының орынды болуы үшін Құрандағы қиссалардан ғибрат алды.

Міне, осылайша Құран тым қысқа бір уақыт ішінде қалыптастырған Асрұ Саадат қоғамы осындай еді. Барлық

дүние сол ғасырдың көркем қоғамын қайран қала отырып тамашалады. Қазіргі таңда да қайран қалуда...

XXI ғасырдың дүниесіндегі барлық психологтар, әлеуметтанушылар, педагогтар, әлеумет-антропологтар, қоғамтанушылар, пәлсапашылар және т.с.с. барлығы бір араға жиналса, Асрү Саадат қоғамының дәрежесіне жете алатындай, ұлы қасиеттермен жабдықталған бір неше адам тәрбиелей алар ма екен?

Ислам құқығы әдістемелігінің ең танымал тұлғаларының бірі Қарафи (өл. 684):

«Расулұллаһ саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ешбір мұғжизасы болмаса да, Ол тәрбиелеген сахабаларының өзі Оның пайғамбарлығын дәлелдеп, бекітуге жеткілікті еді» деген.

Асрү Саадатты қалыптастырған Құран Кәрім қазіргі таңда да жаңалығын, ықпалын және күшін ең биік дәрежеде сақтап, жалғастырып келе жатыр. Құранды ұстанған қауымдар мен қоғамдар әр қашан абат болады. Ал оған немқұрайды қарағандар мен безгендер пұшайман болып құрдымға кетуде. Сондай-ақ Құраннаң әділеттілік пен азаттық негіздерін зерттеген **Ла Файетте** (La Fayette) (өл. 1834) Пайғамбар аләйһиссаләту уәссәләм Мырзамызды нұсқап:

«Ей, Даңқы ұлы Араб! Сені қаншалықты мадақтап, алғыс айтса да жеткіліксіз! Өйткені, сен әділеттің тақ өзін тапқан екенсің!» деп таңырқағандығын тілге тиек еткен. (Мирас, Тәжриди Сарих Тәржәмесі, 9, 289)

Ал, ақылы уахимен тәрбиеленбеген пәлсапашылардың қоғамның рахаты мен тыныштығы және этикасы тұрғысынан алға тартқан жақсы-жаман ой-пікірлері жалпылай

қарағанда, кітапханалардың шаң басып қалған сөрелерінде қалып қойған, ұстанымға ендірілгендерінің өзі де тым қысқа өмірлі болған еді. Онсыз да ол пәлсапашылар алға тартқан тұжырымдамалар не өз өмірлерінде, не болмаса олардың соңынан ерген адамдардың өмірінде іске аспаған. Сондықтан олардың ой-пікірлері тек ой сатысында ғана қалған.

Мысалға, Аристоталь этикалық философияның кейбір заңдары мен ережелерінің іргесін қалағанымен, иләһи уахидан аулақ болғандықтан оның философиясына сеніп, оны өз өмірлерінде ұстана отырып бақытқа кенелген бірде-бір адамды кездестіре алмаймыз. Ал, тіпті Фарабидің өз қиялында елестеткен «көркемдік қаласы мен үлгілі қоғам» туралы пікірлерін қамтыған ең маңызды шығармасы *«әл-Мәдинатүл Фадыласы»* да ешқандай жүзеге аспаған. Қамтыған пікірлері кітап жолдарынан аса алмай, тек қағазды жеп құртатын күйенің азығы ғана болып қалған. Өйткені бұлар өмірде бастан өткізіп айтылған және Аллаһтың мақсат-мұратына сай келетін, иләһи туындының әсері емес.

Г. ЖІБЕРІЛУ УАҚЫТЫ ТҮРҒЫСЫНАН МҰҒЖИЗА БОЛУЫ

Қазіргі таңдағы білім мен технология ғасырында әбден түсінікті және айдан анық болған жағдай – Құранның ең маңызды да өзгеше мұғжизаларының бірі – оның жіберілу кезінің ең кемелді түрде белгіленгені.

Құран Кәрім мен Хазіреті Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләм керемет бір заманда жіберілгені соншалық, би'сәт (пайғамбардың жіберілуі) бұрынрақ іске асса, адамзат түсінігі Құранды мүлдем түсіне алмайтын шаққа кез келетін еді. Ал кейінгі уақыттарда келсе, мұғжизалар адам баласының бір шығармасынан алынды деген немесе ғалымдар тобынан нақыл етілді деген түсінікке жол беретін еді. Бірақ, бұл олай іске аспай, білімі мен хикметі шексіз ұлы Аллаһ жалғыз Өз Затына ғана тән күш-қүдірет және байыптылықпен аса нақты бір уақыт белгілеген. Аллаһ Тағала Құран мен Пайғамбарды ең ыңғайлы бір уақытта адамзатқа сыйлық ретінде ұсынған. Сондықтан Құран қияметке дейін жалғасатын мұғжиза.

Ол 1400 жыл бұрынғы шөл-даланың адамы іздеген, сұрағанына да жауап беріп, оны қанағаттандырған, сөйтіп оның өмірін ерекше көркем түрде реттеген Кітап. Қазіргі таңда болса, ең білгір оқымыстылардың өзін таң қалдыратын мәліметтерді кезі келгенде, белгілі иләһи жоспар бойынша паш етіп, әркімді өзіне бас идіруде! Өйткені, ол қияметке дейін болған және болатын барлық ғылыми жаңалықтарға жол көрсетуші ретінде ең нағыз мәліметтерге толы.

Тіпті, Құрандағы мұғжизауи мәліметтерге ғылыми табыстар арқылы одан да жақындай түсетіндігі Аллаһ Тағаланың аяттарда білдірген мұғжиза ретіндегі уәдесі.

Құрандағы осы төтенше жағдайлар айнымас ғылыми шындықтардың Аллаһтың уәдесі шеңберінде кезі келген сайын жүзеге асуы деген сөз. Аллаһ Тағала былай дейді:

«Құранның мүлде ақиқат екендігі өздеріне әбден белгілі болғанша, көкжиектегі және өз нәпсілеріндегі белгілерімізді көрсете береміз. Раббыңның әр нәрсеге күә екендігі саған жетерлік емес пе?» (Фүссиләт сүресі, 53)

Аяттағы **«көкжиек»** сөзінен адамды қоршаған сыртқы әлемді, **«өз нәпсілері»** сөзінен адамның табиғи әрі ішкі, рухани құрамын түсінуге болады. Осылайша аяттың мағынасы:

«Біз адамға өзін қоршап тұрған сыртқы әлемдегі һәм өзінің табиғи да рухани, ішкі құрамында бар әрі Біздің бар екендігіміздің және құдіретіміздің көмілдігін білдіретін дәлелдерді кезі мен орны келген сайын көрсетеміз!» дегенге келеді.

Әсмәу Иләһийенің, яғни Аллаһтың есім-сипаттарының іс жүзіндегі көрініс арнасы болған әлем «үлкен әлем» (әләмү күбра), Аллаһтың есімдерінің барлығын өз бойында жинаған және иләһи өнердің төтенше көрінісі болған адам «кіші әлем» (әләмү сұғра) деп аталады. Білімнің осы екі әлемге қатысты қортындылап, ақыл мен түйсікті тоқтататын заттық және рухани мәліметтері адамға өз әлсіздігін білдіріп, **«Мَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ» : «Нәпсісін танып, білген Раббысын танып, біледі!»** деген ақиқаттың көрініс арнасына шығуына ықпал етеді. Аллаһ ғашығы Юнүс Әмре қандай жақсы айтқан:

«Ілімнің басы да, соңы да адамның өзін-өзі білуі!»

Болмысымыздағы әр жүйенің, әр бөлімшенің және әр-бір ағзамыздың бөлек-бөлек, бірақ бір-бірімен керемет түрде үйлесімдікпен істегені Аллаһ Тағаланың айбынды өнерінің ап-айқын көрінісі. Бұларды істету біздің еркімізге берілсе, күн сайын, тіпті әр бір сәтте қаншалықты апатқа жол ашқызар едік?! Бұл туралы табысқа жеткеніміздің өзінде ұйқыға кеткенімізде өмірімізбен қош айтысар едік...

Аллаһ Тағала былай дейді:

«Олар: “Оған Раббысынан қалайша мұғжизалар түсірілмейді?” - дейді. “Мұғжизалар – тек Аллаһтың қасында, мен болсам тек әшкере ескертуші ғанамын” деп айт. Оларға әрдайым оқылып тұратын кітапты Саған түсіруіміздің өзі оларға (мұғжиза ретінде) жеткілікті емес пе? Әрине, иман келтірген қауым үшін онда рахмет пен ғибрат бар».

(Анкәбут сүресі, 50-51)

«Олар Құранға ой жүгіртпей ме? Әлде олардың жүректері құлыптаулы ма?» (Мұхаммед сүресі, 24)

Адам баласы Аллаһтың айбынды құдіреті мен салтанатының алдында өзінің әлсіздігін, «еш», яғни түкке тұрғысыз екендігін әрі бейшаралығын сезінсе, сөзсіз оған мағрифәтұллаһтан бір есік ашылып, уасылү илаллаһқа жетелейтін рухани күш пайда болады.

Құранда білдірілген ақиқаттар кезі келген сайын адамзаттың көз алдында бірте-бірте ортаға шығып, ақылдарды қайран қалдырғаны тәрізді, «өлгеннен кейінгі өмір-ге» байланысты берген мәліметтері де сөзсіз көрініс табады. Әлбетте хашр, махшар, сырат, есеп, мизан, жәннәт, жәһәннәм және ахирет туралы басқа да мәліметтер шын және барлығы қайткенде де іске асады.

*Осы жалған әлемнен лайықты түрде гибрат алып,
ішкі жандүниесін Қуран және Сүннеттің фәйзімен, руха-
ниятымен байытқандар қандай бақытты!*

*Мәңгілікке үздік дайындалып, Аллаһ Тағалаға кіршік-
сіз таза көңілмен (Қалбү сәлим) аттана білгендер қандай
бақытты!*

СОҢҒЫ СӨЗ

Ислам бүкіл әлемдік дін және дүние танымы да әлемдік көзқараспен сомдалғандықтан оның пікір жүйесінде пенденің хал-ахуалын реттеп, тәртіпке салатын заң, ахлақ, экономика т.б. сияқты барша білімдерге тән ережелер мен қағидалардың бар болуы табиғи заңдылық. Бұл қағидалардың ең қарапайымынан ең кәміліне, ең шектісінен шексізіне қарай әр мәселені қамтуы зәру. Бұлардың бір бөлігі барша адамзатқа қатысты жай және әлемдік мәселелер болғанымен кейбір бөлігі болса, оқымысты, зиялы адамдарды да шарасыз қалдыратын «терең мағыналар» мен сыр (ғайып) әлеміне тән шындықтар болып табылады. Міне, осындай мәселелерді қолға алып зерттеудің аса күрделі жұмыс екендігі түсінікті қажет етпейтін ашық мәселе. Тіпті бұл жұмыс белгісіз тыңдаушылар мен оқырмандарға хат жазу іспетті шығарма түрінде іске асса, мұндағы қиындық еселеп арта түседі.

Мұндай іс өрге шығып бара жатқанда шөлдегендей, әрі құзар шыңға өрмелегендей қиын іс. Расында бұл аса күрделі де ауыр шындықтарды ақыл, білім және тілдің мүмкіндіктеріне қарай ортаға салуға тырысу көптеген

адамдар бас тарта алмаған жұмыс болса да, мұнда көміл табысқа жете білу мүмкін емес.

Бұл мәселелер адам баласының дәрменінен тыс болса да, Ислами қағида бойынша «барлығына жете алмадым деп, қол жеткізгендерінен бас тартпау» керек. Сондықтан құрметті оқырмандарымыздан бізді де осы шартқа бағынған адам деп бағалай отырып, түсінудегі һәм түсіндіруіміздегі кемшіліктерімізді кешіруін сұраймыз.

Сондай-ақ адамзаттың түсінігі мен оның салыстыру қабілеті бұл әлемнен алған әсерлері арқасында іске асады. Сондықтан көзбен көру мүмкін болмаған «шексіз» ақиқаттар турасында жаңылмау немесе оларды толығымен анықтай алу қалай мүмкін болмаса, жаратылыс кереметі болған «Әлемдердің мақтанышы» Пайғамбар саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның ақиқатын және Оның қияметке дейін жалғасатын ең үлкен мұғжизасы Құран Кәрімнің пенделік күш-қабілетпен барлық сырларына қанығып әрі сол дәрежеде адамдарға жеткізу мүмкін емес.

Шынында жәннәт, жәһәннәм және т.с.с. суреттеулер – негізі тек қана Аллаһ Тағаланың білімінде болған, біз үшін ғайыптық жағдайдың біздің түсініктерімізге қарай баяндалғаны ғана. Діннің бүкіл метафизикалық ақиқаттары турасында ақыл мен қалбү сәлим арқылы жасалған тұжырымдамалар дұрыс, бірақ кемшіліктен ада емес. Ол әрине дұрыс, өйткені осы әлемнен алынған әсер бойынша анықталуы мен түсінілуі осыншалық қана болады. Ол әрине кем, өйткені осы әлемде болып жатқан істерді тек оларды ұқсастарына салыстыра отырып түсінген істер арасындағы айырмашылық шетсіз де шексіз. Мұндай шындықтарды толығымен аңғара білу үшін басқаша ақыл, түйсік, мүмкіндік

және дәнекерлер қажет. Мысалға, «рү'йәту жамалұллаһ» (Аллаһтың жамалын көру) мәселесі... Ахиретте мү'миндер ғана қол жеткізе алатын бұл жағдайды «рү'йәт», яғни «көру» сөзімен ғана жеткізу кемшілік емес пе? Амал жоқ, бәрі бір кем. Бірақ осы мәселені бұл сөзбен түсіндіру де адам түсінігіне қарай жеткізудің қажеттілігінен туындаған.

Сондықтан ақиқат мұхит тәрізді кең және терең болса да, адамдардың оған батырған ыдыстарынан артық нәрсе алулары мүмкін емес! Бір мұхитты бір кесеге сыйғызу мүмкін болмайтынындай іс... Тіл де бір «ыдыс», ми да бір «ыдыс», көру тұрғысынан көз де бір «ыдыс»... Сондықтан иләһи құдірет пен ұлылықты аңғарып, түсіну тұрғысынан бұлардың барлығы да әлсіз!

Расында Хақ Тағала көркем аятта адам баласының түсінігімен аңғарылуы мүмкін емес ұлылығын былайша суреттейді:

«Егер жер жүзіндегі ағаш атаулының барлығы қалам болса, теңіз, оған тағы жеті теңіз қосылып (сия болса), сонда да Аллаһтың сөздері (жазумен) таусылмайды. Сөзсіз Аллаһ әзиз-дүр (нағыз үстем) және хикмет иесі».
(Лұқман сүресі, 27)

Шетсіз де шексіз дәрежедегі құдайы салтанат пен ұлылық дариясы алдында адам баласының «ыдысының» көлемі қанша тұрады екен, мұны жақсылап ойлану керек?!

Әрине ақыл мен түсініктердің кемшіліктеріне бола ақиқат шектелмейді ғой!

Мәселенің негізі осылай болып тұрғанда, ақиқатты аңғару мәселесінде ең кең мүмкіншіліктерге ие болған үнсіздікке оралып, сөзді осында тоқтатуға мәжбүрміз.

Әлемдердің мақтанышы Пайғамбарымыз саллаллаһу аләйһи уә сәлләмның руханиятын жамылудан басқа амалымыз жоқ. Бүкіл бейшаралардың жалғыз шарасы да панасы – Аллаһ Тағала.

Біз әлсіздік мұхитындамыз, «медет, уа, Раббым!»

Дахилек (есіңді аш) уа, Расулаллаһ!

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

Аббас Махмуд Аққад,
Мәусуа, Бәйрут, тарихсыз.

Абдуллаһ бин Мұбарак,
Китәбүз-Зүһд, Тахқик, Хабибүррахман әлАзами, Бәйрут, та-
рихсыз, (Дәрүл Күтүбил Илмийе).

Абдүррәззақ бин Һәммам,
Мұсаннәф, 1-9, Бәйрут, 1970.

Абдулқадир Ата,
Азамәтүл Қуран, Бәйрут, 1984.

Абдулмәжид Зындани,
Қуранда Илми Мүжизелер, аударма, Расул Тосун, Стамбул,
1995, Кайыхан Баспа үйі

Ахмед бин Ханбәл,
әл-Мүснәд, 1-6, Стамбул, әз-Зүһд, Фәдаилүс-Сахаба, Бәйрут,
1983.

Ахмед бин Мұбарак,
әл-Ибриз, Бәйрут, 2004.

Ахмед Жеудет Паша,
Қысас-ы Әнбия уе Теуарих-и Хүдефа, Стамбул, 1976.

Әли әл-Мүттәқи,
Кәнзүл Қиммәл, 1-16, Бәйрут, 1985.

Әли әл-Қари, Әбул Хасан Нүреддин Әли бин Сұлтан Мұхаммед,
Мирқатұл Мәфәтих Шәрхү Мишқатил Мәсәбих, 1,-11, Бәйрут, 1992, Дөрүл Фикр.

Айни, Әбу Мұхаммед Бедреддин Махмудбин Ахмед,
Ұмдәтүл Қари Шәрхү Сахихил Бұхари, 1- 25, Бәйрут, *Идәратүт-Тыбаатил Мүнирийе*, таихсыз.

Бабанзада Ахмед Наим-Кәміл Мирас,
Сахих-и Бұхари Мұхтасары Тәжрид-и Сарих Тәржүмесі уе шәрһи, 1-13, Анкара, 1993.

Бәлазури, Әбул-Аббас Ахмед бин Яхя,
Әнсәбүл-Әшираф, 1959.

Бәйхаки, Әбу Бәкір Ахмед бин әл-Хүсайн,
әс-Сүнәнүл-Күбра, 1-10, *Дәрул-Фикр*, тарихсыз, Шүабүл-Иман, 1,9, Бәйрут, 1990; *Дәләлиүн-Нүбууә уә Марифәти Сахибиш-Шәр'ийе*, 1-7: Абдүл Мәжид Қалажи, Бәйрут 1985; *әз-Зүһдүл Кәбир*, Куейт 1983.

Бұхари, Әбу Абдиллаһ Мұхаммед бин Исмайл,
әл-Жәмиуц-Сахих, 1-8, Стамбул, 1992; әл-Әдәбүл Мүфрәд, Бәйрут, 1989.

Бүрсәуи, Имаил Хаққы,
Рухүл Баян, Стамбул 1969.

Дәрәкүтни, Әбул Хасен Әли бин Омар,
Сүнән, 1-4, Бәйрут 1986.

Дәріми, Әбу Мұхаммед Абдүллаһ бин Абдиррахман,
Сүнәнүд-Дәріми, 1-2, Стамбул 1992.

Дәйләми, Әбу Шүжа' Шируйе бин Шәһридар,
әл-Фирдәус би-Мә'сурил-Хитаб, Бәйрут 1986.

Диярбекри, Хүсайн бин Мұхаммед,
Тарихүл Хамис, 1-2, Бәйрут, тарихсыз.

Әбшиһи, Шинәбүддин Мұхаммед бин Ахмед Әбул Фәтх,
әл-Мүстатраф фи Күлли Феннин Мүстазраф, 1-2, Бәйрут 1968.

Әбу Дәуіт, Сүлеймен бин Әш'ас әс-Сижистәни,
Сүнәнү Әби Дәуіт, 1-5, Стамбул 1992.

Әбу Хайян, Мұхаммед бин Юсуф әл-Әндүлуси,
әл-Бахрүл Мұхит, 1-8, 1983 Дөрүл Фикр.

Әбу нұайм, Ахмед бин Абдиллаһ,
Хильәтүл Әулие, 1-10, Бәйрут 1967.

Әбус-Сүүд, Мұхаммед бин Мұхаммед,
Иршәдү Ақлис-Сәлим, 1-9, Бәйрут, тарихсыз, Дөрү Ихяит-Түрасил Араби.

Елмалылы М. Хамди Языр,
Хақ Дини Құран Дили, 1-9, Стамбул 1971

Фадыл салих Самәрраи,
Мин Әсәлибил-Құран, Бәйрут 1987; *әт-Табирүл Құрани*, Амман 2002; *Ләмәсәтүн Баяния фи Нүсусин Минәт-Тәнзил*, Амман 2003.

Фахрәддин Рази, Әбу Абдүллаһ Мұхаммед бин Омар,
әт-Тәфсирүл Кәбир (Мәфәтихүл Ғайб), 1-32, Бәйрут 1990.

Феридун Нафиз Үзлук,
Рапор, Стамбул 1996, Сәбил баспа үйі.

Гари Миллер (Абдүлахад Омар),
The Amazing Qur'an/Eşsiz Mücize Kur'an, аударма, Др. Ердоған Баш, Стамбул 2007.

Ғазали, Әбу Хамид Мұхаммед,
Ихяү Ұлуמידдин, 1-6, Бәйрут 1990; әл-Мүнқидү минәд-Далал, Стамбул 1994.

Хаким, Әбу Абдиллаһ Мұхаммед бин Абдиллаһ ән-Нәйсабури,
әл-Мүстәдрак әләс-Сахихайн, 1-5, Бәйрут 1990.

Халәби, Әбул Фәрәж Али бин Ибраһим,
Инсәнүл-Үюн, 1-3, Мысыр 1964.

Һәйсәми, Хафыз Нүреддин Әли бин Әби Бәкір,
Мәжмаүз-Зәуәид уә Мәнбәүл-Фәуәид, 1-10, Бәйрут 1988.

- Исфәхани,
әл-Әмсәл фил-Хадисин-Нәбәуи, Бомбей 1987.
- Ибн Абдилбер, Әбу Омар Юсуф бин Абдуллаһ бин Мұхаммед,
әл-Истиәб фи Ма'рифәтил Асхаб, 1-4, Каир, тарихсыз.
- Ибнү Асакир, Әбу Қасым Әли Бин Хасан,
Тарихү Димашиқ, тарихсыз.
- Ибнү Атийе,
әл-Мұхаррарүл-уәжиз фи Тәфсирил Китәбил-Азиз, Бәйрут 1413, 1, 52.
- Ибнүл Жәужи, Әбул Фәрәж Абдүррахман,
Сифатүс-Сафуә, 1-4, Бәйрут 1979; әл-Уәфә, аударма, Тажеддин Үзун, Кония 1992.
- Ибнү Әбид-Дүня, Әбу Бәкір Абдуллаһ,
Мәусүатү Рәсәили Ибни Әбид-Дүня, Бәйрут 1993.
- Ибни Әби Шәйбә, Әбу Бәкір Абдуллаһ бин Мұхаммед,
әл-Мүсаннәф, 1-9, тахқиқ, Саид Мұхаммед әл-Ләһһәм, Бәйрут 1989.
- Ибнүл Әсир, Әбул Хасен Әли бин Мұхаммед,
әл-Кәмил фит-Тарих, 1-13, Бәйрут 1979-1982; Үсдүл-Ғабә, 1-7, Каир 1970.
- Ибни Хажар әл-Асқалани, Шихәбүддин Ахмед бин Әли,
әл-Исәбә фи Тәмийзис-Сахабә, Мысыр 1379, Мүнәббихәт, Стамбул 1960.
- Ибни Хиббан, Әбу Хатим әл-Бустини,
Сахиқү Ибни Хиббан, 1-18, Бәйрут 1993.
- Ибнү Хишам, Әбу Мұхаммед Абдүлмәлік бин Хишам,
Сирәтүн-Нәби, 1-4, Бәйрут 1937, Дәрүл Фикр.
- Ибни Хүзәймә, Әбу Бәкір Мұхаммед бин Исхақ,
Сахиқү Ибнү Хүзәймә, 1-4, Бәйрут 1970.
- Ибнү Исхақ, Мұхаммед бин Исхақ бин Ясар,
Сирәтү Ибни Исхақ (Китәбүл Мүбтәдәи уәл-Мәбаси уәл-Мәғазини), Кония 1981.

Ибнү Қайийм әл-Жәузийе, Мұхаммед Әби Бәкір,
Зәдүл Мәад, 1-6, Кудейт 1991.

Ибнү Кәсир, Имәдүддин Әбул-Фидә,
Тәфсирү Құранил Азим, 1-4, Бәйрут 1988; әл-Бидая уен-Нихәя,
1-15, Каир 1993.

Ибнү Мәжә, Әбу Абдиллаһ Мұхаммед бин Йәзид әл-
Қазуини,
Сүнәнү Ибни Мәжә, 1-2, Стамбул 1992.

Ибн Манзур, Әбул Фадл Жәмәләдди,
Лисәнүл Араб, 1-15, Бәйрут, тарихсыз.

Ибн Са'д, Мұхаммед,
әт-Табәқәтүл Құбра, 1-9, Бәйрут, Дәрү Садр.

Ибни Сәййидиннәс,
Үюңүл Әсәр фи Фүнуңил Мәғәзи үәш-Шәмәил үәс-Сияр, 1-2,
Бәйрут 1992.

Ибраһим Жанан,
Хадис Анциклопедиси, 1-18, Стамбул, тарихсыз.

Имам Мәлік бин Әнәс,
Муатта, 1-2, Стамбул 1992.

Исмаил Карачам,
Сонсуз Мүжизе Құран, Стамбул 1987.

Қады Ияз, Әбул Фадл Ияз бин Мұса бин Ияз әл-Яхсуби,
әш-Шифә би Та'рифил Хүқуқил-Мұстафа, Стамбул 1290.

Қасталани, Әбул Аббас Ахмед бин Мұхаммед,
әл-Мәүәһибүл-Ләдуннийе, 1-2, Мысыр 1281.

Кәттани, Мұхаммед Абдүл Хайй,
Низәмүл Хүқумәтин-Нәбәуийе (әт-Тәрәтибүл Идәрийе),
Бәйрут 1996.

Қуртуби, Әбу Абдиллаһ Мұхаммед бин Ахмед,
әл-Жәми ли Ахкәмил Құран, 1-20, Бәйрут 1985.

Құшәйри,
Рисәлә, Бәйрут 1990.

Махмуд Сами Рамазаноглу,
Мұсахаба 4, Стамбул 1985.

Морис Букайл,
Мұсбет Илим Юнүнден Теурат, Инжил Үе Құран, аударма,
Мехмед Али Сөнмез, Анкара 1998; *Мұса Үе Фираун*, аударма,
Айше Мерал, Стамбул 2002.

Мүбаракфури, Әбул Алә Абдүррахман,
Тұхфәтүл Ахүәзи би Шәрхи Жәмиит-Термези, Каир, тарихсыз.

Мұхаммед Абдуллаһ Драз,
ән-Нәбәүл Азим, тарихсыз, Дәрүл Қалам.

Мұхаммед Абдулазим Зәрқани,
Мәнәһилүл-Ирфән, 1-2, тарихсыз.

Мұхаммед Хамидүллаһ,
Құран Керим Тарихи, Стамбул 1993.

Мұхаммед Саид Рамазан әл-Бути,
Мин Рауаи-ул Құран, Бәйрут 1996.

Мұстафа Садық әр-Рафи'и,
И'жәзүл Құр'ан уәл-Бәләғатүл-Нәбәуийе, Бәйрут 2003; *Уахюл-Қаләм*, Күейт, тарихсыз.

Мүнәуи, Мұхаммед Абдүрраиф,
Фәйзүл Қадир Шәрхүл-Жәмиүс-Сағир, 1-6, Бәйрут 1994.

Мүслим, Әбул Хүсайн бин Хажжаж әл-Құшәйри,
әл-Жәмиүс-Сахих (тахқиқ, Мұхаммед Фуад Абдулбақьи), 1-3,
Стамбул 1992.

Насрүллаһ Хажы Мүфтүоглу,
Құранның Бәләғаты Үе И'жәзы Үзерине, Ерзүрум 2001.

Нәсәи, Әбу Абдиррахман Ахмед бин Шүайб,
Сүнәнүн-Нәсәи, 1-8, Стамбул 1992.

Нәуәуи, Әбу Зәкәрия Яхя бин Шәрәф,
Шәрхү Сахиhi Мүслим, 1-18, Мысыр 1981.

Нүреддин әс-Сабуни,
Матуридийе Ақәиди, аударма, Бәкір топалоғлу, Дамаск 1979.

Рүммани,
ән-Нүкәт фи И'жәзил Құран, Каир тарихсыз,

Сүбхи әс-Салих,
Мәбәхис фи Ұлутил Құран, Стамбул тарихсыз.

Сүюти, Әбул Фадл Жәләлүддин Абдүррахман бин Әбу Бәкір,
әл-Жәмиу-Сагир, Мысыр 1306, *Тарихүл-Хүләфа*, Мысыр 1969;
Лүбәбүн-Нүқул, Бәйрут 2006; *әл-Хасаисүл-Күбра*, аударма,
Наим Ердоған, Стамбул 2003; *әл-Итқан фи Ұлутил Құран*, 1-4,
1327,

Шакир Кожабаш,
Құранда Яратылыш –үзайларын уе мадделерин яратылышы-,
Стамбул 2004.

Табәрани, әл-Хафыз Әбул Қасым Сүлейсем бин Ахмед,
әл-Мү'жәмүл Кәбир, 1-25, 1983; *әл-Мү'жәмүл Әусат*, 1-10, Каир
1415.

Табәри, Әбу Жафәр Мұхаммед бин Жәрир,
Жәми'үл Баян ан Тә'уили Әйил Құран, 1-30, Бәйрут 1995; *Та-*
рих, 1-11, Мысыр, тарихсыз

Ташкөпрүлүзада Ахмед Ефенди,
Мәузатүл-Ұлум, Стамбул 1975.

Термези, Әбу Иса, Мұхаммед бин Иса,
Сүнәнит-Термези, 1-5, Стамбул 1992.

Уәхиди., имам Әбул Хасен Әли бин Ахмед,
Әсбәбү Нүзулил Құран, Бәйрут 1990.

Уәхидүддин Хан,
Ислам Мейдан Оқуиор, аударма, Жаһад Н. Решат, Стамбул
1996.

Уәқыди, Әбу Абдиллаһ Мұхаммед бин Омар,
Мәғазил, 1,3, Бәйрут 1989/Мысыр 1948.

Яқуби, Ахмед бин Әби Яқуб бин Жафәр,
Тарихул-Яқуби, 1-2, Бәйрут 1992.

Зәмахшәри, Әбул Қасым Жарұллаһ Махмуд бин Омар бин
Мұхаммед,
*Тәфсирул-Кәшишәф ан Хақайқит-Тәнзил уә Үюнил-Әқауил фи
Вүжүһит-Тә'уил*, 1-6, тахқиқ, Мұхаммед Мәрси Әмір, Каир
1988.

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫ СӨЗ	5
РАХМЕТ ПАЙҒАМБАРЫНЫҢ ТЕҢДЕССІЗ ҮЛГІЛІ ӨМІРІ	9
Фахрү Кәинәт/Әлемнің мақтанышы саллаллаһу аләйһи уә сәлләмнің туылуымен дүниеміздің абыройға бөленуі.....	11
Үйленуі.....	16
Хира және алғашқы уахи	19
Һижрәт және Сәур.....	20
Бәдір, Ұхуд және Һәндәк.....	25
Меккенің Фәтхы.....	30
Уәдә (қоштасу) қажылығы	31
Ең қайғылы қоштасу және ең ұлы Досқа қауышу	34
РАХМЕТ ПАЙҒАМБАРЫНЫҢ ҮЛГІЛІ ТҰЛҒАСЫ және ӨЗГЕ ПАЙҒАМБАРЛАР АРАСЫНДАҒЫ ОРНЫ	41
Рахмет Пайғамбарының үлгілі тұлғасы.....	43
Мүшріктердің Рахмет Пайғамбарының үлгілі тұлғасын мойындағаны	61

Рахмет Пайғамбарының басқа пайғамбарлар арасындағы орны	69
РАХМЕТ ПАЙҒАМБАРЫНЫҢ ҚАСИТТЕРІНЕН МЫСАЛДАР	81
Рахмет Пайғамбарындағы зүһд, тақуалық және нәпсіні тәрбиелеу қасиеті	84
Рахмет Пайғамбарының қарапайымдылығы	105
Рахмет Пайғамбарының өміріндегі пәктік, нәзіктік, жанашырлық пен мәрхамат	110
Рахмет Пайғамбарының Кешірімділігі	117
Рахмет Пайғамбарының жомарттығы	128
Сахабалардың жомарттығы	131
Рахмет Пайғамбарындағы шынайылық, туралық және адалдық	139
Рахмет Пайғамбарындағы инабаттылық	141
Рахмет Пайғамбарының адамдардың жақсылығын қалауы туралы тыңғылықтылығы	143
Рахмет Пайғамбарының опагершілігі	151
Рахмет Пайғамбарының адамдарға мәмілесі	164
Рахмет Пайғамбарының кедейлерге деген сыпайылығы	168
Рахмет Пайғамбарының әйелдерге мәмілесі	176
Рахмет Пайғамбарының жетімдерге мәмілесі	182
Рахмет Пайғамбарының көрші ақысы туралы үгіт-насихаттары	185
Рахмет Пайғамбарының қызметшілер мен құлдарға мәмілесі	186

Рахмет Пайғамбарының жануарларға деген мейірімділігі	197
Рахмет Пайғамбарының дұшпандары мен кәпірлерге қатынасы	205
БИЛІЙӘУ ШӘРИФӘ	209
Мүбәрак шәмәилү шәрифәсі	214
Көркем мінезі мен ұстанымдарынан мысалдар	216
Теңдессіз батылдығы мен ерлігі	220
ЖАЛЫНДЫ ЖҮРЕКТЕРДЕН ШЫҒЫП, АҢЫЗҒА АЙНАЛАҒАН МАХАББАТТАН ТУЫНДАҒАН КӨҢІЛ ТЕБИРЕНТЕГІН ЛЕБИЗДЕР	223
ҚОРЫТЫНДЫ	240
ПАЙҒАМБАРЛАРДЫҢ МҰҒЖИЗАЛАРЫ және ҚҰРАН КӘРІМ	243
Ең ұлы мұғжиза – ҚҰРАН КӘРІМ	250
I. ҚҰРАННЫҢ ЖЕКПЕ-ЖЕККЕ ШАҚЫРУЫ (ТӘХАДДИ).....	254
II. ҚҰРАННЫҢ АДАМЗАТТЫҢ БҰРМАЛАУЫНАН ПӘК БОЛУЫ.....	260
А. Уахи туындысы – Құран.....	260
Ә. Уахидың кешігуі.....	270
Б. Ескертпе (сөгіс) аяттары.....	276
В. Уахидың мүжмәл (жабық) түрде келуі.....	281

III. ҚҰРАННЫҢ МҰҒЖИЗАУИ ТҰСТАРЫ.....	287
A. ТІЛ ТҮРҒЫСЫНАН ИҒЖАЗЫ	287
1. Айбынды тәсілі	287
<i>a. Сөз таңдаудағы тыңғылықтылығы</i>	288
<i>б. Жандүниеге ықпалы</i>	289
<i>в. Сөз бен мағына үйлесімділігі</i>	292
<i>г. Түрлі деңгейдегілерге үндеуі</i>	293
<i>з. Қайталаудағы сыр</i>	295
<i>д. Аз сөзбен көптеген мағыналарды жеткізуі</i>	297
<i>е. Аяттар мен сүрелер арасындағы үйлесімділік</i>	298
2. Фәсахаты мен бәләғаты (тілмарлығы).....	300
Ә. ҒАЙЫПТАН ХАБАР БЕРУІ	308
Б. ҒЫЛЫМИ ИҒЖАЗЫ.....	322
1. Биология	323
<i>a. Адамның жаратылуы</i>	323
<i>ә. Әр нәрсе судан жаратылған</i>	330
<i>б. Сүттің пайда болуы</i>	332
<i>в. Ана сүті</i>	333
<i>г. Қанның харам болуы</i>	336
2. Дактилоскопия.....	337
3. Дерматология.....	338
4. Ботаника.....	340
5. Астрономия	342
<i>a. Көктер мен жердің жаратылуы</i>	344
<i>ә. Атмосфера</i>	346

<i>б. Дүниенің домалақтығы және айналуы</i>	347
<i>в. Күн мен Айдың құрамы</i>	349
<i>г. Қара тесіктер</i>	350
<i>г. Жұлдыздар жол сілтейді</i>	352
<i>д. Заман деген ұғымның салыстырмалылығы</i>	353
<i>е. Әлемнің кеңеюі</i>	355
<i>ж. Аллаһтың ұлылығын ойлау</i>	357
6. Геология.....	361
<i>а. Таулар атқаратын рол</i>	361
<i>ә. Көмір мен мұнайдың пайда болуы</i>	362
7. География.....	363
<i>а. Теңіз деңгейінен ең төменгі аймақ</i>	365
<i>ә. Климат ауысымы</i>	367
<i>б. Теңіздердегі қараңғылықтар</i>	368
8. Тарих.....	369
<i>а. Наман қашан өмір сүрген?</i>	369
<i>ә. Ирәм қаласы</i>	372
9. Физика.....	373
<i>а. Жоғары көтерілген сайын</i> <i>ауа қысымының азаюы</i>	373
<i>ә. Екі теңіз арасындағы перде</i>	373
10. Генетика.....	376
11. Гигиена.....	377
12. Әлемдегі иләһи үйлесімділік пен құдірет нақыштары.....	382
<i>а. Мүлтіксіз тепе-теңдік</i>	387

13. Құран білімге жол көрсетуші.....	394
В. ТӘШРИҒДАҒЫ (үкім берудегі) ИҒЖАЗЫ.....	396
Асрү Саадат қоғамы	399
Г. ЖІБЕРІЛУ УАҚЫТЫ ТҮРҒЫСЫНАН МҰҒЖИЗА БОЛУЫ	410
СОҢҒЫ СӨЗ.....	414
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ	418

**«Хикмет» баспа үйі ЖШС,
Алматы қаласы, Мамыр-4 мөлтек ауданы
Байланыс телефондары: 2 55 63 41
2 55 63 57**